

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4
ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

พระมหาโตนี อนงฺคโณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4
ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

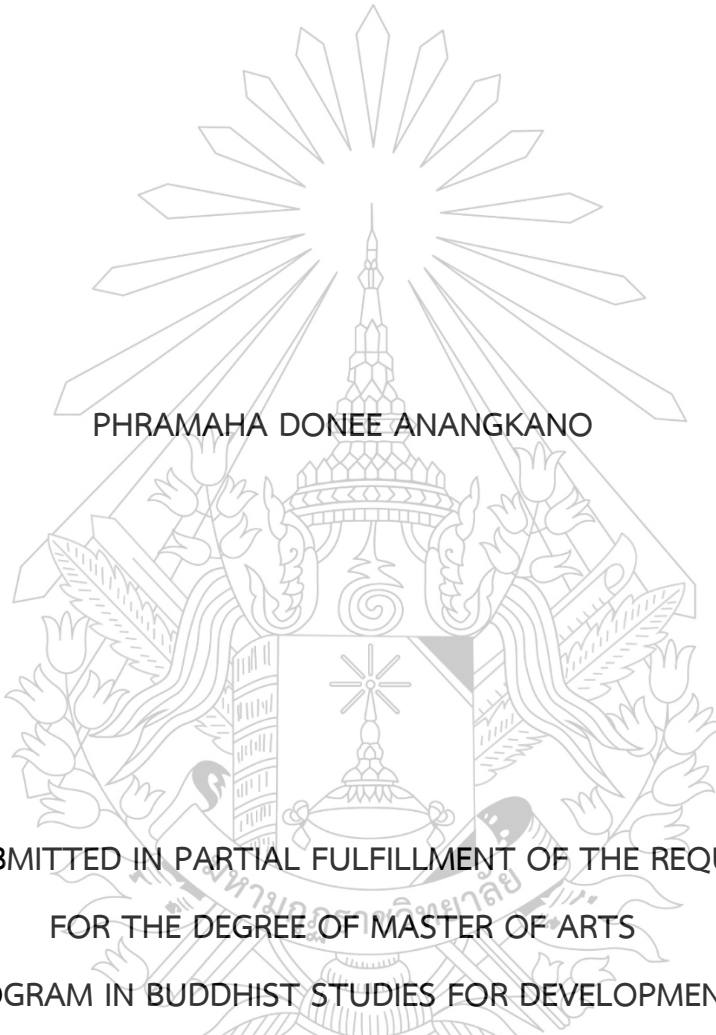
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

GUIDELINES FOR PALI STUDIES ENHANCEMENT ACCORDING TO THE FOUR
SAṄGAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KHOK
PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

PHRAMAHA DONEE ANANGKANO

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระมหาโดนี่ อนงค์โน
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิชัยเมธี, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระเมธีวชิราภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(ดร.กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
ชื่อนักศึกษา	พระมหาโณ อนุญโณ
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน การพัฒนาแนวทาง และการนำเสนอแนวทาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระภิกษุสามเณรผู้เรียนบาลี จำนวน 15 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลเพื่อพัฒนาแนวทาง จำนวน 7 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงพรรณนาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว มีจุดแข็งด้านการรักษามาตรฐานการเรียนบาลีตามระบบคณะสงฆ์ แต่ยังมีอุปสรรคปัญหาใน 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล โดยเฉพาะความยากของเนื้อหา วิธีสอนที่เน้นท่องจำ สื่อที่ยังไม่หลากหลาย กิจกรรมเสริมการเรียนรู้ที่ยังไม่เพียงพอ และการประเมินผลที่เน้นความจำเป็นสำคัญ

2) การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่าสามารถบูรณาการหลักทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เข้ากับการพัฒนาทั้ง 5 ด้านได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากร การสื่อสารเชิงบวก การช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม และความเสมอภาคทางการศึกษา

3) แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนควรมุ่งพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกในการสร้างแรงจูงใจ พัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ และส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การส่งเสริมการเรียนรู้, พระปริยัติธรรมแผนกบาลี, สังคหวัตถุ 4

ABSTRACT

Thesis Topic	Guidelines for Pali Studies Enhancement According to the Four Saṅgahavatthu Principles, Phrapariyattidhamma School, Khok Piew Temple, Mueang Songkhla District, Songkhla Province
Student's Name	Phramaha Donee Anangkano
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Assistant Professor Dr. Punnapong Wongnasri

This research entitled “Guidelines for Pali Studies Enhancement According to the Four Saṅgahavatthu Principles, Phrapariyattidhamma School. Khok Piew Temple. Mueang Songkhla District, Songkhla Province” had three objectives: 1) to study the current conditions of Pali studies at the Phrapariyattidhamma School, Wat Kok Piew; 2) to develop guidelines for promoting Pali studies based on the Four Sangahavatthu principles; and 3) to propose appropriate guidelines for promoting Pali studies in accordance with the school context.

This study employed a qualitative research methodology consisting of three phases: studying the current conditions, developing the guidelines, and presenting the guidelines. The key informants included 15 participants comprising school administrators, Pali teachers, and Pali students; 7 experts for guideline development; and 7 experts participating in a focus group discussion. The research instruments were in-depth interviews and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis and descriptive synthesis.

The findings revealed that:

1) the current conditions of Pali studies showed strengths in maintaining the traditional standards of Pali education; however, several problems were found in five aspects: curriculum, teaching and learning management, instructional media, learning activities, and measurement and evaluation. Major issues included the complexity of the content, teaching methods emphasizing memorization, insufficient

and outdated instructional media, limited learning activities, and evaluation focusing mainly on memorization.

2) The development of guidelines based on the Four Sangahavatthu principles—namely generosity (dāna), kindly speech (piyavācā), beneficial conduct (atthacariyā), and equality (samānattatā)—could be effectively integrated into all five aspects. These principles help enhance resource support, positive communication, practical assistance, and equality in learning.

3) The appropriate guidelines should emphasize holistic learning development by applying the Four Sangahavatthu principles as a mechanism to enhance motivation, create a supportive learning environment, and improve students' academic achievement in a sustainable manner.

Keywords: Learning Promotion, Pali Studies, Four Sangahavatthu

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและความอนุเคราะห์จากบุคคลและหน่วยงานหลายภาคส่วน ผู้วิจัยขอน้อมเกล้าฯ ถวายความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษา โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับคณะสงฆ์ไทย (ประจำปีการศึกษา 2567) อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งที่ทรงเกื้อหนุนให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนและดำเนินการวิจัยจนบรรลุผลสำเร็จโดยสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระอุดมวิจิตรเมธี คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา ตลอดจนประธานกรรมการและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำชี้แนะ ตรวจสอบ และเสนอแนะข้อคิดเห็นทางวิชาการด้วยความละเอียดรอบคอบและเปี่ยมด้วยเมตตา อันส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางวิชาการอย่างเคร่งครัด

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแด่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางการดำเนินงานวิจัย ตรวจสอบแก้ไขเนื้อหา ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่องด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างเป็นระบบ ถูกต้อง และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูโกศลอรธกิจ ดร. เจ้าอาวาสวัดโคกเปี้ยว เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้การอุปถัมภ์ด้านทุนการศึกษาในทุกภาคการศึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องด้วยความเมตตาที่เต็มเปี่ยม อันเป็นแรงสนับสนุนสำคัญที่เอื้อให้ผู้วิจัยสามารถมุ่งมั่นศึกษาและดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสภธรรมิก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ สนับสนุน และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยในทุกระยะของการดำเนินงาน รวมถึงเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกฝ่ายที่ได้อำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ประการใด ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธธัมมสังฆบูชา และอาจริยบูชา ทั้งขออุทิศส่วนกุศลแห่งความสำเร็จนี้แด่ผู้มีพระคุณทุกท่านโดยทั่วกัน หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

พระมหาโดณี อนงค์โณ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ฑ
สารบัญคำย่อ	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริม	10
2.2 แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้	15
2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย	18
2.4 หลักสังคหวัตถุ 4.....	49
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4	57
2.6 บริบทพื้นที่ศึกษา	71
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	78
2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	82
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	84
3.1 รูปแบบการวิจัย	84
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	85

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	86
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	89
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	93
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	96
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา.....	97
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4.....	117
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4	133
4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย	143
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	145
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	145
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	150
5.3 ข้อเสนอแนะ	158
บรรณานุกรม	161
ภาคผนวก.....	169
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	170
ภาคผนวก ข บุคลากร.....	172
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	175
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 1).....	179
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน).....	195
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 2)	200
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทาง).....	208
ภาคผนวก ซ หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม (Focus Group).....	213
ภาคผนวก ฌ แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อการวิจัย (ระยะที่ 3 นำเสนอแนวทาง).....	221

ภาคผนวก ญ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์/แบบสนทนากลุ่ม.....	226
ภาคผนวก ฎ เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	238
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	240

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 สถิติผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง สำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว.....	75
ตารางที่ 4.1 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของโรงเรียน พระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา	115
ตารางที่ 4.2 สรุปผลการวิเคราะห์การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 5 ด้าน เข้ากับ หลักสังคหวัตถุ 4	132
ตารางที่ 4.3 สรุปแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลัก สังคหวัตถุ 4	141
ตารางที่ 4.4 ตารางการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎี กับองค์ความรู้จากการวิจัย	146

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	83
ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย	95
ภาพที่ 4.1 โมเดลองค์ความรู้จากการวิจัย.....	144

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ พ.ศ.2556 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ.2559 (ฉบับ 91 เล่ม) การอ้างอิงระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ให้ใช้อักษรย่อตัวพื้นปกติ เช่น อง.ปญจก. (บาลี) 22/44/45, อง.ปญจก. (ไทย) 22/44/72 หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต ภาษาบาลี เล่ม 22 ข้อ 44 หน้า 45 ฉบับสยามรัฐ 2556 และ สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต ภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 44 หน้า 72 ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 2559

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิการวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อื่น ๆ

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
มงคล.	= มงคลสูตร	ทีปนี ทุติโย ภาโค	(ภาษาบาลี)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการศึกษาในระบบ เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ดำเนินการภายใต้ข้อบังคับแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 เป็นระบบการศึกษาสำคัญของคณะสงฆ์ไทยที่มีบทบาทในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านองค์ความรู้ หลักธรรมคำสอน และการพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ โดยในปัจจุบันระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์มี 3 แผนก คือ 1) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทย, 2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาบาลี, และ 3) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวง และแผนกธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม, 2562) ซึ่งแต่ละแผนกก็มีเป้าหมายเฉพาะในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

ในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนกนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในมิติของวิชาการ คุณธรรม และสถานภาพทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่ศึกษาบาลีย่อมได้รับการฝึกฝนด้านความเพียร ความอดทน การคิดวิเคราะห์ และการใช้ปัญญาในการทำความเข้าใจหลักธรรมอย่างมีเหตุผล เพราะคัมภีร์สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทก็จารึกไว้ด้วยภาษาบาลี และการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลี เพื่อป้องกันพระพุทธรูปจี้ให้คลาดเคลื่อนที่รู้กันว่าพระสัทธรรมปฏิรูป ฉะนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะรักษาศาสนาธรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังเป็นการเพิ่มวิทยฐานะให้กับพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีเกียรติมีฐานะที่สูงขึ้น เป็นผู้มีความรู้ในสังคม ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่า

เป็นเกียรติอย่างสูง โดยผู้สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตถวายให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จประกอบพิธีทรงตั้งเปรียญธรรม 3 ประโยค ประทานพัดเปรียญ และประกาศนียบัตร ตามเวลา และสถานที่อันสมควร พระภิกษุที่สอบเปรียญธรรม 3 ประโยค เมื่อได้รับพระราชทานทรงตั้งเปรียญธรรมแล้ว จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้คำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อเดิมได้ ส่วนสามเณรจะใช้คำว่า ป. (เปรียญ) ตามหลังชื่อตัวและนามสกุลได้ นับว่าเป็นเกียรติและนำชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูลไม่น้อย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

แม้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม ในแผนกบาลีสนามหลวงนั้น จะถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยเฉพาะในสายคณะสงฆ์ที่ต้องอาศัยความรู้ภาษาบาลีเพื่อการเข้าใจพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง แต่เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาในปัจจุบัน พบว่าการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังประสบอุปสรรคหลายประการ เช่น เนื้อหาวิชามีความยากและปริมาณมาก วิธีสอนบางส่วนยังเน้นการท่องจำมากกว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจ สื่อการเรียนการสอนยังไม่หลากหลายหรือไม่ทันต่อบริบทผู้เรียน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ยังมีไม่เพียงพอ และการวัดผลมักมุ่งผลสัมฤทธิ์ด้านความจำเป็นสำคัญ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ผู้เรียนบางส่วนรู้สึกว่าการเรียนบาลีเป็นเรื่องยาก เกิดความเหนื่อยล้า ขาดความมั่นใจ และขาดแรงจูงใจในการศึกษาต่อ ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม ได้แก่ 1) ปัญหาอุปสรรคด้านหลักสูตร คือ เนื้อหาของหลักสูตร มีมากเกินไป ขาดการแก้ไขปรับปรุง และไม่เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน 2) ปัญหาอุปสรรค ด้านการจัดการเรียน การสอน คือ การจัดครูเข้าสอนยังไม่เป็นระบบและได้มาตรฐาน (พระมหาธีรสุข ธรรมสาโร, 2554) นอกจากนี้ยังมีปัญหาอุปสรรคในด้านอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย ได้แก่ 3) ปัญหาอุปสรรคด้านสื่อการเรียนการสอน คือ สื่อที่ทันสมัยมีไม่เพียงพอ สื่อที่มีอยู่ขาดคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน 4) ปัญหาอุปสรรคด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีน้อยเกินไป ขาดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนมา 5) ปัญหาอุปสรรค ด้านการวัดผลและประเมินผล คือ เวลาในการเตรียมตัวเพื่อวัดผลประจำเดือนน้อยเกินไป การวัดผลเน้นความจำเป็นหลัก และขาดการบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบ (พระครูสังฆรักษ์ณัฐภูมิ คุณยุตโต, 2561) สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งนอกจากจะเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนการสอนแผนกสามัญและแผนกธรรมแล้ว ยังเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกบาลี ประจำจังหวัดสงขลาแห่งที่ 3 ด้วย เป็นสำนักศาสนศึกษาหนึ่งที่ส่งเสริมและจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างจริงจัง ก็เผชิญบริบทปัญหาอุปสรรคในทำนองเดียวกัน ทั้งจาก ข้อจำกัดด้านการส่งเสริมอย่างเป็นระบบและจากอิทธิพลของสภาพสังคมร่วมสมัยที่มีสิ่งดึงดูดความสนใจ จำนวนมาก ส่งผลให้ผู้เรียนใช้เวลาในการทบทวนบทเรียนน้อยลง และมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บาลีในภาพรวม ดังจะเห็นได้จากสถิติผลการสอบบาลีสนามหลวงของสำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีแนวโน้มสวนทางกับจำนวนผู้เข้าสอบ กล่าวคือ แม้ว่าจำนวนผู้ส่งสอบจะ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่จำนวนผู้สอบผ่านกลับมีแนวโน้มลดลงและทรงตัวในระดับต่ำ โดยผลการ สอบบาลีสนามหลวงตามข้อมูลของสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง (สำนักงานแม่กองบาลี สนามหลวง, 2568) พบว่า ในปี พ.ศ. 2564 มีผู้ส่งสอบจำนวน 66 รูป สอบผ่านจำนวน 10 รูป, ปี พ.ศ. 2565 มีผู้ส่งสอบจำนวน 69 รูป/คน สอบผ่านจำนวน 7 รูป/คน, ปี พ.ศ. 2566 มีผู้ส่งสอบ จำนวน 71 รูป/คน สอบผ่านจำนวน 5 รูป/คน, ปี พ.ศ. 2567 มีผู้ส่งสอบจำนวน 82 รูป/คน สอบผ่าน จำนวน 6 รูป/คน, และปี พ.ศ. 2568 มีผู้ส่งสอบจำนวน 77 รูป/คน สอบผ่านจำนวน 6 รูป ทั้งนี้ สถิติ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน การสร้างแรงจูงใจ ในการเรียน และการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและ ปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในปัจจุบันต่อไป

ในบริบทของพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการ ส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือ "สังคหวัตถุ 4" ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างราบรื่นและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน (พระธรรมปิฎก, 2544) หลักธรรมนี้นอกจากจะช่วยสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่ชนทั่วไปแล้ว ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนพระ ปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ 1. ทาน (การให้) ในการเรียนพระปริยัติธรรม การ ให้หมายถึงการสนับสนุนทั้งด้านวัตถุและด้านความรู้ เช่น การจัดหาหนังสือ ตำราเรียนบาลี และสื่อ การสอน รวมถึงการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน ตลอดจนการให้เวลา ความเอาใจใส่ และความเมตตา ของครูผู้สอน สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างแรงจูงใจและทำให้นักเรียนมีความพร้อมทางการศึกษา (พระมหาสมคิด ปุณณวิโร, 2561) 2. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) การใช้ถ้อยคำสุภาพ ไพเราะ และ ให้กำลังใจจากครูอาจารย์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น นักเรียนจะรู้สึก ถึงความใกล้ชิดและศรัทธาต่อผู้สอน การใช้ปิยวาจายังเป็นเครื่องมือในการแก้ไขข้อบกพร่องของ

นักเรียนอย่างสร้างสรรค์ ลดความตึงเครียด และเสริมแรงบวกต่อการเรียนบาลี (จิรเดช สุขมาก, 2560) 3. อัตถจริยา (การทำตนให้เป็นประโยชน์) เป็นการลงมือช่วยเหลือและทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างจริงจัง เช่น การจัดกิจกรรมหรือการเป็นแบบอย่างที่ดี (วศิน อินทสระ, 2557) 4. สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค) การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนจะรู้สึกถึงการได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งส่งผลต่อความตั้งใจเรียนและการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง (พระมหาเอกชัย กิตติญาโณ, 2562) กล่าวได้ว่า หลักธรรมดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงหลักแห่งการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ยังสามารถใช้เป็นกรอบคิดสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้บริหาร และผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในบริบทของโรงเรียน ตลอดจนพัฒนาและนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพจริงของพื้นที่ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน และการสืบทอดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป ทั้งในระดับสถานศึกษา ระดับคณะสงฆ์ และระดับการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาโดยรวม

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 สภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นอย่างไร

1.2.2 กรอบการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน ควรมีองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาอย่างไร

1.2.3 ผลลัพธ์ของแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่พัฒนาขึ้นซึ่งเหมาะสมกับบริบทโรงเรียน ควรมีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

1.3.2 เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

1.3.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาโดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงเนื้อหาระหว่าง หลักสังคหวัตถุ 4 กับ การส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยกำหนดให้ หลักสังคหวัตถุ 4 อันประกอบด้วย 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อตถจริยา และ 4) สมานัตตตา เป็นตัวแปรต้นในเชิงเนื้อหา ส่วนการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นตัวแปรตามในเชิงเนื้อหา ซึ่งพิจารณาผ่านองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ 5) ด้านการวัดผลและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 จะสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนได้อย่างไร ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตลอดจนหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นฐานในการอธิบายตัวแปรต้นและตัวแปรตามดังกล่าว ตลอดจนเพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาได้ ดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม
2. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้
3. การศึกษาพระปรียัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย
4. หลักสังคหวัตถุ 4
5. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4
6. บริบทพื้นที่ศึกษา
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.4.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเอกสาร โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ตัวแปรต้นเชิงเนื้อหา และ ตัวแปรตามเชิงเนื้อหา ของการวิจัย เพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรียัติธรรม แผนกบาลี อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักธรรมจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็น ตัวแปรต้นเชิงเนื้อหา ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมการเรียนรู้ ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ ตัวแปรตามเชิงเนื้อหา ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้พระปรียัติธรรม แผนกบาลี โดยครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล เพื่อทำความเข้าใจสภาพการจัดการเรียนรู้และแนวทางการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับ บริบทของสถานศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ คุชฌินีพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสาร และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพระปรียัติธรรม แผนกบาลี แนวคิดด้านการเรียนรู้ และการส่งเสริมการศึกษา เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรียัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปรียัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

1.4.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง โดยกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ให้สัมภาษณ์ชั้นที่ 1) ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน, ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 15 ท่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนา แนวทางการส่งเสริม (สัมภาษณ์ชั้นที่ 2) จำนวน 7 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม (ชั้นที่ 3) จำนวน 7 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือทั้ง 3 ชุด จำนวน 3 ท่าน

1.4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว บ้านเลขที่ 64 หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

1.4.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ อยู่ระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ.2568 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2569 รวมระยะเวลา 9 เดือน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” มีนิยามศัพท์เฉพาะ ในการวิจัย โดยเชื่อมโยงกับตัวแปรเชิงเนื้อหา ดังนี้

แนวทาง หมายถึง รูปแบบ วิธีการ หรือข้อเสนอเชิงปฏิบัติที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินการส่งเสริม การเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

การส่งเสริมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือการดำเนินการที่มุ่งเน้นในสนับสนุน ช่วยเหลือ และเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และ แรงจูงใจ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี หมายถึง กระบวนการหรือแนวทางในการ พัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นในการสร้าง แรงจูงใจ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของผู้เรียน โดย พิจารณาผ่านองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่

1. **ด้านหลักสูตร** หมายถึง การกำหนดเนื้อหา โครงสร้าง และแนวทางของหลักสูตร

บาลีที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยสามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ วิธีการสอน เทคนิคการสอน และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ของครูผู้สอน ที่เอื้อต่อความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

3. ด้านสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การจัดหา พัฒนา และใช้สื่อ เทคโนโลยี หรือ อุปกรณ์ที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้บาลี ให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งใน และนอกห้องเรียน ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

5. ด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง กระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ที่แท้จริง

หลักสัทตวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการ ส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี แรงจูงใจ และการมีส่วนร่วม ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย

ทาน (การให้) หมายถึง การให้ในบริบททางการศึกษา ได้แก่ การให้ความรู้ การให้ โอกาส การสนับสนุนทรัพยากร และการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้เรียน

ปิยวาจา (การพูดจาดี) หมายถึง การใช้ถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน และสร้างสรรค์ของ ครูผู้สอน เพื่อเสริมแรงจูงใจและสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้

อติถจริยา (การประพฤติประโยชน์) หมายถึง การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ ผู้เรียน เช่น การช่วยเหลือ การให้คำแนะนำ และการเป็นแบบอย่างที่ดี

สมานัตตตา (การวางตนเสมอ) หมายถึง การวางตนอย่างเสมอภาคต่อนักเรียน คือ ไม่เลือกปฏิบัติ และส่งเสริมความเท่าเทียมในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ผ่าน การศึกษา การฝึกฝน และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ความคิด และความสามารถไปในทางที่พัฒนา

พระปริยัติธรรม หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และระบบ การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่มุ่งพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา

แผนกบาลี หมายถึง ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ภาษาบาลี เพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่

กำหนดโดยคณะสงฆ์และมหาเถรสมาคม ครอบคลุมการเรียนรู้ตั้งแต่ประโยค 1–2 จนถึงประโยค 9 ซึ่งเป็นระบบการสอบมาตรฐานของคณะสงฆ์ไทย

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว หมายถึง สถานศึกษาของคณะสงฆ์ที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งอยู่ ณ วัดโคกเปี้ยว เลขที่ 64 หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

1.6.2 ทำให้ทราบถึงการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน

1.6.3 ทำให้ได้แนวทางในการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหัตถ์ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม
- 2.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้
- 2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย
- 2.4 ความหมายและความสำคัญของหลักสังคหัตถ์ 4
- 2.5 หลักสังคหัตถ์ 4
- 2.6 บริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม

คำว่า “การส่งเสริม” (Promotion) เป็นแนวคิดที่มีการใช้อย่างกว้างขวางในหลายสาขา ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ สังคม และการพัฒนาชุมชน โดยมีความหมายร่วมกันคือ “การสนับสนุนพัฒนา หรือเกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น” เพื่อให้บุคคลหรือสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืนมากขึ้น ดังนี้

ชนาภา ศรีวิสรณ์ (2560) ได้ให้ทรรศนะว่า การส่งเสริมหรือเสริมสร้างเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้บุคคลหรือสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านความคิด พฤติกรรม และคุณภาพชีวิต โดยไม่จำกัดอยู่เพียงการให้ความช่วยเหลือ แต่รวมถึงการกระตุ้น การให้โอกาส และการสนับสนุนให้ผู้คนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างจึงเป็นทั้งการให้ความรู้ การปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้อง และการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ หรือการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาพดี กระบวนการนี้ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งภายในจิตใจของบุคคลให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีสติและปัญญา อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาองค์กร ชุมชน และประเทศชาติให้มีความ

มั่นคงและยั่งยืน เพราะการส่งเสริมหรือเสริมสร้างที่แท้จริงย่อมเริ่มต้นจากการพัฒนามนุษย์ให้รู้จักคุณค่าของตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

พัชรินทร์ ยอดสวีน (2560) ได้ให้พรศนะว่า การส่งเสริมจัดการศึกษา หมายถึง การสนับสนุนจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเจ็ดอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีใน 5 ด้านได้แก่

1. การส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในตำบลหมายถึงการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้ดำเนินการพัฒนาระบบการบริหารการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการในการจัดระบบบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการการบริหารงบประมาณและการบริหารทั่วไป

2. การส่งเสริมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้มาตรฐานสากลหมายถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นไปอย่างมีระบบมีมาตรฐานและมีคุณภาพตามหลักวิชาการเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กปฐมวัยภายในท้องถิ่นมีพัฒนาการสมบูรณ์ตามวัยครบทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา และมีความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

3. การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในตำบลหมายถึงการส่งเสริมการเรียนรู้กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัยการสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่อยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัวทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเช่นจากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้านจากแปลงสาธิตจากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน

อัจฉรา พรรณสุขล (2560) ได้ให้พรศนะว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างรอบด้าน โดยมีได้มุ่งเน้นเพียงความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวันได้อย่างมีความหมาย กิจกรรมส่งเสริมการ

เรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเสริมทักษะการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมยังเป็นช่องทางในการปลูกฝังความรักในธรรมชาติ การรู้จักคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมลักษณะนี้จึงเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างความรู้กับการดำเนินชีวิตจริง ช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความรับผิดชอบ

พระวิทยา อิทธิญาโณ (กางเกตุ) (2561) ได้ให้ทรรศนะว่า การส่งเสริมสุขภาพเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยมีใช่เพียงการป้องกันหรือรักษาโรคเท่านั้น แต่เป็นการสร้างเสริมศักยภาพให้สามารถควบคุมและปรับเปลี่ยนปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ เช่น การส่งเสริมพฤติกรรมการกินอาหารที่เหมาะสม การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การดูแลสุขภาพจิต และการมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการดำรงชีวิต การส่งเสริมสุขภาพจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และครอบครัว เพื่อสร้างสังคมที่เอื้อต่อสุขภาวะที่ดีอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและกิจกรรมด้านสุขภาพในระดับต่าง ๆ เพื่อให้สุขภาพที่ดีไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของระบบสาธารณสุขเท่านั้น แต่เป็นวิถีชีวิตที่ประชาชนทุกคนสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย

พระเศวตฉัตร กิตติปณฺโญ (รัตนบุรี) (2560) ได้ให้ทรรศนะว่า กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้านประกอบด้วย

1. กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ได้แก่ กิจกรรมตรวจสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพอนามัย อาหารและโภชนาการ กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ และการรักษาป้องกัน เป็นต้น

2. กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ กิจกรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมให้ความรู้ด้านการจัดการความเครียด เป็นต้น

3. กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ กิจกรรมสังสรรค์ นันทนาการ กิจกรรมเยี่ยมเยียนสมาชิก กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

4. กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การอบรมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุ การจัดสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การส่งเสริม หมายถึง กระบวนการสนับสนุนและพัฒนาเพื่อให้บุคคลและสังคมก้าวไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยครอบคลุมหลายมิติ ทั้งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การจัดการศึกษาและสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา การส่งเสริมสุขภาพเพื่อควบคุมปัจจัยเสี่ยงและสร้างสุขภาวะที่สมบูรณ์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเฉพาะ เช่น ผู้สูงอายุ ซึ่งทั้งหมดสะท้อนถึงเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างความเจริญก้าวหน้าและความสมดุลในการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน

World Health Organization (1986) ได้กล่าวว่า “การส่งเสริม” (Promotion) หมายถึง การดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการที่ช่วยให้บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านความรู้ เจตคติ พฤติกรรม หรือคุณภาพชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดพัฒนาการที่ยั่งยืนและมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง (WHO, 1986) การส่งเสริมเป็นกระบวนการเชิงรุกที่มุ่งเน้นการสร้างพลังภายในให้บุคคลสามารถตัดสินใจและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (2003) ที่มองว่าการส่งเสริมเป็นการสร้างแรงจูงใจและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยมีการสื่อสารและการเรียนรู้เป็นกลไกหลัก

Maslow, A. H. (1943) แนวคิดการส่งเสริมพฤติกรรมหรือการพัฒนาบุคคลตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำ ความเข้าใจแรงจูงใจของมนุษย์ โดยมาสโลว์เสนอว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานทางกาย เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย ไปจนถึงความต้องการขั้นสูงสุดคือการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ การส่งเสริมพฤติกรรมจึงต้องคำนึงถึงระดับความต้องการของแต่ละบุคคล เพื่อออกแบบกิจกรรมหรือแนวทางที่ตอบสนองได้อย่างเหมาะสม เช่น การสร้างความมั่นคงปลอดภัยก่อน เพื่อให้บุคคลพร้อมเปิดใจเรียนรู้ หรือการส่งเสริมความภาคภูมิใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนา การเข้าใจแรงผลักดันภายในเช่นนี้ช่วยให้การส่งเสริมเกิดผลอย่างยั่งยืน เพราะผู้ถูกส่งเสริมจะมีความมุ่งมั่นจากภายใน ไม่ใช่เพียงเพราะแรงกดดันภายนอก การพัฒนาตามแนวคิดนี้จึงเป็นการปลูกฝังทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม เพื่อให้บุคคลสามารถเติบโตอย่างมีคุณค่าและสมดุลทั้งในระดับส่วนตัวและสังคม

Bandura (1977) เสนอว่า การส่งเสริมพฤติกรรมหรือค่านิยมโดยอาศัย “แบบอย่าง” (Modeling) และ “การสังเกตเรียนรู้” (Observational Learning) เป็นแนวคิดสำคัญจากทฤษฎี

ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ที่เชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้เรียนรู้เฉพาะจากการลงมือปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลลัพธ์ที่ตามมา การมีแบบอย่างที่ดีทั้งในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน จึงมีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็กและเยาวชน การส่งเสริมค่านิยมที่ดีจึงควรเริ่มจากการสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีบุคคลต้นแบบที่ประพฤติปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม มีความรับผิดชอบ และมีเมตตาต่อผู้อื่น เพราะแบบอย่างที่ดีจะเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการเลียนแบบเชิงบวก อีกทั้งการให้คำชื่นชมเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม จะยิ่งเสริมแรงให้เกิดความยั่งยืนในพฤติกรรมนั้น ๆ ดังนั้น การส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพจึงต้องควบคู่กันทั้งการสร้างแบบอย่าง การสนับสนุนทางสังคม และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสมดุล

Ajzen (1991) อธิบายว่า การส่งเสริมพฤติกรรมให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดจากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior) ซึ่งอธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการมีเจตนา (Intention) ที่ได้รับอิทธิพลจาก 3 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ เจตคติ (Attitude) ซึ่งสะท้อนความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบต่อพฤติกรรมนั้น ๆ บรรทัดฐานทางสังคม (Subjective Norm) ซึ่งคือแรงกดดันหรือความคาดหวังจากบุคคลรอบข้าง และการรับรู้การควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) หรือความเชื่อว่าตนมีความสามารถในการกระทำสิ่งนั้นได้จริง การส่งเสริมพฤติกรรมที่ยั่งยืนจึงต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเจตคติให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และเห็นคุณค่าของการกระทำนั้น ๆ พร้อมทั้งสร้างแรงสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน หรือสังคมให้เกิดการยอมรับในพฤติกรรมที่ต้องการส่งเสริม นอกจากนี้ยังต้องเสริมสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เพื่อให้บุคคลรู้สึกว่าจะตนสามารถลงมือทำได้จริง การส่งเสริมในลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง เพราะเป็นผลที่เกิดจากทั้งความเข้าใจ แรงสนับสนุน และความเชื่อในตนเองที่สอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์

Zimmerman (1995) ชี้ว่า “การส่งเสริม” ที่แท้จริงไม่ได้หมายถึงเพียงการให้ความรู้หรือชี้แนะแนวทางเท่านั้น แต่คือการปลูกศรัทธาภายในของบุคคลและชุมชนให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง หรือที่เรียกว่า “self-efficacy” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งเสริมในลักษณะนี้ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของผู้คนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิด วิเคราะห์ ปัญหา การวางแผน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน การส่งเสริมเชิงมีส่วนร่วมยังช่วยให้บุคคลเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เห็นคุณค่าของตนเอง และสร้างแรงจูงใจภายในในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้าง

พลังทางสังคมที่เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคี และการสนับสนุนซึ่งกันและกันในชุมชน เมื่อบุคคลและสังคมมีความมั่นใจและศักยภาพในการกำหนดชีวิตของตนเองได้ การส่งเสริมก็จะกลายเป็นกระบวนการแห่งการเติบโตที่ยั่งยืน ทั้งในมิติของสุขภาพ คุณธรรม และคุณภาพชีวิตโดยรวม

World Health Organization. (1986) เอกสารสำคัญขององค์การอนามัยโลก เสนอว่า “การส่งเสริมสุขภาพ” เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีศักยภาพในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพของตนเอง โดยเน้น 3 ด้านหลักคือ

1. การพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ
2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุน
3. การเสริมสร้างทักษะส่วนบุคคล

แนวคิดนี้สามารถขยายใช้กับการส่งเสริมด้านอื่น ๆ ได้ เช่น การส่งเสริมคุณธรรม หรือการส่งเสริมสังคมสุขภาวะ

Chambers, R. (1997) แนวคิดนี้เน้นการส่งเสริมโดยให้ “ผู้รับ” กลายเป็น “ผู้ร่วมสร้าง” กระบวนการ เป้าหมายคือการสร้างความเป็นเจ้าของ (ownership) และความยั่งยืนในผลลัพธ์ ซึ่งเหมาะกับการส่งเสริมในระดับชุมชน เช่น การพัฒนาวัด ชุมชน หรือผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่า การส่งเสริมเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านการสนับสนุน การฝึกฝน และการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การส่งเสริมมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านการศึกษาเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาพฤติกรรม การเสริมสร้างสุขภาพ การพัฒนาชุมชน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มต่าง ๆ เช่น เด็กและผู้สูงอายุ กระบวนการส่งเสริมที่ดีจึงควรมุ่งเน้นให้บุคคลมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เสริมสร้างพลังภายในและศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การส่งเสริมถือเป็นการเกื้อหนุนที่ไม่เพียงมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายนอก แต่ยังสร้างความเจริญงอกงามภายในจิตใจ อันจะนำไปสู่ความสมดุลและความยั่งยืนของชีวิตในระยะยาว

2.2 แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

คำว่า “เรียนรู้” ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า การเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์

วิจารณ์ พานิช (2556) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการพื้นฐานที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของมนุษย์ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียนหรือจากตำราเท่านั้น แต่เกิดจาก

ประสบการณ์ การสังเกต การลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนคิดจากสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ที่แท้จริงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ ทศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล ทำให้สามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กระบวนการเรียนรู้ยังช่วยเพิ่มสมรรถนะ (Performance) ในการทำงานหรือการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดความมั่นใจและประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานให้เกิด “การเรียนรู้ต่อยอด” ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในอนาคตได้อย่างรวดเร็วและลึกซึ้ง การเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงการสะสมข้อมูล แต่คือการเปลี่ยนแปลงภายในที่ทำให้บุคคลเติบโตทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ และศักยภาพแห่งการดำรงชีวิตอย่างสมบูรณ์

ยุภาพร ไชยเมือง (2557) พฤติกรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงศักยภาพของบุคคลเป็นผลโดยตรงจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาในด้านความคิด การตัดสินใจ และการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วขณะ แต่เป็นผลสะสมจากการฝึกฝน การสังเกต และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง บุคคลที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพมักสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการทำงานหรือการดำเนินชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ปัญหา คิดหาทางออก และตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะนี้จึงเป็นตัวชี้วัดถึงการเติบโตทางสติปัญญาและการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคคล การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจะช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างยืดหยุ่นและมั่นคง พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีจึงไม่เพียงสะท้อนผลของการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

Gagne (1965) นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียง ได้อธิบายเงื่อนไขของการเรียนรู้ว่าเป็นวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มของบุคคลได้รับทักษะที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม การเรียนรู้เป็นผลจากพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม และกระบวนการการคิดของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้ทักษะเฉพาะให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีนั้นจะขึ้นอยู่กับว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกันมาก่อนแล้วหรือไม่ หากมีพื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องมา การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะใหม่ก็สามารถต่อยอดให้ประสบความสำเร็จได้ง่ายกว่าผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกันมา ผลลัพธ์ของการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้ 5 ด้านด้วยกัน ประกอบไปด้วย

- 1) ข้อมูลทางภาษาคำพูด (Verbal Information) ข้อมูลความรู้จะถูกเก็บไว้ในรูปแบบของคำกล่าวที่เนื้อหามีความหมาย
- 2) ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) เช่น กระบวนการ ขั้นตอนการทำงาน

- 3) กลยุทธ์ทางปัญญา (Cognitive Strategies) ความสามารถทางการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor Skills)
- 5) ทักษะคติ (Attitudes) การสังเกตและเปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นเพื่อเรียนรู้ที่จะปรับปรุงแก้ไข

Ormrod, J. E. (2016). กล่าวว่า การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ หรือพฤติกรรมใหม่ ผ่านประสบการณ์ การสังเกต การฝึกฝน หรือการปฏิบัติ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว (Ormrod, 2016) การเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงการจดจำข้อมูล แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สังคม และประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและความหมายให้กับตนเอง

B.F. Skinner (1953) อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากผลของพฤติกรรม (consequences) คือ เมื่อพฤติกรรมใดได้รับการเสริมแรง (reinforcement) จะมีแนวโน้มเกิดซ้ำ ในขณะที่พฤติกรรมที่ถูกลงโทษจะลดลง การเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงเน้นการสร้างแรงจูงใจเชิงบวก การให้รางวัล การชมเชย และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์

Albert Bandura (1977) เสนอว่า การเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากการลงมือทำเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการสังเกตแบบอย่างของผู้อื่น (observational learning) ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการจำลองพฤติกรรม (modeling) การเลียนแบบ และการรับรู้ผลของการกระทำของผู้อื่น ทฤษฎีนี้จึงเน้นบทบาทของสิ่งแวดล้อม สื่อ และบุคคลต้นแบบในการพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมของผู้เรียน

Piaget, J. (1972) กล่าวว่า แนวคิดการเรียนรู้เน้นกระบวนการทางจิตใจ เช่น การคิด การจำ การรับรู้ และการแก้ปัญหา โดยเชื่อว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการตีความและเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับความรู้เดิม การเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสำรวจ ทดลอง และสะท้อนคิด (reflection)

Jerome Bruner (1966) และ Lev Vygotsky (1978) เน้นว่าผู้เรียนสร้างความรู้ (construct knowledge) จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการของการสร้างความหมาย ไม่ใช่การรับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว โดยเฉพาะ Vygotsky ได้เสนอแนวคิด “เขตพัฒนาการใกล้เคียง” (Zone of Proximal Development: ZPD) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ดีเมื่อได้รับการชี้แนะและสนับสนุนจากผู้อื่น

David Kolb (1984) อธิบายว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากประสบการณ์ตรงและการสะท้อนคิด ผู้เรียนผ่าน 4 ขั้นตอนคือ การมีประสบการณ์ (Concrete Experience), การสะท้อนคิด (Reflective Observation), การคิดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization) และการลงมือปฏิบัติ (Active Experimentation) ทฤษฎีนี้เหมาะกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Dewey, J. (1938) อธิบายว่า การเรียนรู้เกิดจาก “ประสบการณ์” ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง โดยประสบการณ์ที่ดีต้องมีทั้งความต่อเนื่อง (Continuity) และปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในอนาคต (Dewey, J. 1938) นอกจากนี้ยังเน้นการเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Learning by Doing) ผ่านการปฏิบัติจริง การแก้ปัญหา และการสะท้อนคิด โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

Bloom (1956) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้คือกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมทางปัญญาของผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้น จากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับที่ซับซ้อน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehension) การนำไปใช้ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินค่า (Evaluation) ซึ่งเป็นการพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ โดยผู้เรียนจะเริ่มจากการจดจำเนื้อหา แล้วพัฒนาไปสู่การทำความเข้าใจ การนำไปใช้ และการคิดขั้นสูง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการที่เกิดจากประสบการณ์ ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ และพฤติกรรม โดยเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยพัฒนาสมรรถนะและความสามารถในการเผชิญปัญหาหรือสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ดียิ่งขึ้น การเรียนรู้จึงไม่เพียงเป็นการรับข้อมูลหรือความรู้ แต่ยังรวมถึงการสร้างทักษะ การพัฒนากลยุทธ์ทางปัญญา การปรับปรุงทัศนคติ และการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง อันส่งผลให้ผู้เรียนสามารถต่อยอดพัฒนาตนเองและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย

ภาษาบาลี (Pāli) เป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท และมีบทบาทสำคัญในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเทศที่นับถือนิกายเถรวาท เช่น ศรีลังกา พม่า ไทย ลาว และกัมพูชา ถึงแม้ว่าจะมีการใช้ตัวอักษรที่แตกต่างกันในการถ่ายทอดภาษานี้ในแต่ละประเทศ เช่น อักษรสิงหล อักษรพม่า อักษรไทย แต่อักษรโรมัน (Roman script) ก็เป็นที่นิยมในการศึกษาระดับสากล โดยเฉพาะในวงการวิชาการ อย่างไรก็ตาม ต้นกำเนิดของภาษาบาลี ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันใน

หมูนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์และพุทธศาสนา โดยไม่มีข้อยุติที่ชัดเจน นักวิชาการบางคนเชื่อว่า ภาษาบาลีไม่ใช่ภาษาพูดจริงในสมัยพุทธกาล แต่เป็นภาษาที่ได้รับการปรับปรุงและประดิษฐ์ขึ้นในภายหลังเพื่อจุดประสงค์ในการจารึกคำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนอีกแนวหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มชาวพุทธทั่วไปและพระสงฆ์ในฝ่ายเถรวาท มักเชื่อว่า ภาษาบาลีมีต้นกำเนิดจากแคว้นมคธ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่พระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และแสดงธรรม ภาษาที่พูดกันในแคว้นมคธนั้น ถูกเรียกว่า ภาษา มคธ หรือ มาถิกโวหาร (Māgadhikavohāra) ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นที่ถือกันว่าเป็นภาษาของพระพุทธเจ้า พระอรรถกถาจารย์ผู้มีนามว่า พระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 และเป็นผู้รจนาคัมภีร์อรรถกถาอันสำคัญหลายเล่ม ได้ให้คำอธิบายว่า ภาษาบาลีที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกนั้นเป็น "สภานิรุตติ" หมายถึง "ภาษาของพระพุทธเจ้า" หรือภาษาที่พระองค์ตรัสเทศนา คำว่า "นิรุตติ" ในที่นี้หมายถึงระบบภาษาหรือรูปแบบทางภาษาที่มีการเรียบเรียงอย่างมีระเบียบแบบแผน และ "สภา" หมายถึง ของพระองค์ ดังนั้นคำว่า สภานิรุตติ จึงสะท้อนถึงความเคารพบูชาภาษา นี้ว่าเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และใช้ในการศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้า แม้จะไม่สามารถยืนยันได้ชัดเจนว่าภาษาบาลีคือภาษาพูดดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าหรือไม่ แต่ภาษานี้ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นภาษาที่ถ่ายทอดธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง ละเอียด และมั่นคงมากที่สุดในกลุ่มชาวพุทธสายเถรวาท นอกจากนี้ยังได้รับการอนุรักษ์อย่างดีผ่านการสวด การท่องจำ และการเขียนคัมภีร์มาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่าสองพันปี

2.3.1 ประวัติบาลี

ภาษาบาลีเป็นภาษาปรากฏที่วิวัฒนาการมาจากภาษาพระเวทในยุคกลางของอินเดีย ภาษาปรากฏนี้แบ่งออกเป็น 3 สมัยคือ

1. ภาษาปรากฏสมัยเก่า หรือภาษาบาลี (Old Prakrit or Pali) ซึ่งประกอบด้วย

- ก. ภาษาถิ่นในจารึกพระเจ้าอโศก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 2
- ข. ภาษาบาลีในพระไตรปิฎกของหินยาน คัมภีร์มหาวงศ์ และคาถาในชาดก
- ค. ภาษาในคัมภีร์ทางศาสนาโซณะ
- ง. ภาษาบทละครของอัสวโฆষะ

2. ภาษาปรากฏสมัยกลาง ซึ่งประกอบด้วย

- ก. ภาษามหาราษฎร์ ที่ปรากฏในลำนํ้าท้องถิ่นแถบที่ราบสูงเดคคาน
- ข. ภาษาปรากฏในบทละครของกาลิลาส เช่น ภาษามาคธี ภาษาเศารเสนี ฯลฯ

รวมทั้งภาษาปรากฏในตำราไวยากรณ์

ค. ภาษาถิ่นของศาสนาไชนะในยุคหลัง

ง. ภาษาไปศาจี

3. ภาษาอปรหมต (Apabhramsa) พบในตำราประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นระยะสุดท้ายของภาษาในยุคกลางของอินเดีย

ภาษาปรากฏตสมัยเก่านั้นเองได้ถูกนักไวยากรณ์นำมาวางกฎเกณฑ์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ของสันสกฤตและใช้บันทึกพุทธวจนะ ภาษาบาลีจึงเป็นภาษาลักษณะเดียวกับภาษาสันสกฤตคือเป็นภาษาสังเคราะห์ (Synthetic Language) ได้แก่ภาษาที่สร้างขึ้นไม่ใช่ภาษาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นักภาษาต่างก็ยังไม่สามารถลงความเห็นได้แน่นอนว่าภาษาบาลีถูกสร้างขึ้นมาจากภาษาปรากฏตภาษาใด ทราบแต่เพียงว่าโครงสร้างของภาษาบาลีใกล้เคียงกับภาษาอรรธมาครีซึ่งเป็นภาษาปรากฏตประจำศาสนาไชนะ (สุภาพร มากแจ้ง, 2535)

พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นเมื่อประมาณ 2,600 ปีที่แล้วมา หรืออีกนัยหนึ่งคือหลังจากที่พวกอารยันได้เข้าไปตั้งรกรากอยู่ในอินเดียแล้วประมาณ 1,500 ปี สมัยนั้นเป็นระยะเวลาที่พวกอารยันกำลังจัดระเบียบวางกฎเกณฑ์ให้ภาษาของตนเสียใหม่ ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าความสับสนกำลังเกิดขึ้นในภาษาของตนอันเนื่องจากการผสมผสานกันระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมของพวกอารยันเองกับของชาวพื้นเมืองพวกอารยันกล่าวว่าภาษาของตนจะเลื่อมจืดทำให้มีสังสารภาษาขึ้นและภาษาที่ได้รับสังสารแล้วนี้ จึงมีชื่อเรียกกันว่า “สังสกฤต” หรือ “สันสกฤต” แปลว่าสิ่งที่ได้รับการชำระสะสางจัดเป็นระเบียบเรียบร้อยดีแล้ว (กรุณา กุศลาสัย และเรืองอุไร กุศลาสัย, 2539)

ตามพุทธประวัตินั้นหลังจากที่ตรัสรู้หลุดตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว พระพุทธองค์ก็เสด็จจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศสัจธรรมที่พระองค์ได้ทรงค้นพบมาและได้ทรงท่องเที่ยว ประกาศพระธรรมอยู่ในมณฑลประเทศ ซึ่งนักโบราณคดีอินเดียลงความเห็นได้ว่า ได้แก่อาณาบริเวณตั้งแต่ทุ่งกุรุเกษตร (ใกล้ ๆ กรุงเดลี ในปัจจุบัน) ทางทิศตะวันออกและตั้งแต่นครสาวัตถิ (ปัจจุบันตำบลสะเท็ดมะเห็ด Sahet Mahet ใกล้เมืองพลรามปุระ = Balrampur) ทางทิศเหนือจนถึงเมืองอวันตี (ปัจจุบัน Ujjain ในแคว้น Gwalior) ทางทิศใต้ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระธรรมอยู่นั้น แคว้นมคธซึ่งมีพระเจ้าพิมพิสารปกครองอยู่ กำลังเรืองอำนาจและกำลังแผ่อิทธิพลครอบคลุมมณฑลประเทศโดยทั่วไป เป็นธรรมดาที่เมื่อแคว้นมคธเรืองอำนาจภาษาของแคว้นมคธก็ต้องรุ่งโรจน์มีอิทธิพลตามไปด้วย เพราะฉะนั้นภาษาของแคว้นมคธ ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเรียกว่าภาษามาคธีบ้าง มคธภาษาบ้าง มาคธานิรุกติบ้างและมาคธิกาภาษาบ้าง จึงเป็นภาษาทางการและเป็นภาษากลางที่ประชาชนใช้กันอยู่ทั่วไปในมณฑลประเทศ พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้คำสอนของพระองค์แพร่หลาย

ไปในท่ามกลางมวลชนให้กว้างขวางมากที่สุดที่จะทำได้เพราะฉะนั้นพระองค์จึงทรงเลือกใช้ภาษาที่คนเข้าใจมากที่สุดในมัชฌิมประเทศซึ่งพระองค์กำลังทรงจารึกประกาศพระธรรมอยู่ นั่นก็คือพระองค์ได้ทรงเลือกใช้ภาษามาคธีหรือมคธภาษาหรือมาคธานิรุกติหรือมาคธิกภาษาดังกล่าวแล้ว

อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับภาษามาคธีหรือมคธภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้ในการประกาศพระศาสนาในมัชฌิมประเทศนั้น ท่านพุทธโฆษาจารย์ อรรถกถาจารย์ผู้ยอดเยี่ยมเองก็ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์ “สมนตปาสาทิกา” ของท่านว่า “สมมาสมพุทเธน วุตตปปกาโร มาคธโก โวหาโร” แปลว่า “โวหารภาษามคธซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงใช้” นักปราชญ์ทางภารตวิทยาได้แสดงให้เห็นว่าโดยเหตุที่ทรงถือกำเนิดในราชตระกูล ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยานานาประการอย่างครบถ้วน พระพุทธองค์ย่อมจะทรงมีความเชี่ยวชาญในภาษา “สันสกฤต” อันเป็นภาษาของผู้รู้หลักนักปราชญ์และชนชั้นสูงในสมัยนั้นด้วยอย่างไม่มีปัญหาแต่ที่พระองค์ทรงเลือกใช้ภาษามาคธีแทนที่จะใช้ภาษาสันสกฤตก็เพราะทรงมีพระประสงค์ที่จะให้พระธรรมคำสอนของพระองค์ได้แผ่ออกไปอย่างกว้างขวางในท่ามกลางมวลประชานดังกล่าวแล้ว (กรุณา กุศลาสัย และเรื่องอุไร กุศลาสัย, 2539)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538) กล่าวว่า “ภาษามคธ เป็นภาษาที่ใช้พูดกันในวันมคธ, ภาษาของชาวแคว้นมคธ หมายถึงภาษาบาลี”

นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นของนักปราชญ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ในหนังสือคำบรรยายพระไตรปิฎกของเสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540) ดังมีข้อความว่า เสถียร โพธิ์นันทะ นักการศาสนาของไทยยืนยันด้วยความเชื่อมั่นว่า “ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ภาษามคธหรือภาษาบาลีที่พุทธบริษัทฝ่ายเถรวาทใช้จารึกพระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษาที่พระพุทธองค์ตรัสอย่างแนบเนียนไม่มีข้อกังขาใด ๆ”

บาลีเป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎกหรือเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ประกาศพระศาสนาตามที่พุทธศาสนิกฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้าใจในฐานะที่พระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญของฝ่ายเถรวาท จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และทราบว่บาลีแท้ที่จริงคืออะไรเกิดขึ้นได้อย่างไร จากประเด็นอันสำคัญนี้นักปราชญ์ท่านได้อธิบายไว้ว่า

ในฐานะเป็นชื่อของภาษา ในบาลี คำว่า ปาลิภาษา เป็นคำย่อ หมายถึง “ภาษาของคัมภีร์” คำแปลเต็มรูปของคำว่าบาลี คงเป็น “คัมภีร์สำหรับสาธยาย” คัมภีร์ที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้คือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายุคแรก ๆ ซึ่งได้รับการรักษาสืบ ๆ กันมาเป็นพิเศษโดยชาวพุทธฝ่ายเถรวาท ในรูปแบบการสืบทอดต่อ ๆ กันมานั่นเอง คัมภีร์เหล่านั้นได้อ้างกันว่าเป็นพระไตรปิฎกซึ่งตามพยานะแปลว่า “สิ่งที่มิอยู่ในตะกร้า 3 ใบ” และได้รับการยอมรับว่าเป็น “พระพุทธวจนะ” โดยปกติคำว่าพระไตรปิฎก เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า “The Pali Canon”

เพราะฉะนั้น คำตอบอันดับแรกที่ยังมีเงื่อนไขอยู่สำหรับคำถามในเบื้องต้นก็คือบาลีนั้นเป็น คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในยุคแรก ๆ ตามที่รักษาสืบทอดต่อ ๆ กันมาแบบชาวพุทธ (ที่รักษาไว้ตาม ต้นฉบับเดิม แต่มีใช้คงที่) อย่างหนึ่ง เราจะพยายามให้คำตอบนั้น อันดับแรกจะให้คำตอบให้เป็นแหล่ง ความรู้แล้วขยายให้กว้างขวางขึ้น ขอให้เราสรุปกันว่าเราจะขยายคำตอบอย่างไร บาลีไม่ใช่ภาษาที่มี ขอบเขตจำกัดอยู่เพียงภาษาที่ใช้คัมภีร์พระบาลีเลย ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทใช้บาลีสืบต่อกันมาทั้งใน อรรถกถาทั้งหลาย งานวรรณกรรมอื่น ๆ พงศาวดารทั้งหลาย และงานทางวรรณกรรมอื่น ๆ ในโอกาส ที่เหมาะสม งานทั้งหมดไม่ได้สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับคัมภีร์ในยุคต้น ๆ บาลีได้ใช้เป็นภาษาพูด และเป็นอุปกรณ์ของการสื่อสารระหว่างนักปราชญ์ชาวพุทธเหมือนกัน จะอย่างไรตาม ใคร ๆ สามารถ จะกล่าวได้อย่างปลอดภัยว่า ด้วยข้อยกเว้นที่ไม่สำคัญและบางที่ไม่ใช่ของแท้ ชาวพุทธฝ่ายเถรวาท เท่านั้นใช้ภาษาบาลี และคัมภีร์ส่วนมากที่เขียนเป็นภาษาบาลี มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับรูปแบบ การสืบทอดต่อ ๆ กันมาทางศาสนาที่กล่าวมาแล้วนั้น (พระมหาเทียบ สิริญาโณ, 2542)

มิติเกี่ยวกับบาลี หรือ ปาฬี (ไทย-บาลี) แบ่งออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งว่าบาลีไม่ใช่ภาษาใด ภาษาหนึ่งโดยเฉพาะ อีกฝ่ายหนึ่งว่า บาลีเป็นภาษาที่มีชีวิตอยู่ และใช้พูดกันก่อนหรือในพุทธกาลมติ หลังนี้ คงไม่มีปัญหาอะไร เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยมากอยู่แล้ว ว่าบาลีเป็นภาษาแน่นอน พระไตรปิฎกที่จารึกด้วยภาษาดังกล่าว ก็มีเป็นหลักฐานอยู่ ฝ่ายหลังนี้จะขัดแย้งกันอยู่บ้าง ก็เกี่ยวกับ ถิ่นกำเนิดของภาษาบาลีเท่านั้น

แต่กลุ่มที่เห็นว่า บาลีไม่ใช่ภาษา ได้ให้เหตุผลไว้ดังนี้

คำว่า ปาลี หรือ ปาฬี แปลว่า รักษา ปา ธาตุ ฬิ ปัจจัย ศัพท์ว่า ปาฬี แปลได้หลายนัย เช่น

1. แปลว่า ปาฬิธรรม (ปริยัติธรรม)
2. แปลว่า ขอบสระ
3. แปลว่า แฉก แฉว

ที่แปลว่า ปาฬิธรรม หรือปริยัติธรรม เช่นตัวอย่างว่า ปาฬียา อตถ์ อุปปริกชนติ = พิจารณา อรรถแห่งปาฬี (ปริยัติธรรม)

ที่แปลว่า ขอบสระ เช่นตัวอย่างว่า มหโต ตพาสส ปาฬี = ขอบสระใหญ่

ที่แปลว่า แฉก แฉว เช่นตัวอย่างว่า ปาฬียา นิสีทิสฺสู = นั่งเรียงแฉก หรือนั่งตามลำดับ

ที่แปล (ว่าขอบ แฉก แฉว) นี้ ไม่จำเป็นต้องยกธาตุอธิบาย เพราะศัพท์ว่า ปาฬี ก็แปลกันว่า ขอบ แฉก แฉว อยู่แล้ว แต่ศัพท์ว่า ปาฬี ที่แปลว่า ปริยัติธรรม พึงทราบอธิบายโดย 3 นัย คือ

1. ชื่อว่า ปาฬี เพราะรักษาอรรถไว้

2. ชื่อว่า ปาฬิ เพราะเปรียบได้กับขอบสระใหญ่ ที่กั้นน้ำไว้ภายหลัง

3. ชื่อว่า ปาฬิ เพราะเป็นทำนบกั้นวจนประพันธ์อันยอดเยี่ยม โดยชี้แจงอรรถแห่งศีลเป็นต้นอันสูงสุด และเป็นคำรัสที่ตรัสไว้ โดยสภาวะนิรุกติ

เป็นได้ใจความว่า คำว่า ปาฬิ หรือ ปาลี ตามความหมายธรรมดา ก็ได้แก่ ขอบ แลว แนวนั่นเอง ครั้นต่อมามีผู้นำเอามาเรียกพระพุทธรวจนะ ได้เปรียบเทียบกับสิ่งเหล่านั้น ว่าที่เรียกชื่ออย่างนั้น ก็เพราะเป็นวจนประพันธ์ที่มีระเบียบแบบแผน ถูกต้องโดยนิรุกติรักษาอรรถไว้ไม่ตกหล่น เหมือนขอบสระใหญ่ที่มั่นคงกั้นน้ำไว้ฉะนั้น ในขั้นต้นนี้คำว่า บาลี คงหมายถึงเพียงตำราหลัก หรือพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ซึ่งต่างจากอรรถกถา ที่แต่งขึ้นมาภายหลังโดยใช้ภาษาเดียวกันนั่นเอง (เสนาะ ผดุงฉัตร, 2532)

คำว่า บาลี เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของนักศึกษาอย่างกว้างขวาง และได้ถกเถียงกันมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อสรุปแล้ว ก็แยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เห็นว่า บาลีคือภาษา ภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกันอยู่ในอินเดียสมัยพุทธกาล

กลุ่มที่สอง เห็นว่า บาลิมิใช่ภาษาดังที่เข้าใจกันแต่เป็นคัมภีร์ของพระพุทธรศาสนาที่เขียนด้วยภาษาใดภาษาหนึ่ง

กลุ่มที่เห็นว่าบาลีคือภาษานั้น เห็นจะไม่ใช่ที่สงสัยอะไร เพราะหนังสือตำราของพระพุทธรศาสนาฝ่ายหินยาน เช่น พระไตรปิฎก เป็นต้น เขียนด้วยภาษาบาลี ดังที่เราเข้าใจกันอยู่ทุกวันนี้ และว่าภาษาบาลีก็คือภาษามคธนั่นเอง

ส่วนกลุ่มที่เห็นว่า บาลิมิใช่ภาษานั้น ก็มีเหตุผลเช่นกัน ดังที่ท่านได้ให้ความหมายไว้โดยนัยต่าง ๆ กันดังนี้

1. บาลี หมายถึง ธรรมะ เช่น ในประโยคที่ว่า “ปาลิยา อตถิ อุปปริกขณติ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายย่อมเล่าเรียนซึ่งอรรถแห่งพระธรรม” คำว่า “ปาลิยา” ในที่นี้แปลว่า ธรรมะ หรือพุทธรพจน์ ซึ่งได้แก่ ปาพจน์ หรือ ปรียัติ

2. บาลี หมายถึง ระเบียบ แลว แนว ดังในประโยคที่ว่า “ปาลิยา นิสีทิสฺสุ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายได้นั่งเข้าแถวกัน (เป็นระเบียบ)

3. บาลี หมายถึง ขอบสระ ดังในประโยคที่ว่า “มหโต ตาพกสฺส ปาลี” แปลว่า “ขอบแห่งสระใหญ่”

4. บาลี หมายถึง พระไตรปิฎก ดังที่พระเรวตเถระกล่าวกับพระพุทธรโฆษาจารย์ ว่า

“ปาลิมตตํ อิทานิโต”

นตถิ อฏฐกถา อธิ

ตถาจริยาบาท จ	ภินนรูปา น วิชเช
สีลลภูฏกา สุทธา	มหินเทน มติมตา
สงคีตติตตมารุพหิ	สมมาสมพุทเทสิตี
กตา สีลภาสาย	สีลลสุ ปวตตติ
ตํ ตตถ คนตวา สุตวา	ตวํ มาครานํ นิรุตติยํ
ปวิตเตหิ सा โหति	สพพลโลกहितาวหา”

แปลว่า....

“หนังสือที่นำจากลังกามาที่นี่ มีเฉพาะไตรปิฎกเท่านั้น
ส่วนอรรถกถา และอาจริยาบาทต่าง ๆ เรายังไม่มี แต่ในลังกา
มีอรรถกถาซึ่งพระมหินทเถระผู้มีปัญญารจนาขึ้น โดยอาศัย
พระพุทธพจน์ อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว และนำเข้าสู่
การทำสังคายนาแล้ว 3 ครั้ง อรรถกถานั้น ภายหลัง ได้มีผู้แปลเป็น
ภาษาของชาวเกาะนั้น เธอจึงไปที่นั่น สดับศึกษาแล้ว จึงแปลอรรถกถา
นั้นเป็นภาษามคร ให้อรรถกถานั้นมีประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งปวงเถิด”

คำว่า “ปาลิมตต” ในที่นี้ หมายถึง พระไตรปิฎก มิใช่หมายถึงภาษา ส่วนที่เป็น อรรถกถาเรา
เรียกว่า “ปาลิวนณนา” (พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), 2534)

บาลี หรือปาลี นั้นหมายถึงภาษาท้องถิ่นของชาวมคร (Magadhi dialect) ภาษาบาลีหรือ
ภาษามครนั้น มีลักษณะที่ควรทราบ 2 ประการ คือ (พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า รัฐปญโญ), 2505)

1. ปาลิภาษา อุตตมภาษา แปลว่า ภาษาบาลีเป็นอุตตมภาษา หรือภาษาชั้นสูง
2. มาครี มูลภาษา แปลว่า ภาษามครเป็นมูลภาษา คือภาษาดั้งเดิมสมัยแรกตั้งปฐมกับ

ภาษาบาลีมีปรากฏเป็นครั้งแรกในคัมภีร์อรรถกถาของพระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งมีชีวิตอยู่ใน
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 ก่อนหน้านั้นไม่เคยปรากฏชื่อนี้ว่าเป็นภาษาใดภาษาหนึ่งแต่ประการใด พระ
พุทธโฆษาจารย์นำคำว่า “บาลี” มาใช้เป็นชื่อภาษาหนึ่งโดยเห็นว่าเป็นภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์
ปัจจุบันเมื่อใช้คำว่า “บาลี” จะหมายถึงตัวพระพุทธพจน์ นักปราชญ์ทางภาษาบาลีจะใช้คำว่า “ปาลิ
ภาษา” เมื่อต้องการเน้นในตัวภาษา และคำว่าภาษาบาลีในที่นี้รวมทั้งที่ใช้ศึกษากันอยู่ในบัดนี้ก็
เป็นเพียงภาษาถิ่น (Dialect) ภาษาหนึ่งของอินเดียในสมัยโบราณจัดอยู่ในสายภาษาปรากฤต

บาลีซึ่งหมายถึงภาษาที่เขียนไว้ในพระไตรปิฎกในเวลาต่อมาได้วิวัฒนาการจนกระทั่งถูกเรียกเป็นภาษาบาลีไปโดยปริยาย สมกับท่านพระพุทธโฆษาจารย์ยืนยันไว้ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา เมื่อ พ.ศ. 956 ว่า

สกาย นิรุตติยา นาม สมมาสมพุทเธน วุตตปปกาโร มาคธิโก โวหาโร.

ภาษามาคธิ มีประการตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแล้ว ชื่อว่าเป็นภาษาของตน.

ต่อมา ภาษามาคธิ หรือมาคธิกาโวหารนี้เอง คราวพระสังคีติกาจารย์ได้รวบรวมพระพุทธรวณะที่พระสงฆ์นำสืบ ๆ กันมาตั้งแต่ปฐมสังคายนา โดยมุขปาฐะ คือบอกกล่าวเล่าเรียนและทรงจำนำสืบกันมาด้วยปาก ได้นำพระไตรปิฎกพุทธวณะมาจารึกลงในใบลาน ในลังกาทวีปเมื่อ พ.ศ. 433 นับเป็นสังคายนาครั้งที่ 5 ท่านเปลี่ยนเรียกว่า ปาลี หรือปาลีภาษา ซึ่งถือว่าใช้เป็นภาษาเกิดขึ้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2530)

เช่นเดียวกันกับภาษาสันสกฤตในกาลต่อมาภาษาบาลีก็กลายเป็นภาษาที่ไม่เจริญเติบโตไม่มีการขยายตัวเพราะไม่ได้ใช้พูดหรือใช้เขียนในชีวิตประจำวันเป็นภาษาที่สร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียวคือเพื่อใช้บันทึกพระพุทธรวณะเท่านั้น

สรุปได้ว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาปรากฏในไตรปิฎกที่วิวัฒนาการจากภาษาพระเวทในอินเดียช่วงกลาง ใช้เป็นภาษาบันทึกพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท โดยมีต้นกำเนิดสัมพันธ์กับภาษามาคธิ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้พูดในแคว้นมคธ สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรม เพราะเป็นภาษากลางที่ผู้คนเข้าใจแพร่หลาย แม้พระองค์จะเชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต แต่ทรงเลือกใช้ภาษามาคธิเพื่อการสื่อสารธรรมะสู่ประชาชนทั่วไป ภาษาบาลีเป็นภาษาสังเคราะห์ที่มีโครงสร้างใกล้เคียงกับภาษาอรรธมคธของศาสนาไชนะ ต่อมาพระพุทธโฆษาจารย์ได้ใช้คำว่า “บาลี” เป็นชื่อเรียกภาษานี้ โดยเปรียบว่าบาลีเปรียบเสมือนแนวหรือขอบที่รักษาเนื้อหารธรรมะไว้ แม้ยังมีข้อถกเถียงว่าบาลีคือภาษาหนึ่งหรือเพียงชื่อคัมภีร์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าภาษานี้ถูกใช้เป็นหลักในพระไตรปิฎก และถือว่าเป็นภาษาชั้นสูงที่มีความสำคัญในพุทธศาสนาเถรวาท

2.3.2 อักษรที่ใช้เขียนบาลี

ภาษาบาลี (Pāli) แม้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเป็นภาษาหลักที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎก แต่ความน่าสนใจประการหนึ่งของภาษานี้คือ ไม่มีตัวอักษรเฉพาะของตนเองอย่างแน่นอน กล่าวคือ ภาษาบาลีเป็นเพียงระบบเสียง (Phonological system) ที่สามารถปรับใช้เข้ากับระบบอักขระของภูมิภาคต่าง ๆ ได้อย่างยืดหยุ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

วัฒนธรรม ระบบการเขียน และความแพร่หลายของอักษรในแต่ละท้องถิ่นที่รับพุทธศาสนาเข้าไป (สุภาพร มากแจ้ง, 2527)

อักษรที่ใช้ในการเขียนภาษาบาลีในอินเดีย

ในอินเดียซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของภาษาบาลี ได้มีการใช้อักษรหลายแบบในการเขียนภาษาบาลี ได้แก่

อักษรเทวนาครี (Devanāgarī): เป็นอักษรหลักของอินเดียตอนเหนือ ใช้เขียนภาษาสันสกฤต มาแต่โบราณ และต่อมาได้มีการนำมาใช้จารึกภาษาบาลีในบางยุคสมัย โดยเฉพาะในช่วงที่มีการฟื้นฟู การศึกษาทางพระพุทธศาสนา

อักษรพราหมี (Brāhmī): ถือเป็นอักษรพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดีย ใช้ในจารึกโบราณ จำนวนมาก รวมทั้งจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช และมีบทบาทสำคัญในการจารึกคำสอนของ พระพุทธเจ้าที่เป็นภาษาปรากฤตหรือบาลีในยุคต้น (เสนาะ ผดุงฉัตร, 2532)

อักษรคฤณท์ หรือปัลลวะ (Kharosthi / Pallava): เป็นอักษรที่มีอิทธิพลจากพราหมี ใช้แพร่หลายในอินเดียตอนใต้ และมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอักษรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อักษร มอญโบราณ และอักษรขอมโบราณ

การใช้อักษรเขียนบาลีในประเทศไทย

การแพร่หลายของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ได้นำเอาภาษาบาลีมาด้วย และการเขียนภาษาบาลีก็มีการใช้อักษรแตกต่างกันไปตามยุคสมัยและภูมิภาค ดังนี้

1) ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ในช่วงก่อนมีการบันทึกประวัติศาสตร์ไทยอย่างเป็นทางการ มีการใช้อักษรต่าง ๆ ในการเขียนภาษา บาลี เช่น

อักษรปัลลวะ – ถ่ายทอดจากอินเดียใต้

อักษรเทวนาครี – จากอินเดียเหนือ

อักษรมอญโบราณ – ใช้ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยและมีอิทธิพลต่ออักษร ธรรม

อักษรขอมโบราณ – ใช้ในภาคอีสานและภาคใต้ มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับ พระพุทธศาสนาเถรวาทและวรรณกรรมบาลี

2) ยุคประวัติศาสตร์ไทย (ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5)

ในยุคนี้มีการพัฒนาและประยุกต์ใช้อักษรเฉพาะท้องถิ่นในการจารึกภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง ได้แก่

ภาคเหนือ – ใช้อักษรธรรมล้านนา ซึ่งพัฒนามาจากอักษรมอญโบราณ ใช้กันมากในคัมภีร์ไบลานของล้านนา

ภาคอีสาน – ใช้อักษรธรรมอีสาน พัฒนามาจากอักษรมอญและขอมโบราณ โดยเฉพาะแถบจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ภาคกลางและภาคใต้ – นิยมใช้อักษรขอมบรรจง (หรืออักษรมูล) มีรูปลักษณะงดงาม ใช้ในคัมภีร์ต่าง ๆ ของวัดหลวงและวัดประจำเมือง

3) ยุคปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบัน การเรียนและการสอนภาษาบาลีในประเทศไทยโดยทั่วไป ใช้อักษรไทยเป็นหลักในการเขียนและพิมพ์ โดยเฉพาะในการศึกษาในระบบการเรียนบาลีสันามหลวง และงานวิชาการบาลี-ไทย ทั้งนี้เพราะอักษรไทยมีความสะดวกในการเรียนรู้และเข้าถึงในกลุ่มนักศึกษาชาวไทย

ความสำคัญของการรู้จักอักษรต่าง ๆ ที่ใช้เขียนภาษาบาลี

นักศึกษาวรรณคดีบาลี และผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ควรมีความรู้เกี่ยวกับอักษรต่าง ๆ ที่ใช้เขียนภาษาบาลีด้วย เพราะมีความสำคัญในหลายด้าน คือ

1. ใช้เป็นกุญแจไขความเข้าใจคัมภีร์โบราณ – คัมภีร์บางฉบับอาจมีเฉพาะในอักษรโบราณ การรู้จักอักษรเหล่านี้จะช่วยให้สามารถอ่าน ตีความ และแปลได้
2. เปรียบเทียบต้นฉบับ – การเผยแพร่พระไตรปิฎกไปในภูมิภาคต่าง ๆ อาจมีความคลาดเคลื่อนในการถ่ายทอด การเปรียบเทียบต้นฉบับจากอักษรต่างกันช่วยให้เห็นความแตกต่างและเข้าใจเจตนารมณ์เดิมได้ดียิ่งขึ้น
3. ศึกษาวิวัฒนาการของอักษรและภาษา – ความรู้ในด้านอักษรวิทยาช่วยให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม การศึกษา และศาสนาในอดีต

อักษรบาลีที่ควรศึกษาเพิ่มเติม

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวรรณคดีบาลีอย่างลึกซึ้ง ควรศึกษาอักษรต่อไปนี้

1. อักษรพราหมี (Brāhmī)
2. อักษรเทวนาครี (Devanāgarī)
3. อักษรสีหฬ (Sinhala) – ใช้ในศรีลังกา
4. อักษรพม่า (Burmese)

5. อักษรอมฤ (Mon)
6. อักษรขอม หรือ เขมร (Khmer)
7. อักษรไทย (Thai)
8. อักษรลาว (Lao)
9. อักษรโรมัน (Roman) – ใช้ในวงการวิชาการระดับนานาชาติ

สรุปได้ว่า ภาษาบาลีแม้จะไม่มีตัวอักษรเฉพาะของตนเอง แต่ก็สามารถปรับใช้เข้ากับระบบอักษรของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างยืดหยุ่น ทำให้เกิดความหลากหลายในการเขียนภาษาบาลี ทั้งนี้ความหลากหลายดังกล่าวมิใช่อุปสรรค แต่กลับเป็นทรัพยากรสำคัญที่ทำให้ภาษาบาลีสามารถดำรงอยู่และเผยแผ่ได้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความเข้าใจในอักษรที่ใช้ในการเขียนภาษาบาลีจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ศึกษาทั้งในด้านภาษา วรรณคดี และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเปรียบเทียบและการตีความคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เป็นรากฐานของพุทธธรรม

2.3.3 อิทธิพลภาษาบาลีต่อภาษาไทย

ภาษาบาลี (Pāli) เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งประเทศไทยนับถือมาตั้งแต่สมัยโบราณ ภาษาบาลีไม่เพียงแต่ใช้ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา แต่ยังมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยในหลากหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านภาษา ภาษาบาลีถือเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมโครงสร้างคำศัพท์ รูปแบบประโยค และภาษาทางศาสนาในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

ภาษาบาลีในสมัยสุโขทัย

การใช้ภาษาบาลีในประเทศไทยมีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งเมืองสุโขทัย โดยพระองค์ได้โปรดให้นิมนต์พระสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาทในขณะนั้น มาประกาศพระธรรมและแสดงธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ ณ พระแท่นมนังคศิลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการน้อมรับและยกย่องภาษาบาลีในฐานะภาษาของพระธรรมคำสอน (พระมหาสังเวท ธรรมเนตติโก, 2535)

ลักษณะของการเทศน์ในยุคนั้น คือการอ่านคาถาภาษาบาลีจากพระไตรปิฎกก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยเพื่อให้ประชาชนเข้าใจ ถือเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการถ่ายทอดพระธรรมจากภาษาบาลีสู่ประชาชนคนไทยอย่างเป็นระบบ และมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคำบาลีไว้ในภาษาไทยในฐานะคำศักดิ์สิทธิ์และคำชั้นสูง

ภาษาบาลีในชีวิตประจำวันและภาษาไทย

อิทธิพลของภาษาบาลีต่อภาษาไทยเห็นได้ชัดในระดับคำศัพท์ โดยเฉพาะในคำที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา ความรู้ วรรณกรรม และจริยธรรม เช่น ธรรมะ ศีล สมาธิ ปัญญา กรรม บาป บุญ สงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ฯลฯ คำเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยจนผู้ใช้ภาษาอาจไม่รู้ว่ามียากศัพท์ มาจากภาษาบาลี (ปรีชา ทิชนพงศ์, 2534)

คำบาลีมีลักษณะเป็นคำสุภาพและเป็นทางการ ใช้ในงานเขียนและคำราชาศัพท์ เช่น พระนามของบุคคลสำคัญ ชื่อวัด ชื่อโรงเรียน ชื่อสถานที่ เช่น "วัดมหาธาตุ" "มหาวิทยาลัยสงฆ์" หรือ แม้กระทั่งชื่อบุคคล เช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์, ชรินทร์ นันทนาคร, วีระ มุสิกพงศ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังพบการใช้คำบาลีในชื่อบริษัท ห้างร้าน ห้างสรรพสินค้า เช่น "อุดมเกสร" "รัตนผลเครื่องเขียน" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของคำบาลีกับภาษาไทยและภาษาสันสกฤตเพื่อ สร้างความขลัง ความไพเราะ และความหมายที่ดีต่อกิจการนั้น ๆ

ภาษาบาลีในวรรณกรรมท้องถิ่นและภาษาพูด

ภาษาบาลียังปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นและแม้ในภาษาพูดประจำวันของท้องถิ่นต่าง ๆ เพียงแต่นำมาดัดแปลงเสียงให้เหมาะกับท้องถิ่นของตนเท่านั้นดังตัวอย่างต่อไปนี้ (ปรีชา ทิชนพงศ์, 2534)

คำบาลีที่ใช้ในท้องถิ่นภาคใต้

สพเพ	ใช้ว่า	เพ	เช่น	ทั้งเพ (ทั้งปวง)
วิจารณ์	ใช้ว่า	พิตหนา	(พิจารณา)	
รสา	ใช้ว่า	สา	เช่น	สาวา (รู้สึกรว่า)

คำบาลีที่ใช้ในท้องถิ่นภาคเหนือ

ปกชี	ใช้ว่า	ปะชี (นก)		
วคฺโข	ใช้ว่า	เปี้ยกโข (เสือ)		

คำบาลีที่ใช้ในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จาริตต	ใช้ว่า	ฮิต (แบบแผน ประเพณี)		
เวสสนตร	ใช้ว่า	เวส (พระเวสสันดร)		

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีการปรับเสียงตามภูมิภาค แต่รากของคำยังคงอยู่ ซึ่ง สะท้อนถึงอิทธิพลของภาษาบาลีอย่างต่อเนื่องในการสื่อสารของประชาชน แม้ในวรรณกรรมท้องถิ่นก็

ยังปรากฏว่านำเอาภาษาบาลีไปใช้เพียงแต่นำมาดัดแปลงเสียงให้เหมาะสมเท่านั้น แสดงว่าภาษาบาลีมีอิทธิพลต่อภาษาไทยอยู่ไม่น้อย

ความสำคัญของการเรียนภาษาบาลีต่อภาษาไทย

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีไวยากรณ์ซับซ้อน ต้องแจกวิภัติ (การผันคำ) เพื่อบอกหน้าที่ของคำในประโยค เช่น ประธาน กรรม กริยา คำขยาย เป็นต้น โดยมีรูปแบบประโยคที่กว้างกริยาไว้ท้ายสุด กรรมอยู่ก่อนกริยา และคำขยายจะอยู่หน้าคำนั้น ๆ ลำดับการวางคำจึงแตกต่างจากภาษาไทยอย่างชัดเจน (พระมหาสังเวย ธมฺมเนตฺติโก, 2535) อย่างไรก็ตาม การเรียนภาษาบาลีจะช่วยให้เข้าใจหลักการสร้างคำไทยได้อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากคำบาลีจำนวนมากที่เข้ามาในภาษาไทยยังคงโครงสร้างเดิมไว้ หรือเพียงปรับให้เข้ากับระบบเสียงของไทยเท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนบาลีสามารถแยกแยะรากศัพท์ ความหมาย และความสัมพันธ์ของคำในภาษาไทยได้ดียิ่งขึ้น การเรียนภาษาบาลียังถือเป็นการเรียนรู้รากฐานของวัฒนธรรมไทย เนื่องจากคำศัพท์และแนวคิดทางศาสนาจำนวนมากที่ใช้ในสังคมไทยล้วนมีที่มาจากบาลี เช่น แนวคิดเรื่อง "กรรม" "การเวียนว่ายตายเกิด" "นิพพาน" ซึ่งถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และส่งผลต่อระบบคุณค่าของสังคมไทยมาโดยตลอด

ภาษาบาลีกับบทบาทในสังคมและการศึกษาพระพุทธศาสนา

ภิกษุสงฆ์ไทย ซึ่งถือเป็นศาสนทายาทของพระพุทธเจ้า ใช้ภาษาบาลีเป็นหลักในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ ทำวัตร สังฆกรรมต่าง ๆ การสวดปาฏิโมกข์ หรือแม้กระทั่งการแต่งหนังสือธรรมะ ก็ใช้ภาษาบาลีเป็นฐานในการแปลหรืออธิบายธรรมะให้ประชาชนเข้าใจ

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย ก็เป็นระบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีอย่างยิ่ง นักเรียนพระบาลีจะต้องศึกษารากศัพท์ ไวยากรณ์ และการแปลความหมายจากบาลีเป็นไทย ซึ่งช่วยให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งในพระธรรมคำสอน

สรุปได้ว่า ภาษาบาลีมีบทบาทสำคัญในการก่อร่างสร้างภาษาไทย โดยเฉพาะในด้านคำศัพท์ทางศาสนา วัฒนธรรม และจริยธรรม คำบาลีได้แทรกซึมเข้ามาในภาษาไทยทั้งในระดับภาษาราชการ ภาษาเขียน ภาษาพูด และแม้แต่ในวรรณกรรมท้องถิ่น อิทธิพลของภาษานี้ส่งผลต่อโครงสร้างความคิด ระบบค่านิยม และโลกทัศน์ของคนไทยมาอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ภาษาบาลีจึงไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจในศาสนา แต่ยังช่วยให้เข้าถึงรากฐานของภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

2.3.4 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย

การศึกษาพระปริยัติธรรม เริ่มต้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาจากพระพุทเจ้าโดยตรงบ้าง จากพระสาวกบ้าง เป็นการเรียนแบบ “มุขปาฐะ” คือท่องจำด้วยปาก (กรมการศาสนา, 2527) หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว รูปแบบการศึกษาพระปริยัติธรรมได้เปลี่ยนไปจากเดิมกล่าวคือได้มีการศึกษาเล่าเรียนจากครูอาจารย์ในสำนักต่าง ๆ หลายสำนัก นอกจากนี้จะมีสถานศึกษาคือสำนักเรียนเกิดขึ้นแล้วก็ยังมีหลักสูตรสำหรับศึกษาเล่าเรียนอีกด้วย หลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาเล่าเรียนคือพระไตรปิฎกซึ่งจัดเป็นวิชาหลักของการศึกษา

ครั้นพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ประมาณ พ.ศ.360 ซึ่งนำโดย พระโสมณะ และพระอุตตระ และหลังจากนั้นตามประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังไม่ทราบความเคลื่อนไหวใด ๆ อีกเลย (กรมการศาสนา, 2527) จนกระทั่งถึงสมัยล้านนาเป็นต้นมา ปรากฏว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในดินแดนล้านนาได้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา พระปริยัติธรรมได้มีการศึกษากันอย่างจริงจัง

ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในประเทศไทยอาจแบ่งได้ตามยุคสมัยหรือตามประวัติศาสตร์ได้ ดังนี้

1. สมัยล้านนา

การศึกษาในสมัยล้านนาไทยถือว่าสถานที่ศึกษา คือ “วัด” ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาคือพระ พระเป็นครูสอน ครูที่สอนในสมัยนี้มี 3 รูป คือ เจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ พระที่มีพรรษาสูงกว่า 5 พรรษาขึ้นไปสอนพระภิกษุและพระที่มีพรรษาน้อยสอนเด็กวัด (กรมการศาสนา, 2527)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในสมัยโบราณเป็นการศึกษาในวัด ซึ่งไม่มีมาตรฐานแน่นอนและอยู่ในวงจำกัดเฉพาะชายเท่านั้น ความมุ่งหมายเน้นหลักของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ การเรียนการสอนจัดขึ้นที่วัด มีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูซึ่งในล้านนาแบ่งพระผู้สอนเป็น 3 ระดับ

1. ตู๋หนาน ได้แก่พระสงฆ์ที่บวชเรียนไม่เกิน 5 พรรษา มีหน้าที่สอนในระดับต้นที่เทียบเท่าระดับประถมศึกษา ผู้เรียนจะเป็นศิษย์วัด (ขโยมวัด)
2. ตู๋บาลก่า ได้แก่พระสงฆ์ที่บวชเรียนเกินกว่า 5 พรรษาขึ้นไปสามารถสอนได้ระดับสูงเทียบเท่ามัธยมศึกษา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นสามเณร
3. ตู๋หลวง ได้แก่พระสงฆ์ที่มีความรู้สูง สามารถสอนพระภิกษุที่อ่อนพรรษาได้

การเล่าเรียน ผู้ปกครองจะส่งบุตรหลานมาเริ่มเรียนที่วัดเมื่อเด็กอายุประมาณ 10 ขวบให้ทำหน้าที่เป็นศิษย์วัด มีตึกหนานสอนให้อ่านอักษรไทยยวน และคิดเลข ตลอดจนอักขรวิธีเบื้องต้น ครั้นอ่านคล่องและมีอายุพอสมควรแล้วก็จะบวชเป็นสามเณร จะเรียนวิชาขั้นสูงกับตุ๋บัลกำ เช่น หัตถจาร พระธรรมลงในใบลาน หัตถท่องคำสวด คำเวหนาน หัตถอ่านพระธรรม พระเทศนา พระสูตรง่าย ๆ แล้วเรียนอักขรวิธีขั้นสูงขึ้น ในช่วงนี้ถ้าสามเณรรูปใดสึกออกเป็นฆราวาสจะเรียกว่า น้อย หรือใหม่ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า สามเณรชาวล้านนาจะนิยมสึกออกมามากกว่าจะบวชเป็นพระภิกษุต่อไป เหตุที่เป็นเช่นนี้เข้าใจว่าคงได้รับอิทธิพลมาจากพม่า และในปัจจุบันความนิยมเช่นนี้ยังคงมีอยู่ ผลจากความนิยมนี้ย่อมมีส่วนทำให้ชาวล้านนาไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในขั้นสูงเท่าที่ควร เพราะในการศึกษาขั้นต่อไปเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุ (ตุ๋เจ้า) จะมีตุ๋หลวงซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสอนเกี่ยวกับพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน หัตถเทศน์พระอภิธรรมและธรรมขั้นสูง เช่นมหาชาติกัณฑ์ต่าง ๆ และในขั้นนี้จะมีการสอนวิชาชีพร่างต่าง ๆ เป็นพิเศษด้วย เช่น แพทย์แผนโบราณ การก่อสร้าง โหราศาสตร์ และเวทมนต์คาถา เมื่อภิกษุลาสิกขาจะเรียกว่า หนาน (ทิด) ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีความรู้ดี เพราะได้เล่าเรียนมามากเป็นที่นับถือและที่พึ่งของราษฎร โดยหนานจะประกอบอาชีพตามที่ได้ศึกษามา และมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น โหรทำนายโชคชะตา เรียกว่า หมอหลูวา หมอรักษาคณไขด้วยสมุนไพรและเวทมนต์คาถา เรียกว่า พ่อเลี้ยง ช่างก่อสร้าง เรียกว่า สะหล่า และครูสอนหนังสือแก้คดีหุสัฎ เรียกว่า พ่อครู เป็นต้น (สรสวดี อ่องสกุล, 2542)

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในภาคเหนือมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมานานและจากหลักฐานด้านคัมภีร์ใบลานต่าง ๆ ซึ่งได้มีการจารึกลงในใบลานมีอายุเป็นเวลานานจำนวนมาก คัมภีร์เหล่านี้เป็นเรื่องหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมเน้นพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ได้รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ รวมทั้งหมดจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ แบ่งเป็น 3 หมวดคือ หมวดพระสูตร เรียกว่า “พระสูตรตันตปิฎก” หมวดพระวินัย เรียกว่า “พระวินัยปิฎก” และหมวดพระอภิธรรม เรียกว่า “พระอภิธรรมปิฎก” (กรมการศาสนา, 2541)

การศึกษาพระปริยัติธรรมในยุคนี้ของล้านนาไทยนับว่าทรงเกียรติคุณเยี่ยม (กรมการศาสนา, 2530) โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าติลกปนัดดาธิราช หรือพระเมืองแก้วนั้น เป็นยุคที่พระมหากษัตริย์และทวยราษฎร์ ประกอบกิจกรรมอันเป็นการพัฒนาทางจิตใจ ส่งเสริมและสร้างศิลปวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะด้านวรรณกรรมทางศาสนา มีการส่งพระภิกษุไปศึกษา ณ ลังกาทวีปและในชมพูทวีปด้วย มีพระสงฆ์หลายรูปที่เก่งกล้าสามารถเชี่ยวชาญพระไตรปิฎกและสามารถทางภาษาจนรจนาคัมภีร์สำคัญที่พระสงฆ์ในสมัยต่อมาใช้เป็นเครื่องมือการศึกษาตัวอย่าง

พระสงฆ์เหล่านี้ คือ พระสิริมังคลาจารย์เถระ ได้รับจาคัมภีร์ มังคลัตถปิปปนี จักกวาฬปิปปนี ฎีกา สังขยาปกาสะกะ และเวสสันดรปิปปนี พระรัตนปัญญา แต่งประวัติและตำนานพระพุทธศาสนา ที่แผ่ขยายไปในเอเชียอาคเนย์ เรียกชื่อคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ (มณี พะยอมยงค์, 2550)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยยุคล้านนา ในยุคของพระเจ้าติโลกราช ธิราช ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง ทำให้ผู้ศึกษาสามารถอ่านพระไตรปิฎกอันเป็นภาษามคธเข้าใจได้ อย่างลึกซึ้งและสามารถนำมาแปลเป็นภาษาไทยด้วย และจัดเป็นยุคทองของการศึกษาแห่งล้านนา อย่างแท้จริง

2. สมัยสุโขทัย

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดให้มีการเรียนการสอนขึ้นใน สำนักพระราชวัง ปราภฏในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าลิไทในประชุมพงศาวดารภาคหนึ่งความว่าทรง เผดียง (ขอร้อง) สงฆ์ทั้งหลายให้มาเล่าเรียนปริยัติธรรม (กรมการศาสนา, 2530) และทรงส่งเสริมให้ มี การศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก แม้พระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยนี้ เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกโดยแยกออกเป็นตอน ๆ ไปกล่าวคือเบื้องต้นให้ศึกษาพระสุตตันตปิฎกเมื่อเรียนจบพระสุตแล้วให้ศึกษาพระวินยปิฎกต่อไป เมื่อศึกษาพระวินยปิฎกจบแล้วก็ให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก (กรมการศาสนา, 2539)

สถานศึกษา การศึกษาในสมัยนี้มีวัดและวังเป็นศูนย์กลางกล่าวคือวัดเป็นสำนักเรียนของ บรรดาบุตรหลาน ขุนนางและราษฎรทั่วไป โดยมรพระภิกษุเป็นครูสอนและจัดการศึกษาและวังเป็น สำนักราชบัณฑิตสอนเฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการและเป็นที่เรียนธรรมของพระสงฆ์ เท่านั้น (กรมการศาสนา, 2539) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท พระองค์ได้ทรงเลื่อมใส พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ได้ทรงออกผนวชและทรงอนุญาตให้ใช้สถานที่ในพระราชวังคือพระ ราชมณเฑียรเป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับว่าเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่ มีการสอนพระปริยัติธรรมในพระราชสำนัก (สวัสต์ เขมกปสิทธิ, 2531)

หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในสมัยนี้ไม่ปรากฏชัดเจนแต่คงได้แก่ ภาษาบาลี พระไตรปิฎกและศิลปศาสตร์ต่าง ๆ สำหรับครูผู้สอนก็คงเป็นพระมหาเถระ พระมหากษัตริย์ และ ราชบัณฑิตผู้คงแก่เรียนนั่นเอง

การวัดผลการศึกษา ยังไม่มีระบบหรือระเบียบวิธีการวัดผลที่แน่นอนมักจะวัดผลจากความ ทรงจำและความสามารถเป็นพื้นฐานบุคคลผู้ศึกษาเล่าเรียน มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์สมัยนั้นตั้งใจเล่า

เรียนกันอย่างจริงจังและแต่งชาดการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนดังเช่นไตรภูมิพระร่วงเป็นต้น เพราะทางราชการให้การส่งเสริมผู้คงแก่เรียนในทางพระพุทธศาสนาและยกย่องให้เป็นบัณฑิตเป็นผู้นำทางวิชาการในหมู่ประชาชน (กรมการศาสนา, 2539) แสดงให้เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยสุโขทัยนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะบรรพชิตเท่านั้น คฤหัสถ์ เช่น พระมหากษัตริย์ และประชาชนทั่วไปก็สามารถศึกษาเล่าเรียนได้เช่นเดียวกัน

3. สมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยาตอนต้น พระพุทธศาสนาถูกละเลยอย่างมากจะหาพระสงฆ์ที่ศึกษาพระปริยัติธรรมมีน้อยทำให้สถาบันสงฆ์พลอยเสื่อมถอยเป็นอันมากและการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมยังไม่ถือว่าจัดทำกันอย่างจริงจังเพราะไม่มีการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนแต่อย่างใด การเรียนการสอนเป็นไปตามอัธยาศัยของผู้สอนและผู้เรียน (กรมการศาสนา, 2541) จนกระทั่งถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงได้ฟื้นฟูพระศาสนาขึ้นอีก พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์เอาธุระในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง โดยกำหนดหลักสูตรเวลาเรียน การวัดผลและประเมินผลตลอดทั้งกำหนดฐานะของผู้สอบไล่ได้ไว้เป็นการแน่นอน (สวสดี เขมกปสิทธิ, 2531) กล่าวคือใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี จำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ผูกใบลานเป็นหลักในการกำหนดชั้นเรียน โดยแยกเป็นปิฎก ดังนี้

สถานที่ศึกษาในสมัยอยุธยาได้ทรงโปรดให้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอยู่ในบริเวณพระมหาบรมราชวังเป็นหลัก ส่วนตามวัดต่าง ๆ ก็มีการเรียนการสอนบ้างเป็นแห่งย่อย

ครู สำหรับครูผู้สอนนั้นได้แก่องค์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกเองบ้างราชบัณฑิตทั้งหลายบ้าง พระเถระผู้ทรงความรู้พระไตรปิฎกบ้างเป็นครูผู้สอน

กระบวนการเรียนการสอนนั้นกำหนดเอาพระไตรปิฎกที่จารีกลงในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียนและหนังสือขั้นมูลฐานในการเรียน คือ มูลกัจจายน์ เพื่อให้รู้เรื่องอักขรวิธีก่อนเรียนพระไตรปิฎก (กรมการศาสนา, 2527)

สำหรับผู้เรียนนั้นเริ่มแรกจะต้องเรียนหนังสือมูลกัจจายน์เพื่อให้รู้อักขรวิธีเสียก่อนอย่างน้อยเป็นเวลา 2 ปี แล้วจึงเรียนแปลพระไตรปิฎกได้ โดยปกติแล้วผู้เรียนต้องใช้เวลาในการเรียนตั้งแต่มูลกัจจายน์จบแล้วแปลพระไตรปิฎกได้น้อยอย่างน้อยต้องใช้เวลา 3 ปี เมื่อเห็นว่าความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้วก็จะแจ้งให้ครูบาอาจารย์ได้ทราบและให้เจ้าสำนักเรียนกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบเพื่อจะได้โปรดให้ประกาศการสอบไล่วัดความรู้ของพระภิกษุสามเณรขึ้นเป็นการ

สอบในพระบรมราชูปถัมภ์ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้มีศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ และทรงยกย่องพระราชทานสมณศักดิ์ให้เป็นพระราชอาคันตุกะผู้สอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้เป็นผู้มีเกียรติสืบไป

การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้มีการสอบพระปริยัติธรรมขึ้นแล้ว พระมหาเถระและราชบัณฑิตทั้งหลายก็จะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมีพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประธานในการสอบ ในการสอบเปลี่ยนนี้ใช้การแปลปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการอย่างน้อย 3 ท่าน

การสอบแต่ละครั้งนั้นจะใช้ระยะเวลาเรียน 3 ปี และมีการวัดผล 1 ครั้ง และการเรียนการสอนตลอดถึงการวัดผลในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นได้ดำเนินมาด้วยวิธีการดังกล่าวมานี้จนสิ้นสมัย (กรมการศาสนา, 2539)

4. สมัยกรุงธนบุรี

ในสมัยกรุงธนบุรีซึ่งมีระยะเวลาอันสั้น เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชแล้วก็ทรงทำนุบำรุงพระศาสนาเพื่อให้เจริญรุ่งเรืองเหมือนสมัยอยุธยา ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์ไปปกครองในอารามต่าง ๆ สอนพระปริยัติธรรมและเทศนาอบรมประชาชน (กรมการศาสนา, 2541)

เนื่องจากระยะเวลาของกรุงธนบุรีมีระยะเวลาอันสั้น เราจึงไม่ทราบว่าพระสงฆ์ท่านจัดการศึกษากันอย่างไร ท่านคงจะคงไว้ตามแบบฉบับของกรุงศรีอยุธยา เรื่องที่เราทราบในด้านเกี่ยวกับการศึกษาส่วนมากก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนุบำรุงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก (สวสดี เขมกปสิทธิ, 2531) การศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยนี้ จึงไม่ได้ปรากฏมีการสอบไล่พระปริยัติธรรม เพราะบ้านเมืองยังอยู่ระหว่างศึกสงครามตลอดเวลาพระเจ้าแผ่นดิน บาริณในสมัยกรุงธนบุรีจึงมิได้ปรากฏในพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นที่แน่นอนว่า พระสงฆ์สามเณรยังต้องศึกษาพระปริยัติธรรม แสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาตามหน้าที่จนหมดเวลาของแผ่นดินนี้ (กรมการศาสนา, 2530)

5. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 1 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ.2325-2352)

พระองค์ทรงสนพระทัยในปัญหาของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงทำนุบำรุงพระศาสนาและจัดประชุมสังคายนาต้นฉบับพระไตรปิฎกขึ้นใหม่ มีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมเป็นระบบขึ้นจนมั่นคงต่อไป (กรมการศาสนา, 2541)

การจัดหลักสูตรพระปริยัติธรรมกล่าวคือการเรียนการสอนและการสอบพระปริยัตินั้นก็ได้ดำเนินตามแบบกรุงศรีอยุธยาตอนปลายคือผู้เรียนพระไตรปิฎกเฉพาะพระสูตรต้นปิฎกครบ 3 ปี

แล้วจึงมีการสอบ เรียกว่า 3 ปี ต่อการสอบครั้งหนึ่ง (กรมการศาสนา, 2527) และแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ชั้น คือ (สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภักดิ์, 2524)

1. บาเรียนตรี ใช้พระสูตรเป็นหลักสูตรตามแต่คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้แปลสอบเมื่อแปลได้ก็เป็นบาเรียนตรี

2. บาเรียนโท ใช้พระสูตรกับพระวินัยเป็นหลักสูตร เมื่อแปลได้แล้วให้เป็นบาเรียนโท

3. บาเรียนเอก ใช้พระสูตรพระวินัยและปรมัตถ์เป็นหลักสูตรตามแต่คณะกรรมการจะเลือกให้แปล เมื่อแปลได้หมดก็เป็นบาเรียนเอก

การจัดการเรียนการสอนมีการเรียนการสอนเพื่ออบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ที่มีการเรียนการสอนกันเพื่อนำไปปฏิบัติและจรโลงพระพุทธศาสนา สถานที่สอนในรัชกาลที่ 1 ยังใช้พระราชวังและวัดวาอารามเป็นสถานศึกษา

ครูผู้สอนจะเป็นพระเถระผู้ใหญ่และราชบัณฑิตและพระมหากษัตริย์ทรงสอนด้วยวิธีสอนก็สอนคล้ายกับสมัยอยุธยา คือ เริ่มแรกจะต้องสอนหนังสือมูลกัจจายน์เพื่อให้รู้จักวิธีก่อนแล้วจึงให้เรียนแปลพระไตรปิฎกด้วยการคัดลอกไปเป็นตอน ๆ (กรมการศาสนา, 2541)

การวัดผลประเมินผล เหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา คือพระมหากษัตริย์จะประกาศให้มีการสอบพระปริยัติธรรม พระมหาเถระและราชบัณฑิตทั้งหลายก็จะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบกัน (กรมการศาสนา, 2527)

รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ.2352-2367)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงโปรดให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) เป็นประธานจัดการปฏิรูปการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมขึ้นใหม่เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น การศึกษาของพระสงฆ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยกำหนดวิธีการสอบให้เป็นประโยค ตั้งแต่ประโยค 1 ถึงประโยค 9 คือ จัดแบ่งหลักสูตรให้กว้างออกไปเป็น 9 ชั้น โดยอาศัยหลัก 2 ประการ คือ (กรมการศาสนา, 2527)

1. พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นประกอบด้วยองค์ 9 ประการ คือ สุตตะ เคยยะ เวทยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัมภุตธรรม เวทลล

2. พระธรรมคำสั่งสอนนั้น มีผลที่จะพึงได้รับ 9 ประการ คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน

หนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนแผนกบาลี (สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภักดิ์, 2524)

1. ประโยค 1-2-3 ใช้คัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเป็นแบบเรียน และการสอบนั้นต้องแปลคราวเดียวให้ผ่านทั้ง 3 ประโยค จึงจะได้เป็นบาเรียน

2. ประโยค 4 ใช้คัมภีร์มังคลัตถปิณปิณต้น ต่อมาเลยใช้ทั้งบั้นต้นและบั้นปลาย

3. ประโยค 5 เดิมใช้บาลีมุตตะกะแล้วเปลี่ยนเป็นคัมภีร์สารัตถสังคหะเป็นปกรณ์วิเสสภายหลังเปลี่ยนมาใช้คัมภีร์บาลีมุตตะกะอีก

4. ประโยค 6 ใช้มังคลัตถปิณปิณปลาย

5. ประโยค 7 ใช้คัมภีร์สมันตปาสาทิกาอรรถกถาวิณัย

6. ประโยค 8 ใช้คัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณ์วิเสส

7. ประโยค 9 ใช้คัมภีร์ฎีกาสารัตถปิณ ต่อมาเปลี่ยนเป็นฎีกาภิกขกรรมมัตถวิภาวินี

อนึ่ง ผู้ที่สอบได้ประโยค 7-8-9 เรียกว่าเป็นบาเรียนเอก คือ (สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภักดิ์, 2524)

ประโยค 7 เรียกเอกสามัญ (เอก ส.)

ประโยค 8 เรียกเอกมัธยม (เอก ม.)

ประโยค 9 เรียกเอกอุดม (เอก อ.)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่าประโยค คำว่า “ประโยค” นั้นจะมาจากการแปลบาลีนั่นเองคือ ผู้แปลต้องรู้จักประโยคก็ตว่าจาก ก็มมาจาก ประโยคนาม ประโยคอาชยาดเป็นต้น การแปลครั้งหนึ่ง ๆ จะใช้ก็ประโยคแล้วแต่กรรมการจะกำหนด แต่เดิมนั้นประโยค 3 ต้องแปล 30 บรรทัด คือ 3 ใบลาน (ใบละ 10 บรรทัด) ต่อมาก็ลดลงเหลือ 2 ใบบ้าง เป็นต้น ดังนั้น ผู้แปลได้ผ่าน 3 ใบ จึงกำหนดให้เป็นบาเรียน 3 ประโยค แต่ผู้ที่สอบได้ 9 ประโยค ก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องแปล 9 ใบเสมอไปบางครั้งก็แปลใบเดียว เมื่อผ่านได้ก็ถือว่าเป็นบาเรียน 9 ประโยค

อนึ่ง มีเรื่องน่าสนใจอยู่อย่าง คือ ในครั้งนั้นพระมอญที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็อนุญาตให้สอบบาเรียนด้วย แต่หลักสูตรใช้พระวินัยปิฎกอย่างเดียว กำหนดไว้ 3 ประโยค ผู้ที่ผ่านประโยค 2 แล้ว จึงจะได้เป็นบาเรียน ภายหลังเพิ่มเป็น 4 ประโยค ผู้ผ่านประโยค 2 เรียก บาเรียนจัตวา ผู้ผ่านประโยค 3 เรียกบาเรียนตรี ผู้ผ่านประโยค 4 เรียกว่าบาเรียนโท และหลักสูตรบาเรียนโทนี้ก็เทียบเท่าประโยค 5 ของไทยนั่นเอง ต่อมาเมื่อการสอบปากเปล่าสิ้นสุดลง หันมาใช้ในการสอบเขียนแทน หลักสูตรของมอญก็ยกเลิก ให้มาสอบหลักสูตรเดียวกันกับพระไทยคือ 3 ถึง 9 ประโยคดังทุกวันนี้ (สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภักดิ์, 2524)

ในด้านการเรียนการสอนเหมือนกับสมัยรัชกาลที่ 1 ตลอดจนด้านการวัดผลประเมินผลก็เช่นเดียวกัน คือ แผลปากเปล่า ตามที่พระเถระผู้เป็นกรรมการจะกำหนดให้แผล (กรมการศาสนา, 2541)

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2367-2394)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขึ้นกว่าเดิม เช่น กำหนดการสอนเป็นระยะเวลาชัดเจนแน่นอนขึ้น แต่ในด้านอื่น ๆ ส่วนใหญ่ก็เหมือนในรัชกาลก่อน ๆ (กรมการศาสนา, 2541)

พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในด้านศาสนา มาก ตลอดจนกระทั่งการบริจาคนในด้านการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น ได้มีการจ้างอาจารย์ไปบอกหนังสือขึ้นหลายอารามส่วนในพระบรมมหาราชวังนั้นก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเก๋งที่ริมหอพระปริตรในบริเวณพระที่นั่ง อมรินทรวินิจฉัย โปรดถวายภัตตาหารเพลและให้รางวัลด้วย ครั้นถึง พ.ศ. 2383 เก๋งไม่พอจำนวนพระ จึงโปรดเกล้าฯ ให้บอกหนังสือในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (กรมการศาสนา, 2539)

การศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอีก ครั้งแรกก็จะมีเกล้าเรียนไวยากรณ์ โดยการเรียนจากคัมภีร์มูลกัจจายน์ ต่อไปก็จะแผลพระธรรมบท การเรียนการสอนก็แบ่งออกเป็น 3 สูตร คือ 1) ธรรมบท 2) มงคลปิฎก 3) สวรรตสังคหะ (สวัสดิ เขมกปสิทธิ, 2531)

วิธีสอบพระปริยัติธรรม แต่เดิมมาเป็นการสอบแผลปากเปล่า ในรัชกาลที่ 3 ได้โปรดให้พระภิกษุสามเณรผู้เข้าแผลพระปริยัติธรรมมาจับประโยค ส่วนข้อสอบสมเด็จพระสังฆราชจะกำหนดประโยคเองหรือให้พระราชาคณะช่วยออกข้อสอบแล้วใส่ไว้ในซอง เมื่อนักเรียนคนใดจะสอบก็ไปจับสลากเอาเอง ถูกซองไหนก็แผลซองนั้น แต่ก่อนแบปกรรมการจะให้เวลาเล็กน้อยตรวจดูข้อสอบก่อนเมื่อหายตื่นตื่นแล้วจึงเรียกเข้าไปแผลต่อหน้ากรรมการ การแผลต้องแผลครั้งเดียวให้ผ่านถึง 3 ประโยค จึงจะเป็นบาเรียน ถ้าผ่านแค่ 2 ประโยค ก็ยังไม่ได้เป็นบาเรียน ถือว่าตกหมด แต่ต่อมา ถ้าสอบได้ 2 ประโยค ก็จะเป็นบาเรียนวังหน้า ตกลงว่าผู้สอบแต่ละคนจะไม่ได้สอบข้อสอบเดียวกันเลย การสอบแต่ละคราวสมเด็จพระสังฆราชจะทรงเป็นประธานเองเว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยจึงทรงมอบให้พระเถระอาวุโสแทน กรรมการจะมีประมาณ 25-30 รูป ถ้านักเรียนคนใดเก่งก็จะสอบถึงประโยค 9 ในวันเดียวกันก็ได้ การดำเนินการสอบนั้นจะจัดขึ้นโดยพระราชาคณะผู้อำนวยการรูปหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการก็ได้แต่จะเป็นตำแหน่งใดไม่ปรากฏ (กรมการศาสนา, 2539)

การวัดผลประเมินผล เดิมที่การเรียนการสอนจะมีการสอนไปเรื่อย ๆ นาน ๆ ก็จะมีการประกาศสอบสักครั้ง มาในรัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมมีความเจริญเป็นปกติแล้วจึงกำหนดการสอบไว้แน่นอน คือ 3 ปี ให้มีการสอบหนึ่งครั้ง (กรมการศาสนา, 2541)

รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2394-2411)

ในรัชกาลที่ 4 นี้มีการเปลี่ยนแปลงมากนักแต่ได้มีการกำหนดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นเป็นทางการเพื่อให้เกิดการนำเอาพระธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติ เช่น กำหนดวัน “มาฆบูชา” การทำวัตรวันธรรมสวนะ และการบรรพชา การอุปสมบท เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2541)

การศึกษาพระปริยัติธรรมก็เหมือนรัชกาลที่ 3 กล่าวคือ ก่อนจะสอบได้ มีการจับสลากจับได้ประโยคใดก็สอบประโยคนั้น ผ่านการสอบครั้งแรกในปีที่ 1 นั้นก็จะเรียกว่าได้บาเรียน 1 ผ่านปี 2 ก็ได้บาเรียน 2 ผ่านปี 3 ก็เรียกว่าได้บาเรียน 3 พระภิกษุสามเณรบางรูปที่มีความเชี่ยวชาญในการแปล ในปีเดียวอาจจะแปลได้ตั้งแต่ประโยค 1-6 หรือถึง 9 ก็ได้ (สวัสดี เขมกปสิทธิ, 2531)

รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453)

ในรัชกาลที่ 5 หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังคงใช้หลักสูตรเหมือนกับรัชกาลที่ 2 แต่ได้ปรับปรุงบ้าง เช่น มูลกัจจายน์ หลักสูตรปรับมาเป็นบาลีไวยากรณ์ โดยแต่งขึ้นใหม่เพื่อให้เรียนง่ายขึ้นกว่าเดิม นอกนั้นจะเหมือนกับหลักสูตรเดิม จัดชั้นเรียนเป็นประโยค 1-2-3 และ 4 ถึง 9 เช่นกัน (กรมการศาสนา, 2541)

การวัดผลประเมินผลใช้วิธีการตามแบบเก่าโดยวิธีแปลด้วยปากเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2455 จึงมีการเปลี่ยนแปลงมาสอบด้วยวิธีเขียนในบางประโยค กล่าวคือกำหนดให้สอบความรู้บาลีประโยค 1 และประโยค 2 ด้วยวิธีเขียน ส่วนการสอบความรู้บาลีตั้งแต่ประโยค ป.ธ. 3 ขึ้นไป คงสอบแปลด้วยปากตามแบบเดิม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2459 จึงให้ยกเลิกการสอบความรู้บาลีด้วยวิธีแปลด้วยปากมาใช้สอบด้วยวิธีเขียนแทนทุกประโยค (กรมการศาสนา, 2539)

เนื่องจากนักเรียนที่เข้าสอบมากขึ้นก็มีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์คือแต่เดิมการสอบจะมีกองการสอบอยู่กองเดียวทำให้ล่าช้าจึงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่คือ

ชั้นประโยค 1-2 เดิมมีกองสอบกองเดียว เพิ่มเป็น 2 กอง กองซ้ายและกองขวา จำนวนนักเรียนเคยสอบวันละ 3 รูป ก็เปลี่ยนเป็นกองซ้าย 4 รูป กองขวา 4 รูป เป็นการเพิ่มวันละ 4 รูป

ชั้นประโยค 4 ขึ้นไป ยังรวมเป็นกองเดียวเหมือนเดิม จำนวนผู้เข้าสอบเพิ่มเป็น 5 รูป การเข้าสอบก็มีการจับสลากเหมือนแต่ก่อนไม่เปลี่ยนแปลง เนื้อหาของข้อสอบจะออกตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแต่ละประโยคจะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่เดิมนั้นกำหนดเนื้อหาวิชาชั้นประโยค 1-2-3 จะให้

แปลธรรมบทของหลักสูตรที่กำหนดโดยให้แปล 3 ใบลาน คือ 30 บรรทัด (ลานหนึ่งจะมี 10 บรรทัด) ชั้นประโยค 4 ขึ้นไป แปล 2 ใบลาน คือ 20 บรรทัด เว้นประโยค 9 ให้แปล 1 ใบลาน คือ 10 บรรทัด ส่วนประโยค 5-7 และประโยค 8-9 คงไว้เหมือนเดิม

การกำหนดเวลาสอบไล่แต่เดิมนั้นใช้เวลาอย่างน้อย 3 ปี ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้น มาได้กำหนดเป็นที่แน่นอนว่า 3 ปี จะมีการสอบไล่พระปริยัติธรรมครั้งหนึ่ง ในรัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนแปลงจากกำหนดเดิมมาเป็น 1 ปี ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมครั้งหนึ่ง โดยเริ่มสอบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 เป็นต้นมา และวิธีการนี้ก็ใช้มาตลอดจนปัจจุบัน

เกณฑ์การวัดผลประเมินผลมีการใช้แบบเดิมทุกอย่าง คือนักเรียนจะต้องเข้าไปแปลต่อหน้า คณะกรรมการจำนวน 3 ท่าน การแปลจะถือว่าได้หรือผ่านนั้นกรรมการจะดูว่าแปลผิดหรือไม่ ถ้ามีการแปลผิดกรรมการจะพักท้วงและจะท้วงเวลาให้ผู้เข้าสอบแก้ไขจำนวน 3 ครั้ง ถ้าผู้เข้าสอบหรือนักเรียนเข้าแปลไม่สามารถแก้ไขแก้ไขการแปลให้ถูกต้องถึง 3 ครั้งแล้วจึงถือว่าสอบตกหรือไม่ผ่าน และการแปลก็จะแปลด้วยปากเปล่าทุกชั้นประโยค (กรมการศาสนา, 2541)

รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468)

สมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์ให้เจริญขึ้นโดยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็น 2 แผนก คือ 1) พระปริยัติธรรม แผนกบาลี 2) พระปริยัติธรรม แผนกธรรม

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเท่านั้น พระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเดิมในรูปแบบเดิมนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมจะต้องเรียนรู้พระปริยัติธรรมจากการแปล ซึ่งมีหลักสูตรแบบเรียนเป็นภาษาบาลีล้วน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการศึกษาขั้นสูงและยากมาก ผู้ศึกษาจะต้องมีนิสัยรักจริง ๆ จึงจะศึกษาได้และกว่าจะศึกษาสำเร็จได้ต้องใช้เวลานานปีจึงทำให้ผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีจำนวนผู้เรียนที่ค่อนข้างจะจำกัด

การปรับปรุงการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หรือการศึกษาปริยัติธรรมแบบเดิมนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เช่นการสอบระยะแรกการสอบบาลีชั้นประโยค 1-2 ให้เปลี่ยนจากการสอบปากเปล่ามาเป็นการเขียน ส่วนประโยค 3-9 ยังต้องแปลด้วยปากเปล่าเหมือนเดิมและถ้าสอบไม่ผ่านแต่ละประโยคจะไม่มีสิทธิ์เข้าสอบชั้นต่อไป

ระยะที่ 2 ได้ยกเลิกการสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีชุดชั้นประโยคจากการสอบปากเปล่ามาเป็นวิธีการเขียนแทนและมีการสอบด้วยข้อเขียน (พ.ศ.2459) มาจนถึงปัจจุบัน (กรมการศาสนา, 2541)

รัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2477)

ในปี พ.ศ. 2472 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีหรือเปรียญนั้นนอกจากหลักสูตรการเรียนการสอนเดิมแล้วยังได้มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายไทย แบ่งประโยค มี 9 ชั้น คือ

ชั้น 1-2-3 เรียน ธัมมปทัฏฐกถา

ชั้น 4 เรียน มงคลัตถทีปนีบันตัน

ชั้น 5 เรียน สารัตถสังคหะ

ชั้น 6 เรียน มงคลัตถทีปนีบันปลาย

ชั้น 7 เรียน ปฐมสมันตปาสาทิกา

ชั้น 8 เรียน วิสุทธิมรรค

ชั้น 9 เรียน สารัตถทีปนี (ฎีกาวินัย)

2. ฝ่ายรามัญ แบ่งเป็น 4 ชั้น คือ

ชั้น 1 เรียน อาทิกัมม หรือ ปาจิตตียอย่างใดอย่างหนึ่ง

ชั้น 2 เรียน มหาวัคค์ หรือจุลวัคค์

ชั้น 3 เรียน บาลิมุตตกวินัยวินิจฉัย

ชั้น 4 เรียน ปฐมสมันตปาสาทิกา

การศึกษาระยะแรกเหมือนในรัชกาลที่ 4 ต่อมา มหาวิทยาลัยย้ายไปตั้งที่วัดสุทัศน์และทางวัดมหาธาตุตั้งบาลีวิทยาลัยของตนเองขึ้นตลอดจนจัดให้มีการศึกษาขยายออกไปตามวัดต่าง ๆ มากขึ้น (สวสดี เขมกปสิทธิ, 2531)

รัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ.2477-2489)

รัชกาลนี้มีเวลาสั้นมาก เรื่องราวต่าง ๆ ด้านการศึกษาจึงมีน้อยแต่ก็เป็นเรื่องสำคัญไม่แพ้รัชกาลอื่น ๆ เรื่องแรกก็คือ ได้อนุญาตให้กุลหัตถ์สอบธรรมศึกษาเอกในปี พ.ศ.2478 สืบต่อจากธรรมศึกษาโทได้ ซึ่งเปิดให้มีสอบมาตั้งแต่ พ.ศ.2473 แต่จะสอบอย่างไร มีหลักสูตรอะไรบ้างนั้น ยังหาหลักฐานไม่พบ เพราะแถลงการณ์ในปีดังกล่าวนั้นหาย นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2484 เมื่อประกาศใช้ พ.ร.บ.2484 แล้ว ทางคณะสงฆ์ก็ได้ออกระเบียบองค์การศึกษาว่าด้วยการจัดการศึกษาขึ้น เมื่อก่อนนั้นการศึกษาทั้งด้านบาลีและนิกธรรมไม่ได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนเลย เพียงแต่จัดสอนกันตามวัดหรือในพระบรมมหาราชวัง ทั้งนี้ถือว่าพระเณรเมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ต้องเล่าเรียนธรรมวินัยเพื่อเป็นแนวทาง

ปฏิบัติและสั่งสอนอุบาสกอุบาสิกาต่อไป ดังนั้นทุกวัดจึงเป็นโรงเรียนไปด้วย เพิ่งจะมีประกาศจัดตั้งสำนักศึกษาเมื่อ พ.ศ.2484 นี้เอง (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2541)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในรัชสมัยนี้ไม่ปรากฏเด่นชัดนักเพราะระยะเวลาในการปกครองราชย์สั้นมากแต่เข้าใจว่าคงจะจัดการเรียนการสอนเหมือนกับสมัยรัชกาลที่ 7 สืบต่อมา

รัชกาลที่ 9-10 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ.2489-2559), พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (2559-ปัจจุบัน)

การศึกษาพระปริยัติธรรมยุคนี้นับได้ว่าเป็นยุคที่ทันสมัยแล้ว สำนักเรียนบาลีมีขึ้นทั่วราชอาณาจักร ความนิยมต่อการเรียนพระบาลีมากขึ้น ทั้งนี้มาจากการเทียบหรือรับรองวิทยฐานะของผู้เรียน ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2494 ได้มีระเบียบองค์การศึกษาว่าด้วยการจัดการศึกษาพุทธศักราช 2494 ขึ้นมาแทนฉบับเดิมที่เคยใช้มาตั้งแต่ พ.ศ.2491

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในยุคนี้มีองค์กรของคณะสงฆ์ไทย คือ กองบาลีสนามหลวง ซึ่งมีแม่กองบาลีสนามหลวง กำกับดูแลการศึกษาแผนกบาลีของคณะสงฆ์ โดยในยุคนี้มีทำเนียบแม่กองบาลีสนามหลวงตามลำดับ ดังนี้ (สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง, 2568)

1. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ ป.ธ.9) วัดเบญจมบพิตร ดำรงตำแหน่งขณะเป็นที่ พระธรรมโกศาจารย์ พระพรหมมุนี สมเด็จพระวันรัต ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2479-2502
2. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร ป.ธ.9) วัดสามพระยา ดำรงตำแหน่งขณะเป็นที่ พระธรรมคุณาภรณ์ พระธรรมปัญญาบดี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2503-2531
3. สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺโณโชโต ป.ธ.7) วัดเบญจมบพิตร ดำรงตำแหน่งขณะเป็นที่ พระพุทธวิงศมุนี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2531- 2537
4. สมเด็จพระมหาธีรราชังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ ป.ธ.9) วัดปากน้ำ ดำรงตำแหน่งขณะเป็นที่ พระธรรมปัญญาบดี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2538-2558
5. พระพรหมโมลี (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ.9) วัดปากน้ำ ดำรงตำแหน่งขณะเป็นที่ พระพรหมโมลี ดำรงตำแหน่ง ตั้งแต่ พ.ศ.2558-ปัจจุบัน

กองบาลีสนามหลวง ซึ่งมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้กำกับดูแลนั้น มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย กำหนดหลักสูตร และดำเนินการจัดวัดผลการเรียนระดับประเทศ ที่เรียกว่า “สอบบาลีสนามหลวง” โดยมีกระบวนการเริ่มแต่การออกข้อสอบ จัดสอบ ประกาศผลสอบ และออกหนังสืออันเป็นหลักฐานแสดงวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมให้กับผู้สอบผ่านในแต่ละชั้นประโยค ส่วนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนนั้น มีสำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา และโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ประจำจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการในแต่ละสำนัก โดยในด้านหลักสูตรนั้น ก็แบ่งเป็น 9 ชั้น เหมือนอย่าง สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ต่างกันเฉพาะหนังสือประเภทการเรียนการสอนเท่านั้น กล่าวคือเมื่อจัดแบ่งประโยคออกเป็น 9 ชั้นแล้วจะถือว่าเป็นเปรียญได้ตั้งแต่ 3 ประโยคขึ้นไปคือเปรียญธรรม 3 ประโยค ถึง 9 ประโยคและจัดรวมเป็น 3 ชั้น ได้อย่างเดิมโดยจัดเป็นดังนี้ (กรมการศาสนา, 2527)

ประโยค ป.ธ. 3 เป็นเปรียญตรี

ประโยค ป.ธ. 4-5-6 เป็นเปรียญโท

ประโยค ป.ธ. 7-8-9 เป็นเปรียญเอก

สำหรับหลักสูตร (หนังสือตำราเรียน) ที่ใช้ศึกษารวมเป็นวิชาใหญ่ได้ 4 วิชา แยกเป็นวิชาย่อยได้ 7 วิชา แต่ละชั้นมีไม่เกิน 4 วิชา ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. วิชาบุรพภาค ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเฉพาะ ป.ธ. 3
2. วิชาบาลีไวยากรณ์ แยกออกเป็น
 - 2.1 บาลีไวยากรณ์ มีเฉพาะประโยค 1-2 และ ป.ธ.3
 - 2.2 วากยสัมพันธ์ มีเฉพาะ ป.ธ.3
3. วิชาแปลบาลี แยกออกเป็น
 - 3.1 แปลมคธเป็นไทย เป็นวิชาหลักมีทุกชั้น ต่างกันโดยคัมภีร์ที่เรียน
 - 3.2 แปลไทยเป็นมคธ ตั้งแต่ ป.ธ.4 ถึง ป.ธ.9 กำหนดคัมภีร์ต่างไปตามชั้น
 - 3.3 แต่งฉันทภาษามคธ มีเฉพาะ ป.ธ.8
 - 3.4 แต่งไทยเป็นมคธ มีเฉพาะ ป.ธ.9

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเวลาต่อมา ทางการคณะสงฆ์จึงได้ยกเลิกการสอบประโยค 1-2 ไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เป็นเพราะเหตุใดไม่สามารถทราบได้ คงเหลือแต่การเรียนการสอน และการสอบเฉพาะประโยค ป.ธ.3 ถึง ป.ธ.9 โดยเฉพาะ ป.ธ.3 นั้น เรียนแปลและสัมพันธ์พระธรรมบทภาคที่ 1 ถึง ภาคที่ 8 รวม 8 ภาค แต่ภายหลังต่อมา คือ เมื่อ พ.ศ. 2510 ทางการคณะสงฆ์ โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถระ ป.ธ.9) วัดสามพระยา ครั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปัญญาบดี แม่กองบาลีสนามหลวง จึงได้หยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาดำเนินการ โดยจัดให้มีการสอบประโยค 1-2 อีกครั้งหนึ่ง และคงยังปฏิบัติจนครบทุกวันนี้ (ธนากรกรุงเทพ, 2554)

จะด้วยเหตุใดก็ตาม หลังจากการที่คณะสงฆ์ได้ประกาศยกเลิกการสอบประโยค 1-2 ไปชั่วระยะเวลาหนึ่งนั้น ทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เริ่มต้นสอบที่ประโยค ป.ธ.3 ซึ่งผู้เรียน

ต้องเรียนและสอบครั้งเดียว ถ้าสอบได้ก็จะได้เป็นเปรียญ แต่หลักสูตรเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก คือ ต้องเรียน ธรรมบททั้ง 8 ภาค ตั้งแต่ภาคที่ 1 ถึง ภาคที่ 8 นับว่าสร้างความหนักใจแก่ผู้เรียนไม่น้อยเหมือนกัน และเวลาต่อมาคณะสงฆ์ก็ได้จัดให้มีการเรียนการสอบประโยค 1-2 ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งนั้นทำให้ สันนิษฐานได้ว่า การเรียนการสอบประโยค ป.ธ.3 โดยใช้ หลักสูตร คือธรรมบททั้ง 8 ภาค เป็นการ ยากและลำบากแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อแท้และทำให้ผู้เรียนลดน้อยลงไปตามลำดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คณะสงฆ์ต้องพิจารณาทบทวนระบบการเรียนการสอบ ใหม่อีกครั้ง โดยจัดการเรียนการสอบเข้าสู่ระบบเดิม คือแยกเป็นระดับประโยค 1-2 และประโยค ป.ธ.3 โดยจัดหลักสูตรธรรมบทภาคที่ 1-4 สำหรับประโยค 1-2 และธรรมบทภาคที่ 5-8 สำหรับ ประโยค ป.ธ.3 มาจนกระทั่งทุกวันนี้

เฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 10 (2559-ปัจจุบัน) ได้มีการพัฒนาระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมให้ มีความเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ให้มีความ ชัดเจนมากขึ้น ทั้งในด้านการจัดการศึกษา การกำกับดูแล และการสนับสนุนจากภาครัฐโดย พระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาพระปริยัติธรรมได้รับการพัฒนาอย่างเป็น ระบบ และสามารถเชื่อมโยงกับระบบการศึกษาของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การ เปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการกำหนดการเทียบวุฒิทางการศึกษาระหว่างการศึกษาพระ ปริยัติธรรมกับการศึกษาทางโลก โดยกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นเปรียญธรรมสามารถเทียบวุฒิ ทางการศึกษาได้ ดังนี้ (พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม, 2562, หน้า 18)

1. ให้ผู้เรียนที่พ้นการศึกษาภาคบังคับซึ่งได้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สนามหลวง ชั้นเปรียญธรรมสามประโยค มีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ให้ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวง ชั้นเปรียญธรรมเก้าประโยค มีวิทยฐานะระดับปริญญาตรี เรียกว่า “เปรียญธรรมเก้าประโยค” ใช้ อักษรย่อว่า “ป.ธ.9”

การเทียบวุฒิดังกล่าวนี้นับเป็นการช่วยเปิดโอกาสให้พระภิกษุและสามเณรที่สำเร็จการศึกษาทาง พระปริยัติธรรมสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือใช้วุฒิการศึกษาในการประกอบอาชีพได้ในกรณี ที่ลาสิกขา

กล่าวโดยสรุป การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยรัชกาลที่ 9 ยังคงดำเนินการตาม ระบบดั้งเดิมของคณะสงฆ์ โดยยังไม่มีโครงสร้างกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน ในขณะที่สมัยรัชกาลที่

10 ได้มีการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีความเป็นทางการมากขึ้นผ่านการตราพระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 รวมทั้งมีการกำหนดการเทียบวุฒิทางการศึกษาอย่างเป็น รูปธรรม ส่งผลให้การศึกษาศาสนาพระปริยัติธรรมสามารถเชื่อมโยงกับระบบการศึกษาของรัฐได้อย่างชัดเจน มากยิ่งขึ้นในทุกวันนี้

วิธีดำเนินการจัดสอบบาลีสนามหลวง (พระมหาธีรสุข ธรรมสารโร (อุปไซย), 2554)

ในการดำเนินการจัดสอบบาลีสนามหลวงนั้น มีขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนซึ่งได้ จัดทำมาโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

- 1) กองบาลีสนามหลวงแต่งตั้งคณะกรรมการออกข้อสอบ
- 2) กองบาลีสนามหลวงจัดพิมพ์ข้อสอบ
- 3) เจ้าคณะภาคแต่งตั้งคณะกรรมการนำข้อสอบจากส่วนกลางไปยังสนามสอบบาลี สนามหลวงทุกแห่ง เฉพาะประโยค 1-2-3- 4 เปิดสอบพร้อมกันทั่วประเทศ สำหรับประโยค ป.ธ.5 ถึง ประโยค ป.ธ.9 กำหนดให้มีสนามสอบบาลีสนามหลวงเฉพาะในกรุงเทพมหานครเท่านั้น
- 4) เจ้าคณะภาคจัดส่งใบคำตอบของนักเรียนไปยังกองบาลีสนามหลวงทุกชั้นประโยค
- 5) กองบาลีสนามหลวงแต่งตั้งพระภิกษุที่เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ซึ่งมีวุฒิปริญญาธรรม 6 ประโยคขึ้นไป เป็นกรรมการตรวจข้อสอบโดยนิมนต์คณะกรรมการไปประชุมตรวจข้อสอบพร้อมกัน ณ สถานที่ ซึ่งแม่กองบาลีสนามหลวงกำหนดการตรวจข้อสอบ ในปัจจุบันใช้เวลาอย่างน้อย 3 วัน

นอกจากนี้กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนนั้นทางกองบาลีสนามหลวงได้กำหนดวัน สอบ วันตรวจ และวันประกาศผลการสอบเป็นประจำทุกปี ดังนี้

การสอบประโยคบาลีสนามหลวง

สอบครั้งที่ 1

ครั้งแรก สอบประโยค ป.ธ. 6-7 วันขึ้น 2-3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี, สอบประโยค ป.ธ. 8-9 วันขึ้น 4-6 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี

ครั้งหลัง สอบประโยค 1-2 และ ป.ธ. 3-5 วันแรม 10-12 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี

การตรวจบาลีในการสอบครั้งที่ 1 ตรวจพร้อมกันทุกประโยค วันแรม 2-6 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี

การประกาศผลการสอบครั้งที่ 1 วันแรม 6 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี

สอบบาลีครั้งที่ 2

สอบประโยค 1-2 และประโยค ป.ธ. 3-5 วันแรม 10-12 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี

การตรวจบาลีในการสอบครั้งที่ 2 จะตรวจพร้อมกันทุกประโยค วันขึ้น 10-12 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

การประกาศผลการสอบครั้งที่ 2 วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

สถานที่สอบประโยคบาลีสนามหลวง

สำหรับสถานที่สอบนั้น ประโยค 1-2 และ ประโยคป.ธ.3-4 จะมีสนามสอบกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ส่วนประโยค ป.ธ. 5-9 สนามสอบ จะอยู่ในส่วนกลาง แต่ผู้เรียนที่จะเข้าสอบประโยค ป.ธ. 5-9 ต้องเดินทางมาสอบที่กรุงเทพฯ เท่านั้น โดยสอบ ณ วัดที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดเป็นสนามสอบ เช่น วัดสามพระยา จะเป็นสนามสอบของชั้นประโยค ป.ธ. 7-9 เป็นต้น

สำหรับผู้เรียนที่จะสมัครสอบความรู้บาลีนั้น นอกจากจะสอบได้วุฒิบาลีประโยคที่ผ่านมาแล้ว ยังต้องมีวุฒินักธรรมกำกับด้วย คือ

ประโยค 1-2-3 (เปรียญตรี) ต้องมีวุฒินักธรรมชั้นตรี จึงจะมีสิทธิสอบ

ประโยค ป.ธ.4-5-6 (เปรียญโท) ต้องมีวุฒินักธรรมชั้นโท จึงจะมีสิทธิสอบ

ประโยค ป.ธ.7-8-9 (เปรียญเอก) จะต้อง มีวุฒินักธรรมชั้นเอก จึงจะมีสิทธิสอบ

อนึ่ง ถ้ากำลังสอบนักธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งอยู่ ก็ให้ลงไว้ในช่องหมายเหตุว่า “กำลังสอบ น.ธ. ตรี” เป็นต้น และเมื่อทราบผลการสอบธรรมแล้ว ต้องรีบแจ้งผลการสอบให้แม่กองบาลีตราปโดยด่วน

การตรวจประโยคบาลีสนามหลวง (พระมหาธีรสุข ธมฺมสาโร (อุปัชฌาย์), 2554)

การตรวจบาลีสนามหลวง จะมีขึ้นในวันแรม 2 - 6 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี โดยข้อสอบบาลีทุกระดับชั้นทั่วประเทศ จะนำมารวมกันตรวจที่ศาลาอบรมสงฆ์วัดสามพระยา บางขุนพรหม กรุงเทพฯ โดยสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงจะเป็นผู้นิมนต์กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่เปรียญธรรม 6 ประโยคขึ้นไป ถ้ามีวุฒิเป็นเปรียญธรรม 5 ประโยค ต้องเป็นพระราชาคณะหรือเป็นพระครูจากสำนักเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศมาตรวจ ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้ จะผ่านการอบรมเกี่ยวกับหลักการตรวจจากกองบาลีสนามหลวงแล้ว ทั้งได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ โดยที่การตรวจจะเริ่มเวลา 13.00-17.00 น. ทุกวัน ในการตรวจข้อสอบ จะแบ่งกรรมการออกเป็น “กอง” กองละ 3 รูป ร่วมกันตรวจการที่จะสอบผ่านหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับกรรมการทั้ง 3 ท่าน โดยใช้วิธี “ให้” หรือ “ให้ผ่าน” เป็นหลัก หากกรรมการ 2 ใน 3 ท่าน ให้ผ่าน ก็ถือว่าสอบได้ ซึ่งการตรวจบาลีสนามหลวงนี้จะใช้เกณฑ์ในการตรวจตามที่แม่กองบาลีสนามหลวงได้ตั้งไว้ ดังนี้ คือ

1. การตรวจวิชาบาลีไวยากรณ์ โดยทั่วไปข้อสอบจะมีอยู่ทั้งหมด 7 ข้อ หากนับคะแนนข้อที่ถูกก็เท่ากับว่าข้อละ 10 คะแนน แต่การตรวจวิชาบาลีไวยากรณ์ในการสอบบาลีสนามหลวง จะใช้วิธีการนับคะแนนผิด คือ ผิด 1-15 คะแนน ให้ 3 ให้, ผิด 16-20 คะแนน ให้ 2 ให้, ผิด 21-25 คะแนน ให้ 1 ให้, ผิดเกิน 25 คะแนน ลง 0 คือตก และนักเรียนที่จะสอบผ่านวิชาบาลีไวยากรณ์ชั้นประโยค 1-2 ต้องผิดไม่เกิน 20 คะแนน ส่วนประโยค ป.ธ.3 ต้องผิดไม่เกิน 25 คะแนน

2. การตรวจวิชาแปลมคธเป็นไทย แปลไทยเป็นมคธ และสัมพันธ์ไทย โดยทั่วไปข้อสอบบาลีที่ออกจะมีประมาณ 1-1.5 หน้า ให้นักเรียน แปล แต่ง หรือสัมพันธ์ ตามลักษณะของวิชานั้น ๆ ซึ่งทั้ง 3 วิชา มีเกณฑ์ในการนับคะแนนผิด ดังนี้ 1) แปลผิดศัพท์ หรือเรียกชื่อสัมพันธ์ผิดในวิภัติเดียวกัน เกือบ 1 คะแนน 2) แปลเสียสัมพันธ์ หรือเรียกชื่อสัมพันธ์ผิดต่างวิภัติ เกือบ 2 คะแนน 3) แปลสับประโยค หรือสัมพันธ์สับประโยค เกือบ 6 คะแนน แต่ในกรณีแปลหรือสัมพันธ์ผิดจนไม่เป็นรูปจะมีวิธีในการเก็บคะแนนผิดเพิ่มเติม ดังนี้ คือถ้าประโยคยาวไม่เกิน 1 บรรทัด นับเป็นผิด 6 คะแนน, ไม่เกิน 2 บรรทัด ผิด 12 คะแนน, ไม่เกิน 3 บรรทัด ผิด 18 คะแนน, ถ้ายาวเกินกว่า 3 บรรทัด ผิดเกิน 18 คะแนน และเมื่อนับคะแนนที่เก็บแล้วรวมกันเข้า มีวิธีในการให้ ดังนี้ ผิด 1-6 ให้ 3 ให้, ผิด 7-12 ให้ 2 ให้, ผิด 13-18 ให้ 1 ให้, ถ้าผิดเกิน 18 ลง 0 ทั้งหมด และนักเรียนผู้สอบได้ 2 ให้เท่านั้น จึงจะสอบผ่าน

3. การตรวจวิชาบุรพภาค ซึ่งเป็นวิชาเกี่ยวกับการวางรูปหนังสือราชการหรือหนังสืออื่น ๆ การปรับและการเก็บคะแนนผิด มีดังนี้ ผิดอักษร 1 ตัว เกือบ 1 คะแนน, ผิดย่อหน้า 1 แห่ง เกือบ 2 คะแนน, ผิดวรรคตอนถึงเสียรูปหรือเสียความ 1 แห่ง เกือบ 1 คะแนน, แต่ถ้าวางรูปจดหมายราชการ ผิดลักษณะทั้งหมด ถือว่าสอบตก เมื่อรวมคะแนนที่ผิดได้เกิน 12 คะแนนถือว่า ตก

นอกจากจะใช้เกณฑ์ในการตรวจตามที่แม่กองบาลีสนามหลวงได้ประกาศไว้แล้ว ยังต้องใช้ดุลยพินิจของกรรมการอีกด้วย คือ จะเปิดโอกาสให้กรรมการตรวจ เพื่อพิจารณาข้อสอบของนักเรียน 3 ลักษณะ คือ บริบท ภูมิ และเนื้อหา ซึ่งนับเป็นการยืดหยุ่นในการตรวจอย่างมาก

อนึ่ง เกณฑ์การตรวจข้อสอบบาลีสนามหลวงนี้ได้ประกาศใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2487 จนถึงปัจจุบันยังไม่มีเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

การสอบบาลีสนามหลวงนั้น สำหรับชั้นประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.ธ.5 มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 26/2547 เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ มีความเห็นว่า หากไม่ผ่านวิชาใดวิชาหนึ่ง จะต้องสอบแก้ตัวในวิชานั้น และถ้ายังไม่ผ่านอีก ก็จะต้องเข้าสอบใหม่ทุกวิชาในปี

ต่อไป ส่วนชั้นประโยค ป.ธ.6-9 ต้องสอบให้ผ่านตามเกณฑ์ จึงจะถือว่าสอบได้ ไม่มีการสอบแก้ตัวในปีนั้น

การตรวจบาลีสนามหลวงนั้น มีเกณฑ์การตรวจที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากการตรวจข้อสอบในวงการศึกษทั่ว ๆ ไป คือ ในขณะที่การตรวจข้อสอบในการศึกษาทั่วไปจะตรวจข้อถูก และให้คะแนนหากทำข้อสอบถูกต้องได้คะแนนอยู่ในเกณฑ์ที่จะสอบผ่าน ก็ถือว่าสอบผ่าน เช่น คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป เป็นต้น ซึ่งจำนวนคะแนนที่ถือว่าเป็นเกณฑ์การสอบได้นั้นสามารถคิดเป็นร้อยละจากข้อสอบทั้งหมดในวิชานั้น ๆ ได้ แต่การตรวจข้อสอบบาลีสนามหลวงจะต่างกัน คือ จะตรวจข้อที่ผิด และนับคะแนนผิดเป็นเกณฑ์ในการสอบผ่าน เช่น วิชาแปลมคธเป็นไทย ที่มีเกณฑ์ในการตรวจว่า ผิด 1-12 คะแนน ถือว่าสอบได้ ผิด ตั้งแต่ 13 คะแนนขึ้นไป ถือว่าสอบตก เป็นต้น ซึ่งคะแนนที่ถือว่าเป็นเกณฑ์ในการสอบได้นี้ ไม่สามารถนำมาคิดเป็นร้อยละจากคะแนนจำนวนข้อสอบทั้งหมดได้ ดังนั้น ผู้เข้าสอบบาลีสนามหลวงต้องรอบคอบเป็นพิเศษ เพราะหากผิดแม้เพียง 3 คำ ก็อาจตกได้

หลักฐานแสดงวุฒิการศึกษา (พระมหาธีรราช ธรรมนูญ (อุปัชฌาย์, 2554)

กองบาลีสนาหลวง กำหนดหนังสือสำคัญ อันเป็นหลักฐานแสดงวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวงชั้นประโยคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประกาศนียบัตร เป็นเอกสารแสดงวุฒิการศึกษาที่มอบให้แก่ผู้สอบได้ชั้นประโยค 1-2 ถึงชั้นประโยค ป.ธ. 8 มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 ประกาศนียบัตรสำหรับผู้สอบไล่ได้ประโยค 1-2 ออกให้โดยแม่กองบาลีสนาหลวง และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (มีลายมือชื่อแม่กองบาลีสนาหลวง และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประทับไว้เป็นสำคัญ)

1.2 ประกาศนียบัตรสำหรับผู้สอบไล่ได้ประโยค ป.ธ.3 ถึงประโยค ป.ธ. 8 ออกให้โดยแม่กองบาลีสนาหลวง และนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (มีลายมือชื่อแม่กองบาลีสนาหลวง และนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประทับไว้เป็นสำคัญ)

2. ปริญญาบัตร เป็นเอกสารแสดงวุฒิการศึกษาที่มอบให้แก่ผู้สอบได้ชั้นประโยค ป.ธ.9 ออกให้โดยแม่กองบาลีสนาหลวง และนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (มีลายมือชื่อแม่กองบาลีสนาหลวง และนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประทับไว้เป็นสำคัญ)

จะเห็นได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนจนถึงการวัดผลประเมินของการศึกษาฝ่ายพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้มีทั้งความสัมพันธ์กันและการแยกส่วนกัน ระหว่างสำนักเรียนและกองบาลีสนามหลวงอย่างชัดเจน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแต่ละแห่ง ก็มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารสูงสุด เรียกว่า “เจ้าสำนักเรียน” หรือ “เจ้าสำนักศาสนศึกษา” และมีอาจารย์ใหญ่ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการศึกษาโดยตรง การบริหารและการจัดการเรียนการสอนในแต่ละสำนักเรียนจะมีความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อกองบาลีสนามหลวง แต่จะมีความสัมพันธ์กันโดยผ่านการสอบโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ประสานงาน และช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการสอบนั่นเอง

สรุปได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทยเริ่มมาตั้งแต่พุทธกาลโดยวิธีมุขปาฐะ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย โดยในสมัยล้านนา วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา พระสงฆ์เป็นครูแบ่งระดับตามพรรษา และมีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ในสมัยสุโขทัยมีการเรียนทั้งในวัดและวัง โดยพระมหากษัตริย์ทรงส่งเสริมการศึกษาและการเรียนพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง ต่อมาในสมัยอยุธยา มีการจัดระบบการเรียนและการสอบขึ้นอย่างเป็นทางการ การวัดผลใช้วิธีปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะตั้งแต่รัชกาลที่ 2 ได้กำหนดหลักสูตรประโยค 1 ถึง 9 อย่างเป็นระบบ และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอบจากปากเปล่ามาเป็นข้อเขียน ปัจจุบัน การเรียนบาลีใช้ระบบประโยคตั้งแต่ ประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ.9 โดยมีการแยกเนื้อหาให้เหมาะสมตามระดับ ส่งผลให้การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีนี้ มีความมั่นคงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.4 หลักสังคหวัตถุ 4

2.4.1 ความหมายของหลักสังคหวัตถุ 4

คำว่า “สังคหวัตถุ” (บาลี: Saṅgahavattṭhu) แปลว่า “ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไว้ด้วยกัน” หรือ “หลักการสงเคราะห์ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน” เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งส่งเสริมความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ และการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม โดย “สังคหวัตถุ 4” ประกอบด้วย

ทาน การให้หรือแบ่งปันสิ่งของและความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น

ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ สุภาพ และจริงใจ

อัตถจริยา การประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งด้วยกาย วาจา และใจ

สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลายเสมอภาค และมีน้ำใจเป็นกลาง ไม่ถือตัว

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541) อธิบายว่า “สังคหัตถ์” เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้แน่นแฟ้นด้วยการให้ (ทาน) การพูดจาดี (ปิยวาจา) การช่วยเหลือ (อถลจริยา) และความเสมอภาค (สมานัตตตา) ซึ่งเป็นหัวใจของ “ธรรมะเพื่อสังคม” เพราะเป็นการผูกใจคนด้วยความจริงใจและคุณธรรม มิใช่ด้วยอำนาจหรือผลประโยชน์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550) ได้กล่าวไว้ว่า สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ได้แก่ หลักสังคหัตถ์ 4 ดังต่อไปนี้

1. ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอัธยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ พูนหรือทรัพย์สิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จัก พูดให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กัน และสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดีถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้

3. อถลจริยา การทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4. สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอแก่ทุกคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่าและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2537) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหัตถ์ 4 ว่า สังคหัตถ์ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นเครื่องสงเคราะห์โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ สังคหัตถ์ มี 4 ประการ คือ

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สนิทสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้านร่างกายและชวามชวยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยเหลือปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทาตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันกล่าวโดยสรุป การช่วยด้วยทุนด้วยของหรือความรู้ การช่วยด้วยถ้อยคำ การช่วยด้วยกำลังคน การช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหาพฤติกรรม บำเพ็ญสงเคราะห์เป็นพฤติกรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคน ประสานหมู่ชนให้ สามัคคี คือ พฤติกรรมนำประยุกต์ของสังคหัตถุธรรม

พระภิกษุวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2542) ได้กล่าวถึงสังคหัตถุ 4 ว่าเป็นหลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ คือ สังคหัตถุ 4 อย่าง ได้แก่

1. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ผู้รับให้ ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มากย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา

2. ปิยวาจา การเจรจาที่อ่อนหวาน คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะย่อม เป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้างหรือวาจาที่ก้าวร้าวที่ไร้มารยาท ไม่รู้กาลเทศะและวาจาที่ไม่ไพเราะ ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วย คนเราจะได้ดีหรือถึงความเสื่อมก็ด้วยวาจานั้นแหละ เป็นข้อสำคัญประการหนึ่ง โบราณท่านจึงกล่าวไว้ว่าปากเป็นเอก เลขเป็นโท หมายความว่า วาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานนั้นแหละเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคนและจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นแหละ ส่วนคำว่า เสข ุณ ที่นี้ หมายถึง วิชาความรู้ยังเป็นรอง คือ ถึงแม้จะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าปากไม่ดีเสียแล้ว ย่อมหวังความเจริญในชีวิตได้ยาก เพราะคนปากเสียไม่อาจผูกใจใครไว้ได้ จะหาคนคบหาสมาคมเป็นมิตรสหาย

ที่ดีที่จริงใจต่อกันได้ยาก ปิยวาจา คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนต่อกันตามฐานะเท่านั้นแหละที่จะเป็นเครื่องผูกใจดีเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ยืนนาน

3. อุตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจไม่นิ่งดูตาย รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวมตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจ ช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัดยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์ เดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้แก่ อุทกภัย ภัยจากน้ำท่วม วาตภัย ภัยจากลมพายุ อัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ที่มีน้ำใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือสังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกำลังของตนด้วยใจเมตตาและกรุณาธรรม ความเป็นผู้มีน้ำใจย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะและโอกาสด้วยเมตตา กรุณาธรรมเช่นนี้ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่น ให้ผูกสมัครรักใคร่ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ ยั่งยืนนานเป็นอย่างดี ดังมี สุภาษิตคำโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้การปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่สุภาษิตนี้ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเครื่องผูกใจคน เป็นคุณธรรมเครื่องครองใจคนได้ดีให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อย่างยั่งยืน

4. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว คือ ความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่น อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า หรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือหาตัวเยอหยิ่ง กับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิมที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติดีต่อกัน เคยเคารพนับถือกันอย่างไร ก็คงประพฤติปฏิบัติดีต่อกัน เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พมพ. ธรรมธโร) (2539) ได้ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ

1. ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะ ทาน หมายถึง

- ธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ
- อามิสทาน หรือการบริจาคทางวัตถุ

2. ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจานี้

ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพ อ่อนโยนกับครู อาจารย์ การใช้หลักจริยศาสตร์สังคมในเรื่อง ปิยวาจา นั้น ผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถ บังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ

3. อุตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัว และ ให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น

สรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการประสาน ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดย ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ทาน คือการให้และการแบ่งปันทั้งวัตถุ ความรู้ และการช่วยเหลือ ปิยวาจา คือการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะสร้างกำลังใจและความเข้าใจอันดี อุตถจริยา คือการ กระทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมด้วยร่างกายและแรงใจเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา และ สมานัตตตา คือการวางตนอย่างเสมอภาค ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ หลักธรรมทั้งสี่ประการนี้ถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจที่ช่วยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ อย่างมั่นคงและมีความสุข

2.4.2 ความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2549) กล่าวว่า สังคหผละ แปลว่า กำลังแห่งการ สงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัย คนอื่นถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ก็จะไม่มีความช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขา ก็เป็นนักบริหารไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้เรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึง วิธี ผูกใจคน พระองค์ตรัสว่าธรรมาแล่นไปได้เพราะมีลึงสลักคอดึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของธรรมาเข้า ด้วยกันฉันใด คนในสังคมก็ฉันนั้น คือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน ลึง สลักดังกล่าวนี้คือนั่นคือน สังคหวัตถุ นักบริหารจะสามารถได้ใจเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ถ้า มีสังคหวัตถุ 4 ประการ

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2544) กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมา เหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิง อาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้งสี่

ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่า ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์ก็มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ

1) อามิสสังคหะ คือ สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ

2) ธัมมสังคหะ คือ สงเคราะห์โดยธรรม ถ้าเรามองในแง่ของคนที่แสวงหาที่พึ่ง สิ่งนี้ ก็เป็นการสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของคน เช่น ต้องการความรักและได้รับความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการที่พึ่งพำนักอาศัย ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือว่าต้องการร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักที่จะให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางใจกัน ขึ้น มาสรุปรวมอยู่ที่ สังคหวัตถุ แม้แต่แนวความคิดการแสวงหาเครื่องรางของขลังที่ชาวบ้านเขาแสวงหากัน แนวของพระเครื่องนั้น คือ เมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี แคล้วคลาดจากภยันตรายทั้งหลายได้ องค์ธรรมทั้งสี่ประการนี้ คือ

1) ทาน การให้ เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้การ ให้มีอยู่ 2 อย่างใหญ่ ๆ คือ

(1.1) การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึงว่าการอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความสำเร็จเดือดร้อนความขาดแคลน ก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้ และบางครั้งเป็นเรื่องของ อัธยาศัยไมตรีในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกันมีของอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้เป็นการสร้างอัธยาศัยไมตรีอย่างที่ดีคนไทยเราถือว่า “รั้วคนดีกว่ารั้วสังกะสี รั้วเหล็กกำแพง” อย่างบ้านในชนบทเห็นได้ชัดมาก ถ้าไม่มีหนอนบ่อนไส้ ไม่มีใครสามารถขโมยได้ เพราะถึงขโมยก็ออกไปนอกหมู่บ้านไม่ได้ ประเดี๋ยวก็จับได้ นี่คือ ลักษณะโครงสร้างสังคมไทยที่เรานิยมเอาธรรมะไป สอนกันมา ก่อให้เกิดเป็นความปรารถนาดี ความหวังดีต่อกันว่า “เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี” การอนุเคราะห์ คือ แสดงความมีน้ำใจ การสงเคราะห์ให้ในกรณีที่เขาขาดแคลน เราก็สงเคราะห์เขา

(1.2) การให้เพื่อบูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหารให้เสื้อผ้า แก่ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษสงกรานต์ การเสียภาษีให้แก่รัฐ เหล่านี้เป็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณ ความดีการให้ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะเหมือนกัน อย่างลืมนว่า ขอบข่ายของการให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเรา เป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิตเบาหน้อยก็ทนกันไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือ การให้อภัย เมื่อ อภัยกันได้ ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุทาน แต่ มาถึงจุดหนึ่ง สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดูดำ เด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้ เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูด บางทีก็เลิกแล้วต่อ

กันได้ นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตรธรรมมาก่อนมีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่อง อยู่ในฐานะที่ว่าตักเตือนกันได้ คนเรากว่าที่จะปรับตัวขึ้นมาอยู่ในจุดนี้ได้ก็ต้องใช้เวลาสร้างบารมีพอสมควร หลวงพ่อบางองค์ในต่างจังหวัด มีการมีงานภายในวัด ตำรวจไม่ต้องมาตรวจการณ์ ไม่ต้องมาทำอะไร หลวงพ่ออยู่องค์เดียวใครไม่กล้าทำอะไรหรอกจะไปก่อเรื่องก่อราวขึ้นไม่ได้ อย่างนี้หลวงพ่อก็ต้องมีบารมีอยู่มากจนเด็ก ๆ เรียกหลวงปู่หมดแล้วฉะนั้นสมภารในต่างจังหวัดจึงจำเป็นจะต้องเป็นพระแก่ ๆ เพราะเป็นเรื่องของบารมี ถ้าไม่มีบารมีเราทำงานไม่ได้ อยู่เป็นหลวงปู่แล้วสามารถที่จะควบคุมอะไรใครก็ได้

2) ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รักผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำดู คำตักเตือนก็ได้ แต่ถ้าหากว่าพูดด้วยความรัก หวังดีปรารถนาดี ถือว่าเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์กัน ถ้าหากอหังการเริ่มมีความรัก ความปรารถนาดีต่อไปจะกระจายตัวไปเอง คือจะพูดคำสัตย์ คำจริงเอง จะไม่ยุยงให้คนเหล่านั้นเขาแตกแยกกันเพราะรัก หวังดีต่อเขาจะพูดเฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์ มันก็จะกระจายตัวเอง เป็นวิสุทธิจิตครบทั้งสี่ แต่เริ่มที่ปิยวาจา คือ วาจาอันเกิดจากใจที่มีความรักและหวังดี ปิยวาจาบางครั้งถ้อยคำอาจไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน แต่หากพูดด้วยความปรารถนาดีหวังดี ก็ยังอยู่ในขอบข่ายของปิยวาจา

3) อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่า มีทั้งกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือขนขวายในกิจการงาน อย่างในบ้านเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกันไถนาก็ช่วยเหลือกันไถนาก็มีการอะไรก็ตาม เช่น ปลุกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด 2-3 ห้อง ปลุกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี่เรียกว่าประพฤติดีสิ่งที่ เป็นประโยชน์ด้วยกันด้วยวาจา คือ พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล การกระทำบางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงเพื่อนคนหนึ่งต้องการอ่านหนังสือเราเขย่าวิทยุเสียงลั่นไม่เป็นอตถจริยา เพราะทำลายประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งที่เขาจะฟังได้ ข้อนี้นั้นของวินัยมีวินัยบางข้อเสริมอตถจริยา เช่น ภิกษุรูปหนึ่งกำลังท่องปาฏิโมกข์อยู่ เราไปชวนคุย เป็นการทำลายประโยชน์ ท่านก็ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ นั่นคือ สอนให้ประพฤติดีในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อกันเกื้อกูลกันในบางครั้งบางคราว เราไม่สามารถจะทำได้ แต่อย่าถึงกับไปทำลายประโยชน์เขา เช่น เราช่วยเหลือเขาไม่ได้ แต่อย่าถึงกับไปทำลายประโยชน์ของเขาอย่างนี้พออยู่กันภายในสังคมได้อย่าลืมว่า ตัวประโยชน์ที่มักจะพูดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย การกระทำอะไรต้องมุ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการกระทำเหล่านั้น เมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่คนอื่นก็กระทำ เช่น ช่วยสร้างสะพาน

ชวนกันชุดถนน ชุดลอกคูคลองบ้าง ล้วนเป็นคุณความดีที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่นเขาเกิด
ความนิยมนับถือ นี่เป็นอัตถจริยา คือประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์
ให้คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกัน

4) สมานัตตตา ความมีตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่
ควรจะเป็นและที่ตนเป็นไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ 3 วันดี 4 วันร้าย กำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่า
จะเอาอย่างไหนแน่ อีกหนึ่งอย่าง คือ ไม่ลืมตน เช่น เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมาพอได้ดีหน่อยก็ลืม
เพื่อน ต้องแสดงอหิยาศัยไมตรีให้ปกติ แม้นคนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัย เรื่องที่ออก
จะปฏิบัติยาก คุณานเปรียบเทียบออกจะฟังง่าย บางเรื่องเป็นการยอมรับนับถือฐานะกันอย่างสหาย
3 คน เป็นขอรทาน คนหนึ่งราชรถมาเกย ได้เป็นพระราชชา อีกคนหนึ่งคิดว่าเพื่อนเราเป็นพระราชาก็
แบ่งแต่งตัวขอรทานเข้าไป อันนี้เป็นการไม่ให้เกียรติ ไม่ยกย่องเพื่อนในฐานะที่ชอบที่ควร เพื่อนก็ให้เงิน
หน่อยหนึ่งแล้วไล่ออกจากเมืองไปเลย อีกคนหนึ่งนับถือว่าเพื่อนก็คือเพื่อนแต่ในที่ต่อสาธารณชน ก็
ต้องวางตัวให้ความเคารพรับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน นี่คือ เป็นหลักของสมานัตตตา วางตน
เหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น ไม่ใช่ว่าพอมีสमानัตตตาแล้วสมภารจะลงเล่นกับลูกวัด คือ ต้องวางตน
เหมาะสมแก่ฐานะ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562) หลัก สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่
มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสังคม โดยถือเป็น “ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของ
มนุษย์” ที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และเกิดความสามัคคีในชุมชน

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2566) หลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

ทาน การให้ การแบ่งปัน การเสียสละเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำอ่อนโยน สุภาพ และสร้างสรรค์

อัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

สมานัตตตา การวางตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และมีความเสมอภาคในสังคม

หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงเป็นแนวทางจริยธรรมส่วนบุคคล แต่ยังมีความสำคัญต่อการสร้าง
ความรัก ความเข้าใจ และความร่วมมือในสังคม “หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจของคน
ในสังคมให้เกิดความสมัครสมาน สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความรัก ความปรารถนาดี และความ
ไว้วางใจซึ่งกันและกัน”

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2564) การปฏิบัติสังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมให้บุคคลรู้จัก
เสียสละ มีเมตตา และมีจิตใจอ่อนโยน ทำให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวก เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การพูดจา

สร้างสรรค์ และการปฏิบัติกันอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

จุฬารัตน์ ชื่นมะโน (2565) ในระดับองค์กร หลักสังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ เพราะช่วยให้บุคลากรมีความสัมพันธ์ที่ดี ลดความขัดแย้ง และสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ยึดถือหลักนี้จะสามารถสร้างแรงจูงใจและความไว้วางใจแก่ผู้ร่วมงานได้ “สังคหวัตถุ 4 เป็นหัวใจของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เพราะสร้างทั้งความเข้าใจ ความเท่าเทียม และความร่วมแรงร่วมใจในองค์กร”

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562) หลักสังคหวัตถุ 4 ถือเป็น “ธรรมะแห่งสันติภาพ” ที่ช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข เพราะทุกข้อเป็นการลดความเห็นแก่ตัวและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล การนำหลักนี้มาใช้ในชีวิตประจำวันและการพัฒนาชุมชน จะช่วยสร้างความไว้วางใจและความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยและการพัฒนาที่ยั่งยืน

RB-Thailand (2566) สังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างบุคคลในครอบครัว ชุมชน และองค์กร เพราะทุกข้อเป็นการกระทำที่เน้น “ความเกื้อกูล” และ “การให้” มากกว่าการแย่งชิง การปฏิบัติตามหลักนี้ทำให้เกิดความเข้าใจ ลดการขัดแย้ง และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม

สรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยผูกใจคนให้เกิดความรัก ความเมตตา และความสามัคคี ทั้งยังเป็นพื้นฐานของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยเน้นการให้ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพน่าฟัง การกระทำประโยชน์แก่ผู้อื่น และการวางตนอย่างเสมอภาค หลักทั้งสิ้นเปรียบเสมือนลัทธิสลักที่ประสานหมู่ชนให้ร่วมมือร่วมใจกัน หากสังคมใดขาดหลักธรรมเหล่านี้ก็จะยากที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่หากมีการยึดถือปฏิบัติย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจ เกื้อกูล เคารพ และเชื่อมั่นต่อกัน อันนำไปสู่ความมั่นคงและความเจริญทั้งของปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4

การศึกษาหลักธรรมเรื่องสังคหวัตถุ 4 ผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงความหมาย หลักความสำคัญ และสาระสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการนี้ สังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน (การให้) 2. เพยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 3. อัถตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) 4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย

สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหวัตถุธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พืงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พืงได้การนบถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้ น่าสรรสมศรีญ” นอกจากนั้น สังคหวัตถุ ยังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคาลกสูตร ดังนี้ว่า ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้ และสมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พืงได้ การนบถือ หรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้ น่าสรรสมศรีญ (ที.ปา. (ไทย) 11/32/37-42)

สังคหวัตถุธรรม เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่น อันจะเป็นเครื่องผูกไมตรีประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน สำหรับที่มาและความสำคัญของสังคหวัตถุธรรมนั้น มาจากคำว่า “สังคห” ซึ่งแปลว่า สงเคราะห์กับคำว่า “วัตถุ” ซึ่งแปลว่า เรื่องรวมความแล้วสังคหวัตถุจึงแปลว่า เรื่องการสงเคราะห์หรือธรรมอันเป็นหลักในการสงเคราะห์ซึ่งมีหลักใหญ่ ๆ อยู่ 4 ข้อด้วยกัน ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังคหสูตร (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/37) ว่า “การให้ทาน การพูดจาไพเราะ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ในโลกนี้ความเป็นผู้ตนสม่าเสมอในธรรมทั้งหลาย นั้น ตามควร” และได้ตรัสสั่งสอนแก่ภิกษุในกาลครั้งหนึ่ง ดังมีเนื้อความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ 1 เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แลการให้ 1 ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสังเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสังเคราะห์เหล่านั้นไม่พืงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดาไม่ถึงได้ ความนบถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้น ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นที่น่าสรรสมศรีญ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/42)

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นภาษาบาลีมาจากคำ สังคห และ วัตถุ สังคห แปลว่าสงเคราะห์หมายความว่าช่วยเหลืออุดหนุน วัตถุแปลว่าเรื่อง สังคหวัตถุ 4 จึงแปลว่า เรื่องความช่วยเหลือ จะช่วยเหลือกันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ ความหมายของสังคหวัตถุ 4 ว่าคือหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ให้

มีความสามัคคีกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ได้แก่หลักสังคหวัตถุ 4 ดังต่อไปนี้

หลักทาน ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน และกันไว้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง (อง.ตัก. (ไทย) 20/315/123) คือบุญสำเร็จด้วยการให้บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา การทำบุญทั้ง 3 ประการนี้เป็นหนทางในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนาของผู้กระทำนั้น ๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้กล่าวความหมายของทานไว้ดังนี้

1. ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า ทาน มาจากคำภาษาบาลีมีรากศัพท์มาจาก ทา ธาตุ มีความหมายว่า “ให้” ลง ยุ ปัจจัย ในนามกิตก์ โดยมีรูปวิเคราะห์ดังนี้

ทียเตติ ทานํ ชื่อว่าทาน เพราะว่า ให้เป็นกริยานาม หมายถึงการให้

ทียติ อเนนาติ ทานํ ชื่อว่าทาน เพราะว่า เป็นวัตถุที่ให้ หมายถึง สิ่งของที่ให้, สิ่ง
ที่ให้ (มจ.ล. 2/22-23)

ทียติ อวชนทียเตติ ทานํ ชื่อว่า ทาน เพราะอรรถว่า อันบุคคลยอมให้ คือยอมบ้น
รอน (อง.ตัก. (ไทย) 20/315/123)

2. ความหมายของทานในพระไตรปิฎก

ทาน หมายถึง การให้วัตถุที่ควรให้ ทาน หมายถึง การให้ความรู้ ทาน หมายถึง การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่งถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย

3. ความหมายของทานในอรรถกถา

ทาน หมายถึง ทานวัตถุ เพราะบุคคลให้ทานด้วยวัตถุนี้ ฉะนั้น วัตถุนี้จึงชื่อว่าทาน อธิบายว่า เขมอภทรัพย์สินที่มีอยู่ของตนแก่ผู้อื่น ทาน หมายถึง จากเจตนา เจตนาเป็นเหตุบริจาคนั้น อันมีสิ่งของที่ควรให้ 10 อย่าง มีข้าว เป็นต้น อันมีสัมมาทิฐิเป็นต้นนำแก่บุคคลอื่น ทาน หมายถึง ความไม่โลภ ซึ่งประกอบด้วยเจตนาอันเป็นเหตุบริจาคทาน 5 ทาน โดยเนื้อความมีเพียง 2 อย่าง คือ จากเจตนาและไทยธรรม พระพุทธเจ้า ทรงแสดงประโยชน์ของการให้ทานแล้วมีโศกะมาก แก่สุกมาณพโตทยบุตร ว่า การให้ทาน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะ

เป็นผู้มีโศกมาก ดังปรากฏในจุฬกัมมวิกังคสูตรว่า “คนที่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ของหอมเครื่องลูบไล้ที่นอนที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไปแล้ว จะไปสู่สุคติ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ จะเป็นผู้มีโศกมาก” (ม.ม. (ไทย) 19/289/353)

ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ย ให้ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดง อหิงสาอภัยไมตรี ผู้ให้ไม่ จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วย ปัจจัยสี่ พุณหรือทรัพย์สิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน หรือให้ความรู้แนะนำ ด้วยน้ำใจไมตรีจะช่วยผูกใจคนไว้ได้การทานไม่สูญเปล่า ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจ ก็ย่อมได้รับสิ่งที่ตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มณาปทา ยี ลมเต มณาปี”(อง.ปญจก. (บาลี) 22/44/45)

อามิสทาน ให้ สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ดีน้อยกว่าในวันและเวลาอันสมควร ธรรมทาน หรือวิยาทานการให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่วหรือการแนะนำให้รู้ศิลปวิทยา ในการประกอบสัมมาชีพ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/44/72) ธรรมทานนั้นเป็นเลิศกว่าทานทั้งหลาย อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตทำให้เขามีที่พึ่งอาศัย แต่ธรรมทาน ช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป

สรุปได้ว่า ทาน คือ การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกัน หรือให้ความรู้แนะนำ ด้วยน้ำใจไมตรีจะช่วยผูกใจคนไว้ได้เป็นหลักธรรมในการอยู่ด้วยกันของคนในสังคม

หลักปียวาจา พระพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดว่าการกระทำทางกาย วาจา หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปฏิบัติและการสัมพันธ์กับโลก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำภายในคือการรับรู้ทางตา หูจมูกลิ้น กายตลอดจนความรู้สึก ความจำ ความคิด หรือการกระทำที่แสดงออกภายนอก ในทางที่ดี (กุศล) ไม่ดี (อกุศล) และเฉย ๆ (อพยาคต) เหล่านี้ศูนย์กลางหรือที่ตั้งของการรับรู้และการปฏิบัติ การเพื่อสัมพันธ์กับโลก คือ จิต มโน วิญญาณซึ่งใช้เป็นวาทะพจน์กันได้หรือที่เรียกทั่ว ๆ ไป ดังมีคาถาธรรมบทว่า ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พูด อยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดีทุกขย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น ดุจล้ออันหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้นำแยกไปอยู่ ฉะนั้นฯ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23)

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนธรรมของชีวิต มีองค์ประกอบหลายส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นรูปธรรม เหมือนดังรถยนต์คันหนึ่งย่อมประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนต่าง ๆ เช่น ตัวถัง ล้อ เบาะนั่ง พวงมาลัยรถ เครื่องยนต์กลไกของระบบขับเคลื่อนทั้งหลาย ตลอดจนน้ำมันรถ ทั้งหมดนี้ทำให้รถยนต์ที่สร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว สามารถขับเคลื่อนไปบนท้องถนนได้ชีวิตของมนุษย์ก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

ประกอบด้วยร่างกาย (รูป) และจิตใจ (นาม) มีอวัยวะต่าง ๆ และความรู้สึกนึกคิดประกอบกันขึ้นเป็นหนึ่งเดียวคือมนุษย์อย่างไรก็ตาม กระบวนธรรมดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ทั่วไปตามเหตุปัจจัยแห่งโลกียวิสัยสูงขึ้นไปคือชีวิตที่ดำเนินไปเพื่อความหลุดพ้น มีความสงบ สว่าง และสันติสุขเป็นเป้าหมายหรือเป็นที่ตั้ง นั่นคือ หนทางแห่ง โลกุตรวิสัย องค์ประกอบดังกล่าว คือ ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 ปัจจัย 28 ปฏิจจสมุปบาท 12

ปิยวาจา หรือ เปยวชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกันวาจาเป็นที่รักวาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวาน มีหางเสียง สมานสามัคคีซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน พูดจาต่อเสียดเสียดสีกัน อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ได้แก่การพูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เปยวชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาที่รัก คือ วาจาไพเราะอ่อนหวาน มีหางเสียง สมานสามัคคีซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ (พ.ป. (ไทย) 11/32/37)

จะเห็นได้ว่า การให้แต่เพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถที่จะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปได้จึงต้องรู้จักปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟัง เมื่อฟังแล้วเกิดกำลังใจที่จะทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ ประสานใจทุก ๆ ดวงให้เป็นดวงเดียวกัน โดยการทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น การทำตนให้เป็นประโยชน์คือ ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม การทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

สรุปได้ว่า ปิยวาจา คือ วาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานและวาจาที่มีประโยชน์คือคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน พูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

หลักอรรถจริยา อรรถจริยา หมายถึง การทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยร่างกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติซึ่งมีอยู่หลายระดับแห่งการเข้าถึง ตามความรู้ความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล และมีความสอดคล้องกลมกลืนกัน สนับสนุนกันจากระดับต้นไปสู่ระดับกลาง หนุนเนื่องไปสู่ระดับสูงตามลำดับ ด้วยการปฏิบัติฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักการและแนวทางแห่งธรรมนั้น ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ใน 3 อย่าง ได้แก่ 1) ประโยชน์ส่วนตน 2) ประโยชน์ของผู้อื่น 3) ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็น แนวปฏิบัติที่ถือได้ว่า เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มากโดยไม่มีประมาณ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ฐานะทางสังคม ภาษาและศาสนา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความสำคัญลึกซึ้งตาม แนวธรรม และแนวปฏิบัติตลอดถึงผลของการปฏิบัติตามแต่ละระดับของหลักธรรมนั้น ซึ่งการศึกษา ในบทนี้เป็นการนำเสนอหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ส่งเสริมการให้บริการ ทำให้มวลมนุษยเกิดความเห็นใจกันมีความเป็นมิตรกัน และช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมอันดีที่มีในจิตใจของผู้ที่เชื่อว่ามนุษย์แม้ว่าจะจะเป็นเพื่อนหรือไม่ใช่เพื่อนในความหมายที่ใช้กันอยู่ทั่วไปก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรได้คือ แม้จะเป็นผู้ที่ไม่รู้จักคุ้นเคยแม้ที่อยู่ห่างไกลไม่เคยพบเห็นแต่เมื่อมีใจมุ่งดีปรารถนาดีจริงใจต่อผู้ใด คิดพูดทำทุกอย่าง เพื่อป้องกันช่วยเหลือผู้นั้นอย่างเต็มสติปัญญาความสามารถเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหานานาประการ ไม่ว่าจะมีมากหรือน้อยหนักหรือเบาก็นับได้ว่าเป็นกัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

สรุปได้ว่า อรรถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ช่วยเหลือด้วยร่างกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

หลักสมานัตตตา สมานัตตตา แปลว่า การวางตนสม่ำเสมอความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตัวดีวางตัว เสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ การทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล ความมีตนเสมอ ก็หมายความว่า เสมอภาคกัน ความเป็นธรรม เทียงธรรม ก็เข้าข้ออุเบกขา อุเบกขาก็มาออกที่สมานัตตตา ซึ่งแสดงออกในแง่ต่าง ๆ มีตนเสมอกันไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน ไม่เอาไรดเอาเปรียบกัน ความเป็นธรรม แล้วก็ทำตนให้เสมอสมานเข้ากันได้จะเห็นว่า ถ้าปฏิบัติตาม หลักธรรมชุดสังคหวัตถุนี้ก็จะสร้างความสุขขึ้นได้ในสังคม และเวลาเราปฏิบัติธรรมเพื่อสังคมเหล่านี้ ก็คือการปฏิบัติธรรมของตัวเอง(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550)

สรุปได้ว่า สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลายก็ดีปฏิบัติสม่ำเสมอไม่ถ้อขึ้น
วรรณะในชนทั้งหลายก็ดีเสมอกันในสุข และทุกข์โดยรวมกันรู้ร่วมกันแก้ไขก็ดีตลอดถึงการวางตน
เหมาะสมแก่ฐานะ

กรมการศาสนา (2539) ได้ให้ความหมาย สังคหวัตถุ 4 โดยกล่าวถึงประเภทและ
คุณประโยชน์ ขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ไว้ดังนี้

1. ทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของของตนเองแก่ผู้อื่น การเสียสละ ความเป็นคนใจกว้าง
รู้จักเสียสละ เผื่อแผ่ เห็นใจคนอื่น ถ้ามองในแง่การปฏิบัติต่อกัน ท่านมุ่งถึงการเฉลี่ยแจกจ่ายต่อเพื่อน
บ้าน เพื่อนมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั่ว ๆ ไป เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขการ
เฉลี่ยแบ่งปันกันนี้อาจจะเป็นการแบ่งวัตถุที่จะเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่
อาศัย และยารักษาโรค หรือการเฉลี่ยแรงงานช่วยเหลือ เช่น การวานกัน การลงแขกเกี่ยวข้าวเพื่อให้
งานสำเร็จโดยเร็ว และรวมถึงการที่บุคคลมีน้ำใจห่วงใยกัน โดยให้กำลังใจเมื่อยามเจ็บป่วยหรืออยู่ใน
สภาพลำบากตลอดจนการให้สติเมื่อผู้อื่นกำลังดำเนินชีวิตที่ผิด

ทานสามารถแบ่งตามประเภทของสิ่งที่ให้มี 2 อย่าง คือ

1. อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ ตลอดถึงร่างกายช่วยเหลือ
 2. ธรรมทาน คือ การให้ความรู้แนะนำสั่งสอน ให้สติเตือนใจ ทาน 2 ประเภทนี้
- ธรรมทานเป็นเลิศ อามิสทาน เป็นรอง

คุณประโยชน์ที่จะได้รับการให้ทาน ได้แก่

- 1) ผู้ให้ทานย่อมผูกมิตรไมตรีได้ดีมีคนรัก
- 2) สัตบุรุษย่อมคบหาด้วย
- 3) ชื่อเสียงดีงามย่อมขจรไป
- 4) ไม่เหินห่างจากธรรมของคฤหัสถ์
- 5) เป็นเหตุให้ได้มนุษย์สมบัติประโยชน์สุขในปัจจุบัน
- 6) ทำให้ถึงสุขและสันทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า
- 7) ทำให้พระศาสนาดำรงอยู่นาน
- 8) ทำให้จิตใจบริสุทธิ์สะอาด หลุดพ้นจากกิเลสต่อไป

2. ปิยวาจา หมายถึง วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำ
สุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์
ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยกย่อง องค์ประกอบของปิยวาจา มีดังนี้

- 1) เป็นคำจริง คำสัตย์ไม่ใช่คำที่ปั้นขึ้นโกหกหลอกลวง
- 2) เป็นคำอ่อนหวาน คือ ไพเราะ ทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน สบายใจ ฟังง่าย ไม่รู้เบื่อ
- 3) เป็นคำพูดมีประโยชน์คือ กล่าวแต่สิ่งดีมีสาระประโยชน์นำไปปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

4) เป็นคำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา คือ พูดด้วยความหวังดีต่อกัน ปราศจากความทุกข์ความเจริญต่อกันและกัน ไม่มีจิตมุ่งร้ายใด ๆ พูดกันด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่พูดด้วยโทสะ

5) เป็นคำกล่าวถูกกาลเทศะ คือ กล่าวเหมาะสมกับเวลา และสถานที่

คุณประโยชน์ของปิยวาจา มีดังนี้

1) เป็นที่รักของทุกคน เพราะตามธรรมชาติคนทุกคนต้องการให้คนอื่นพูดดีกับตนทั้งนั้น

2) ประสบผลสำเร็จในด้านประชาสัมพันธ์

3) ประสบผลสำเร็จในการขอความช่วยเหลือ

4) ช่วยให้กิจการที่กำลังทำอยู่เจริญก้าวหน้า

5) เป็นเหตุให้ได้ลาภผลและน้ำใจจากมิตรสหาย

6) เป็นประโยชน์ในความสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป

3. อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์คือชวนช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงการแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ประเภทของอรรถจริยา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) เวยยาวัจจะ ชวนช่วยช่วยเหลือให้งานสำเร็จ ได้แก่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านกำลังความคิด กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์เช่น การช่วยเหลือกันในครอบครัวระหว่างพ่อแม่กับลูก ๆ การช่วยเหลือระหว่างญาติต่อญาติเพื่อนต่อเพื่อน รวมทั้งเพื่อนบ้านต่อเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชาติต่อเพื่อนร่วมชาติหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน นั่นเอง

2) ธรรมสมาทปนา การชักนำในทางดีช่วยด้านสติปัญญาความคิด แนะนำเรื่อง การปรับปรุงด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ด้านสุขภาพร่างกาย โดยเฉพาะคือการปลูกจิตสำนึกให้แต่ละคนรู้จักช่วยเหลือตัวเองและสังคมของตน

คุณประโยชน์ของ อรรถจริยา

1) ขจัดความเห็นแก่ตัว ทำให้คนรัก

- 2) ก่อให้เกิดภราดรภาพความเป็นพี่น้องกันในหมู่ประชาชน
- 3) ทำให้เกิดความมั่นคงแก่ประเทศชาติขจัดความแตกแยก เกิดความสามัคคี
- 4) นำความเจริญมาสู่หมู่คณะสังคม และประเทศชาติ

4. สมานัตตตา หมายถึง ความมีตนเสมอ คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลายก็ตีปฏิบัติสม่ำเสมอไม่ถือชั้นวรรณะในชนทั้งหลายก็ตีเสมอกันในสุข และทุกข์โดยรวมกันรู้ร่วมกันแก้ไขก็ตีตลอดถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในทุกกรณี อันแสดงถึงความเป็นผู้ไม่ถือตัวทั้งสิ้น

คุณประโยชน์ของ สมานัตตตา ได้แก่

- 1) ทำให้ครอบครัวและสังคมเป็นสุข
- 2) ปราศจากการรังแกข่มเหงกัน มีแต่ความเห็นอกเห็นใจกัน
- 3) ทำให้สามัคคีในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่น
- 4) ทำให้การพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมายรวดเร็ว

บุญสิริ ขวลิธธำรง (2529) ได้กล่าวถึงความหมายของสังคหัตถ์ว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อคือ

1. ทาน หมายถึง การให้การเฉลี่ยเพื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า ทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุเช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พุดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพุดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเพื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรจะมีทาน คือให้การช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พุดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงหัวใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพุดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพุดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพุดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3. อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา ใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

4. สมนัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

พระพุทธลิลก (ระแบบ ฐิตญาณ) (2544) กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 นี้พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้งสี่ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์การสงเคราะห์ก็มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ อามิสสังคหะ คือ สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ ธัมมสังคหะ คือ สงเคราะห์โดยธรรม ถ้าเรามองในแง่ของคนที่ไม่แสวงหาที่พึ่ง สิ่งนี้ก็เป็นการสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของคน เช่น ต้องการความรักและได้รับความรักความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการที่พึ่งพำนักอาศัย ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือว่าต้องการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กัน เป็นต้น ก็ต้องมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักที่จะให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางใจกันขึ้น มาสรุปรวมอยู่ที่สังคหวัตถุ

1. ทาน การให้เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแต่ตนแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้การให้มียู่ 2 อย่าง คือ

1.1 การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึง การอนุเคราะห์การสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความสำเร็จดี ร้อน ความขาดแคลน ก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้และบางครั้งเป็นเรื่องของอัธยาศัยไมตรีในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้เพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน เป็นการสร้างอัธยาศัยไมตรีอย่างที่คนไทยเราถือว่า “รู้คนดีกว่ารู้สังกะสีรู้เหล็กกำแพง” อย่างบ้านในชนบทเห็นได้ชัดมาก ถ้าไม่มีหินนอนบ่อนไผ่ไม่มีใครสามารถขโมยได้เพราะถึงขโมยก็นอกหมู่บ้านไม่ได้ประตูก็จับได้ นี่คือนิยามโครงสร้างสังคมไทยที่เรานิยมเอาธรรมะไปสั่งสอนกันมา ก่อให้เกิดเป็นความปรารถนาดี

ความหวังดีต่อกันว่า “เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี” การอนุเคราะห์คือ แสดงความมีน้ำใจ และการสงเคราะห์ให้ในกรณีที่เขาขาดแคลน เราก็สงเคราะห์เขา

1.2 การให้เพื่อบูชาคุณความดีเช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหารให้เสื้อผ้า แก่พ่อแม่ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษสงกรานต์การเสียภาษีให้แก่รัฐ เหล่านี้เห็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณความดีการให้ก็เห็นการปฏิบัติธรรมเหมือนกัน อย่างลืมนว่า ขอบข่ายของการให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเราเป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิตเบาหน้อยก็ทนกันไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือ การให้อภัย เมื่ออภัยกันได้ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุดาน แต่มาถึงจุดหนึ่งสามารถกล่าวได้ว่าตกเตือนกันได้อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดูเด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูด บางทีก็เลิกแล้วต่อกันได้นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตถุธรรมมาก่อน มีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่อง อยู่ในฐานะที่ว่าตกเตือนกันได้คนเรากว่าจะปรับตัวขึ้นมาอยู่ในจุดนี้ได้ก็ต้องใช้เวลาสร้างบารมีพอสมควร หลวงพ่อบางองค์ในต่างจังหวัด มีการมีงานภาวนา วัด ตำรวจไม่ต้องมาตรวจการณ์ไม่ต้องมาทำอะไร หลวงพ่ออยู่องค์เดียวใครไม่กล้าทำอะไรหรอก จะไปก่อเรื่องก่อราวขึ้นไม่ได้ อย่างนี้หลวงพ่อดูต้องมีบารมีอยู่มากจนเด็ก ๆ เรียกหลวงปู่หมดแล้ว ฉะนั้น สมภารในต่างจังหวัดจึงจำเป็นจะต้องเป็นพระแก่ๆ เพราะเป็นเรื่องของบารมี ถ้าไม่มีบารมี เราทำงานไม่ได้อยู่เป็นหลวงปู่แล้วสามารถที่จะควบคุมอะไรใครก็ได้

2. ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รักผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำตักเตือนก็ได้แต่ถ้าหากว่าพูดด้วยความรัก หวังดีปรารถนา ถือว่าเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์กัน ถ้าหากอหังการเริ่มมีความรัก ความปรารถนาดีต่อไปจะกระจายตัวไปเอง คือ จะพูดคำสัตย์คำจริงเอง จะไม่ยุยงให้คนเหล่านั้นเขาแตกกันเพราะรัก หวังดีต่อเขาจะพูดเฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์มันก็จะกระจายตัวเอง เป็นวจีสัจจัตถะทั้งสี่ แต่เริ่มที่ปิยวาจา คือ วาจาอันเกิดจากใจที่มีความรักและหวังดีปิยวาจาบางครั้งถ้อยคำอาจไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน หากพูดด้วยความปรารถนาดีหวังดียังอยู่ในขอบข่ายของปิยวาจา

3. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นได้ว่ามีทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ทางกายกรรม ก็ช่วยเหลือชนชววยในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเราก็ช่วยเหลือกัน ไถนาที่ช่วยเหลือกันไถนา มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลุกบ้านต่างจังหวัดบ้านหนึ่งหลังขนาด 2-3 ห้อง ปลุกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะเขาช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพฤติดั้งที่เป็นประโยชน์กัน

ในทางกาย ช่วยเหลือกันจนช่วยในกิจการงานที่ชอบ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์กันด้วยวาจา คือ พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล การกระทำ บางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงเพื่อนคนหนึ่งต้องการจะอ่านหนังสือเราเขย่าวาญเสียลับ ไม่เป็นอรรถจริยา เพราะทำลายประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งที่เขาจะพึงได้ข้อนี้ขึ้นของวินัย มีวินัยบางข้อเสริม อรรถจริยา เช่น ภิกษุรูปหนึ่งกำลังท่องปาฏิโมกข์อยู่ เราไปชวนคุย เป็นการทำลายประโยชน์ท่านก็ปรับ เป็นอาบัติปาจิตตีย์นั่นคือ สอนให้ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เกื้อกูลกันในบางครั้งบางคราว เราไม่สามารถจะทำได้แต่อย่างถึงกับไปทำลายประโยชน์เขา เช่น เราช่วยเหลือเขาไม่ได้แต่อย่างถึงกับไปทำลายประโยชน์ของเขา อย่างนี้พออยู่กันภายในสังคมได้อย่าลืมนะ ตัวประโยชน์ที่มีมักจะพูด เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย การกระทำอะไรต้องมุ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการกระทำเหล่านั้น เมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่คนอื่นก็กระทำ เช่น ช่วยสร้างสะพานบ้าง ชวนกันขุดถนนบ้าง ขุดลอกคูคลองบ้าง ล้วนเป็นคุณความดีที่ เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่นเขาเกิดความนิยมนับถือ นี่เป็นอรรถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกัน

4. สมานัตตตา ความมีตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ควรจะเป็นและที่ตนเป็น ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ 3 วินาที 4 วินาที กำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่าจะเอาอย่างไรกันแน่ อีกอย่างหนึ่ง คือ ไม่ลืมตน เช่น เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมา พอได้ทีหน่อยก็ไม่ลืมเพื่อน ต้องแสดงอหิยาศัยมิตรให้ปกติแม้คนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัย เรื่องที่ออกจะปฏิบัติยาก คุณทานเปรียบเทียบออกจะฟังง่าย บางเรื่องเป็นการยอมรับนับถือฐานะกัน อย่างสหาย 3 คน เป็นขอทาน คนหนึ่งราชรถมาเกย ได้เป็นพระราชา อีกคนหนึ่งคิดว่าเพื่อนเราเป็นพระราชา ก็แบ่ง แต่งตัวขอทานเข้าไป อันนี้เป็นการไม่ให้เกียรติไม่ยกย่องเพื่อนในฐานะที่ชอบที่ควร เพื่อนก็ให้เงินหน่อยหนึ่งแล้วไล่ออกจากเมืองไปเลย อีกคนหนึ่งถือว่าเพื่อนก็คือเพื่อน แต่ในที่ต้องสาธารณะ ก็ต้องวางตัวให้ความเคารพนับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน นี่คือ เป็นหลักของสมานัตตตา วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็นไม่ว่าพอมีสมานัตตตาแล้วสมภารจะลงเล่นกับลูกวัด คือ ต้องวางตนเหมาะสมกับฐานะหลัก 4 ประการนี้เป็นการปฏิบัติตัวของคน แต่ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งเป็น ทุกฝ่ายต้องแสดงออกซึ่งอหิยาศัยเหล่านั้น เช่น เพื่อนกันก็ต้องเสมอดันเสมอปลาย แสดงความเป็นกัลยาณมิตร แม้ในยามวิบัติก็ไม่ทอดทิ้งกัน หลักของสมานัตตตา คือ มีตนเสมอ แต่

ต้องไม่วางตัวต่ำเกินไป เพื่อต้องการให้คนอื่นเขาเห็นว่าเราไม่ถือเนื้อถือตัว เล่นหัวจนไม่เป็นเวลา วางตัวสูงเกินไปก็เสีย

คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้มีในบุคคลใดก็ตามจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้ ก่อให้เกิดความเคารพ ความรัก ความนับถือต่อกันและกัน เป็นเหมือนพาหนะที่จะนำพาคนไปสู่ความสุขความเจริญที่ต้องการได้เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจ ภายในจากครอบครัวเป็นต้นไปจนถึงสังคม คนกลายเป็นพระเครื่อง 4 องค์ที่ก่อให้เกิดผลทางเมตตา เป็นพุทธวิธีครองใจคน เป็นจุดยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้กล่าวว่า สังคหะ แปลว่า กำลังแห่งการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นถ้านักบริหารบกพร่อง เรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็จะมีคนมาช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้เรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน พระองค์ตรัสว่า รถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิ่มสลักคอยตรึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกัน ฉะนั้น คนในสังคมก็ฉนั้น นั่นคือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกันลิ่มสลักดังกล่าวนี้คือ สังคหวัตถุ นักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ถ้ามีสังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่

1. ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาการให้ทางจะช่วยให้ผูกคนอื่นไว้ได้ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถดี มิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้” นักบริหารอาจให้ทานได้ 3 วิธีคือ

1.1 อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในอามิสทาน

1.2 วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้องรวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

1.3 อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกันการให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งมีภาษิตจีนที่ว่า “มีมิตร 500 คน นับว่ายังไม่ค่อยเกินไป มีศัตรู 1 คน นับว่ามากเกินไป” อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุด คือ เปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย

2. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อ่อนหวานมานมิตรล้น	เหลือหลาย
หยาบบมีเกลอราย	เกลื่อนไกล
ดุจดวงศศิฉาย	ดาวดาษ ประดับนา
สุริยส่องดาราไร	เมื่อร้อนแรงแสง

3. อุตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย บ้นวัวบ้นควายให้ลูกท่านเล่น” นักบริหารทำอุตถจริยาได้หลายวิธีเช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ได้บังคับบัญชา ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อาศัยเรือนท่านให้	วิจารณ์
เห็นท่านทำการงาน	ช่วยพร้อม
แม้มีกิจโดยสาร	นาเวช
พายคอยช่วยค้ำจวัง	จรดให้จนถึง

4. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์มีสุขร่วมสุข” นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเองถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง ตัวอย่างคนที่มีสมานัตตา ก็คือคนที่ เป็น “เพื่อนตาย” ในโคลงบทนี้

เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว	แหงนหนี
หาง่าย หลายหมื่นปี	มากได้
เพื่อนตาย ถ่ายแทนชี-	วาววอดม์
หายาก ฝากผีไข้	ยากแท้จักหา

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ท่าน คือ การให้กำลังใจเพื่อนร่วมงานเมื่อเขาหมดกำลังใจ ให้อภัยในสิ่งที่เพื่อนทำผิดพลาดด้วยจิตเมตตา ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความรู้กัน

เพื่อนในเรื่องที่ตนเชี่ยวชาญ ปิยวาจา คือ พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดเท็จสอเสียด หยาดคาย เพื่อเจ้าไร้ประโยชน์พูดปกป้องเพื่อนจากการเข้าใจผิด กล่าวยกย่องชมเชยผู้ประสบความสำเร็จ และใช้คำพูดด้วยความจริงใจ อุตถจริยา คือ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อที่ทำงาน ให้ความช่วยเหลือในการทำงานโดยไม่ต้องร้องขอ เป็นแบบอย่างที่ดีในที่ทำงาน และสงเคราะห์ช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน สมานัตตา คือ วางตนให้ให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทำหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทำงานตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ สังคหวัตถุ 4 คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม และเป็นหลักการที่เหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ในการบริการ ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวกันไว้เกิดเป็นความรักความสามัคคีความหวังดีห่วงใยกัน และพร้อมที่จะดูแลกันและกัน โดยมีองค์ประกอบได้แก่ ทาน การให้การแบ่งปันทั้งการให้ทรัพย์สิน วัตถุสิ่งของที่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตโดยปกติการให้ความรู้แนวคิด คำแนะนำ ข้อปรึกษาการให้อภัย ฝนหนักเบาถ้อยทีถ้อยอาศัยของคนที่อยู่ร่วมกัน ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดที่ดีมีประโยชน์นำฟังระรื่นหูผู้ฟังได้ประโยชน์และสบายใจ พิงพอใจ อุตถจริยา คือ การอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อคนอื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ สมานัตตา คือ การประพฤติดีอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ ให้ความเท่าเทียมกับทุกคนเสมอกันไม่ลำเอียงไม่เลือกปฏิบัติ

2.6 บริบทพื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องพิจารณาบริบทพื้นที่ศึกษาอย่างรอบด้าน เนื่องจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมมิได้ดำรงอยู่โดยแยกขาดจากสังคม หากแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัด ชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบการศึกษาคณะสงฆ์ และนโยบายภาครัฐอย่างใกล้ชิด บริบทพื้นที่ศึกษาจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยอธิบายสภาพการจัดการศึกษา ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนโอกาสในการพัฒนาการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสถานศึกษาแห่งนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.6.1 ที่ตั้งและลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว ตั้งอยู่ภายในพื้นที่วัดโคกเปี้ยว 64 หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 90100 เป็นสถานศึกษาตั้งอยู่ในเขตชุมชนเกาะยอ อันเป็นพื้นที่สำคัญของจังหวัดสงขลา

ในเชิงภูมิศาสตร์ ตำบลเกาะยอเป็นตำบลที่ตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีลักษณะเป็นเกาะที่สามารถเข้าถึงได้ทางบกผ่านสะพานติณสูลานนท์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไหล่เขา เนินเขา และที่ราบเชิงเขา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง เกษตรกรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยแหล่งข้อมูลจากภาครัฐและแหล่งวิชาการท้องถิ่นระบุสอดคล้องกันว่าเกาะยอเป็นชุมชนที่มีสภาพกายภาพเฉพาะตัว คือเป็นเกาะกลางทะเลสาบ มีทั้งพื้นที่ภูเขาและพื้นที่ราบกระจายอยู่ตามชายฝั่งและเชิงเขา ซึ่งเอื้อต่อการก่อรูปของชุมชนแบบดั้งเดิมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม

ข้อมูลสถิติประชากรจากกรมการปกครองล่าสุดแสดงว่า ตำบลเกาะยอมีประชากร 4,414 คน และ 1,332 หลังคาเรือน ในชุดข้อมูลที่ปรากฏสำหรับอำเภอเมืองสงขลา ซึ่งช่วยให้เห็นว่าพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นชุมชนที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ยังค่อนข้างใกล้ชิด จึงมีแนวโน้มสูงที่วัดและโรงเรียนจะมีบทบาทเป็นสถาบันกลางของการหล่อหลอมคุณค่า ความเชื่อ และการสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาของเยาวชนและสามเณรในพื้นที่

เมื่อพิจารณาในระดับหมู่บ้าน ข้อมูลด้านสุขภาพชุมชนของกระทรวงสาธารณสุขยังแสดงให้เห็นว่า บ้านท่าไทร หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ มีประชากรในระบบข้อมูล 472 คน ซึ่งสอดคล้องกับการระบุตำแหน่งของวัดโคกเปี้ยวในหมู่ที่ 5 และช่วยยืนยันว่าพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็กที่มีความเป็นชุมชนสูง อันส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบการสนับสนุนทางสังคมที่โรงเรียนสามารถได้รับจากชุมชนรอบวัด

2.6.2 บริบทด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชุมชน

ลักษณะเด่นของเกาะยอไม่ใช่เพียงความเป็นเกาะกลางทะเลสาบ หากยังเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชัดเจน ทั้งในด้านวิถีชุมชน วัฒนธรรมพุทธ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะ “ผ้าทอเกาะยอ” ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองสำคัญของพื้นที่ มีประวัติการสืบทอดยาวนาน และเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะยออย่างเด่นชัด แหล่งข้อมูลของจังหวัดสงขลาระบุว่าผ้าทอเกาะยอเป็นผ้าพื้นเมืองที่ทอขึ้นเฉพาะในพื้นที่เกาะยอ มีลวดลายและคุณภาพที่เป็นเอกลักษณ์ ขณะที่ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็ยืนยันความสำคัญของผ้าทอเกาะยอในฐานะทุนวัฒนธรรมของชุมชน

บริบทดังกล่าวทำให้ชุมชนเกาะยอเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม กล่าวคือ ชุมชนมีได้ยึดโยงกันเพียงในระดับเครือญาติหรือการประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ยังมียึดโยงกันผ่านประเพณี ศาสนา และมรดกภูมิปัญญาที่สืบทอดร่วมกันด้วย จังหวัดสงขลาระบุเพิ่มเติม

ว่า “ชุมชนคุณธรรมบ้านท่าไทร (วัดโคกเปี้ยว)” ได้รับการคัดเลือกเป็นสุดยอดชุมชนต้นแบบ “เที่ยวชุมชน ยลวิถี” ระดับจังหวัดในปี 2566 สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่รอบวัดโคกเปี้ยวมีศักยภาพด้านวิถีชีวิต อัตลักษณ์ชุมชน การบริหารจัดการ และความยั่งยืนของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ พื้นที่วัดโคกเปี้ยวยังถูกใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมระดับจังหวัด เช่น งาน “เทศกาลของดีเกาะยอ” ประจำปี 2567 ซึ่งจังหวัดสงขลาและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาประชาสัมพันธ์ ตรงกันว่า จัดขึ้น ณ วัดโคกเปี้ยว ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน ข้อเท็จจริงนี้สะท้อนบทบาทของวัดโคกเปี้ยวในฐานะ “ศูนย์กลางสาธารณะ” ของชุมชน มิใช่เพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่เป็นพื้นที่กลางของการรวมพลังชุมชน การถ่ายทอดวัฒนธรรม และการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะด้วย

เมื่อบริบทชุมชนมีลักษณะดังกล่าว โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ตั้งอยู่ในวัดจึงย่อมได้รับอิทธิพลเชิงบวกจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการได้รับการยอมรับจากชุมชน การมีฐานคุณค่าทางศาสนารองรับ การมีพื้นที่เรียนรู้เชิงวัฒนธรรม และการสามารถบูรณาการการศึกษากับวิถีชีวิตของท้องถิ่นได้จริง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ต้องอาศัยทั้งวินัย ความศรัทธา และความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้เรียน วัด และชุมชน

2.6.3 บริบทของวัดโคกเปี้ยวในฐานะศูนย์กลางชุมชนและฐานของสถานศึกษา

วัดโคกเปี้ยวแห่งนี้เป็นจุดศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนาและสังคมของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดงานประเพณี การต้อนรับพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรม และกิจกรรมของชุมชนในระดับจังหวัด นัยสำคัญของบริบทนี้อยู่ที่การที่วัดมิได้เป็นเพียง “สถานที่ตั้ง” ของโรงเรียนเท่านั้น หากเป็น “โครงสร้างทางสถาบัน” ที่หล่อหลอมบรรยากาศทางการศึกษาในทุกมิติ เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ตั้งอยู่ในวัดย่อมรับอิทธิพลจากระเบียบวินัยสงฆ์ ระบบอุปถัมภ์ของวัด บทบาทของเจ้าอาวาสและครูพระสอน ตลอดจนกิจกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ดังนั้น บริบทของวัดโคกเปี้ยวจึงเป็นปัจจัยกำหนดทั้งวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียน รูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความเมตตาในสถานศึกษา ตลอดจนกระบวนการอบรมบ่มเพาะผู้เรียนให้เจริญทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

ในอีกมิติหนึ่ง วัดโคกเปี้ยวยังสะท้อนบทบาทของสถาบันศาสนาในการขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การเป็นสถานที่จัดงานประจําถิ่น การเป็นจุดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชน และการรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์เกาะยอ ทั้งหมดนี้ช่วยให้สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ภายในวัดมี

“ทุนเชิงพื้นที่” สูง กล่าวคือ โรงเรียนสามารถเชื่อมการเรียนรู้ของผู้เรียนเข้ากับสภาพจริงของสังคม วัฒนธรรม และชุมชนได้ง่ายกว่าสถานศึกษาที่ตั้งอยู่นอกบริบทศาสนาและชุมชนแบบดั้งเดิม

2.6.4 บริบทด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว

ในด้านสถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว ปรากฏชื่ออยู่ในรายชื่อโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาของจังหวัดสงขลา และมีช่องทางสาธารณะของโรงเรียนปรากฏชัดเจนในฐานข้อมูลเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาแห่งนี้มีตัวตนในระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทยอย่างเป็นทางการ

มติของมหาเถรสมาคมในปี 2561 ยังสะท้อนภาพรวมเชิงระบบว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้องผ่านความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมิใช่การดำเนินงานเฉพาะภายในวัดเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์และนโยบายการศึกษาของรัฐที่กำกับดูแลร่วมกัน

สำหรับการดำเนินงานในระดับปัจจุบัน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสงขลาได้ลงพื้นที่นิเทศ ติดตาม กำกับคุณภาพเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวเมื่อเดือนกรกฎาคม 2568 พร้อมทั้งตรวจสอบการใช้จ่ายเงินอุดหนุนเพื่อการจัดการศึกษา ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนอยู่ภายใต้ระบบกำกับติดตามด้านคุณภาพและงบประมาณ เช่นเดียวกับสถานศึกษาที่ต้องรับผิดชอบต่อมาตรฐานการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ในเชิงวิชาการ งานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว จังหวัดสงขลา (พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจโจ, 2565) ระบุว่า โรงเรียนมีการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผ่าน 4 กลยุทธ์หลัก ได้แก่ (1) พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน (2) พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3) พัฒนาครูและบุคลากรให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ และ (4) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาล โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญต่อการอธิบายว่าโรงเรียนมิได้ทำหน้าที่เพียงสอนเนื้อหาธรรมและบาลีเท่านั้น แต่ยังพยายามยกระดับการบริหารและกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามแนวคิดการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ยิ่งไปกว่านั้น งานวิจัยทางการศึกษาในระยะหลังยังใช้โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยวเป็นพื้นที่วิจัยจริง เช่น งานการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับเทคนิคแผนผังความคิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 (สกุรัตน์ แซ่ตั้ง และ

คณะ, 2567) ซึ่งระบุขนาดกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนอย่างชัดเจนว่ามีนักเรียน 17 รูป และ 21 รูป ตามลำดับในบริบทการวิจัย ข้อมูลนี้แม้ไม่ใช่สถิตินักเรียนทั้งโรงเรียน แต่ก็ช่วยสะท้อนว่าที่โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้แผนกสามัญควบคู่กับการพัฒนากระบวนการสอนอย่างต่อเนื่อง และมีความพร้อมพอที่จะเป็นสนามวิจัยเชิงนวัตกรรมการเรียนรู้ได้

2.6.5 บริบทด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

แม้ข้อมูลสาธารณะเชิงโครงสร้างของโรงเรียนในส่วนแผนกบาลีจะมีไม่มากเท่ากับแผนกสามัญศึกษา แต่หลักฐานจากแหล่งภาครัฐและสาธารณะชี้ชัดว่า วัดโคกเปี้ยวมีบทบาทด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างต่อเนื่อง โดยเพจสำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยวระบุถึงการเปิดภาคเรียนทั้ง “แผนกธรรมบาลี” และ “แผนกปริยัติสามัญ” ขณะที่ฐานข้อมูลของกองพุทธศาสนศึกษาและข้อมูลของมหาเถรสมาคมก็ปรากฏชื่อวัดโคกเปี้ยวในบริบทของสำนักศาสนศึกษาและการสอบบาลีสนามหลวง

หลักฐานที่เด่นชัดมากคือข่าวจากสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2567 ซึ่งรายงานพิธีต้อนรับผู้สอบได้เปรียญธรรม ณ วัดโคกเปี้ยว โดยระบุว่าในปี 2567 สำนักเรียนคณะจังหวัดสงขลา (ธรรมยุต) มีนักเรียนผู้เข้าสอบบาลีสนามหลวงซึ่งสังกัดสำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว สอบผ่านเปรียญธรรม 9 ประโยค 1 รูป และสอบผ่านเปรียญธรรม 6 ประโยค 1 รูป โดยทั้ง 2 รูป ได้เข้ารับการประเคนพัดยศเปรียญธรรม จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2567 ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ข้อมูลนี้สะท้อนว่าแวดวงการศึกษาบาลีของวัดโคกเปี้ยวมีผลสัมฤทธิ์ในระดับสูง และชี้ถึงบรรยากาศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อความก้าวหน้าของผู้เรียนในสายบาลีอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ รายชื่อผู้สอบผ่านประโยคบาลีสนามหลวง ตั้งแต่ปี 2554-2568 ซึ่งมีเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ยังปรากฏว่า สำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว จังหวัดสงขลา ก็มีนักเรียนผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวงในทุกปี โดยมีจำนวนผู้สอบได้นับตามลำดับปี ดังนี้

ตารางที่ 2.1 สถิติผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง สำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว

ผลการสอบบาลีสนามหลวง	จำนวนนักเรียนผู้สอบได้
พ.ศ. 2554	1 รูป
พ.ศ. 2555	2 รูป
พ.ศ. 2556	2 รูป
พ.ศ. 2557	2 รูป

พ.ศ. 2558	3 รูป
พ.ศ. 2559	3 รูป
พ.ศ. 2560	8 รูป
พ.ศ. 2561	4 รูป
พ.ศ. 2562	4 รูป
พ.ศ. 2563	7 รูป
พ.ศ. 2564	10 รูป
พ.ศ. 2565	7 รูป/คน
พ.ศ. 2566	5 รูป/คน
พ.ศ. 2567	6 รูป/คน
พ.ศ. 2568	6 รูป/คน

จากสถิติดังกล่าวข้างต้นสามารถช่วยยืนยันความต่อเนื่องของกิจกรรมทางการศึกษาสายบาลีของวัดโคกเปี้ยวในระดับผลลัพธ์เชิงประจักษ์ได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลจากกองพุทธศาสนศึกษาที่ระบุระบบโรงเรียนบาลีประจำจังหวัดทั่วประเทศภายใต้ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. 2541 จะเห็นได้ว่าการศึกษาบาลีในพื้นที่นี้ได้เป็นเพียงกิจกรรมภายในวัด แต่เชื่อมโยงกับระบบการศึกษาคณะสงฆ์ไทยในภาพรวม ทั้งด้านหลักสูตร มาตรฐาน และการสอบสนามหลวง ดังนั้นบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว จึงควรถูกเข้าใจในฐานะส่วนหนึ่งของเครือข่ายการศึกษาพระปริยัติธรรมที่มีทั้งมิติท้องถิ่นและมิติระดับชาติซ้อนทับกันอยู่

2.6.6 บริบทด้านการบริหารจัดการและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

งานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว จังหวัดสงขลา (พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจใจ, 2565) ให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของสถานศึกษา โดยระบุว่าโรงเรียนมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งต้องนำมาพิจารณาในการกำหนดกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพผู้เรียน งานวิจัยดังกล่าวสรุปว่า จุดแข็งสำคัญที่สุดคือ ผู้บริหารมีการประชุม ติดตาม และวางแผนแก้ปัญหาตามนโยบายสถานศึกษา ขณะที่จุดอ่อนที่สำคัญคือ บุคลากรมีภาระงานและคาบสอนมาก ข้อค้นพบนี้มีความหมายต่อการวิจัยของคุณอย่างยิ่ง เพราะสะท้อนว่าแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียนมิได้ขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนฝ่ายเดียว แต่สัมพันธ์กับโครงสร้างการบริหาร บุคลากร และทรัพยากรของสถานศึกษาด้วย

ในอีกด้านหนึ่ง การที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสงขลาลงนิเทศและติดตามโรงเรียนโดยตรง ยังบ่งชี้ว่าการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องดำเนินไปภายใต้กรอบการประกันคุณภาพ การใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และการรายงานผลต่อหน่วยงานกำกับดูแล ซึ่งทำให้โรงเรียนต้องทำหน้าที่ทั้งในฐานะสำนักศาสนศึกษาและสถานศึกษาที่มีภาระด้านการจัดการองค์กรสมัยใหม่ควบคู่กันไป

กล่าวอีกนัยหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว ตั้งอยู่บนจุดตัดของ 3 ระบบสำคัญ คือ ระบบวัดและคณะสงฆ์ ระบบชุมชนท้องถิ่น และระบบบริหารการศึกษาที่รัฐกำกับดูแล บริบทเช่นนี้มีทั้งข้อได้เปรียบและข้อท้าทาย ข้อได้เปรียบคือโรงเรียนมีฐานศรัทธาและการสนับสนุนจากวัดกับชุมชน แต่ข้อท้าทายคือจำเป็นต้องบริหารจัดการให้สามารถคงอัตลักษณ์ทางศาสนาไว้พร้อมกับตอบสนองต่อมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในโลกปัจจุบันได้พร้อมกัน

2.6.7 นัยต่อการวิจัยเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

จากบริบทพื้นที่ศึกษาทั้งหมด สามารถกล่าวได้ว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว มิได้เป็นเพียงสถานที่จัดการเรียนการสอนตามปกติ แต่เป็นพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชนของเกาะยอ อยู่ในชุมชนที่มีอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้มแข็ง อยู่ภายใต้โครงสร้างการกำกับดูแลของคณะสงฆ์และรัฐ และมีประวัติการขับเคลื่อนการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกสามัญและแผนกบาลีอย่างต่อเนื่อง

บริบทเช่นนี้เอื้อต่อการนำหลัก สังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างมีความเป็นไปได้สูง เพราะโครงสร้างความสัมพันธ์ในโรงเรียนและชุมชนมีพื้นฐานอยู่บนความใกล้ชิด การพึ่งพาอาศัย การให้ความช่วยเหลือ และการดำรงตนในกรอบคุณธรรมอยู่แล้ว หลักทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา จึงมิใช่เพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม แต่สามารถประยุกต์เป็นแนวทางปฏิบัติในการดูแลผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เสริมแรงจูงใจ และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้บริหาร ผู้เรียน และชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ศึกษา

โดยสรุป บริบทพื้นที่ศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นบริบทที่มีความโดดเด่นทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา พื้นที่ตั้งอยู่ในตำบลเกาะยอซึ่งเป็นเกาะกลางทะเลสาบสงขลา มีชุมชนขนาดเล็กแต่มีความเข้มแข็งด้านอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดโคกเปี้ยวทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางชุมชนและฐานของสถานศึกษา

ขณะที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดมีความเชื่อมโยงกับทั้งระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญและแผนกบาลี รวมถึงการกำกับติดตามจากหน่วยงานคณะสงฆ์และภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การศึกษาวิจัยแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนแห่งนี้ จึงต้องทำความเข้าใจบริบทพื้นที่ศึกษาในฐานะฐานรองรับของพฤติกรรมการเรียนรู้ แรงจูงใจของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน และศักยภาพเชิงสถาบันของโรงเรียน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้เกิดผลอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงของพื้นที่

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปิยะดา เนียมสุวรรณ (2564) ได้ศึกษาการจัดการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ผลการศึกษาพบว่าทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ถูกพัฒนามากที่สุด คือ ทักษะความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) และ ทักษะความคิดริเริ่มและการกำกับชี้นำตนเอง (Initiative and Self-Direction) เพราะนักศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเรียนการสอนแบบวิถีชีวิตใหม่ได้อย่างรวดเร็ว และเนื่องจากสถานการณ์นี้ทำให้ต้องฝึกฝนการกำกับชี้นำตนเองเพื่อให้มีความสนใจในการเรียนอย่างมาก เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ทำให้ขาดแรงกระตุ้นทางการเรียน ส่วนทักษะที่ถูกพัฒนาน้อยหรือแทบไม่ได้รับการพัฒนาเลยเพราะข้อจำกัดทางการเรียนแบบวิถีชีวิตใหม่ ได้แก่ ทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation), ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving), ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Communication), ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaboration), ทักษะทางสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills), ทักษะการสร้างประสิทธิผลและความรับผิดชอบ (Productivity and Accountability), ทักษะความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility) เนื่องจากข้อจำกัดในการสอนออนไลน์ อาจารย์ผู้สอนจึงมักจะบรรยายการสอนเป็นหลัก ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้ไม่สามารถทำแล็บได้และพบเจอเพื่อนนักศึกษาคนอื่นได้ ทักษะหลายอย่างข้างต้นจึงแทบไม่เกิดการพัฒนา การเรียนในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ยังทำให้นักศึกษาขาดแรงจูงใจในการเรียน ส่งผลต่อทักษะการสร้างประสิทธิผลและความรับผิดชอบ (Productivity and Accountability) ที่ลดน้อยลง ส่วนกลุ่มทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) พบว่าจากสถานการณ์ทำให้ในชีวิตประจำวันนักศึกษาสามารถพัฒนาทักษะการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และ

การนำมาใช้ได้ และได้ใช้ทักษะด้านสื่อในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น อย่างไรก็ตามพบว่า มีการใช้สื่อเพื่อทุจริตในการสอบออนไลน์ ทักษะการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีให้ถูกกฎหมาย และถูกหลักจริยธรรมนั้นจึงอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ส่วนในด้านกลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พบว่า 1) มีความต้องการให้มีการกำหนดนโยบายและจัดสรรเครื่องมือที่เหมาะสมกับสถานการณ์ให้แก่อาจารย์และนักศึกษา ได้แก่ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการสอบที่โปร่งใส, การกำหนดนโยบายจากส่วนกลางของมหาวิทยาลัย, โปรแกรมการสอนออนไลน์, โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานด้านวิศวกรรม, สถานที่สำหรับการเรียนออนไลน์ของนักศึกษาแบบวันระยะห่างทางสังคม 2) การวัดผลควรเปลี่ยนรูปแบบจากการสอบเป็นรูปแบบอื่นร่วมด้วย 3) วิธีการเรียนควรเป็นแบบผสมผสาน 4) พัฒนาบุคลากรอาจารย์ 5) ผู้เรียนควรมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน

พระชนพร คุณสมปโน (อาคะนิช) และคณะ (2565) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 โดยภาพรวมและรายด้าน โดยรวม 4 ด้านอยู่ในระดับมากและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การบริหารงานบุคคล ตามหลักอรรถจริยา รองลงมาได้แก่ การบริหารงานบุคคลตามหลักสมานัตตา การบริหารงานบุคคลตามหลักทาน การบริหารงานบุคคลตามหลักปิยวาจา ตามลำดับ แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 1) การบริหารงานบุคคลตามหลักทาน ผู้บริหารต้องมีความเสียสละและแบ่งปันสิ่งของ เช่น อามิสทาน 2) การบริหารงานบุคคลตามหลักปิยวาจา ผู้บริหารต้องรู้จักใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดประโยชน์และพึงพอใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา แสดงความจริงใจและปรารถนาดีเสมอ 3) การบริหารงานบุคคลตามหลักอรรถจริยา ผู้บริหารต้องช่วยเหลือผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ 4) การบริหารงานบุคคลตามหลักสมานัตตา ผู้บริหารความเป็นผู้นำ ไม่ทำตัวไร้ระเบียบวินัย จะต้องมีความเสมอต้นเสมอปลายต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่เอนเอียงเลือกที่รักมักที่ชัง

อรุณลักษณ์ วรินทร์พันธุ์ (2565) ได้ศึกษาการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 7 ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

ศึกษา เขต 7 โดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคลด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ด้านทั่วไปด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการด้วยหลักอิทธิบาท 4 และด้านงบประมาณด้วยหลักธรรมาภิบาล 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน พบว่า เพศ ระดับการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประสบการณ์การทำงาน พบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พระภิกษุณณะ ฉนทกโร (วงศ์พรรษา) (2566) ได้ศึกษาการส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชากรคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีการส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสาธารณูปการ 2. ผลการเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น คณะสงฆ์ที่มีอายุพรรษา ระดับการศึกษานักธรรม และระดับการศึกษาสามัญต่างกัน พบว่า มีการส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ด้านการปกครอง การปกครองอยู่ในเกณฑ์พอใช้แต่ไม่ถึงกับดี ให้ปกครองอย่างสม่ำเสมอไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ควรอยู่ในความถูกต้องและเป็นกลาง ไม่ถือตัว ไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ของฝ่ายเดียว ควรเปลี่ยนแปลงการทำงาน ด้านการศาสนศึกษา อยากให้พระ เณร ได้รับการศึกษาเรียนรู้ ทั้งทางโลกและการศึกษาทางธรรม บาลี ควรให้มีครูสอนบาลีในแต่ละอำเภอ ต้องสนับสนุนการเรียนการสอนพระธรรมวินัย ควบคู่กับทางโลก ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ให้ทุนสำหรับพระ เณร ได้เรียนธรรมบาลี ไม่แบ่งแยกว่าเป็นฝ่ายใด ควรมีตัวแทนพระในงาน 6 ด้าน มาดูแลงานแต่ละส่วน ให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ควรส่งเสริมให้มากขึ้นเรื่องการสนับสนุนเงินทุนการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการอบรมขั้นตอนต่าง ๆ ของกลยุทธิวิธี และรูปแบบการเผยแผ่ ควรให้จัดการอบรมศาสนทายาทให้มีคุณภาพมากขึ้น ด้านสาธารณูปการ

เรื่องเกี่ยวกับการจัดหาทุนและอุปกรณ์ให้มากขึ้น ควรสนับสนุนให้มากกว่าที่เป็นในการพัฒนาควรสนับสนุนให้มากขึ้น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คณะสงฆ์ควรมีน้ำใจสงเคราะห์ในแต่ละเขต แบ่งปันให้เขตอื่นที่ได้รับความเดือดร้อน ส่งเสริมด้านนี้ยกย่องให้ดี

ไพศาล ผกาเกตุ และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2567) ได้ศึกษาการใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักอรรถจริยา รองลงมาคือ หลักปิยะวาจา หลักสมานัตตตา และหลักทาน ตามลำดับ 2) แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา เจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมืองคลองแห (1) ควรมีการให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่มาใช้บริการ (2) ควรตรวจสอบการใช้จ่ายจากที่ไพบระ อ่อนหวาน สุภาพอ่อนโยน พูดด้วยความจริงใจ (3) ควรให้การต้อนรับอาสาให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความกระตือรือร้น และ (4) ต้องให้บริการที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

พระมหาประทวน ธมมรชิต (มุนีศิลป์) และคณะ (2567) ได้ศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของวัดในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไป จุดแข็งคือ มีกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จุดอ่อนคือ งบประมาณมีไม่เพียงพอ โอกาสคือ การได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาด้านบาลี ซึ่งคณะสงฆ์ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ตลอดกระบวนการศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ผู้สำเร็จสามารถนำวุฒิการศึกษาไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น รวมถึงมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรอย่างอิสระ นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวาง ทำให้การพัฒนาการศึกษาบาลีเป็นไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน และอุปสรรคคือ การวัดผลแบบสอบได้สอบตก 2) องค์ประกอบการบริหารจัดการตามหลัก POSDC ด้านการวางแผน มีการจัดการวางแผนอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการองค์กร มีการจัดองค์กรไม่ให้ซับซ้อน ด้านการบริหารงานบุคคล มีการมอบหมายงานตรงกับความสามารถ ด้านการอำนวยการ มีการจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้เพียงพอ และด้านการกำกับดูแล มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน องค์ประกอบการพัฒนาการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า ด้านทาน (การให้) จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้นักเรียนฟรี ด้านปิยะวาจา (เจรจาไพเราะ) สื่อสารด้วยวาจาไพเราะ ด้านอรรถ

จรรยา (ประพจน์ประโยชน์) ให้ความช่วยเหลือในการเรียน และด้านสมานัตตา (วางตัวเสมอ) ผู้บริหาร และครูผู้สอนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย 3) การพัฒนาการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

- 1) ด้านหลักสูตร มีหลักสูตรตามแม่กองบาลีกำหนด
- 2) ด้านครูสอน มีการส่งเสริมให้ครูสอนพัฒนาการศึกษาของตนให้สูงขึ้น
- 3) ด้านกระบวนการการเรียนการสอน มีการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ
- 4) ด้านสื่อและอุปกรณ์การสอน มีการบำรุงรักษาอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (พระครูสังฆรักษ์ธัญญะ คุณยุตโต (วิเชียรวรรณ), 2561, หน้า 2) และหลักสังคหวัตถุ 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยภาคสนาม (Field Work Research) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ ศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้กำหนดดังนี้

- การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ร่างรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของปัญหา 5 ด้าน

- การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.1.2 ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม

ขั้นตอนการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้กำหนดดังนี้

- ร่างรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม
- การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1.3 ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริม

ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้กำหนดดังนี้

- นำเสนอรูปแบบการสนทนากลุ่ม
- แบบสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริม
- ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.2.1 ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ในการวิจัยขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษา ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) เป็นการเลือกแบบไม่มีโครงสร้างที่เคร่งครัด มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อนเพื่อที่จะได้ตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับแนวคิด จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะเป็น “Information-rich case” คือมีข้อมูลให้ศึกษาในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 ท่าน ตามที่ได้คัดเลือก ดังนี้

- ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว
- จำนวน 2 รูป

- ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 3 รูป/คน
- พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 10 รูป

3.2.2 ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าสำนักศาสนศึกษา จำนวน 2 รูป
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 5 รูป

3.2.3 ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้ร่วมประชุมกลุ่มสนทนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informants) ในการเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา คือ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีดังนี้

- เจ้าสำนักศาสนศึกษา จำนวน 1 รูป
- พระปริยัตินิเทศก์ จำนวน 1 รูป
- ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 3 รูป/คน
- นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ในขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
- 2) กำหนดประเด็นและร่างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

3) นำร่างแบบสัมภาษณ์สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่ได้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา

4) ปรับร่างแบบสัมภาษณ์สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน จากนั้นจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1

3.3.2 ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม

ในขั้นตอนการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่

เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนการศึกษาแนวทางการพัฒนา คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งมีลำดับขั้นในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ร่างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 จากการได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

2) นำร่างแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา

3) ปรับร่างแบบสัมภาษณ์การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน จากนั้นจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2

3.3.3 ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริม

เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนการนำเสนอ คือ แบบประเมินและแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งมีลำดับขั้นในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) นำแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ 2 มาจัดทำแบบสนทนากลุ่มเพื่อ

นำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 ท่าน ได้ประเมินและยืนยันถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางดังกล่าว

2) นำร่างแบบสนทนากลุ่มสำหรับนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ดังกล่าวไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อย ครอบคลุมขององค์ความรู้

3) ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์อีกครั้ง จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา

4) นำข้อคำถามที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน แล้วจึงทำเป็นฉบับจริงเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

5) นำแบบสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางสำหรับการให้ความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหาที่ได้ศึกษา และนำข้อคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จัดทำไว้เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องทำการประเมินคุณภาพ ตรวจสอบเนื้อหาข้อคำถาม ครอบคลุมของเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา ความถูกต้อง และเที่ยงตรงตามหลักวิชาการ

2) ผู้วิจัยจะต้องนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างที่ได้สร้างไว้พร้อมแบบประเมินเตรียมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity Index: CVI) (Phuekphan, Aungsuroch, Yunibhand, & Chan, 2016 pp 89) โดยผู้วิจัยจะต้องระบุความคล้ายคลึงกันของข้อมูลในแบบการสัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ และเพื่อให้แน่ใจว่าเหมาะสมกับคำถามงานวิจัย

3) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปควรขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษา และชี้แนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และในการนี้ผู้วิจัยจะได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ / นิยามศัพท์หรือไม่ โดยพิจารณามาตรประเมินความสอดคล้องจะมี 4 ระดับ คือ (Davis, L. L., 1992, p. 194)

- 4 คะแนน แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์
- 3 คะแนน ปรับปรุงเล็กน้อยให้ข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์
- 2 คะแนน ปรับปรุงมากให้ข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์
- 1 คะแนน แน่ใจว่าข้อความไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

$$\text{สูตรคำนวณ CVI} = \frac{\text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เห็นว่าข้อนี้เหมาะสม}}{\text{จำนวนคำถามทั้งหมด}}$$

4) เมื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้พิจารณาพร้อมข้อเสนอแนะ และให้ผลคะแนนมา ผู้วิจัยต้องดำเนินการ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้น เมื่อรวมกัน และคำนวณแล้วค่าที่ได้ควรอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้รับรองความถูกต้องของผลลัพธ์ และช่วยให้แน่ใจว่าการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และเป็นการวิจัยที่มีคุณภาพ เกณฑ์การเลือกใช้ CVI คือ ค่า CVI = 1 ถ้าค่า CVI ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้นได้ค่าดัชนีที่คำนวณได้อยู่ระหว่าง 1.00 จึงเป็นการบ่งชี้ถึงความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

5) นำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 3 ขั้นตอนผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาเอกสารต่าง ๆ

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ก. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ 11,19,20,21,22,25 ฉบับสยามรัฐ พิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ.2556 พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11,19,20,21,22,25 ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ.2559 (ฉบับ 91 เล่ม) และ มงคลตฤณีปุณี ทุติโยภาโค ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ.2559 เป็นการศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 รวมถึงหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ข. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย (Scott, J., 1990, pp. 95-98) ผู้วิจัยกำหนดไว้ดังนี้

1) ความจริง (Authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารแท้จริง มีความสำคัญ โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียน หรือหน่วยงานที่เขียนว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับช่วงเวลาอย่างไร ดังเช่น พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย เป็นต้น

2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารโดยพิจารณาว่าเอกสารนั้นจะต้องไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ไม่ใช่บทวิจารณ์ที่เป็นการเขียนข้อเท็จจริงซึ่งผู้เขียนได้แสดงความเห็นของตนประกอบเข้าจนบิดเบือน

3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารนั้นว่าเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่ และข้อมูลในเอกสารที่นำมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ และผลที่เสนอในการวิจัยนั้นเป็นตัวแทนที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อได้

4) ความหมาย (Meaning) เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยต้องทำการตรวจสอบเอกสารนั้นในเบื้องต้นด้วยการพิจารณาข้อมูลคร่าว ๆ ว่าเอกสารที่นำมาพิจารณานั้นมีข้อมูลเป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับงานวิจัยได้หรือไม่ เป็นการตีความเอกสารในระดับที่เป็นข้อเท็จจริงหรือการสรุปสาระสำคัญที่ปรากฏ

ให้ชัดเจนตรงประเด็น เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

3.4.2 ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีขั้นตอน

ดังนี้

(1) ขั้นตอนเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ สามารถตอบปัญหาที่ต้องการเกี่ยวข้องได้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะเข้าไปศึกษา ตลอดจนพิจารณาความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทาง

(2) ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ทั้ง 15 รูป/คน เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

(3) ขั้นตอนแนะนำตัว ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นจึงกำหนดวันเวลาสัมภาษณ์ วิธีการดังกล่าวเป็นการกำหนดบทบาทของผู้วิจัยแบบเปิดเผย (Over Role)

(4) สัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล มุ่งหาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลเชิงพรรณนา มีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน ใช้คำถามอย่างเปิดกว้าง มีการเตรียมตัวก่อนทำการสัมภาษณ์ โดยการหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สัมภาษณ์อย่างเพียงพอ และสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ผู้วิจัยแนะนำตัวตามบทบาทที่กำหนดโดยการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความประทับใจ ไว้วางใจ และกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) ใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-to-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

สำคัญเพิ่มเติมทางโทรศัพท์ในกรณีของการศึกษาเพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลระหว่างการเก็บข้อมูล ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น การรวบรวมข้อมูลประกอบเพิ่มเติม รวบรวมข้อมูลทุกส่วนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยการ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายรูป สมุดบันทึก และถอดความออกมาเรียบเรียงต่อไป

3.4.3 ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม

(1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโศกราช ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 7 รูป ในขั้นที่ 2 เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี

(2) ขั้นเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ สามารถตอบปัญหาที่ต้องการเกี่ยวข้องได้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะเข้าไปศึกษา ตลอดจนพิจารณาความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทาง

(3) ขั้นแนะนำตัว ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นจึงกำหนดวัน เวลาสัมภาษณ์ วิธีการดังกล่าวเป็นการกำหนดบทบาทของผู้วิจัยแบบเปิดเผย (Over Role)

(4) สัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเสนอร่างแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล มุ่งหาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลเชิงพรรณนา มีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน ใช้คำถามอย่างเปิดกว้าง มีการเตรียมตัวก่อนทำการสัมภาษณ์โดยการหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สัมภาษณ์อย่างเพียงพอ และสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ผู้วิจัยแนะนำตัวตามบทบาทที่กำหนดโดยการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความประทับใจ ไว้วางใจ และกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) ใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-to-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มเติมทางโทรศัพท์ในกรณีของการศึกษาเพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลระหว่างการเก็บข้อมูล ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น การรวบรวมข้อมูลประกอบเพิ่มเติม รวบรวมข้อมูลทุกส่วนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยการ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายรูป สมุดบันทึก และถอดความออกมาเรียบเรียงต่อไป

3.4.4 ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริม

ในการจัดสนทนากลุ่ม เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ มีกระบวนการดังนี้ คือ

1) ทำหนังสือแจ้งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทราบพร้อมด้วยแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นที่ 2 เพื่อให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ

2) ดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตามวันเวลา และสถานที่กำหนด

3) บันทึกผลการสนทนากลุ่มตามความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยฉบับนี้ ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง จากนั้นนำมาตีความหมาย สร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5.1 ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

การศึกษาขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการนำรายละเอียดจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี และจากการศึกษาข้อมูลแบบสัมภาษณ์ระยะที่ 1

2) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะเบื้องต้น

3) ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำเสนอในผลการศึกษา

3.5.2 ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม

การศึกษาขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการนำรายละเอียดจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการศึกษาข้อมูลแบบสัมภาษณ์ระยะที่ 2 ในการจัดทำร่างการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

2) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะเบื้องต้น

3) ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำเสนอในการสนทนากลุ่ม

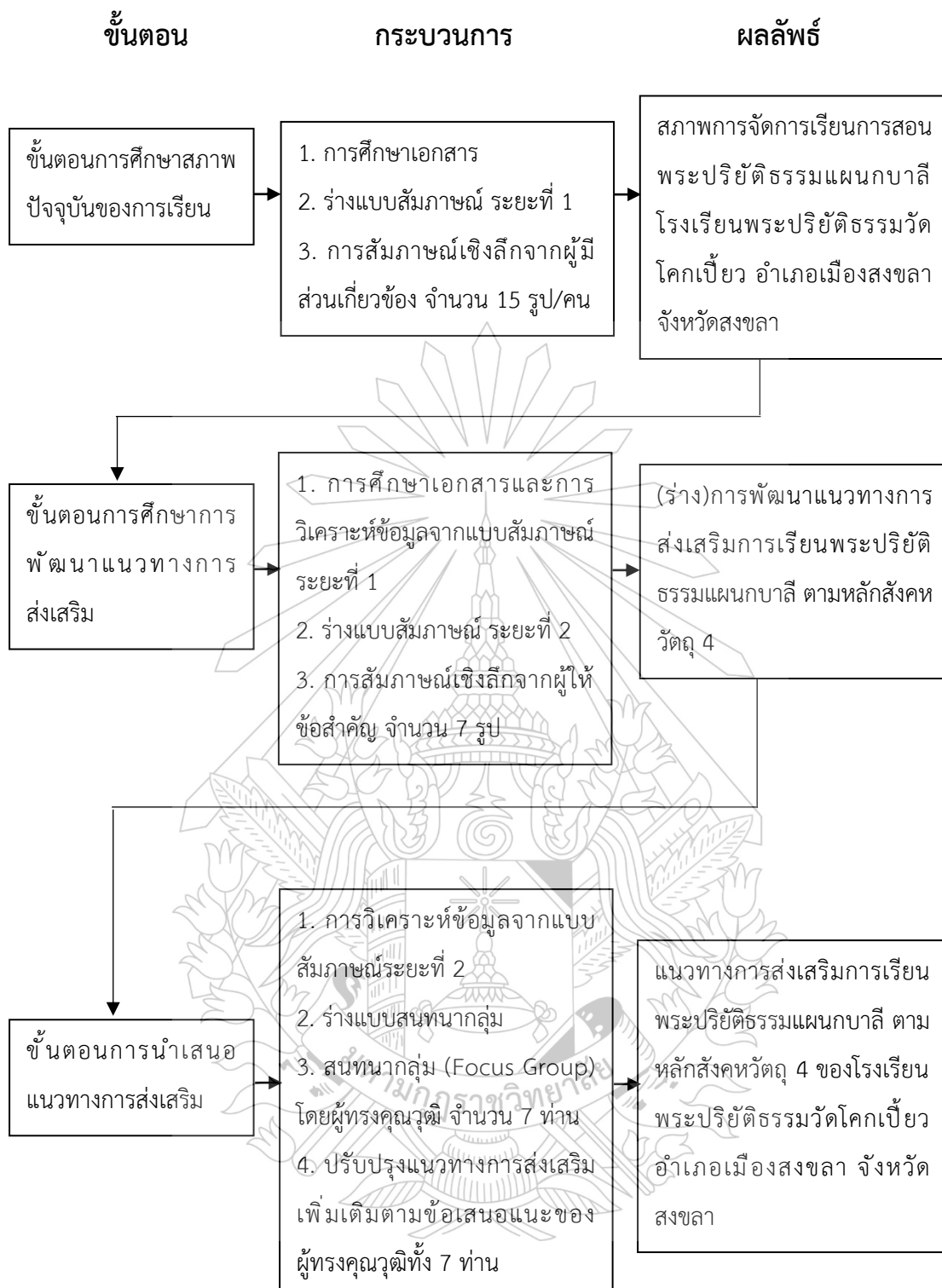
3.5.3 ขั้นตอนการนำเสนอแนวทางการส่งเสริม

การศึกษาขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา มีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการนำรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งความคิดเห็น การประเมิน และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่ม

2) นำความเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข-ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

3) จัดทำแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา ฉบับสมบูรณ์ สรุปผลและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และเพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 สภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักเรียนบาลี รวม 15 รูป/คน ซึ่งสะท้อนสภาพการจัดการเรียนการสอนใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ 5) ด้านการวัดผลและประเมินผล

4.2 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา) โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี รวม 7 รูป ซึ่งได้เสนอแนวทางพัฒนาที่เชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใน 5 ด้านดังกล่าว

4.3 นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/ท่าน ประกอบด้วยเจ้าสำนักศาสนศึกษา พระปริยัตินันทะ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักวิชาการศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้อภิปรายเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 15 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว (รหัสกลุ่ม M = Manager), กลุ่มที่ 2 ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (รหัสกลุ่ม T = Teacher), และกลุ่มที่ 3 พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (รหัสกลุ่ม S = Student) นั้น ได้ข้อมูลดังนี้

4.1.1 ด้านหลักสูตร

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม M = Manager) จำนวน 2 ท่าน

ความเหมาะสมของหลักสูตร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า หลักสูตรการเรียนบาลีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมในระดับหนึ่ง เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีการกำหนดมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ และมีการใช้อย่างยาวนาน ซึ่งช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีทิศทางเดียวกันในทุกสำนักเรียน อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดผลความรู้ของผู้เรียนผ่านระบบการสอบบาลีสนามหลวงที่เป็นระบบการสอบกลางของคณะสงฆ์ไทย หลักสูตรบาลีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา เพราะเป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา การเรียนบาลีจึงช่วยให้พระภิกษุสามเณรสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้ง อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะทางสติปัญญา การวิเคราะห์ และการใช้เหตุผลของผู้เรียน แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของผู้เรียนในปัจจุบัน จะพบว่าผู้เรียนจำนวนหนึ่งมีพื้นฐานทางภาษาไทยและภาษาบาลีที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะสามเณรที่เพิ่งเข้ามาศึกษาใหม่ซึ่งบางรูปมีพื้นฐานทางวิชาการค่อนข้างจำกัด ทำให้การเรียนบาลีซึ่งมีโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่ซับซ้อนเป็นเรื่องที่ยากสำหรับผู้เรียนบางส่วน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่า หลักสูตรบาลีในปัจจุบันยังคงเน้นการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เช่น การท่องจำ การแปลคัมภีร์ และการศึกษาไวยากรณ์เป็นหลัก จึงอาจทำให้ผู้เรียนบางรูปขาดแรงจูงใจในการเรียน หากไม่มีการปรับรูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ดังนั้น แม้ว่าหลักสูตรบาลีจะยังคงมีความสำคัญและเหมาะสมในเชิงโครงสร้าง แต่ก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและผู้เรียนในยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ในส่วนข้อดีและข้อจำกัดของหลักสูตรนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า หลักสูตรมีข้อดีหลายประการ คือเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานชัดเจนและมีระบบการเรียนการสอนที่เป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมีความเป็นระบบและสามารถควบคุม

คุณภาพการศึกษาได้ หลักสูตรบาลีช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้โดยตรง ซึ่งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาและรักษามรดกทางวัฒนธรรมทางศาสนาให้คงอยู่ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่า การเรียนบาลีช่วยพัฒนาทักษะทางด้านภาษา การคิดวิเคราะห์ และการใช้เหตุผล เนื่องจากการแปลบาลีต้องอาศัยความเข้าใจในโครงสร้างไวยากรณ์และบริบทของเนื้อหา แต่ในขณะเดียวกัน หลักสูตรบาลีก็มีข้อจำกัดบางประการ เช่น เนื้อหาบางส่วนมีความยากและซับซ้อนสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อน อีกทั้งรูปแบบการเรียนการสอนยังคงเน้นการท่องจำเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรยังขาดการเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมปัจจุบัน ทำให้ผู้เรียนบางส่วนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนบาลีในชีวิตประจำวัน

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรบาลี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 เสนอว่า การพัฒนาหลักสูตรบาลีควรคำนึงถึงทั้งการรักษามาตรฐานทางวิชาการและการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน โดยควรมีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียนมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 เสนอว่า ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน เช่น การใช้สื่อดิจิทัล วิดีโอการสอน หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้นด้วย อีกทั้งควรจัดทำหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวกับการเรียนบาลีได้ดีขึ้น และลดปัญหาการเรียนไม่ทันของผู้เรียน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 3 ท่าน

ความเหมาะสมของหลักสูตรนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01, T02, และ T03 กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า หลักสูตรบาลีมีความเหมาะสมในด้านโครงสร้างและเนื้อหา เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีระบบการเรียนการสอนที่ชัดเจนและมีการใช้มาเป็นเวลานาน ทำให้ครูสามารถวางแผนการสอนและการวัดผลได้อย่างเป็นระบบ แต่ปัญหาคือ ผู้เรียนในปัจจุบันมีพื้นฐานทางการศึกษาที่แตกต่างจากอดีต บางรูปมีพื้นฐานภาษาไทยไม่แข็งแรง จึงทำให้การเรียนบาลีซึ่งมีไวยากรณ์ที่ซับซ้อนเป็นเรื่องที่ยากสำหรับผู้เรียน

ข้อดีของหลักสูตรบาลี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 กล่าวว่าช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจพระไตรปิฎกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ลึกซึ้ง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 และ T03 กล่าวพ้องกันว่า ช่วยฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผล ส่วนข้อจำกัดนั้น ทั้ง 3 ท่านมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เนื้อหาบางส่วนค่อนข้างยากสำหรับผู้เรียน และรูปแบบการเรียนการสอนยังเน้นการแปลและการท่องจำเป็นหลัก ยังขาดการปรับปรุงแก้ไขให้ทันยุคสมัย เป็นหลักสูตรเดิมที่เรียนกัน

มาแต่ครั้งโบราณ การเรียนยังเน้นการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ จึงเป็นเหตุทำให้ผู้เรียนนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ไม่มากเท่าที่ควร ทำให้ผู้เรียนบางคนรู้สึกเบื่อหรือขาดแรงจูงใจในการเรียน

สำหรับข้อเสนอแนะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01, T02 เสนอว่า ควรมีการปรับปรุงหลักสูตร โดยเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม และการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T03 เสนอว่า ควรจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยอธิบายเนื้อหาบาลีให้เข้าใจง่าย เช่น อินโฟกราฟิก วิดีโอการสอน หรือแบบฝึกหัดออนไลน์

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม S = Student) จำนวน 10 ท่าน

ความเหมาะสมของหลักสูตร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้โดยส่วนมากได้กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หลักสูตรบาลีมีความสำคัญมาก เพราะช่วยให้เข้าใจพระพุทธานุศาสน์ได้ลึกซึ้ง และทำให้สามารถอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้ แต่สิ่งที่มองว่าเป็นปัญหาอุปสรรค คือ การเรียนบาลีนั้นค่อนข้างยาก โดยเฉพาะเรื่องไวยากรณ์และการแปล ซึ่งต้องใช้เวลาฝึกฝนและทบทวนอย่างมาก

ข้อดีของการเรียนบาลี บางท่าน (ท่านที่ S01, S02, S04, S05, S06, และ S08) กล่าวไว้ตรงกันว่า ทำให้เข้าใจพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง ส่วนบางท่าน (S03, S07, S09, และ S10) กล่าวไว้ตรงกันว่า ช่วยฝึกสมาธิและความอดทนในการเรียนได้ดี ส่วนข้อจำกัด ทุกท่านกล่าวไว้พ้องกันว่า เนื้อหาบางบทเรียนยาก และการเรียนบางครั้งเน้นการท่องจำมากเกินไป

สำหรับข้อเสนอแนะ บางท่านเสนอว่า หากมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย เช่น วิดีโอ หรือสื่อออนไลน์ จะช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น ส่วนบางท่านกล่าวไว้คล้ายกันว่า หากมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกและมีส่วนร่วม เช่น การแข่งขันตอบปัญหาบาลี หรือการเรียนแบบกลุ่ม จะช่วยให้การเรียนบาลีน่าสนใจมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า หลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว มีลักษณะเด่นในด้านความเป็นมาตรฐานและความมั่นคงทางวิชาการ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่มีการกำหนดแนวทางไว้อย่างชัดเจน ใช้ร่วมกันอย่างแพร่หลายในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม และสามารถเชื่อมโยงกับระบบการสอบบาลีสนามหลวงซึ่งเป็นการสอบกลางของคณะสงฆ์ไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 ที่กล่าวว่าหลักสูตรดังกล่าวมีคุณค่าอย่างมากต่อการศึกษพระพุทธศาสนา เพราะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญได้โดยตรง อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลของผู้เรียนด้วย

หากพิจารณาถึงมุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 พบว่า หลักสูตรบาลีมีความเหมาะสมทั้งในด้านโครงสร้างและเนื้อหา เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีระบบชัดเจนและมีการใช้มาอย่างยาวนาน ทำให้ครูสามารถวางแผนการสอนและการวัดผลได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนในปัจจุบันมีพื้นฐานความรู้แตกต่างจากอดีต โดยเฉพาะพื้นฐานภาษาไทยที่ไม่แข็งแรง จึงทำให้การเรียนบาลีซึ่งมีไวยากรณ์ซับซ้อนเป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียนจำนวนหนึ่ง ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 ก็ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า แม้หลักสูตรจะมีความสำคัญและช่วยให้เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง แต่การเรียนบาลีมีความยาก โดยเฉพาะเรื่องไวยากรณ์และการแปล ซึ่งต้องใช้เวลาในการฝึกฝนและทบทวนอย่างมาก

เมื่อวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา อาจกล่าวได้ว่า สภาพของหลักสูตรในปัจจุบันมีลักษณะ “เข้มแข็งในเชิงโครงสร้าง แต่ท้าทายในเชิงการเข้าถึงของผู้เรียน” กล่าวคือ หลักสูตรยังคงมีความมั่นคงทางวิชาการ มีมาตรฐาน และสามารถทำหน้าที่สืบทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้ดี แต่ในทางปฏิบัติ ผู้เรียนจำนวนหนึ่งกลับประสบปัญหาในการเข้าถึงเนื้อหา เพราะหลักสูตรยังคงเน้นการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เช่น การท่องจำ การแปลคัมภีร์ และการศึกษาไวยากรณ์เป็นหลัก จึงอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบันที่ต้องการวิธีเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากนี้ ข้อดีของหลักสูตรที่ปรากฏอย่างชัดเจน คือ หลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจพระธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง ช่วยฝึกสมาธิ ความอดทน ความละเอียดรอบคอบ และเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ผ่านกระบวนการแปลบาลี แต่ในอีกด้านหนึ่ง ข้อจำกัดสำคัญคือ เนื้อหาบางส่วนมีความยากและซับซ้อน ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนอาจรู้สึกว่าการเรียนบาลีเป็นเรื่องไกลตัว อีกทั้งการเน้นท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ ยังทำให้ผู้เรียนบางส่วนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนบาลีในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนในระยะยาว

ดังนั้น สภาพด้านหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวในปัจจุบัน จึงอยู่ในลักษณะที่มีความมั่นคงด้านมาตรฐานและคุณค่าทางวิชาการ แต่ยังจำเป็นต้องมีการปรับแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทผู้เรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การเชื่อมโยงเนื้อหา กับชีวิตจริง การเสริมพื้นฐานแก่ผู้เรียนใหม่ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยลดความยากของเนื้อหา

สรุปได้ว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวมีความเหมาะสมในเชิงโครงสร้างและมาตรฐานทางวิชาการ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านความยากของเนื้อหา

และรูปแบบการเรียนรู้ที่ยังเน้นการท่องจำและการแปลเป็นสำคัญ จึงส่งผลให้ผู้เรียนบางส่วนเข้าถึงเนื้อหาได้ยากและขาดแรงจูงใจในการเรียน หากมีการปรับวิธีการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น จะช่วยให้หลักสูตรเกิดประสิทธิผลสูงยิ่งขึ้น

4.1.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม M = Manager) จำนวน 2 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนบาลีในปัจจุบันของโรงเรียนยังคงยึดรูปแบบการสอนตามแนวทางดั้งเดิมของการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก โดยเน้นการเรียนรู้จากตำรา การอ่านคัมภีร์บาลี การแปลบาลี และการศึกษาหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลีควบคู่กันไป ครูผู้สอนจะเริ่มต้นจากการอ่านบทเรียนหรือคัมภีร์บาลีให้ผู้เรียนฟัง จากนั้นจึงอธิบายคำศัพท์ โครงสร้างทางไวยากรณ์ และความหมายของประโยค เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นจะให้นักเรียนทดลองแปลหรือวิเคราะห์ข้อความบาลีด้วยตนเอง โดยมีครูคอยแนะนำและแก้ไขข้อผิดพลาด ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนจะยกตัวอย่างจากพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของคำศัพท์ และบริบทของเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น โรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมทบทวนบทเรียน เช่น การฝึกแปลบาลี การทำแบบฝึกหัด และการสอบวัดผลเป็นระยะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถทบทวนความรู้และเตรียมความพร้อมสำหรับการสอบบาลีสนามหลวง ทั้งนี้แม้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวจะเป็นวิธีการที่ใช้มาอย่างยาวนานและมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่ก็ควรมีการปรับปรุงวิธีการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนบาลีในปัจจุบันสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความตั้งใจศึกษาและมีพื้นฐานทางภาษาที่ดี เนื่องจากวิธีการสอนแบบดั้งเดิมเน้นการอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียดและมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ถึงกระนั้น ผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีลักษณะการเรียนรู้ที่แตกต่างจากอดีต ผู้เรียนบางรูปอาจรู้สึกว่าการเรียนแบบบรรยายและการแปลตามตำราเป็นวิธีการเรียนที่ค่อนข้างยากและขาดความน่าสนใจ จึงอาจทำให้ผู้เรียนบางส่วนขาดแรงจูงใจในการเรียน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่า ความแตกต่างของพื้นฐานทางการศึกษาของผู้เรียนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้าใจของผู้เรียน บางรูปอาจมีพื้นฐานทางภาษาไทยที่ไม่แข็งแรง จึงทำให้การเรียนบาลีซึ่งมีโครงสร้างไวยากรณ์ที่ซับซ้อนเป็นเรื่องที่ยากสำหรับผู้เรียน ดังนั้น จึงมองว่าการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ยังสามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการปรับปรุงแบบการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 เสนอว่า การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลีควรมีการปรับปรุงทั้งในด้านรูปแบบการสอนและการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 เสนอว่า ควรส่งเสริมการใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายในชั้นเรียน การเรียนรู้แบบกลุ่ม และการวิเคราะห์ข้อความจากคัมภีร์บาลี เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การใช้สื่อดิจิทัล วิดีโอการสอน หรือแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนบาลี ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้สะดวกและน่าสนใจมากขึ้น ควรจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ เช่น การแข่งขันแปลบาลี การตอบปัญหาธรรมะ หรือค่ายวิชาการบาลี เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนของผู้เรียน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 3 ท่าน

สำหรับปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนบาลี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ท่าน กล่าวไว้โดยใกล้เคียงกันว่า ส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบดั้งเดิม คือ การอ่านคัมภีร์บาลี การแปลข้อความ และการอธิบายหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลี โดยครูจะเริ่มต้นจากการอธิบายเนื้อหาของบทเรียน จากนั้นจึงให้นักเรียนลองแปลข้อความบาลีด้วยตนเอง และครูจะช่วยอธิบายหรือแก้ไขในส่วนที่นักเรียนยังไม่เข้าใจ นอกจากนี้ ครูยังมีการใช้แบบฝึกหัดและการทบทวนบทเรียนเป็นประจำ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถจดจำคำศัพท์และเข้าใจโครงสร้างของภาษาบาลีได้ดีขึ้น

ในด้านการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 กล่าวว่า การเรียนบาลีในปัจจุบันสามารถช่วยพัฒนาความรู้ของผู้เรียนได้ระดับหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 กล่าวว่า ในด้านการกระตุ้นความสนใจอาจยังไม่เพียงพอ เนื่องจากวิธีการสอนส่วนใหญ่ยังเน้นการบรรยายและการแปลตามตำรา ผู้เรียนบางรูปอาจรู้สึกว่าการเรียนบาลีเป็นเรื่องยากและต้องใช้ความพยายามสูง จึงอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายได้ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T03 กล่าวว่า ในด้านการกระตุ้นความสนใจ หากครูสามารถอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่ายและยกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 เสนอว่า ควรมีการปรับปรุงวิธีการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม การใช้เกมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนบาลี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 เสนอว่า ควรมี

การจัดครูสอนในแผนกบาลีให้เป็นระบบและมาตรฐานที่ชัดเจน เพราะในปัจจุบันโรงเรียนมีครูสอนไม่เพียงพอต่อจำนวนชั้นประโยคที่ต้องสอน ทั้งขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจนและได้มาตรฐานเดียวกัน เพราะมักใช้ระบบพี่สอนน้อง งบประมาณที่ใช้สำหรับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนยังมีไม่เพียงพอ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T03 ได้กล่าวเสริมจาก 2 ท่านแรกว่า แม้แต่สถานที่เรียนแผนกบาลีก็ยังมีไม่เพียงพอและขาดความเหมาะสม อีกทั้งเวลาในการเรียนการสอนน้อยก็เกินไป เพราะนักเรียนหลายรูปเรียนควบคู่กับแผนกสามัญด้วย นอกจากนี้เห็นควรจะให้มีการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้วย เพื่อให้ครูสามารถใช้เทคนิคและรูปแบบการสอนใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม S = Student) จำนวน 10 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทุกรูปในฐานะนักเรียนบาลี กล่าวไว้คล้ายคลึงกันว่า รูปแบบการเรียนการสอนบาลีในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนจากตำรา โดยครูจะอ่านบทเรียนบาลีและอธิบายความหมาย จากนั้นให้นักเรียนช่วยกันแปลและวิเคราะห์ข้อความ ระหว่างนี้นักเรียนต้องจดบันทึกคำศัพท์และหลักไวยากรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการทบทวนบทเรียน และมีการทำแบบฝึกหัดหรือสอบวัดผลเป็นระยะ

ในด้านการกระตุ้นความสนใจในการเรียนนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ S01, S07, S08, S09, และ S10 กล่าวไว้ตรงกันว่า การเรียนบาลีเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เพราะต้องจำคำศัพท์และเข้าใจโครงสร้างประโยคที่ซับซ้อน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ S03, S04 กล่าวว่า การสอนของครูบางท่านยังขาดความยืดหยุ่น เพราะยึดตำราเรียนมากเกินไป ขาดการสอนแบบบูรณาการ ทำให้บางครั้งนักเรียนบางรูปก็เกิดความเครียด ไม่มีกำลังใจเรียน หากครูอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียดและยกตัวอย่างที่เข้าใจง่าย ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ S02, S05, และ S06 กล่าวไว้ตรงกันว่า หากมีการจัดกิจกรรม เช่น การแข่งขันแปลบาลี หรือการตอบปัญหาธรรมะ โดยมีการถวายทุนการศึกษาหรือรางวัลอื่น ๆ ก็จะช่วยทำให้การเรียนมีความสนุกและน่าสนใจมากขึ้นอีก

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ได้เสนอไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หากมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย เช่น วิดีโอการสอน สื่อออนไลน์ หรือสื่อภาพประกอบ จะช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และหากมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มหรือการแข่งขันแบบทางวิชาการบ่อยขึ้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจและสนุกในการเรียนบาลีมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การจัดการเรียนการสอนบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยวในปัจจุบันยังคงใช้รูปแบบการสอนตามแนวทางดั้งเดิมเป็นหลัก กล่าวคือ เน้นการเรียนรู้อ่านจากตำรา การอ่านคัมภีร์บาลี การแปลข้อความ และ

การอธิบายหลักไวยากรณ์ควบคู่กันไป โดยครูผู้สอนจะอ่านบทเรียนหรือคำศัพท์ให้ผู้เรียนฟัง อธิบาย คำศัพท์ โครงสร้างประโยค และความหมายของข้อความ จากนั้นจึงให้นักเรียนทดลองแปลหรือ วิเคราะห์ข้อความด้วยตนเอง โดยมีครูคอยชี้แนะและแก้ไขข้อผิดพลาดเป็นระยะ รูปแบบดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการเรียนรู้แบบครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งยังคงมีบทบาทสำคัญในระบบการเรียน บาลิของโรงเรียน

เมื่อวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา พบว่า การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีจุดแข็งในด้าน ความมีระบบ ความต่อเนื่อง และความสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหาของวิชาบาลี ซึ่งต้องอาศัยความ ละเอียดในการอธิบายและการฝึกฝนเป็นลำดับขั้น แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดในการตอบสนอง ต่อผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาไทยไม่ดีหรือเพิ่งเริ่มเรียนบาลีอาจ รู้สึกว่าบทเรียนยากเกินไป และไม่สามารถติดตามการเรียนรู้ได้ทัน จึงส่งผลต่อความเข้าใจและแรงจูงใจ ในการเรียนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 ที่กล่าวว่า แม้วิธีการสอนดังกล่าวจะ เป็นวิธีที่ใช้มาอย่างยาวนานและมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง เพราะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่าง ละเอียดและมีการฝึกฝนต่อเนื่อง แต่ก็ยังควรได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้เข้า กับลักษณะของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน และสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 ที่กล่าวว่า วิธีการ เรียนแบบเดิมช่วยพัฒนาความรู้ได้จริง แต่ในด้านการกระตุ้นความสนใจยังไม่เพียงพอ เนื่องจากการ สอนส่วนใหญ่ยังเน้นการบรรยายและการแปลตามตำรา ผู้เรียนบางรูปจึงรู้สึกว่าการเรียนบาลีเป็น เรื่องยากและต้องใช้ความพยายามสูง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 ที่สะท้อนว่า หาก ครูอธิบายอย่างละเอียดและยกตัวอย่างที่เข้าใจง่าย จะช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น แต่หากการ สอนยืดยาวมากเกินไป ขาดความยืดหยุ่นและการบูรณาการ ก็อาจทำให้เกิดความเครียดและไม่มี กำลังใจเรียน

อีกประเด็นหนึ่งที่ปรากฏชัดจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 คือ ข้อจำกัดด้านระบบ สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เช่น จำนวนครูไม่เพียงพอต่อจำนวนชั้นเรียน ขาดแผนการเรียน การสอนที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน งบประมาณสำหรับพัฒนาการเรียนการสอนยังไม่เพียงพอ สถานที่ เรียนไม่เหมาะสม และเวลาในการเรียนมีจำกัด เพราะนักเรียนหลายรูปต้องเรียนควบคู่กับแผนก สามัญด้วย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพ แม้ครูจะมี ความตั้งใจในการจัดการเรียนการสอนก็ตาม

ดังนั้น สภาพด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว จึงเป็น ระบบที่ยังยึดมั่นอยู่กับวิธีการสอนแบบดั้งเดิมอันมีจุดแข็งด้านความละเอียดและความเป็นระบบ แต่

ยังจำเป็นต้องปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับผู้เรียนมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบกลุ่ม การอภิปราย และการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริมการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนบาลีของโรงเรียนยังมีลักษณะเป็นการสอนแบบดั้งเดิมที่มีระบบและมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ความยืดหยุ่นของวิธีสอน และปัจจัยสนับสนุน เช่น บุคลากร งบประมาณ เวลาเรียน และสถานที่เรียน จึงควรได้รับการพัฒนาให้หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทผู้เรียนในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

4.1.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม M = Manager) จำนวน 2 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า ปัจจุบันโรงเรียนมีสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนบาลีหลายประเภท โดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นสื่อในรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้กันมาอย่างต่อเนื่องในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม เช่น หนังสือเรียนบาลีตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ ตำราบาลีไวยากรณ์ หนังสือแปลพระไตรปิฎก รวมทั้งเอกสารประกอบการสอนที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการอธิบายเนื้อหาบทเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่า นอกจากหนังสือเรียนตามหลักสูตรแล้ว โรงเรียนก็มีการใช้กระดานไวท์บอร์ดหรือกระดานดำสำหรับอธิบายโครงสร้างประโยคบาลี การเขียนคำศัพท์ และการวิเคราะห์หลักไวยากรณ์ของภาษาบาลี ซึ่งถือเป็นสื่อพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นโครงสร้างของภาษาและเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวเสริมว่า ในบางโอกาส ครูผู้สอนอาจใช้สื่อเสริมอื่น ๆ เช่น เอกสารสรุปบทเรียน แบบฝึกหัดการแปลบาลี หรือแผนผังโครงสร้างไวยากรณ์ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อดิจิทัล วิดีโอการสอน หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ยังมีการใช้งานในระดับที่จำกัด เนื่องจากข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ งบประมาณ และความพร้อมของบุคลากรผู้สอน

สำหรับความเพียงพอและเหมาะสมของสื่อที่โรงเรียนมีอยู่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า ในปัจจุบันสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะสื่อประเภทตำราเรียนและหนังสือบาลีที่เป็นแหล่งความรู้หลักของการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งมีเนื้อหาที่ครอบคลุมตามหลักสูตรและสามารถใช้ในการเตรียมตัวสอบบาลีสนามหลวงได้ แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ถือว่าสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอและยังไม่หลากหลายเท่าที่ควร เนื่องจากผู้เรียนในปัจจุบันคุ้นเคยกับการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี เช่น วิดีโอ สื่อภาพ หรือสื่อออนไลน์ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและน่าสนใจมากขึ้น อีกทั้งเนื้อหาบาลีบางส่วนก็มีความ

ซับซ้อน หากมีสื่อที่ช่วยอธิบายเนื้อหาในรูปแบบภาพ แผนผัง หรือสื่อมัลติมีเดีย ก็จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 ได้กล่าวเสริมต่อจากท่านที่ M01 ว่า แม้ว่าสื่อที่มีอยู่จะสามารถใช้ในการเรียนการสอนได้ แต่ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและหลากหลายมากขึ้น

สำหรับข้อเสนอแนะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 เสนอว่า การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน บาลีควรคำนึงถึงการผสมผสานระหว่างสื่อแบบดั้งเดิมกับสื่อสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ควรพัฒนาสื่อการสอนในรูปแบบดิจิทัล เช่น วิดีโอการสอนบาลี สื่ออินโฟกราฟิก หรือบทเรียนออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเองนอกเวลาเรียน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 เสนอว่า ควรจัดทำแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนบาลี เช่น แอปพลิเคชันสำหรับฝึกแปลบาลีหรือทบทวนคำศัพท์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนทักษะได้อย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาสื่อการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น แผนผังสรุปบทเรียน แผนภาพไวยากรณ์ หรือสื่อประกอบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 3 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ท่าน กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นตำราเรียนบาลีตามหลักสูตร เช่น บาลีไวยากรณ์ หนังสือแปลบาลี และคัมภีร์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน นอกจากนี้ ครูก็ยังมีการจัดทำเอกสารประกอบการสอน เช่น แบบฝึกหัดการแปลบาลี สรุปคำศัพท์ และแผนผังไวยากรณ์ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น

ในด้านความเพียงพอของสื่อการเรียนการสอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 และ T02 กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่สามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะในด้านความหลากหลายของสื่อ เนื่องจากสื่อส่วนใหญ่ยังคงเป็นหนังสือหรือเอกสาร ซึ่งอาจไม่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนในยุคปัจจุบันได้มากนัก ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T03 ได้กล่าวเสริมเพิ่มเติมว่า ในปัจจุบันนักเรียนมีโอกาใช้สื่อน้อยเกินไป และสื่อก็ไม่เพียงพอสำหรับอาจารย์สอนจึงทำให้ผู้สอนและผู้เรียนได้รับประโยชน์ไม่เท่ากัน

ข้อเสนอแนะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 เสนอว่า ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่นวิดีโอการสอนบาลี สื่อภาพประกอบไวยากรณ์ แบบฝึกหัดออนไลน์ เป็นต้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 และ T03 เสนอไว้เหมือนกันว่า ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์

เทคโนโลยี เช่น โปรเจคเตอร์ หรือคอมพิวเตอร์ เพื่อช่วยให้ครูสามารถใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยได้มากขึ้น

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม S = Student) จำนวน 10 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทุกรูปกล่าวไว้โดยไม่แตกต่างกันว่า ปัจจุบันสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นหนังสือเรียนบาลี สมุดจดบันทึก และเอกสารประกอบการสอนที่ครูแจกในชั้นเรียน นอกจากนี้ ครูบางรูปก็เขียนคำศัพท์หรือโครงสร้างประโยคบาลีบนกระดานเพื่ออธิบายบทเรียน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น

ความเพียงพอของสื่อ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ S01, S02 และ S03 กล่าวไว้ตรงกันว่า เท่าที่มีอยู่สามารถใช้ในการเรียนได้ ส่วนท่านที่ S04 ถึง S10 กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า ถึงแม้สื่อที่มีอยู่จะเพียงพอในการเรียน แต่บางครั้งเนื้อหาในหนังสือค่อนข้างยาก หากมีสื่อที่ช่วยอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติม เช่น ภาพประกอบ หรือวิดีโอ ก็จะช่วยทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น แต่ปัจจุบันสื่อสำหรับการเรียนการสอนสมัยใหม่ก็ยังมีน้อยเกินไป จึงทำให้นักเรียนมีโอกาสดูสื่อที่ทันสมัยน้อยเกินไป

ข้อเสนอแนะ ทุกท่านได้เสนอไว้คล้ายกันว่า หากโรงเรียนมีการเพิ่มการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น วิดีโอการสอน หรือสื่อออนไลน์ จะช่วยให้การเรียนบาลีมีความน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ หากมีแอปพลิเคชันสำหรับฝึกคำศัพท์บาลีหรือการแปลบาลี ก็จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนและทบทวนบทเรียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สื่อการเรียนการสอนบาลีที่ใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเขี้ยวในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังเป็นสื่อในรูปแบบดั้งเดิม ได้แก่ หนังสือเรียนบาลีตามหลักสูตร ตำราบาลีไวยากรณ์ หนังสือแปลพระไตรปิฎก เอกสารประกอบการสอน แบบฝึกหัด สรุปคำศัพท์ และแผนผังไวยากรณ์ ตลอดจนการใช้กระดานดำหรือกระดานไวท์บอร์ดในการอธิบายโครงสร้างประโยค คำศัพท์ และหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลี สื่อเหล่านี้ล้วนเป็นสื่อพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้และยังคงเอื้อต่อการเตรียมตัวสอบบาลีสนามหลวงได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ แม้สื่อที่มีอยู่จะสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เพียงพอและไม่หลากหลายเท่าที่ควร โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากบริบทของผู้เรียนยุคปัจจุบันที่คุ้นเคยกับสื่อเทคโนโลยี เช่น วิดีโอ สื่อภาพ และสื่อออนไลน์ ซึ่งช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นและมีความน่าสนใจมากกว่า สื่อประเภทหนังสือหรือเอกสารเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถตอบสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ครบถ้วน ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ก็สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม

ที่ได้สะท้อนว่าเนื้อหาในหนังสือบางส่วนค่อนข้างยาก หากมีภาพประกอบหรือวิดีโอช่วยอธิบายเพิ่มเติม จะทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้นมาก

เมื่อวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา พบว่า สภาพด้านสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนมีลักษณะเป็น “มีสื่อพื้นฐานเพียงพอสำหรับระบบการเรียนแบบเดิม แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้แบบหลากหลาย” กล่าวคือ สื่อดั้งเดิมยังสามารถรองรับกระบวนการเรียนแบบอ่าน แพล จดจำ และอธิบายได้ดี แต่ยังไม่เอื้อต่อการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ และสอดคล้องกับวิธีเรียนของผู้เรียนสมัยใหม่เท่าที่ควร นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ งบประมาณ และความพร้อมของบุคลากร ซึ่งทำให้การใช้สื่อสมัยใหม่ยังอยู่ในระดับจำกัด

เมื่อพิจารณาจากข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ทุกกลุ่มต่างเสนอแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน คือ โรงเรียนควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น เช่น การจัดทำวิดีโอการสอน อินโฟกราฟิก สื่อภาพประกอบไวยากรณ์ แบบฝึกหัดออนไลน์ บทเรียนออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันสำหรับฝึกคำศัพท์และฝึกแปลบาลี พร้อมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น โปรเจคเตอร์หรือคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ครูสามารถใช้สื่อร่วมสมัยในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสภาพด้านสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนยังอยู่ในระดับที่พึงพาสื่อดั้งเดิมเป็นหลัก แม้จะมีประโยชน์ต่อการเรียนและการสอบ แต่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบันอย่างเต็มที่ จึงเป็นด้านหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง

สรุปได้ว่า โรงเรียนมีสื่อการเรียนการสอนพื้นฐานเพียงพอสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิม แต่ยังขาดสื่อที่หลากหลายและทันสมัยซึ่งจะช่วยเสริมความเข้าใจและกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น จึงควรมีการพัฒนาสื่อดิจิทัลและสื่อมัลติมีเดียควบคู่ไปกับสื่อเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบันมากขึ้น

4.1.4 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม M = Manager) จำนวน 2 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า ในปัจจุบันนั้นโรงเรียนก็มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบอเนกประสงค์อยู่บ้าง เช่น การเขียนข้อสอบ การอบรมก่อนสอบ เป็นต้น เพื่อสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในการศึกษาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนา ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่า โรงเรียนก็มีการจัดกิจกรรมอยู่บ้างตามปกติ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการแปลบาลี รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความ

สนใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมมากยิ่งขึ้น กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น การแข่งขันสอบแปลบาลี ภายในโรงเรียน การแข่งขันตอบปัญหา การทบทวนบทเรียนก่อนสอบบาลีสนามหลวง รวมถึงการจัด กิจกรรมติวเข้มบาลีสำหรับนักเรียนที่กำลังเตรียมสอบในแต่ละระดับชั้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก็มีส่วน ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพทางวิชาการ ของตนเอง อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการศึกษา บาลีมากยิ่งขึ้น

หากกล่าวถึงการช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นมีส่วนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนบาลีของนักเรียนได้ในระดับที่ค่อนข้าง ดี โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทบทวนบทเรียนหรือการติวเข้มก่อนสอบจะช่วยให้เด็กมีความมั่นใจ ในการสอบมากขึ้น และสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้อย่างชัดเจน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวเสริมว่า กิจกรรมบางประเภทถือว่าอาจจะยังมีข้อจำกัดในด้านความหลากหลายและรูปแบบการ จัดกิจกรรม เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นกิจกรรมทางวิชาการในรูปแบบเดิม ดังนั้น หากมีการ พัฒนารูปแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายและสร้างสรรค์มากขึ้น ก็จะสามารถช่วยกระตุ้นความ สนใจของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 เสนอว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนบาลี ควรมีการพัฒนาให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนในยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น คือ ควรมีการจัดกิจกรรมทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น การ อภิปรายกลุ่ม การนำเสนอผลงานทางวิชาการ หรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมค่ายวิชาการบาลี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ร่วมกันในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการมากนัก และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน นั้นเอง ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 เสนอเพิ่มเติมว่า ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ด้วย เช่น การจัดการแข่งขันตอบปัญหาบาลีผ่านสื่อออนไลน์ หรือการใช้สื่อดิจิทัล ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 3 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ท่าน กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริม การเรียนบาลีเป็นระยะ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะในการแปลบาลีและเข้าใจเนื้อหาทาง พระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น กิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น การแข่งขันสอบแปลบาลี การตอบปัญหาธรรมะ การ ทบทวนบทเรียนก่อนสอบ และการจัดติวเข้มสำหรับนักเรียนที่กำลังเตรียมสอบบาลีสนามหลวง

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะในการใช้ภาษาบาลี และยังช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 กล่าวเพิ่มเติมว่า กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้บาลีเหล่านี้มีส่วนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจของนักเรียนได้ในระดับหนึ่ง ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและพยายามพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 ก็ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในปัจจุบันก็ยังนับว่ามีน้อยเกินไป เพราะส่วนใหญ่มีเพียงการเรียนการสอบแข่งขันในห้องเรียนเท่านั้น ยังขาดกิจกรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนมา จึงทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนบาลีน้อยเกินไป นักเรียนบางรูปอาจยังรู้สึกว่าการเรียนบาลีเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก จึงไม่ค่อยอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและสนุกสนานมากขึ้นอาจช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 และ T03 เสนอว่า ควรมีการพัฒนา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้บาลีให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การจัดค่ายวิชาการบาลี การแข่งขันตอบปัญหาบาลี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 เสนอไว้ อีกแนวทางว่า ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสนำเสนอความรู้หรืออภิปรายเกี่ยวกับเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารของผู้เรียน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม S = Student) จำนวน 10 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยมากได้ให้คำตอบบทสัมภาษณ์ไปในทิศทางเดียวกันว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้บาลีหลายรูปแบบ เช่น การแข่งขันสอบแปลบาลี การตอบปัญหาธรรมะ และการทบทวนบทเรียนก่อนสอบ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนความรู้ที่เรียนมา และยังช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการแปลบาลีและการวิเคราะห์เนื้อหาทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า สามารถช่วยกระตุ้นความสนใจในการเรียนบาลีได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะกิจกรรมการแข่งขัน ซึ่งทำให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียนและต้องการพัฒนาความรู้ของตนเองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมทบทวนบทเรียนก่อนสอบยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น และมีความมั่นใจในการสอบมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ ส่วนใหญ่เสนอว่า หากโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม จะช่วยให้การเรียนบาลีมีความสนุกสนานและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังหากมีการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรม เช่น การแข่งขันตอบปัญหาบาลีผ่านสื่อออนไลน์ ก็จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้นได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับหนึ่ง โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางวิชาการที่มุ่งเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการแปลบาลี เช่น การแข่งขันสอบแปลบาลีภายในโรงเรียน การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การทบทวนบทเรียนก่อนสอบบาลีสนามหลวง และการติวเข้มสำหรับนักเรียนที่กำลังเตรียมสอบในแต่ละระดับชั้น กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้ ฝึกทักษะทางภาษา และได้แสดงศักยภาพทางวิชาการ ของตนเองในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ลงไปเชิงลึก พบว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นยังมีข้อจำกัดสำคัญ คือ ส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรมทางวิชาการในรูปแบบเดิม และยังมีจำนวนไม่มากนัก กิจกรรมหลายอย่างยังมุ่งเน้นการเตรียมสอบมากกว่าการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายหรือการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 ที่กล่าวว่ากิจกรรมที่มีอยู่น้อยเกินไป เพราะส่วนใหญ่มีเพียงการเรียน การสอบ และการแข่งขันในห้องเรียนเท่านั้น จึงทำให้ผู้เรียนบางส่วนได้รับประโยชน์จากการเรียนบาลีน้อยกว่าที่ควร

ในเชิงพรรณนา อาจสรุปได้ว่า สภาพกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนอยู่ในระดับ “มีการจัดกิจกรรมแต่ยังเน้นกิจกรรมวิชาการเชิงสอบ” กล่าวคือ โรงเรียนไม่ได้ขาดกิจกรรมโดยสิ้นเชิง แต่กิจกรรมที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายพอจะกระตุ้นผู้เรียนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้เรียนที่ต้องการการเรียนรู้แบบร่วมมือ การแสดงความคิดเห็น หรือการเรียนรู้ผ่านสื่อและประสบการณ์จริง

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มมีแนวโน้มตรงกันว่า โรงเรียนควรพัฒนากิจกรรมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดค่ายวิชาการบาลี การอภิปรายกลุ่ม การนำเสนอผลงานทางวิชาการ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม และการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรม เช่น การแข่งขันตอบปัญหาบาลีผ่านสื่อออนไลน์ แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น และสามารถพัฒนาทักษะทั้งด้านความรู้ การคิดวิเคราะห์ และการสื่อสารไปพร้อมกัน

สรุปได้ว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แล้วในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะกิจกรรมทางวิชาการเพื่อเตรียมสอบและทบทวนบทเรียน แต่กิจกรรมยังไม่หลากหลายเพียงพอและยังคงยึดรูปแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ จึงควรพัฒนาให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สนุก และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากขึ้น เพื่อช่วยเพิ่มแรงจูงใจและคุณภาพการเรียนรู้

4.1.5 ด้านการวัดผลและประเมินผล

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (กลุ่ม M = Manager) จำนวน 2 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีในปัจจุบันมีการดำเนินการตามระบบของการศึกษาพระปริยัติธรรมที่กำหนดโดยคณะสงฆ์ ซึ่งมีทั้งการประเมินผลภายในโรงเรียนและการสอบภายนอกที่เป็นมาตรฐานระดับประเทศ ในระดับโรงเรียน ครูผู้สอนจะมีการประเมินผลผู้เรียนผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การทดสอบข้อเขียน การทดสอบการแปลบาลี การทบทวนบทเรียน และการทำแบบฝึกหัดระหว่างภาคเรียน เพื่อประเมินความเข้าใจของผู้เรียนในเนื้อหาที่ได้เรียนไป นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 ก็ได้กล่าวว่า ในการวัดผลนั้น ยังมีการสอบกลางภาคและสอบปลายภาคเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ในระดับภายนอก นักเรียนที่ศึกษาบาลีจะต้องเข้าสอบบาลีสนามหลวง ซึ่งถือเป็นระบบการสอบมาตรฐานของการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย การสอบดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินความรู้และความสามารถของผู้เรียนในการแปลและวิเคราะห์ภาษาบาลี รวมทั้งความเข้าใจในเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น ระบบการวัดผลและประเมินผลในปัจจุบันจึงเป็นระบบที่มีความเป็นมาตรฐานและมีการใช้มาอย่างยาวนาน ซึ่งช่วยให้สามารถประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 กล่าวว่าเพิ่มเติมว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีในปัจจุบันก็สามารถสะท้อนความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านความรู้ทางไวยากรณ์บาลีและทักษะในการแปลคัมภีร์ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรม ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 ได้กล่าวเสริมว่า แต่อย่างไรก็ตาม การวัดผลในปัจจุบันยังเน้นการสอบข้อเขียนและการแปลเป็นหลัก ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมทักษะอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา หรือการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ผู้เรียนบางรูปอาจมีความสามารถในการวิเคราะห์หรืออธิบายเนื้อหาได้ดี แต่ไม่สามารถแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ในการสอบข้อเขียนเพียงอย่างเดียว เพราะความจำของผู้เรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน ดังนั้น การวัดผลควรมีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้สามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M01 เสนอว่า ควรมีการปรับปรุงให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น คือ ควรเพิ่มรูปแบบการประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การประเมินจากกิจกรรมใน

ชั้นเรียน การอภิปรายกลุ่ม หรือการนำเสนอผลงานทางวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองในด้านต่าง ๆ นั้นเอง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ M02 เสนอว่า ควรส่งเสริมการประเมินผลอย่างต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้การสอน เช่น การประเมินจากการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การทำแบบฝึกหัด หรือการทำโครงการทางวิชาการ ควรพัฒนารูปแบบข้อสอบให้สามารถวัดทักษะการคิดวิเคราะห์และการตีความเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาได้มากขึ้น

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 3 ท่าน

เฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T03 กล่าวว่า ปัจจุบันการวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีของนักเรียนมีหลายรูปแบบ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการสอบข้อเขียน การทดสอบการแปลบาลี และการทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 และ T02 กล่าวไว้คล้ายกันว่า ครูจะมีการประเมินจากการมีส่วนร่วมของนักเรียนในชั้นเรียนเป็นหลัก เช่น การตอบคำถาม การแปลข้อความบาลี หรือการอธิบายความหมายของคำศัพท์และประโยคต่าง ๆ

เฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 กล่าวเพิ่มเติมว่า การวัดผลในปัจจุบันสามารถสะท้อนความรู้ของผู้เรียนในด้านทักษะการแปลและความเข้าใจไวยากรณ์บาลีได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการประเมินทักษะอื่น ๆ เช่น การคิดวิเคราะห์และการตีความเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งผู้เรียนบางส่วนก็ขาดการเตรียมตัวและความกระตือรือร้นในการสอบ ดังนั้นการวัดผลจึงควรมีการปรับปรุงให้สามารถประเมินทักษะของผู้เรียนได้หลากหลายมากขึ้น ซึ่งคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T01 นี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T02 และ T03 ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน

สำหรับข้อเสนอแนะ ทั้ง 3 ท่าน เห็นพ้องกันว่า ควรมีการเพิ่มรูปแบบการประเมินผล เช่น การประเมินจากกิจกรรมการเรียนรู้ การอภิปรายในชั้นเรียน การทำรายงานหรือโครงการทางวิชาการ วิธีการดังกล่าวจะช่วยให้ครูสามารถประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้อย่างรอบด้านมากขึ้น

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (กลุ่ม S = Student) จำนวน 10 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 ท่าน ได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า โรงเรียนมีการวัดผลการเรียนรู้ผ่านการสอบข้อเขียน การสอบแปลบาลี และการทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียน นอกจากนี้ ยังมีการสอบประจำเดือน รวมถึงการเตรียมสอบบาลีสนามหลวง ซึ่งเป็นการสอบสำคัญสำหรับนักเรียนบาลี

เฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ S01, S03, และ S06 ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้โดยมีใจความคล้ายกันว่า การสอบก็สามารถช่วยวัดความรู้ของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง เพราะต้องใช้ความเข้าใจในคำศัพท์และไวยากรณ์บาลีในการแปลข้อความ แต่บางครั้งการสอบอาจทำให้ผู้เรียนรู้สึกกดดัน เพราะเวลาใน

การเตรียมตัวดูหนังสือมีน้อย และการวัดผลก็เน้นความจำเป็นหลักจึงทำให้เกิดผลเสียต่อนักเรียนที่ยังขาดความพร้อมและอาจไม่สามารถแสดงความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ ทั้ง 10 ท่าน มีความเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ควรมีการประเมินผลที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การประเมินจากการทำกิจกรรมในชั้นเรียน การทำแบบฝึกหัดหรือโครงงาน การนำเสนอความรู้หน้าชั้นเรียน วิธีการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดisplayความสามารถของตนเองในหลายด้าน และช่วยให้การเรียนบาลีมีความน่าสนใจมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวมีลักษณะเป็นระบบและเชื่อมโยงกับมาตรฐานของการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีทั้งการประเมินภายในโรงเรียน และการสอบภายนอกที่เป็นมาตรฐานระดับประเทศ ในระดับโรงเรียน ครูผู้สอนใช้วิธีการประเมินหลายรูปแบบ เช่น การสอบข้อเขียน การสอบแปลบาลี การทำแบบฝึกหัด การทบทวนบทเรียน การสอบกลางภาคและปลายภาค รวมถึงการประเมินจากการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในชั้นเรียน เช่น การตอบคำถาม การแปลข้อความ และการอธิบายความหมายของคำศัพท์หรือประโยคต่าง ๆ ส่วนในระดับภายนอก นักเรียนต้องเข้าสอบบาลีสนามหลวงซึ่งเป็นระบบการสอบมาตรฐานของคณะสงฆ์ไทย

เมื่อพิจารณาในแง่ความครอบคลุมของการประเมิน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มต่างสะท้อนตรงกันว่า การวัดผลในปัจจุบันยังเน้นการสอบข้อเขียนและการแปลเป็นหลัก จึงอาจไม่ครอบคลุมศักยภาพของผู้เรียนในมิติอื่น เช่น การคิดวิเคราะห์ การตีความเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา การสื่อสาร หรือการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ผู้เรียนบางรูปอาจมีความสามารถในการวิเคราะห์หรืออธิบายเนื้อหาได้ดี แต่ไม่สามารถแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ในการสอบข้อเขียนเพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังมีประเด็นเรื่องความกดดันจากการสอบ เวลาเตรียมตัวน้อย และการเน้นความจำมากเกินไป ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อผู้เรียนที่ยังขาดความพร้อม

ในเชิงพรรณนา สภาพด้านการวัดผลและประเมินผลของโรงเรียนจึงอาจอธิบายได้ว่าเป็น “ระบบที่มีมาตรฐานและมีความชัดเจน แต่ยังไม่รอบด้านเพียงพอ” กล่าวคือ ระบบเดิมมีข้อดีในเรื่องความเป็นแบบแผน ความต่อเนื่อง และความเชื่อมโยงกับมาตรฐานกลางของคณะสงฆ์ แต่ยังไม่สามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนได้ครบทุกมิติ โดยเฉพาะศักยภาพด้านการคิด การอภิปราย และการประยุกต์ใช้ความรู้

ข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันว่า ควรปรับปรุงระบบการวัดผลให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การประเมินจากกิจกรรมในชั้นเรียน การอภิปรายกลุ่ม

การนำเสนอหน้าชั้น การทำรายงานหรือโครงงานทางวิชาการ และการประเมินอย่างต่อเนื่องระหว่างเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพในหลายด้าน และช่วยให้การประเมินผลมีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า โรงเรียนมีระบบการวัดผลและประเมินผลที่เป็นมาตรฐานและมีความต่อเนื่อง ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับสนามหลวง แต่ยังเน้นการสอบข้อเขียนและการแปลเป็นสำคัญ จึงยังไม่สามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน จำเป็นต้องเพิ่มรูปแบบการประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการประยุกต์ใช้มากยิ่งขึ้น

4.1.6 สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า ในภาพรวมโรงเรียนยังคงดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามระบบพระปริยัติธรรมแบบดั้งเดิมที่มีความเข้มแข็งด้านโครงสร้าง หลักสูตรมีมาตรฐาน การสอนมีแบบแผนชัดเจน สื่อพื้นฐานยังสามรถใช้งานได้ กิจกรรมมีการจัดอยู่บ้าง และการวัดผลมีความเชื่อมโยงกับระบบการสอบมาตรฐานของคณะสงฆ์ไทย แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของผู้เรียนปัจจุบัน พบข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ หลักสูตรมีความยากและยังเน้นการท่องจำ วิธีสอนยังยึดครูเป็นศูนย์กลาง สื่อยังไม่หลากหลาย กิจกรรมยังไม่เพียงพอ และการประเมินผลยังไม่ครอบคลุมศักยภาพผู้เรียนในทุกมิติ นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และเวลาเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนโดยตรง ดังนั้น การพัฒนาการเรียนการสอนบาลีของโรงเรียนจึงควรมุ่งปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนในยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านหลักสูตร วิธีสอน สื่อ กิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า และมีแรงจูงใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.1 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ด้านที่ศึกษา	สภาพที่พบ	จุดเด่น	ปัญหา/ข้อจำกัด	ประเด็นสำคัญเชิงวิเคราะห์
1. ด้านหลักสูตร	มีมาตรฐาน ใช้ร่วมกันทั่วประเทศ และ	ความเป็นระบบ ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา	เนื้อหายาก ซับซ้อน เน้นท่องจำและแปล	หลักสูตร เข้มแข็งในเชิงโครงสร้าง แต่ยังไม่

	เชื่อมโยงกับการ สอบบาลี สนามหลวง	และพัฒนา ทักษะการคิด วิเคราะห์	ผู้เรียนบางส่วน ขาดพื้นฐานและ แรงจูงใจ	ท้าทายในเชิง การเข้าถึงของ ผู้เรียน
2. ด้านการ จัดการเรียนการ สอน	ใช้วิธีสอนแบบ ดั้งเดิม เน้นอ่าน อธิบายไวยากรณ์ และฝึกแปล	มีความละเอียด เป็นระบบ และ เหมาะกับ ลักษณะวิชา บาลี	ขาดความ หลากหลาย ผู้เรียนบางส่วน รู้สึกยาก รู้สึก น่าเบื่อ ครุมีไม่ เพียงพอ เวลา และทรัพยากร จำกัด	ระบบสอนยัง มั่นคงแบบเดิม แต่ยังไม่ ตอบสนอง ผู้เรียนยุคใหม่ เต็มที่
3. ด้านสื่อการ เรียนการสอน	ใช้หนังสือ ตำรา เอกสาร แบบฝึกหัด และ กระดานเป็นหลัก	มีสื่อพื้นฐาน รองรับการเรียน และการสอบได้	สื่อที่มีอยู่ ไม่หลากหลาย ไม่ทันสมัย ขาด สื่อดิจิทัลและ อุปกรณ์ เทคโนโลยี	มีสื่อพื้นฐาน เพียงพอสำหรับ การเรียน แบบเดิม แต่ยังไม่ เพียงพอ สำหรับการ เรียนรู้แบบ หลากหลาย
4. ด้านกิจกรรม การเรียนการ สอน	มีกิจกรรมแข่งขัน แปลบาลี ตอบ ปัญหาธรรมะ ทบทวนก่อนสอบ และติวเข้ม	ช่วยสร้าง แรงจูงใจและ เพิ่มความมั่นใจ ในการสอบ	กิจกรรมมีน้อย และเน้นวิชาการ แบบเดิม ขาด กิจกรรมที่สนุก แบบมีส่วนร่วม	โรงเรียนมี กิจกรรมอยู่แล้ว แต่ควรเพิ่มความ หลากหลายและ สร้างสรรค์
5. ด้านการวัด และประเมินผล	ใช้ข้อเขียน การ แปล แบบฝึกหัด การมีส่วนร่วมใน ชั้นเรียน และ สอบสนามหลวง	มีความเป็น มาตรฐานและมี ความต่อเนื่อง	ยังเน้นข้อเขียน และการแปล มากเกินไป ไม่ ครอบคลุมการ คิดวิเคราะห์และ การประยุกต์ใช้	ระบบประเมินมี มาตรฐานใน ระดับหนึ่ง แต่ยัง ไม่รอบด้าน เพียงพอ

จากตารางข้างต้น พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว มีความเข้มแข็งด้านโครงสร้างและระบบการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิม แต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่เกี่ยวข้องกับบริบทผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และสอดคล้องกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้นต่อไป

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยาวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 รูป โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เจ้าสำนักศาสนศึกษา (รหัสกลุ่ม D = Director) และกลุ่มที่ 2 ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (รหัสกลุ่ม T = Teacher) ได้ข้อมูลดังนี้

4.2.1 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม “ด้านหลักสูตร” ตามหลักสังคหวัตถุ 4

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (รหัสกลุ่ม D = Director) จำนวน 2 ท่าน

ในด้านของท่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรบาลีเหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น เพราะปัญหาที่พบคือผู้เรียนจำนวนหนึ่งเข้าสู่ระบบการเรียนบาลีโดยมีพื้นฐานภาษาไทยและหลักไวยากรณ์ไม่แน่น ทำให้เมื่อพบเนื้อหาบาลีที่เป็นนาม ธาตุ ปัจจัย หรือโครงสร้างไวยากรณ์ที่ซับซ้อนแล้วเกิดความท้อใจได้ง่าย ดังนั้นโรงเรียนควรสนับสนุนทั้งทุนการศึกษา หนังสือเรียน คู่มือสรุปย่อ แบบฝึกเสริม และสื่อประกอบที่ช่วยให้ผู้เรียนค่อย ๆ เรียนจากง่ายไปหายาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า โรงเรียนควรจัดทำหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับนักเรียนใหม่ด้วย โดยเฉพาะช่วงก่อนเปิดภาคเรียนหรือช่วงปรับพื้นฐานระยะสั้น เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจคำศัพท์พื้นฐาน หลักการแปล และรูปแบบการเรียนบาลีเบื้องต้นก่อนเข้าสู่เนื้อหาจริง วิธีนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานต่างกัน และทำให้ผู้เรียนสามารถติดตามหลักสูตรหลักได้ดีขึ้น

ในด้านปิยาวาจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูและผู้บริหารควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนบาลีด้วยการอธิบายให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของบาลีว่าไม่ใช่วิชาที่ยากเพียงอย่างเดียว แต่เป็นภาษาที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก และการพัฒนาปัญญาของผู้ศึกษา หากผู้เรียนเข้าใจความหมายและเป้าหมายของการเรียน ย่อมมีแรงบันดาลใจมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่

D02 กล่าวว่า การใช้ถ้อยคำให้กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญมาก เช่น การชื่นชมเมื่อผู้เรียนมีความก้าวหน้า แม้จะเป็นความก้าวหน้าเพียงเล็กน้อย ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้บริหารและครู ควรสื่อสารด้วยเมตตา ไม่ตำหนิอย่างรุนแรงเมื่อผู้เรียนผิดพลาด แต่ใช้การอธิบายอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ผู้เรียนกล้าถาม กล้าตอบ และกล้าเรียนรู้

ในด้านอัตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า สำหรับผู้เรียนที่พื้นฐานอ่อน โรงเรียนควรมีระบบช่วยเหลืออย่างจริงจัง เช่น การสอนเสริมหลังเวลาเรียน การจัดกลุ่มเรียนย่อย การให้รุ่นพี่ช่วยติว หรือการจัดครูที่เลี้ยงประจำชั้นเรียนบาลี ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้เรียนที่อ่อนกว่าถูกปล่อยไปตามไม่ทันจนหมดกำลังใจ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า โรงเรียนควรจัดโครงการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนด้านบาลี เช่น โครงการติวเข้มบาลีสัมพันธ์ โครงการฝึกแปลบาลีเบื้องต้น โครงการฝึกอ่านและท่องสูตรสำคัญ ตลอดจนกิจกรรมเชิงวิชาการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ความรู้จริง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้หลักสูตรไม่เป็นเพียงเนื้อหาในตำรา แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่อง

ในด้านสมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า โรงเรียนควรออกแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนในปัจจุบัน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ผู้เรียนแต่ละรูปมีพื้นฐานต่างกัน บางรูปเคยเรียนบาลีมาก่อน บางรูปเพิ่งเริ่มต้น ดังนั้นจึงไม่ควรใช้เกณฑ์เดียวกันในทุกมิติ แต่ควรจัดระดับเนื้อหา กิจกรรม และแบบฝึกให้สอดคล้องกับศักยภาพ ครูควรปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียม ไม่ลำเอียงต่อผู้เรียนเก่งกว่า หรือใกล้ชิดตนมากกว่า ต้องให้โอกาสทุกคนซักถาม ตอบคำถาม และได้รับการดูแลอย่างเสมอภาค เมื่อผู้เรียนรู้สึกว่าได้ได้รับความเป็นธรรม ก็จะเกิดความไว้วางใจและอยากอยู่ในระบบการเรียนต่อไป

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 5 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04, T05 และ T06 กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า จากประสบการณ์การสอน เห็นว่าผู้เรียนจำนวนมากมีปัญหาตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน จึงควรมีการสนับสนุนหนังสือเสริม แบบฝึกหัดแยกระดับ และคู่มืออธิบายด้วยภาษาง่าย ๆ เพราะตำราหลักบางส่วนเหมาะกับผู้มีพื้นฐานแล้ว แต่ผู้เริ่มต้นยังใช้ได้ยาก หากโรงเรียนสามารถจัดทุนการศึกษาและจัดหาสื่อให้ครบถ้วน จะช่วยลดภาระของผู้เรียนและทำให้เขามีความพร้อมในการเรียนมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 และ T08 กล่าวไว้คล้ายกันว่า ควรมีหลักสูตรปูพื้นฐานสำหรับนักเรียนใหม่ เช่น หลักการอ่านศัพท์เบื้องต้น การแปลอย่างง่าย และการจำรูปศัพท์พื้นฐาน เพื่อให้เริ่มเรียนอย่างมั่นใจ

ด้านปียวจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04 กล่าวว่า ครูควรทำให้ผู้เรียนรู้สึกก่อนว่า “บาลีเรียนได้” ไม่ใช่ “บาลียากเกินไป” ดังนั้น การพูดกับผู้เรียนต้องใช้ถ้อยคำที่สร้างกำลังใจ เช่น บอกให้เห็นความก้าวหน้าของเขาเป็นระยะ ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T05 และ T08 กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า ครูแต่ละท่านควรสอนอย่างใจเย็นและอธิบายให้ได้ว่าความยากเป็นเรื่องธรรมดาของวิชานี้ แต่ถ้าค่อย ๆ ฝึกก็จะเข้าใจได้โดยไม่เกินความสามารถ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T06 และ T07 ก็ได้กล่าวไว้ในทิศทางเดียวกันว่า การสื่อสารความสำคัญของการเรียนบาลีนั้นควรเชื่อมกับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น ทำให้เห็นว่าการเรียนบาลีช่วยให้เข้าใจพระธรรมวินัย เข้าใจคำสอนดั้งเดิม และสามารถพัฒนาการเทศน์ การศึกษาพระไตรปิฎก หรือการศึกษาต่อในระดับสูงได้

ด้านอัตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04, T05 และ T06 กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า ผู้เรียนที่พื้นฐานอ่อนควรได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เช่น แบ่งกลุ่มตัวเล็ก ๆ หลังเลิกเรียน จัดแบบฝึกเฉพาะเรื่อง และให้ฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 และ T08 ก็ได้กล่าวไว้คล้ายกันว่า ครูต้องสังเกตว่าใครอ่อนตรงไหน แล้วช่วยแก้จุดนั้นโดยตรง เฉพาะท่านที่ T08 ได้กล่าวเสริมว่า ในด้านกิจกรรม โรงเรียนควรจัดโครงการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง เช่น ชั่วโมงทบทวนพิเศษ คลินิกบาลีประจำสัปดาห์ หรือกิจกรรมพิเศษเฉพาะก่อนสอบ วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนไม่สะสมปัญหาไว้จนเกินแก้

ด้านสมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน มีความเห็นคล้ายกันว่า ผู้เรียนมีพื้นฐานแตกต่างกันมาก ครูจึงควรปรับการสอนให้ยืดหยุ่น เช่น ใช้ตัวอย่างหลายระดับ จัดงานที่เหมาะสมกับศักยภาพ และไม่คาดหวังผลเท่ากันในเวลาเดียวกัน แต่ต้องให้โอกาสทุกคนพัฒนาเต็มที่ ครูควรปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมและรู้จักตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ แม้ผู้เรียนบางรูปจะเก่งหรือเรียนช้ากว่ากันก็ตาม ต้องไม่แสดงท่าทีลำเอียง และต้องให้โอกาสทั้งผู้เรียนเก่งและอ่อนในการตอบคำถาม หรือมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่มต่างสะท้อนความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านความยากง่ายของเนื้อหา การเสริมพื้นฐานแก่ผู้เรียนใหม่ และการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาให้เพียงพอ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในมิติของ ทาน ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าควรมีการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนตามหลักสูตร เช่น หนังสือเรียนบาลี เอกสารประกอบการสอน สื่อการเรียน และทุนการศึกษา เพื่อช่วย

ลดข้อจำกัดของผู้เรียนและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเนื้อหาได้มากขึ้น ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรมิใช่เพียงการปรับเนื้อหาวิชาเท่านั้น แต่ต้องจัดให้มีปัจจัยเกื้อหนุนทางการศึกษาควบคู่กันไปด้วย เพราะหากผู้เรียนขาดทรัพยากรพื้นฐาน ย่อมส่งผลต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพในการเรียนรู้

ในมิติของ ปิยวาท ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับบทบาทของครูในการอธิบายความสำคัญของการเรียนบาลี สร้างเจตคติที่ดีต่อวิชา และใช้คำพูดที่ส่งเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ข้อมูลส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้หลักสูตรจะมีโครงสร้างที่ดีเพียงใด แต่หากผู้เรียนไม่เห็นคุณค่าของการเรียน ก็อาจไม่เกิดแรงจูงใจเพียงพอ ดังนั้น การนำปิยวาทมาใช้ในระดับหลักสูตรจึงหมายถึงการสื่อสารให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างชัดเจนและสร้างสรรค์

ในมิติของ อรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากเสนอให้จัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ รวมถึงจัดการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีพื้นฐานอ่อนอย่างใกล้ชิด บางข้อเสนอชี้ให้เห็นว่าควรปรับปรุงหลักสูตรบาลีให้เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน โดยเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก และมีระบบติวเสริมหรือกิจกรรมเสริมวิชาการรองรับผู้เรียนที่ยังไม่เข้าใจบทเรียน ทั้งนี้สะท้อนว่า การพัฒนาหลักสูตรที่ดีต้องตั้งอยู่บนการลงมือช่วยเหลือผู้เรียนจริง มิใช่เพียงกำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ในเอกสารหลักสูตรเท่านั้น

ในมิติของ สมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลเสนออย่างชัดเจนว่า การจัดหลักสูตรต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง และปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ปล่อยให้ผู้เรียนที่อ่อนกว่าถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพจะต้องสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงการเรียนรู้ และต้องออกแบบแนวทางให้ผู้เรียนทุกกลุ่มสามารถพัฒนาไปพร้อมกันได้

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมด้านหลักสูตรตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็น การสื่อสารสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนบาลี การจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานและการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา และการจัดหลักสูตรโดยยึดหลักความเหมาะสมและความเสมอภาคของผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.2.2 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม “ด้านการจัดการเรียนการสอน” ตามหลัก สังคหวัตถุ 4

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (รหัสกลุ่ม D = Director) จำนวน 2 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า โรงเรียนควรสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน เช่น หนังสือมาตรฐาน ชุดแบบฝึกหัด กระดาษสื่อสาร เครื่องฉายภาพ และอุปกรณ์ดิจิทัลที่ช่วยให้ครูอธิบายบทเรียนได้ง่ายขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า วิชาบาลีมีลักษณะเป็นนามธรรม หากมีสื่อช่วยจัดระบบความคิดจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเร็วขึ้น ในส่วนของครูผู้สอน ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมเทคนิคการสอนบาลี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนอื่น และการจัดเวทีพัฒนานวัตกรรมการสอน เพราะถ้าครูมีความพร้อม การจัดการเรียนการสอนก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย

ด้านปียาจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและอธิบายบทเรียนอย่างเป็นลำดับ จากหลักง่ายไปหาหลักยาก ไม่ใช่ถ้อยคำที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่ายากเกินความสามารถ เพราะวิชาบาลีมีความยากในตัวเองอยู่แล้ว หากครูสื่อสารไม่เหมาะสม ผู้เรียนจะยิ่งเกิดความกลัววิชาขึ้นมาได้ ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า การให้กำลังใจระหว่างเรียนเป็นเรื่องสำคัญมาก เช่น เมื่อผู้เรียนแปลผิด ครูควรบอกจุดที่ดีและค่อยชี้แนะส่วนที่ควรปรับ ไม่ควรใช้การตำหนิที่ทำให้เสียความมั่นใจ บรรยากาศการเรียนที่เป็นมิตรจะช่วยลดความเบื่อหน่าย ทำให้ห้องเรียนบาลีกลายเป็นพื้นที่แห่งการฝึกฝน ไม่ใช่พื้นที่แห่งความกดดัน

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การฝึกแปลร่วมกัน การทำแบบฝึกหัดที่ละขั้น การถามตอบ การยกตัวอย่างจากข้อความจริง และการให้ผู้เรียนฝึกคิดด้วยตนเอง วิธีการหลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละแบบเข้าถึงบทเรียนได้มากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ครูควรติดตามข้อผิดพลาดของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด เช่น ผู้เรียนบางรูปอาจสับสนเรื่องวิภัติ บางรูปอาจอ่อนด้านการแปลสัมผัส เมื่อรู้จุดอ่อนแล้วควรช่วยแก้เป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่มย่อย วิธีนี้จะช่วยให้การพัฒนารเรียนมีความตรงจุด

ด้านสมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ในชั้นเรียน ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม ไม่ปล่อยให้เฉพาะผู้เรียนเก่งเป็นผู้ตอบอยู่ตลอด เพราะจะทำให้ผู้เรียนที่อ่อนกว่าถอยห่างจากบทเรียน ครูควรกระจายคำถามให้ทั่วถึง และจัดกิจกรรมที่ทุกคนมีบทบาทตามความสามารถ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาคและการ

คอยดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอมีผลโดยตรงต่อแรงจูงใจ เพราะเมื่อผู้เรียนรู้สึกว่ามีคนจะไม่เก้ง แต่ครูก็ยังเห็นคุณค่าและให้โอกาส ย่อมเกิดกำลังใจที่จะพัฒนาตนเองต่อไป

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 5 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน เห็นสอดคล้องกันว่า โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และงบประมาณที่จำเป็นต่อการสอน เช่น กระดาน สไลด์ เอกสารประกอบ แบบฝึกหัด และเครื่องมือช่วยอธิบายโครงสร้างไวยากรณ์ เพราะวิชาบาลีถ้าอธิบายด้วยปากเปล่าอย่างเดียว ผู้เรียนจะตามได้ยาก เฉพาะท่านที่ T08 ได้กล่าวเสริมไว้ว่า การพัฒนาศักยภาพครูก็มีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะถ้าครูได้เรียนรู้วิธีสอนใหม่ ๆ ก็จะสามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่ยากให้เข้าใจง่ายขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

ด้านปิยวาท ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T06 กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า ในการสอนจริง ครูควรอธิบายแบบค่อยเป็นค่อยไป ใช้ภาษาที่ง่าย ไพเราะน่าฟัง เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่ผู้เรียนเคยเรียนมาแล้ว และย้ำประเด็นสำคัญซ้ำอย่างเหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 กล่าวว่า การใช้คำพูดที่เป็นกันเองและมีเมตตาจะช่วยให้ผู้เรียนกล้าถามเมื่อไม่เข้าใจ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T08 กล่าวว่า การให้กำลังใจระหว่างเรียนช่วยลดความเบื่อหน่ายได้มาก โดยเฉพาะเมื่อผู้เรียนทำแบบฝึกหัดผิดพลาดครั้ง ถ้าครูพูดจาดี ผู้เรียนก็จะยังมีแรงใจสู้ต่อ แต่ถ้าครูพูดจารุนแรง ผู้เรียนก็อาจปิดใจต่อวิชาทันที

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 และ T08 กล่าวไว้คล้ายกันว่า ครูควรใช้วิธีสอนหลายรูปแบบ เช่น บรรยายสั้น ๆ แล้วฝึกทำทันที สอนแบบถามตอบ ทำแบบฝึกหัดรายข้อ ฝึกแปลเป็นคู่ หรือให้ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์โจทย์ การสลับวิธีสอนจะช่วยลดความจำเจและตอบสนองผู้เรียนหลายแบบ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T06 ได้กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า การช่วยเหลือนักเรียนโดยการช่วยแก้ข้อผิดพลาดอย่างใกล้ชิดมีผลมาก เพราะผู้เรียนบาลีมักผิดซ้ำในเรื่องเดิม หากครูตรวจพบเร็วและอธิบายทันที ผู้เรียนจะจดจำได้แม่นยำกว่าปล่อยให้ผิดสะสม

ด้านสมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน เห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วม เช่น หมุนเวียนกันตอบคำถาม แบ่งกลุ่มแบบละความสามารถ และให้ทุกคนได้ลองแปลหรืออธิบายหน้าชั้นบ้างตามความเหมาะสม วิธีนี้ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนมีคุณค่า เมื่อครูปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาค คอยดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเกิดแรงจูงใจ เพราะรู้ว่าตนจะได้รับโอกาสและการดูแลไม่ต่างจากผู้อื่น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม เห็นตรงกันว่า การสอนบาลีจะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อครูมีเครื่องมือ มีวิธีการ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยเฉพาะวิชาบาลีซึ่งเป็นวิชาที่ต้องอาศัยการอธิบายอย่างเป็นขั้นตอน การฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และความเข้าใจเชิงภาษาอย่างลึกซึ้ง การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในมิติของ ทาน ข้อมูลสะท้อนว่าโรงเรียนควรสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และงบประมาณที่จำเป็นต่อการสอน เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนด้านนี้มีความสำคัญมาก เพราะการเรียนบาลีในยุคปัจจุบันไม่อาจพึ่งพาการบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีเครื่องมือและสื่อที่ช่วยให้การอธิบายซับซ้อนน้อยลง และช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้แก่การเรียนรู้

ในมิติของ ปิยวาจา ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านระบุว่าครูควรอธิบายบทเรียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้คำเสียงที่เป็นมิตร ให้กำลังใจผู้เรียน และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการกล้าแสดงความคิดเห็น ข้อค้นพบนี้ชี้ว่าบรรยากาศทางอารมณ์ในชั้นเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมาก เมื่อผู้เรียนไม่รู้สึกกดดันหรือหวาดกลัว ย่อมกล้าถาม กล้าตอบ และกล้ามีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น

ในมิติของ อุตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้ครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การอธิบาย การฝึกแปล การอธิบาย การยกตัวอย่างประกอบ และการทำแบบฝึกหัด เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ลึกซึ้งขึ้น แนวคิดนี้สะท้อนว่าการสอนบาลีไม่ควรหยุดอยู่เพียงการบอกเนื้อหา แต่ต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือฝึกและมีโอกาสสร้างความเข้าใจด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ในมิติของ สมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอให้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ไม่จำกัดเฉพาะผู้เรียนที่เรียนเก่งหรือมีความมั่นใจสูงเท่านั้น การเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนทุกคนได้ตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น หรือร่วมกิจกรรม เป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชั้นเรียน และสร้างความรู้สึกที่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการสอน การใช้ถ้อยคำและวิธีสื่อสารที่เป็นมิตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและลงมือช่วยเหลือผู้เรียนจริง และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน

4.2.3 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม “ด้านสื่อการเรียนการสอน” ตามหลักสังคหวัตถุ 4 บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (รหัสกลุ่ม D = Director) จำนวน 2 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการเรียนที่หลากหลาย ทั้งหนังสือ คู่มือสรุปคำศัพท์ แผนผังไวยากรณ์ ใบงาน แบบฝึกแปล และคลังข้อสอบเก่า เพื่อให้ผู้เรียนมีเครื่องมือฝึกฝนอย่างเพียงพอ ไม่ใช่อาศัยเพียงตำราหลักอย่างเดียว ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ควรจัดหาเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัล เช่น ไฟล์สรุปบทเรียน วิดีโออธิบายหลักไวยากรณ์ เสียงอ่านบาลี หรือสื่อภาพประกอบที่ช่วยให้ผู้เรียนทบทวนด้วยตนเองได้ แม้จะอยู่นอกเวลาเรียน

ด้านปิยวจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 ท่าน ได้กล่าวไว้โดยมีใจความคล้ายกันว่า การใช้สื่อประกอบคำอธิบายจะช่วยสร้างความสนใจในการเรียนได้มาก เพราะผู้เรียนจะเห็นภาพความเชื่อมโยงของเนื้อหา ไม่รู้สึกว่าบาลีเป็นเรื่องยากที่จับต้องไม่ได้ และหากครูอธิบายด้วยภาษาที่ง่าย ควบคู่กับสื่อที่ดี ผู้เรียนจะเข้าใจบทเรียนได้รวดเร็วขึ้น

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ครูควรพัฒนาสื่อใหม่ ๆ ที่เหมาะกับบริบทผู้เรียน เช่น แบบสรุปคำศัพท์ประจำบท ตารางเปรียบเทียบรูปศัพท์ แผ่นพับท่องจำ และแบบฝึกหัดเสริมที่เน้นจุดอ่อนของผู้เรียน การจัดทำสื่อเฉพาะจุดจะช่วยผู้เรียนได้มากกว่าสื่อทั่วไป ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูควรมีสื่อสรุปบทเรียนแบบสั้น กระชับ และใช้ได้จริง เพื่อให้ผู้เรียนทบทวนก่อนสอบ หรือใช้ทบทวนรายวันได้อย่างต่อเนื่อง

ด้านสมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า โรงเรียนควรทำให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อการเรียนได้อย่างเท่าเทียม ไม่ควรให้เฉพาะบางชั้นหรือบางกลุ่มได้รับสื่อที่ดีกว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า หากเป็นไปได้ควรจัดทำสำเนาหรือระบบแบ่งปันสื่อร่วมกัน เพื่อไม่ให้ผู้เรียนที่ขาดแคลนเสียโอกาส การแบ่งปันสื่อร่วมกันในชั้นเรียนยังช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนรู้จักช่วยเหลือกันมากขึ้น ไม่แข่งขันกันแบบตัดกัน

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 5 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T06 ได้กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า ควรมีการสนับสนุนสื่อการเรียนเพิ่มเติม เช่น แผ่นสรุปไวยากรณ์ ตารางศัพท์ ใบงานแปลบาลี แบบฝึกหัดเฉลยตัวอย่าง และคลิปสรุปบทเรียน เพื่อให้ผู้เรียนใช้ทบทวนได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07-T08 นอกจากจะสนับสนุนแนวคิดของ 3 ท่านแรกแล้ว ยังได้กล่าวเสริมไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หากมีเทคโนโลยีหรือสื่อดิจิทัลประกอบ เช่น ไฟล์เสียงอ่านศัพท์ หรือบทเรียนสั้นใน

โทรศัพท์มือถือ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงบทเรียนได้สะดวกขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่ผู้เรียนคุ้นเคยกับสื่อดิจิทัล

ด้านปิยวาจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน ได้กล่าวไว้อย่างใกล้เคียงกันว่า การใช้สื่อที่ตรงกับคำอธิบายที่เข้าใจง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากขึ้น เพราะผู้เรียนจะรู้สึกว่าการเรียนเป็นข้อความยาว ๆ ที่เข้าใจยาก สื่อช่วยให้ครูอธิบายชัดเจน และทำให้ผู้เรียนกล้าติดตามบทเรียน

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T06 กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า ครูควรพัฒนาสื่อใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับปัญหาจริงของผู้เรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 กล่าวว่า ถ้ามีสื่อใหม่ ๆ เข้ามาช่วยบ้างจะเป็นการดี เช่น สื่อที่ช่วยจำคำศัพท์ยาก สื่อแยกประเภทวิภัติ หรือแบบฝึกเสริมเฉพาะจุดที่นักเรียนพลาดบ่อย ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T08 กล่าวว่า หากมีสื่อเฉพาะปัญหาจะช่วยให้ผู้เรียนได้ตรงจุดมากกว่าสื่อทั่วไป ดังนั้น จึงควรจัดทำสื่อสรุปบทเรียนแบบสั้นและแบบฝึกเพิ่มเติมท้ายบท เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกซ้ำหลังเรียนจบในแต่ละวัน

ด้านสมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน ได้กล่าวไว้อย่างใกล้เคียงกันว่า โรงเรียนควรทำให้สื่อการเรียนเข้าถึงได้สำหรับทุกคน เช่น มีเอกสารเพียงพอ จัดสำเนาให้ผู้เรียนที่ขาดแคลน หรือจัดเก็บสื่อไว้ในที่ที่ทุกคนใช้ร่วมกัน การเข้าถึงสื่ออย่างเท่าเทียมจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่มมีความเห็นพ้องกันว่า สื่อการเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การเรียนบาลีเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรม หลักไวยากรณ์ หรือโครงสร้างทางภาษาที่ผู้เรียนอาจมองว่าเป็นเรื่องยาก สื่อการเรียนที่เหมาะสมจึงเป็นเครื่องมือช่วยลดช่องว่างระหว่างเนื้อหากับความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน

ในมิติของ ทาน ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้มีการจัดหาสื่อการเรียนที่หลากหลาย เช่น หนังสือ แผนผังไวยากรณ์ สื่อภาพ สื่อดิจิทัล วิดีโอการสอน และสื่อออนไลน์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า การให้ในบริบทของการศึกษานั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงวัตถุสิ่งของ แต่หมายรวมถึงการให้โอกาสผู้เรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และเครื่องมือในการพัฒนาตนเองด้วย

ในมิติของ ปิยวาจา ผู้ให้ข้อมูลชี้ว่า การใช้สื่อจะได้ผลอย่างแท้จริงเมื่อครูสามารถอธิบายประกอบสื่อได้อย่างเข้าใจง่ายและน่าสนใจ กล่าวคือ สื่อมิได้ทำงานอย่างอิสระจากครู แต่ต้องอาศัยการสื่อสารที่ดีของครูร่วมด้วย เมื่อครูเชื่อมโยงสื่อเข้ากับบทเรียนด้วยถ้อยคำที่เหมาะสม ผู้เรียนจะเกิดความสนใจและติดตามบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

ในมิติของ อัตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าควรพัฒนาสื่อใหม่ ๆ และจัดทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะซ้ำและสามารถทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง ข้อเสนอส่วนนี้สะท้อนการลงมือช่วยเหลือผู้เรียนในเชิงปฏิบัติอย่างชัดเจน เพราะการมีสื่อและแบบฝึกเพิ่มเติมจะช่วยให้ผู้เรียนที่ยังไม่เข้าใจให้สามารถกลับไปฝึกซ้ำได้อย่างต่อเนื่อง

ในมิติของ สมานัตตา ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับการทำให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานมากหรือน้อย หรือมีความพร้อมแตกต่างกันเพียงใด โรงเรียนและครูจึงควรจัดระบบการเข้าถึงสื่ออย่างทั่วถึง เช่น การใช้สื่อกลางร่วมกัน การแจกเอกสารประกอบ การใช้สื่อออนไลน์ร่วมกัน หรือการจัดคลังสื่อสำหรับผู้เรียนทุกคน ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าความเสมอภาคในการเข้าถึงสื่อเป็นเงื่อนไขสำคัญของคุณภาพการศึกษา

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมด้านสื่อการเรียนการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การจัดหาสื่ออย่างหลากหลายและเพียงพอ การใช้สื่อร่วมกับการสื่อสารที่เข้าใจง่าย การพัฒนาสื่อและแบบฝึกเสริมอย่างต่อเนื่อง และการจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อได้อย่างเสมอภาค

4.2.4 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม “ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน” ตามหลักสังคหวัตถุ 4

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (รหัสกลุ่ม D = Director) จำนวน 2 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า โรงเรียนควรสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการด้านบาลีอย่างจริงจัง เช่น การแข่งขันตอบปัญหาบาลี การแปลบาลีสัมพันธ์ การท่องสูตรบาลี และการจัดค่ายวิชาการ เพราะกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนจากห้องเรียนปกติให้เป็นการฝึกทักษะเชิงปฏิบัติ ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า โรงเรียนควรจัดสรรทรัพยากรสำหรับกิจกรรม เช่น เอกสาร สถานที่ วิทยากร รางวัล และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กิจกรรมเกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพ ไม่ใช่จัดเพียงตามพิธีการ

ด้านปิยาวา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูควรใช้คำพูดเชิงบวกในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชื่นชมความพยายามของผู้เรียน เป็นต้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ครูต้องรู้จักให้กำลังใจและชื่นชมทุกคนที่เข้าร่วมอย่างเท่าเทียม ไม่ควรมุ่งชื่นชมแต่ผู้ที่ชนะเพียงอย่างเดียว เพราะผู้เรียนที่ยังไม่เก่งก็ต้องการกำลังใจเช่นกัน การชื่นชมอย่างเหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจและกล้าแสดงศักยภาพ

ด้านอัตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า กิจกรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ทักษะบาลีจริง เช่น ฝึกแปล ฝึกอ่าน ฝึกอธิบายศัพท์ และฝึกทำงานร่วมกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่

D02 กล่าวว่า การแข่งขันตอบปัญหาบาลีหรือการแปลบาลีไม่ควรจัดเพียงเพื่อคัดคนเก่ง แต่ควรใช้เป็นเวทีฝึกฝนและพัฒนาทักษะของผู้เรียนโดยรวมเพื่อประโยชน์สูงสุดของการพัฒนา

ด้านสมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 ท่าน กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า กิจกรรมต้องสร้างบรรยากาศที่ไม่แบ่งแยกผู้เรียนตามระดับความสามารถ ควรออกแบบให้ทุกคนมีส่วนร่วม เช่น แบ่งหน้าที่ตามความถนัด หรือจัดกิจกรรมแบบกลุ่มผสม เพื่อให้ผู้เรียนช่วยเหลือกัน การทำกิจกรรมร่วมกันเช่นนี้จะช่วยสร้างความสามัคคี และทำให้การเรียนบาลีไม่เป็นเรื่องโดดเดี่ยว

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 5 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T05 กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า โรงเรียนควรสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการด้านบาลีอย่างต่อเนื่อง เช่น ค่ายวิชาการ วันทบทวนบาลี กิจกรรมตอบปัญหา และเวทีฝึกแปล เพราะกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้จริง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T06 T07 และ T08 กล่าวไว้ใกล้เคียงกันว่า บาลีไม่ใช่แค่การท่องจำในชั้นเรียน จึงควรมีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมอย่างเหมาะสมด้วย ทั้งด้านเอกสาร สถานที่ และรางวัล เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้จริงและมีแรงจูงใจ

ด้านปิยวาทา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า ครูควรให้กำลังใจผู้เรียนในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่กล้าแสดงออก การชื่นชมผลงานของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จเล็กหรือใหญ่ ล้วนมีผลต่อแรงจูงใจอย่างมาก เพราะทำให้ผู้เรียนเห็นว่าความพยายามของตนมีความหมาย

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ก็กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า กิจกรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะบาลีในสถานการณ์จริง เช่น ฝึกอ่าน แปล เขียน วิเคราะห์ และตอบคำถาม การแข่งขันตอบปัญหาหรือแปลบาลีมีประโยชน์มาก เพราะช่วยให้ผู้เรียนทบทวนความรู้ ฝึกความแม่นยำ และเกิดความกระตือรือร้นทางวิชาการ

ด้านสมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ก็กล่าวไว้ในแนวทางเดียวกันว่า กิจกรรมควรสร้างบรรยากาศที่ไม่แบ่งแยกผู้เรียน ไม่ควรให้เฉพาะคนเก่งมีบทบาท แต่ควรจัดให้ผู้เรียนทุกระดับได้มีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมกลุ่มหรือบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย การทำกิจกรรมร่วมกันจะช่วยสร้างความสามัคคี และทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า กิจกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมแรงจูงใจ ทำให้การเรียนบาลีมีความน่าสนใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติ ทั้งนี้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนบาลีควร

ออกแบบให้เชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้โดยตรง และส่งเสริมความกล้าแสดงออก การฝึกคิด และการฝึกใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์จริง

ในมิติของ ทาน ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า โรงเรียนควรสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การแข่งขันแปลบาลี การตอบปัญหาบาลี การตอบปัญหาธรรมะ การจัดค่ายวิชาการ หรือกิจกรรมชิงทุน ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการพัฒนาตนเอง และเป็นแรงหนุนให้ผู้เรียนเห็นเป้าหมายของการเรียนได้ชัดเจนขึ้น

ในมิติของ ปิยวาจา ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าครูควรให้กำลังใจ ชื่นชมผลงาน และยกย่องความพยายามของผู้เรียน เพราะคำพูดเชิงบวกจะช่วยเปลี่ยนกิจกรรมจากสิ่งที่ผู้เรียนอาจมองว่าเป็นภาระ ให้กลายเป็นพื้นที่แห่งความภาคภูมิใจและความมั่นใจ เมื่อผู้เรียนรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ ก็จะมี ความกล้าเข้าร่วมกิจกรรมและเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นมากขึ้น

ในมิติของ อรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้จัดกิจกรรมฝึกทักษะหลากหลายรูปแบบ เช่น การแปลบาลีเป็นกลุ่ม การตอบปัญหาบาลี การอภิปราย และกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ความรู้จริง แนวคิดนี้ชี้ว่ากิจกรรมมิใช่เพียงกิจกรรมเสริมทั่วไป แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียนโดยตรง

ในมิติของ สมานัตตตา ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดย้ำว่ากิจกรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม มิใช่จำกัดอยู่เฉพาะผู้เรียนที่มีความสามารถสูงหรือกล้าแสดงออกเท่านั้น การออกแบบกิจกรรมให้ทั่วถึงจะช่วยสร้างความสามัคคี ความเป็นเจ้าของร่วม และลดความรู้สึกด้อยค่าของผู้เรียนบางกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมด้านกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง การใช้คำชมและกำลังใจเป็นแรงเสริม การจัดกิจกรรมที่ฝึกทักษะจริง และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

4.2.5 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม “ด้านการวัดผลและประเมินผล” ตามหลักสังคหวัตถุ 4

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (รหัสกลุ่ม D = Director) จำนวน 2 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ควรสนับสนุนการพัฒนาระบบวัดผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น จัดสอบปีละ 2 เทอม เป็นต้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ไม่ควรเน้นการสอบปลายภาคหรือเข้าสอบบาลีสนามหลวงเพียงอย่างเดียว แต่ควรมีการประเมินระหว่าง

เรียน เช่น การบ้าน แบบฝึก การถามตอบ และการประเมินความก้าวหน้ารายบุคคล เพราะวิชาบาลีเป็นวิชาที่ต้องอาศัยการฝึกฝนสม่ำเสมอ

ด้านปียาจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า หลังการสอบ ครูควรให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์ ชี้ให้เห็นทั้งจุดที่ผู้เรียนทำได้ดีและจุดที่ควรแก้ไข ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ควรให้กำลังใจในการวัดผลตอนสอบและหลังสอบ โดยเฉพาะผู้เรียนที่สอบไม่ผ่าน ต้องได้รับกำลังใจ ไม่ใช่ถูกตัดสินว่าไม่มีความสามารถ เพราะการประเมินควรเป็นเครื่องมือพัฒนา มิใช่เครื่องมือทำลายกำลังใจ

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D01 กล่าวว่า ครูควรช่วยเหลือนักเรียนที่มีผลการเรียนอ่อนด้วยการสอนซ่อมเสริม ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ D02 กล่าวว่า ครูควรคอยติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หากผู้เรียนได้รับการดูแลหลังการประเมิน ก็จะสามารถปรับปรุงตนเองได้จริง

ด้านสมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 ท่าน กล่าวไว้อย่างใกล้เคียงกันว่า การให้โอกาสผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะผู้เรียนแต่ละรูปมีจังหวะการเรียนรู้ต่างกัน หากโรงเรียนเปิดโอกาสให้สอบแก้ตัว ส่งงานเพิ่มเติม หรือทบทวนเฉพาะจุด ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นว่าระบบการศึกษามุ่งพัฒนาเขาอย่างแท้จริง

บทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (กลุ่ม T = Teacher) จำนวน 5 ท่าน

ด้านทาน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04 และ T08 กล่าวไว้ว่า ควรสนับสนุนระบบวัดผลที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การประเมินก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T05 และ T06 กล่าวว่า ไม่ควรยึดเฉพาะคะแนนสอบ เพราะผู้เรียนบาลีบางคนค่อย ๆ พัฒนา แต่ไม่สามารถแสดงศักยภาพได้เต็มที่ในการสอบครั้งเดียว ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T07 กล่าวว่า ควรมีการประเมินแบบต่อเนื่อง ไม่ใช่ประเมินปีละ 1-2 ครั้ง เพราะการประเมินผลแบบต่อเนื่องช่วยให้ครูมองเห็นพัฒนาการของผู้เรียน และช่วยวางแผนสอนซ่อมเสริมได้ทันเวลา

ด้านปียาจา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยส่วนมากกล่าวไว้เหมือนกันว่า หลังการสอบและประเมินผลแล้ว ครูควรให้คำแนะนำด้วยความเมตตา โดยอธิบายว่าผิดตรงไหนและควรปรับอย่างไร ไม่ใช่บอกเพียงว่าสอบผ่านหรือสอบตก ผู้เรียนที่สอบไม่ผ่านยังต้องการกำลังใจ เพราะถ้าขาดกำลังใจอาจเลิกเรียนกลางคันได้

ด้านอรรถจริยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T04-T06 กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า ครูควรช่วยเหลือผู้เรียนที่ผลการเรียนอ่อนด้วยการวิเคราะห์ข้อบกพร่องเป็นรายคนแล้วจัดสอนซ่อมเสริม ผู้ให้ข้อมูล

สำคัญท่านที่ T07 กล่าวว่า ครูควรติดตามผลและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ T08 กล่าวว่า ถ้ามีระบบติดตามหลังการประเมิน ผู้เรียนจะมีโอกาสพัฒนาขึ้นจริงได้

ด้าน สมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยส่วนมากกล่าวไว้คล้ายคลึงกันว่า การให้โอกาสผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียนมีความสำคัญมาก เพราะสะท้อนว่าการประเมินมุ่งช่วยให้ผู้เรียนพัฒนา ไม่ใช่ตัดสินเพียงอย่างเดียว เช่น อาจเปิดโอกาสให้ทำแบบฝึกเพิ่มเติม สอบซ่อมเพิ่มเติม หรือทบทวนเฉพาะเรื่องแล้วประเมินใหม่ วิธีนี้เหมาะกับการเรียนบาลีซึ่งต้องอาศัยการฝึกซ้ำและความต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การวัดผลที่ดีควรเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ มิใช่ใช้เพียงเพื่อจำแนกผู้เรียนว่าผ่านหรือไม่ผ่านเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การประเมินผลควรมีลักษณะเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องมีการติดตามช่วยเหลือผู้เรียนภายหลังการประเมินด้วย

ในมิติของ ทาน ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเสนอให้มีการพัฒนาระบบวัดผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน และใช้แรงเสริมเชิงบวก เช่น การให้รางวัลแก่ผู้เรียนที่มีผลการเรียนดีหรือมีความขยันหมั่นเพียร แนวทางนี้ชี้ให้เห็นว่า การให้ในบริบทของการประเมินผล หมายถึงการให้โอกาส ให้แรงเสริม และให้ระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของผู้เรียน

ในมิติของ ปิยวาทา ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า ครูควรให้คำแนะนำหลังการสอบหรือหลังการประเมิน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจข้อผิดพลาดของตน และควรใช้ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ ไม่ทำลายกำลังใจ การประเมินที่มีข้อมูลย้อนกลับอย่างเหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และไม่รู้สึกลัวการสอบเป็นเพียงการตัดสินคุณค่าเพียงครั้งเดียว

ในมิติของ อตถจริยา ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการสอบ การเรียนในชั้นเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงควรช่วยเหลือผู้เรียนที่มีผลการเรียนอ่อนเป็นกรณีพิเศษ ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการประเมินผลควรทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของการสอน และต้องเชื่อมโยงกับกระบวนการสอนซ่อมเสริมและการดูแลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

ในมิติของ สมานัตตดา ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอให้ประเมินผู้เรียนอย่างเท่าเทียม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนปรับปรุงผลการเรียนได้ โดยไม่เลือกปฏิบัติระหว่างผู้เรียนเก่งกับผู้เรียนอ่อน แนวทางนี้สะท้อนหลักความเป็นธรรมทางการศึกษาอย่างเด่นชัด เพราะการวัดผลที่เป็นธรรมย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในระบบ และพร้อมพัฒนาตนเองต่อไป

กล่าวโดยสรุป แนวทางการส่งเสริมด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสร้างระบบประเมินที่เอื้อต่อการพัฒนา การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ การประเมินอย่าง

ต่อเนื่องพร้อมการช่วยเหลือผู้เรียน และการยึดหลักความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการประเมินผล

4.2.6 การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4

เมื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 5 ด้าน พบว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีลักษณะเป็นแนวทางบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งระบบ กล่าวคือ มิได้มุ่งเฉพาะการพัฒนาเนื้อหาวิชา แต่ครอบคลุมการสนับสนุนทรัพยากร การสื่อสารสร้างแรงจูงใจ การช่วยเหลือเชิงปฏิบัติ และการสร้างความเสมอภาคแก่ผู้เรียนในทุกมิติของการศึกษา

กล่าวในเชิงสังเคราะห์ หลักทวน ทำหน้าที่เป็นฐานของการสนับสนุนปัจจัยเกื้อกูลต่อการเรียน เช่น หนังสือเรียน สื่อการเรียน งบประมาณ ทุนการศึกษา ระบบการให้รางวัล และโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนมากขึ้น หลักปิยวาจา ทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศที่ดี ผ่านการอธิบายอย่างเข้าใจง่าย การให้กำลังใจ การชื่นชมผลงาน และการให้คำแนะนำเชิงสร้างสรรค์ หลักอรรถจริยา ทำหน้าที่เป็นแนวทางแห่งการลงมือช่วยเหลือผู้เรียน เช่น การสอนเสริม การจัดหลักสูตรพื้นฐาน การใช้วิธีสอนที่หลากหลาย การพัฒนาสื่อ และการจัดกิจกรรมฝึกทักษะ ส่วน หลักสมานัตตตา ทำหน้าที่เป็นฐานของความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้ สื่อ กิจกรรม และการประเมินผลอย่างเป็นธรรม

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และสามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้จริง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม และได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

4.2.7 สรุปผลการวิเคราะห์

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการเรียนบาลีได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยหลักทวนช่วยสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษา หลักปิยวาจาช่วยเสริมแรงจูงใจและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี หลักอรรถจริยาช่วยให้เกิดการช่วยเหลือผู้เรียนอย่างจริงจังผ่านการสอนเสริม การพัฒนาสื่อ และการจัดกิจกรรมฝึกทักษะ ขณะที่หลัก

สมานัตตาช่วยสร้างความเสมอภาคในการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมและได้รับการประเมินอย่างเป็นธรรม

เมื่อบูรณาการหลักทั้ง 4 เข้ากับด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลแล้ว จึงก่อให้เกิดแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีความครอบคลุม เป็นระบบ และสามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4.2 สรุปผลการวิเคราะห์การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี 5 ด้าน เข้ากับ หลักสังคหวัตถุ 4

ด้าน	ทวน	ปิยวาจา	อัตถจริยา	สมานัตตา
1) ด้านหลักสูตร	สนับสนุนหนังสือเรียน สื่อต่าง ๆ เอกสาร และทุนการศึกษา	อธิบาย ความสำคัญของการเรียนบาลี สร้างเจตคติที่ดี	จัดหลักสูตรเสริมพื้นฐาน ทิวเสริมและปรับปรุงหลักสูตรให้ เหมาะกับผู้เรียน	ดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2) ด้านการจัดการเรียนการสอน	สนับสนุนสื่ออุปกรณ์ และงบประมาณเพื่อการสอน	ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย ให้กำลังใจ สร้างบรรยากาศเป็นมิตร	ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เช่น อธิบาย ฝึกแปล อภิปราย แบบฝึกหัด	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
3) ด้านสื่อการเรียนการสอน	จัดหาสื่อหลากหลาย เช่น หนังสือ แผนผัง สื่อดิจิทัล วิดีโอ	ใช้สื่อประกอบคำอธิบายอย่างเหมาะสมเพื่อ เพิ่มความสนใจ	พัฒนาสื่อใหม่และจัดทำแบบฝึกเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง	ให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อได้อย่างเท่าเทียม
4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	สนับสนุนการแข่งขัน ค่ายวิชาการ กิจกรรมชิงทุน	ชื่นชม ให้กำลังใจและยกย่องเชิดชู ผลงานของผู้เรียน	จัดกิจกรรมฝึกทักษะ เช่น แปลบาลี ตอบปัญหา อภิปราย	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง

5) ด้านการวัดผล และประเมินผล	พัฒนาระบบวัด ผลที่เหมาะสม และใช้แรงเสริม เชิงบวก	ให้คำแนะนำหลัง การสอบอย่าง สร้างสรรค์	ประเมินอย่าง ต่อเนื่อง และ ช่วยเหลือผู้เรียน ที่มีผลการเรียน อ่อน	ประเมินอย่าง สม่ำเสมอ เปิด โอกาสให้ ปรับปรุงผลการ เรียนเป็นระยะ ๆ
---------------------------------	---	---	---	---

ตารางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้ครบทั้ง 5 ด้าน โดยมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การจัดสื่อ การจัดกิจกรรม ไปจนถึงการวัดผลและประเมินผล อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในส่วน 4.2 นี้ พบว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรมใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล โดยหลักทวนเน้นการสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษาหลักพิจารณาเน้นการสื่อสารสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศที่ดี หลักอรรถจริยาเน้นการลงมือช่วยเหลือผู้เรียนอย่างจริงจัง และหลักสมานัตตตวนเน้นความเสมอภาคและการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง จึงสรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน (รหัสกลุ่ม E = Expert) ประกอบด้วย เจ้าสำนักศาสนศึกษา (E01) พระปริยัตินิเทศ (E02) ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (E03-E05) และนักวิชาการพระพุทธศาสนา (E06-E07) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งผู้วิจัยได้มาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา 2 ขั้นตอน นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 รูป/คน ได้ให้ความเห็นว่าแนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเป็นไปได้เหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ตอบคำถามและมีข้อเสนอแนะรวมถึงความคิดเห็นเพิ่มเติม จากการที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเพิ่มเติมเพื่อนำเข้าสู่การสนทนาและคำถามสรุปการสนทนา ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ E01 ได้แสดงความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะว่า

การเรียนบาลีมีจุดเด่นที่หลักสูตรชัดเจนและเป็นรากฐานทางพระพุทธศาสนา แต่ควรพัฒนาวิธีสอน สื่อการเรียน และแรงจูงใจผู้เรียน แนวคิดสังคหวัตถุ 4 ถือว่าเหมาะสม เพราะช่วยให้การบริหาร การสอน และการดูแลผู้เรียนเป็นระบบมากขึ้น ด้านหลักสูตร ควรสนับสนุนหนังสือ สื่อ และทุนการศึกษาอย่างเพียงพอ ควรมีหลักสูตรปรับพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ และจัดการเรียนตามความแตกต่างของผู้เรียน สิ่งที่ต้องปรับก่อนคือพื้นฐานผู้เรียนในระดับต้น ด้านการสอน วิธีสอนปัจจุบันยังกระตุ้นผู้เรียนได้ไม่เต็มที่ จึงควรใช้วิธีสอนที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น ด้านสื่อ สื่อปัจจุบันยังไม่เพียงพอ ควรเพิ่มสื่อดิจิทัล แผนผังไวยากรณ์ วิดีโอ และแบบฝึกหัด เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้น ด้านกิจกรรม กิจกรรมส่งเสริมยังควรเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการแข่งขันแปลบาลี ตอบปัญหาธรรมะ และค่ายวิชาการ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจได้ดี ด้านการวัดผล ควรประเมินอย่างต่อเนื่อง ไม่เน้นสอบปลายภาคเพียงอย่างเดียว และควรมีการให้คำแนะนำหลังสอบพร้อมสอนเสริมผู้เรียนที่อ่อน แนวทางที่ได้จริงมากที่สุดคือการปรับวิธีสอนและเสริมแรงจูงใจ ส่วนที่ควรเริ่มก่อนคือการจัดพื้นฐานผู้เรียนใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ E02 ได้แสดงความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะว่า

จุดเด่นคือระบบการเรียนบาลีมีมาตรฐานและมีการสอบที่ชัดเจน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านวิธีสอน สื่อ และกิจกรรม แนวคิดสังคหวัตถุ 4 เหมาะสมและนำไปใช้ได้จริงในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านหลักสูตร การสนับสนุนทรัพยากรมีความจำเป็นมาก หลักสูตรเสริมพื้นฐานมีความเป็นไปได้สูง และควรดูแลผู้เรียนตามศักยภาพ สิ่งสำคัญที่สุดคือปรับพื้นฐานผู้เรียนให้พร้อมก่อนเรียนเนื้อหาหายาก ด้านการสอน วิธีสอนเดิมยังไม่เพียงพอ ควรใช้การอภิปราย การทำงานกลุ่ม และการฝึกแปล เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและคิดวิเคราะห์มากขึ้น ด้านสื่อ สื่อยังไม่หลากหลาย ควรพัฒนาให้มีทั้งหนังสือ สื่อภาพ สื่อออนไลน์ และแบบฝึกหัดที่เหมาะสมกับระดับผู้เรียน ด้านกิจกรรม กิจกรรมทางวิชาการมีความสำคัญมาก เพราะช่วยฝึกทักษะและกระตุ้นความสนใจ ควรจัดอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับวัยผู้เรียน ด้านการวัดผล การวัดผลปัจจุบันยังสะท้อนความสามารถได้ไม่ครบ ควรมีการประเมินระหว่างเรียน ให้คำแนะนำ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียน แนวทางที่เหมาะสมที่สุดคือการปรับการสอนและจัดกิจกรรมเสริม ส่วนที่ควรเริ่มก่อนคือหลักสูตรเสริมพื้นฐาน

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ E03-E05 ได้แสดงความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะในทิศทางเดียวกันว่า

จุดเด่นคือครูมีความรู้และผู้เรียนได้ฝึกวินัยกับการคิดวิเคราะห์ แต่ปัญหาคือผู้เรียนจำนวนหนึ่งมองว่าบาลียาก สื่อยังน้อย และขาดแรงจูงใจ แนวคิดสังคหวัตถุ 4 เหมาะสมมาก เพราะใช้ได้ทั้งใน

ชั้นเรียนและการดูแลผู้เรียน ด้านหลักสูตร หนังสือและสื่อช่วยได้มาก หลักสูตรเสริมพื้นฐานควรมีอย่างยิ่ง และควรสอนโดยคำนึงถึงความต่างของผู้เรียน สิ่งที่ต้องปรับก่อนคือการปูพื้นฐานไวยากรณ์ และการแปลเบื้องต้น (ในด้านหลักสูตรนี้ เฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ E04 เสนอเพิ่มเติมว่า หลักสูตรการเรียนในแต่ละชั้นที่ใช้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะประโยคขั้นต้น ดูจะมีมากเกินไปสำหรับมือใหม่ หากลดจำนวนเนื้อหาลงให้เหมาะสมกับนักเรียนใหม่ โดยเน้นการสอนไวยากรณ์เป็นหลัก จะช่วยได้มากในการพัฒนาการเรียนบาลีให้น่าสนใจยิ่งขึ้น ส่วนประโยคขั้นสูง เนื้อหาใดมีการซ้ำซ้อนก็ควรตัดออกเสียบ้าง เพื่อไม่ให้เนื้อหาดูเยิ่นเย้อเกินไป) ด้านการสอน วิธีสอนปัจจุบันยังต้องปรับ ควรเพิ่มการฝึกปฏิบัติ การถามตอบ การแปลร่วมกัน และการเรียนแบบกลุ่ม บรรยายภาสที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนกล้าถามมากขึ้น ด้านสื่อ สื่อยังไม่พอ ควรมีแผนผังสรุปบทเรียน วิดีโออธิบาย และแบบฝึกหัดเสริมที่ใช้ได้จริงในห้องเรียน ด้านกิจกรรม กิจกรรมยังมีไม่มากพอ ควรจัดแข่งขันแปลบาลี ตอบปัญหา และกิจกรรมฝึกทักษะเป็นกลุ่ม เพราะช่วยให้ผู้เรียนสนุกและกล้าแสดงออก ด้านการวัดผล ควรใช้ทั้งการสอบ การบ้าน การฝึกแปล และการประเมินระหว่างเรียน พร้อมติดตามผู้เรียนที่อ่อนเป็นรายบุคคล สรุปสิ่งที่ทำได้จริงทันทีคือปรับวิธีสอนและเพิ่มแบบฝึก ส่วนที่ควรเริ่มก่อนคือสอนพื้นฐานและติดตามผู้เรียนอ่อนอย่างใกล้ชิด

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ E06 และ E07 ได้แสดงความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกันว่า

การเรียนบาลีมีคุณค่าอย่างมากต่อการเข้าถึงพระไตรปิฎกโดยตรง แต่ควรปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนยุคใหม่มากขึ้น ทั้งด้านวิธีสอน สื่อ และกิจกรรม แนวคิดสังคหวัตถุ 4 มีความเหมาะสม เพราะสอดคล้องทั้งหลักธรรมและหลักการศึกษา ด้านหลักสูตร การให้ทรัพยากรเป็นฐานสำคัญ การจัดพื้นฐานผู้เรียนใหม่จำเป็น และการดูแลอย่างเสมอภาคควรทำอย่างจริงจัง สิ่งที่ต้องปรับก่อนคือความยากของเนื้อหาในช่วงเริ่มต้น ด้านการสอน การสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากขึ้น ใช้วิธีหลากหลาย และสร้างปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ไม่ใช่เพียงท่องจำ ด้านสื่อ ควรพัฒนาสื่อร่วมสมัย เช่น สื่อดิจิทัล อินโฟกราฟิก และคลังแบบฝึก เพื่อให้การเรียนบาลีเข้าถึงง่ายและน่าสนใจขึ้น ด้านกิจกรรม กิจกรรมที่เหมาะสมคือกิจกรรมฝึกใช้ความรู้จริง เช่น แปลบาลี วิเคราะห์ศัพท์ และตอบปัญหาธรรมะ เพราะช่วยพัฒนาทั้งความรู้และแรงจูงใจ ด้านการวัดผล การประเมินควรหลากหลายและต่อเนื่อง ควรเน้นการพัฒนาผู้เรียนมากกว่าการตัดสินผลเพียงครั้งเดียว สรุป แนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุดคือการปรับการสอนและพัฒนาสื่อ ส่วนที่ควรเริ่มก่อนคือการจัดระบบพื้นฐานผู้เรียนและการประเมินระหว่างเรียน

จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 รูป/คน ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การพัฒนาการเรียนบาลีในปัจจุบันจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ กิจกรรมเสริมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ในภาพรวม ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 รูป/คน เห็นตรงกันว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิดที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับนำมาใช้ส่งเสริมการเรียนบาลี เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดี การเกื้อกูลช่วยเหลือ การให้กำลังใจ และการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้โดยตรงกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งในระดับผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่การเรียนบาลียังเผชิญปัญหาเรื่องความยากของเนื้อหา การขาดแรงจูงใจ สื่อการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่ยังเน้นการท่องจำมากกว่าการสร้าง ความเข้าใจเชิงวิเคราะห์

4.3.1 แนวทางการส่งเสริม “ด้านหลักสูตร”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เสนอว่า การพัฒนาด้านหลักสูตรควรเริ่มจากการวางรากฐานความรู้ของผู้เรียนให้มั่นคงก่อน เนื่องจากผู้เรียนจำนวนมากเข้าสูการเรียนบาลี โดยยังไม่มีพื้นฐานด้านภาษา อักษรบาลี และหลักไวยากรณ์เบื้องต้นที่เพียงพอ ทำให้เกิดความยากลำบากในการเรียนตั้งแต่ระยะแรก เมื่อไม่เข้าใจเนื้อหาพื้นฐานก็ย่อมส่งผลให้การเรียนในระดับสูงขึ้นไปมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น จนเกิดความท้อแท้และขาดแรงจูงใจในการเรียนในที่สุด ดังนั้น แนวทางสำคัญคือการจัด หลักสูตรเสริมพื้นฐาน หรือคอร์สปรับพื้นฐานก่อนเข้าสู่บทเรียนหลัก เพื่อช่วยให้ผู้เรียนค่อย ๆ ปรับตัวและสร้างความพร้อมทางวิชาการอย่างเป็นลำดับขั้น

เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า การสนับสนุนด้านหลักสูตรสามารถอธิบายได้ผ่านหลัก ทาน และ อุตถจริยา เป็นสำคัญ กล่าวคือ หลักทานสะท้อนในรูปของการจัดหาหนังสือแบบเรียน สื่อประกอบ และทุนหรือโอกาสทางการศึกษาให้ผู้เรียนเข้าถึงได้อย่างเพียงพอ ขณะที่หลักอุตถจริยาสะท้อนในรูปของการจัดหลักสูตรเสริม การสอนปรับพื้นฐาน และการให้ความช่วยเหลือเชิงวิชาการแก่ผู้เรียนที่ยังตามบทเรียนไม่ทัน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับหลัก สมานัตตตา ในแง่ของการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนแต่ละรูป/คน โดยครูและโรงเรียนควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับพื้นฐาน ความสามารถ และศักยภาพที่แตกต่างกัน เช่น การจัดกลุ่มเรียนตามระดับความสามารถ หรือการสอนเสริมเฉพาะรายสำหรับผู้เรียนที่อ่อนกว่าเพื่อนร่วมชั้น

กล่าวโดยสรุป ด้านหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าแนวทางที่ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วนที่สุด คือ การจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ ควบคู่กับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียน ทั้งนี้เพราะเป็นแนวทางที่ช่วยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และวางพื้นฐานให้ผู้เรียนสามารถเรียนบาลีในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.2 แนวทางการส่งเสริม “ด้านการจัดการเรียนการสอน”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านให้ความสำคัญกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก โดยเห็นว่า ปัญหาสำคัญของการเรียนบาลีในปัจจุบันส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้วิธีสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยาย การท่องจำ และการแปลตามตำราเป็นหลัก ซึ่งแม้จะมีข้อดีในแง่ความเป็นระบบและความถูกต้องตามแบบแผน แต่กลับไม่สามารถกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้เพียงพอในบริบทปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิจึงเสนอให้ปรับวิธีสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปรายในชั้นเรียน การทำงานกลุ่ม การฝึกแปลร่วมกัน การใช้คำถามกระตุ้นการคิด และการเชื่อมโยงเนื้อหาบาลีกับหลักธรรมและการใช้ประโยชน์จริงทางพระพุทธศาสนา

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลัก อัตถจริยา อย่างเด่นชัด เพราะเป็นการลงมือช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ครูมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดเนื้อหา แต่ยังเป็นผู้อำนวยความสะดวกเรียนรู้ ชี้แนะ ติดตาม และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน หลัก ปิยวาจา ก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ เพราะผู้ทรงคุณวุฒิเห็นตรงกันว่า การใช้คำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน และให้กำลังใจ จะช่วยลดความกลัวต่อวิชาบาลี ทำให้ผู้เรียนกล้าถาม กล้าคิด และกล้ามีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าครูควรวางตนอย่างเหมาะสมและปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียม ซึ่งสะท้อนหลัก สมานัตตตา โดยตรง กล่าวคือ การไม่ลำเอียง การเข้าใจความแตกต่างของผู้เรียน และการให้โอกาสผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ จะช่วยสร้างความไว้วางใจและศรัทธาต่อครูผู้สอน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ในด้านการจัดการเรียนการสอน แนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสมคือ การพัฒนาวิธีสอนให้หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร และใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ระหว่างครูกับผู้เรียน

4.3.3 แนวทางการส่งเสริม “ด้านสื่อการเรียนการสอน”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านสะท้อนตรงกันว่า สื่อการเรียนการสอนบาติในปัจจุบันยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านปริมาณ ความทันสมัย และความหลากหลาย โดยยังพึ่งพาดำรงแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบันที่คุ้นเคยกับสื่อภาพ เสียง วิดีโอ และเทคโนโลยีดิจิทัล ด้วยเหตุนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิจึงเสนอให้มีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ เช่น วิดีโอการสอน แผนผังไวยากรณ์บาติ แอปพลิเคชันการเรียนบาติ แบบฝึกหัดออนไลน์ และสื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น และเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น

เมื่อเชื่อมโยงกับหลักสังคหวัตถุ 4 จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสัมพันธ์กับหลัก ทาน อย่างชัดเจน เพราะเป็นการให้และการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาแก่ผู้เรียนอย่างทั่วถึง การมีสื่อที่เหมาะสมและเพียงพอจะช่วยลดอุปสรรคในการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้มากขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง การพัฒนาสื่อยังสะท้อนหลัก อัตถจริยา เพราะเป็นการจัดสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่เพียงการสอนในชั้นเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วย

ในเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นว่า สื่อการเรียนการสอนมิใช่เพียงเครื่องมือเสริม แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแปลงบทเรียนบาติที่มีความยากและเป็นนามธรรมให้กลายเป็นสิ่งที่ผู้เรียนเข้าถึงได้ง่ายขึ้น หากโรงเรียนสามารถพัฒนาสื่อที่ตอบสนองต่อผู้เรียนแต่ละระดับ ก็จะช่วยลดความรู้สึกว่าบาติเป็นวิชาที่ยากเกินไป และส่งผลเชิงบวกต่อแรงจูงใจในการเรียนในระยะยาว

4.3.4 แนวทางการส่งเสริม “ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการเรียนบาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ได้แสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง และได้เกิดประสบการณ์ทางวิชาการที่มากกว่าการนั่งเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว กิจกรรมที่ได้รับการเสนอได้แก่ การแข่งขันแปลบาติ การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ค่ายวิชาการบาติ การฝึกแปลเป็นกลุ่ม และกิจกรรมวิชาการอื่น ๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะด้านภาษา การคิดวิเคราะห์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

กิจกรรมดังกล่าวสามารถอธิบายผ่านหลัก อัตถจริยา ได้อย่างเด่นชัด เพราะเป็นการจัดสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง ทั้งในแง่การพัฒนาทักษะทางวิชาการและการสร้างแรงจูงใจในการ

เรียน ขณะเดียวกัน หากกิจกรรมเหล่านี้ได้รับการออกแบบและดำเนินการด้วยบรรยากาศที่ดี มีการให้กำลังใจ และการยกย่องเชิงสร้างสรรค์ ก็จะสัมพันธ์กับหลัก ปิยวาจา ด้วย ส่วนในกรณีที่โรงเรียน สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ หรือรางวัลเพื่อส่งเสริมกิจกรรม ก็ย่อมสะท้อนหลัก ทาน ที่มุ่งให้ การสนับสนุนแก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม

ในเชิงพรรณนา อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนมีบทบาทเป็น “พื้นที่เชื่อมต่อ” ระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับประสบการณ์จริงของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมิได้เรียนบาลีเพื่อการสอบ เพียงอย่างเดียว แต่เกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง เห็นคุณค่าของการเรียนบาลี และ เกิดแรงผลักดันที่จะพัฒนาตนเองต่อไป

4.3.5 แนวทางการส่งเสริม “ด้านการวัดผลและประเมินผล”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ระบบการวัดผลการเรียน บาลีในปัจจุบันยังเน้นการสอบเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการสอบในห้องเรียนและการสอบสนามหลวง ทำให้ผู้เรียนจำนวนหนึ่งเกิดความกดดัน ท้อแท้ หรือมุ่งเรียนเพื่อการสอบมากกว่าการเรียนรู้เพื่อความ เข้าใจ ดังนั้นจึงควรปรับแนวทางการประเมินผลให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น การประเมิน ระหว่างเรียน การทำแบบฝึกหัด การแปลในชั้นเรียน การสังเกตพัฒนาการของผู้เรียน การให้ ข้อเสนอแนะหลังการสอบ และการจัดสอนเสริมสำหรับผู้เรียนที่มีผลการเรียนอ่อน แนวทางเหล่านี้จะ ช่วยให้การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการตัดสินผลการเรียน เท่านั้น

เมื่อพิจารณาตามหลักสังคหวัตถุ 4 จะพบว่า การวัดผลและประเมินผลที่ดีต้องสอดคล้องกับ หลัก สมานัตตตา กล่าวคือ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ขณะเดียวกัน หลัก ปิยวาจา ก็มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนผลการ เรียน เพราะการให้ข้อเสนอแนะด้วยถ้อยคำที่เหมาะสมและสร้างกำลังใจจะช่วยให้ผู้เรียนไม่รู้สึกล้มเหลว แต่กลับมองเห็นแนวทางในการปรับปรุงตนเอง ส่วนหลัก อัตถจริยา ปรากฏในรูปของการ สอนเสริม การช่วยแก้ไขจุดบกพร่อง และการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมด้านการวัดผลและประเมินผลควรมุ่งไปที่การประเมินเพื่อพัฒนา มากกว่าการประเมินเพื่อตัดสินเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความ มั่นใจ และไม่ถอยใจจากการเรียนบาลี

4.3.6 สังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรีชาธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรีชาธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 ควรดำเนินไปในลักษณะบูรณาการ โดยไม่แยกแต่ละด้านออกจากกันอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ หลักทวน ควรถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนทรัพยากร หนังสือสื่อการเรียน และโอกาสทางการศึกษาให้เพียงพอ หลักปิยวาจา ควรถูกนำมาใช้ในการสร้างบรรยากาศทางการเรียนที่เป็นมิตร อบอุ่น และให้กำลังใจ หลักอรรถจริยา ควรถูกนำมาใช้ในการช่วยเหลือผู้เรียนอย่างจริงจัง ทั้งผ่านการสอนเสริม การจัดกิจกรรม และการพัฒนาวิธีสอนที่หลากหลาย ส่วนหลักสมานัตตตา ควรถูกนำมาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเป็นธรรม เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

ในภาพรวม แนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงมากที่สุด คือ การพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การสร้างแรงจูงใจในการเรียน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ขณะที่แนวทางที่ควรเริ่มดำเนินการก่อน คือ การจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยลดปัญหาการเรียนไม่ทันและทำให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาบาลีได้ง่ายขึ้นในระยะยาว

4.3.7 สรุปผลการวิเคราะห์

สรุปได้ว่า ผลการสนทนากลุ่มสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การส่งเสริมการเรียนรู้พระปรีชาธรรมแผนกบาลีในบริบทปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุมทั้งด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อ กิจกรรม และการวัดผลประเมินผล โดยมีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐานคิดสำคัญในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะหลักธรรมดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาปรับใช้เป็นกรอบในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจ ความเข้าใจ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาการเรียนบาลีให้มีประสิทธิภาพ ไม่อาจอาศัยเพียงการคงรูปแบบเดิมไว้ แต่ต้องเสริมด้วยการ “ให้” อย่างเพียงพอ “พูด” อย่างสร้างสรรค์ “ช่วยเหลือ” อย่างจริงจัง และ “ปฏิบัติ” อย่างเสมอภาค ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสาระสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4 อันจะนำไปสู่การยกระดับการเรียนรู้พระปรีชาธรรมแผนกบาลีให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 4.3 สรุปแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลัก
สังคหวัตถุ 4

ด้าน การพัฒนา	ทวน	ปิยวาจา	อรรถจริยา	สมานัตตตา	ตัวชี้วัด
1. ด้าน หลักสูตร	จัดหาหนังสือ แบบเรียน เอกสาร และ ทุนการศึกษา ให้เพียงพอ	อธิบายหลัก สูตรให้ผู้เรียน เข้าใจง่าย ชี้แจงแนว ทางการเรียน อย่างเป็น กันเอง	จัดหลักสูตร เสริมพื้นฐาน/ ปรับพื้นฐาน ก่อนเรียน และสอนเสริม เพิ่มเติม	จัดหลักสูตร ให้เหมาะสม กับระดับ พื้นฐานของ ผู้เรียนที่ แตกต่างกัน	ผู้เรียนมีความ เข้าใจในหลัก สูตรและแนว ทางการเรียน มากขึ้นและมี ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน สอดคล้องกับ ศักยภาพตน
2. ด้านการ จัดการเรียน การสอน	สนับสนุน อุปกรณ์การ เรียน ห้องเรียนและ ทรัพยากรที่ เอื้อต่อการ เรียนรู้	ใช้คำพูด สุภาพ ให้ กำลังใจ สร้าง บรรยากาศ การเรียนรู้ เป็นมิตร	ปรับวิธีสอนให้ หลากหลาย เช่น อภิปราย กลุ่ม และการ เรียนแบบมี ส่วนร่วม	ปฏิบัติต่อ ผู้เรียนอย่าง เท่าเทียม เปิดโอกาส ให้ทุกคนมี ส่วนร่วม	ผู้เรียนมีส่วน ร่วมในการจัด กิจกรรม เพิ่มขึ้นและ บรรยากาศใน ชั้นเรียนเอื้อ ต่อการเรียนรู้
3. ด้านสื่อ การเรียน การสอน	จัดหาสื่อที่ หลากหลาย เช่น หนังสือ สื่อดิจิทัล แอป พลิเคชัน	อธิบายการใช้ สื่ออย่าง เข้าใจง่าย และกระตุ้น ให้ผู้เรียนใช้ สื่ออย่าง ต่อเนื่อง	พัฒนาสื่อใหม่ เช่น มัลติมีเดีย แบบฝึกหัด ออนไลน์ เพื่อ ช่วยการเรียนรู้	เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนเข้า ถึงสื่อได้ อย่างทั่วถึง	ผู้เรียน สามารถ เข้าถึงสื่อและ อย่างทั่วถึง และสามารถ ใช้สื่อเพื่อ พัฒนา การ เรียนรู้ได้ อย่างมี ประสิทธิภาพ

4. ด้าน กิจกรรมการ เรียนรู้	สนับสนุน งบประมาณ วัสดุ และ รางวัลสำหรับ กิจกรรมต่าง ๆ	ให้คำชมเชย และกำลังใจ ในการเข้า ร่วมกิจกรรม	จัดกิจกรรม เช่น แข่งขัน แปลบาลี ค่าย วิชาการ และ กิจกรรมกลุ่ม	เปิดโอกาส ให้ผู้เรียน ทุกคนเข้า ร่วมกิจกรรม อย่างเสมอ ภาค	ผู้เรียนเข้า ร่วมกิจกรรม ทางวิชาการ และกิจกรรม ส่งเสริมการ เรียนรู้เพิ่มขึ้น และมี แรงจูงใจใน การเรียน มากยิ่งขึ้น
5. ด้านการ วัดผลและ ประเมินผล	จัดทำ เครื่องมือ ประเมินที่ หลากหลาย และเหมาะสม	ให้ข้อเสนอ แนะเชิงบวก สร้างกำลังใจ แก่ผู้เรียน	จัดสอนเสริม ติดตามผล และช่วยแก้ไข จุดบกพร่อง ของผู้เรียน	ประเมินผล การเรียน อย่างเท่า เทียมและ สม่ำเสมอ คำนึงถึง ความแตก ต่างของผู้ เรียน	ผู้เรียนได้รับ การวัดผล และประเมิน ผลอย่าง เหมาะสม และเป็นธรรม รวมทั้งได้รับ การติดตาม และพัฒนา อย่างต่อเนื่อง

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน โดยแต่ละหลักธรรมมีบทบาทที่แตกต่างแต่เกื้อกูลกัน กล่าวคือ

1. ทาน เน้นการสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษา
2. ปิยวาจา เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
3. อตถจริยา เน้นการช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม
4. สมานัตตตา เน้นความเสมอภาคและความเป็นธรรม

ซึ่งเมื่อบูรณาการทั้ง 4 หลักเข้าด้วยกัน จะทำให้การพัฒนาการเรียนบาลีมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การกำหนดตัวชี้วัดในแต่ละด้านจะช่วยสะท้อนผลลัพธ์ของการ

ดำเนินงานได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนความพึงพอใจของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน การพัฒนาแนวทาง และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จนก่อให้เกิดองค์ความรู้จากการวิจัยในลักษณะของ โมเดลเชิงบูรณาการ (Integrated Model) ซึ่งสามารถอธิบายได้เป็นลำดับดังต่อไปนี้

4.4.1 ลักษณะองค์ความรู้ในรูปแบบโมเดลเชิงบูรณาการ

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มิใช่การพัฒนาเฉพาะองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาเชิงระบบ (Systematic Development) ที่องค์ประกอบทุกด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นองค์รวม โดยมี “การส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี” เป็นแกนกลางสำคัญของโมเดล ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงกระบวนการจัดการศึกษาเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างสมดุล

องค์ประกอบของโมเดลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) องค์ประกอบเชิงระบบด้านการจัดการศึกษา 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดผลและประเมินผล และ 2) องค์ประกอบเชิงหลักธรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน รวมถึงสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งสององค์ประกอบดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กันอย่างสอดคล้องและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง กล่าวคือ ระบบการจัดการศึกษาที่ดีจะช่วยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้มีความเป็นรูปธรรม ขณะที่หลักสังคหวัตถุ 4 จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ความเอื้อเฟื้อ และความร่วมมือภายในสถานศึกษา อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถพัฒนาเป็นโมเดลองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 4.1 โมเดลองค์ความรู้จากการวิจัย (PALI-4S MODEL)

ภาพที่ 4.1 PALI-4S MODEL เป็นโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากผลการวิจัย โดย “4S” ประกอบด้วย Support = การสนับสนุน (ทาน) Speech = การสื่อสารที่ดี (ปิยวาจา) Service = การช่วยเหลือเชิงปฏิบัติ (อรรถจริยา) Sameness = ความเสมอภาค (สมานัตตา) ซึ่งแสดงองค์ความรู้จากการวิจัยในลักษณะของโมเดลเชิงบูรณาการ (Integrated Model) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อันประกอบด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบัน การพัฒนาแนวทาง และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมี “การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี” เป็นแกนกลางของโมเดล ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเชิงระบบในการวิจัยครั้งนี้

ในเชิงโครงสร้าง โมเดลดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

(1) องค์ประกอบภายใน (Internal Components) คือ ระบบการจัดการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกหลักของกระบวนการเรียนรู้

(2) องค์ประกอบภายนอก (External Driving Forces) คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อรรถจริยา และสมานัตตา ซึ่งทำหน้าที่เป็นแรงขับเคลื่อนเชิงคุณค่า (Value-driven mechanism) ที่สนับสนุนและหล่อเลี้ยงระบบการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาในเชิงกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ หลักสัจพจน์ 4 ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงหลักธรรมที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและคุณภาพของการจัดการเรียนรู้

ตัวแปรกระบวนการ (Process Variables) ได้แก่ ระบบการจัดการศึกษา 5 ด้าน ซึ่งเป็นกลไกในการถ่ายทอดและแปรผลของตัวแปรต้นไปสู่ผลลัพธ์

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งสะท้อนผลลัพธ์ของการพัฒนาทั้งในเชิงประสิทธิภาพการเรียนรู้และคุณภาพผู้เรียน

ความสัมพันธ์ของตัวแปรในโมเดลนี้มีได้เป็นแบบเส้นตรง (Linear Relationship) แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงบูรณาการแบบวงจร (Cyclical and Integrated Relationship) กล่าวคือ หลักสัจพจน์ 4 ทำหน้าที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้าน ในขณะเดียวกัน ระบบการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมก็จะส่งผลย้อนกลับไปเสริมสร้างให้หลักธรรมดังกล่าวเกิดการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ในเชิงการอธิบายกระบวนการ โมเดลนี้สะท้อนว่า การใช้หลัก ทาน จะช่วยสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษาในทุกมิติของระบบการเรียนรู้ การใช้หลัก ปิยวาจา จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การใช้หลัก อัตถจริยา จะช่วยให้เกิดการช่วยเหลือเชิงปฏิบัติและการพัฒนาทักษะอย่างเป็นรูปธรรม และการใช้หลัก สมานัตตตา จะช่วยสร้างความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้ระบบการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านทำงานอย่างสอดคล้องประสานกัน

ดังนั้น โมเดลองค์ความรู้จากการวิจัยในภาพที่ 4.1 นี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง “หลักธรรม” กับ “ระบบการจัดการศึกษา” อย่างเป็นองค์รวม โดยมีความสัมพันธ์เชิงพลวัต (Dynamic Interaction) ที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างแท้จริง

โมเดลองค์ความรู้จากการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 โดยเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริม ซึ่งสะท้อนผ่านหลักสัจพจน์ 4 ในฐานะตัวแปรต้น และแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนผ่านระบบการ

จัดการศึกษา 5 ด้านในฐานะตัวแปรกระบวนการ อันนำไปสู่ผลลัพธ์คือการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรีชา
ธรรม แผนกบาลี ในฐานะตัวแปรตาม

ตารางที่ 4.4 ตารางการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎี กับองค์ความรู้จากการวิจัย

แนวคิด และทฤษฎี	สาระสำคัญของแนวคิด/ทฤษฎี	องค์ประกอบ ในโมเดล	การประยุกต์ใช้
แนวคิดที่เกี่ยวกับการส่งเสริม	การส่งเสริมการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาผู้เรียน อย่างรอบด้าน ทั้งด้าน โอกาส ทรัพยากร และ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ การเรียนรู้	องค์ประกอบภายนอก หลักสังคหวัตถุ 4 (โดยเฉพาะ “ทาน” และ “ปิยวาจา”)	ใช้เป็นกรอบในการ สนับสนุนทรัพยากร สร้างแรงจูงใจ และ พัฒนาบรรยากาศการ เรียนรู้
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริม	ทฤษฎีการจัดการศึกษา เชิงระบบ (System Approach) และแนวคิด การพัฒนาอย่างเป็นองค์ รวม	องค์ประกอบภายใน ระบบการจัด การศึกษา 5 ด้าน	ใช้กำหนดโครงสร้าง การพัฒนาแบบบูรณา การ ทั้งหลักสูตร การ สอน สื่อ กิจกรรม และ การวัดผล
แนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้	แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ การมี ส่วนร่วม และการพัฒนา ศักยภาพรายบุคคล	องค์ประกอบด้าน กิจกรรมการเรียนรู้ สอน และการจัดการ เรียนรู้	ใช้ส่งเสริมการมีส่วน ร่วมของผู้เรียน การ เรียนรู้แบบกลุ่ม และ การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้	พฤติกรรมนิยม (การ เสริมแรง), พหุนิยม (การจัดโครงสร้าง ความรู้), สร้างสรรค์นิยม (การเรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์)	เชื่อมโยงทุก องค์ประกอบ โดยเฉพาะการจัดการ เรียนการสอน สื่อ และการวัดผล	ใช้พัฒนาวิธีสอนที่ หลากหลาย การใช้สื่อ และการประเมินผลที่ ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม
การบูรณาการ แนวคิดและทฤษฎี การส่งเสริมและ การเรียนรู้	การพัฒนาการเรียนรู้ ต้องอาศัยทั้งแนวคิดและ ทฤษฎีร่วมกันอย่างเป็น ระบบ	โมเดล (สังคหวัตถุ 4 + ระบบการศึกษา 5 ด้าน > การส่งเสริม การเรียนรู้)	ก่อให้เกิด “โมเดลเชิงบูรณาการ”

ที่เชื่อมตัวแปรต้น-
กระบวนการ-ตัวแปร
ตาม อย่างเป็นวงจร

4.4.2 องค์ประกอบเชิงระบบด้านการจัดการศึกษา 5 ด้าน

องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี จำเป็นต้องพัฒนาอย่างครอบคลุมใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ทั้ง 5 ด้านนี้เป็นองค์ประกอบภายในของระบบการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ไม่สามารถแยกพัฒนาออกจากกันได้ กล่าวคือ หากองค์ประกอบหนึ่งขาดประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบโดยรวม ในทางกลับกัน หากทั้ง 5 ด้านได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลและสอดคล้องกัน จะส่งผลให้ระบบการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีความเข้มแข็งทั้งในเชิงวิชาการและการเข้าถึงของผู้เรียน

4.4.3 สภาพปัญหาและข้อจำกัดของระบบการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า แม้ระบบการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี จะมีจุดแข็งด้านการรักษา มาตรฐานทางวิชาการและการสืบทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา แต่ยังมีข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่

- เนื้อหาหลักสูตรมีความยากและเข้าถึงยากสำหรับผู้เรียนบางกลุ่ม
- การจัดการเรียนการสอนยังเน้นการท่องจำและการแปลเป็นหลัก
- สื่อการเรียนการสอนยังขาดความหลากหลายและความทันสมัย
- กิจกรรมการเรียนรู้ยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียน
- การวัดผลยังเน้นผลสัมฤทธิ์ด้านความจำมากกว่าการพัฒนารอบด้าน

ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า การส่งเสริมการเรียนรู้บาลีจำเป็นต้องพัฒนาในมิติที่กว้างกว่าเชิง วิชาการ โดยต้องคำนึงถึงแรงจูงใจ ความสัมพันธ์ และการสนับสนุนผู้เรียนควบคู่กันไป

4.4.4 บทบาทของหลักสังคหวัตถุ 4 ในการขับเคลื่อนการพัฒนา

องค์ความรู้จากการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการ พัฒนาการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ได้อย่างเหมาะสม โดยมีบทบาทดังนี้

ทาน : การสนับสนุนทรัพยากร โอกาส และปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น หนังสือ สื่อ เทคโนโลยี เวลา ทุนการศึกษา งบประมาณ และการเอาใจใส่จากผู้สอน

ปิยวาจา : การใช้คำพูดที่เข้าใจง่าย การใช้ถ้อยคำที่สร้างสรรค์และให้กำลังใจ ช่วยสร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร ลดความกดดัน และเสริมแรงจูงใจ

อัตถจริยา : การลงมือช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสอนเสริม การจัดหลักสูตรขั้นพื้นฐาน การใช้วิธีสอนที่หลากหลาย การจัดกิจกรรมฝึกทักษะและพัฒนาผู้เรียน

สมานัตตตา : การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาค เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และประเมินผลอย่างยุติธรรมและทั่วถึง

หลักสังคหวัตถุ 4 มิได้ทำหน้าที่แยกส่วน แต่เป็นกลไกเชิงคุณค่า (Value-driven mechanism) ที่ช่วยเหลือเลี้ยงและเสริมพลังให้ระบบการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.4.5 ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการของโมเดลและข้อสรุปองค์ความรู้

จากโมเดลองค์ความรู้สามารถอธิบายได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ทำหน้าที่เป็น “พลังขับเคลื่อนภายนอก” ที่สนับสนุนองค์ประกอบภายในทั้ง 5 ด้าน ให้เชื่อมโยงเข้าสู่แกนกลาง คือ การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ลักษณะความสัมพันธ์ของโมเดลเป็นแบบ “ความสัมพันธ์เชิงบูรณาการแบบวงจร (Cyclical Integration)” กล่าวคือ ทุกองค์ประกอบทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และส่งผลย้อนกลับต่อกันเป็นระบบเดียวกัน

ดังนั้น องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ต้องอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้าน โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐานในการขับเคลื่อน กล่าวคือ

- ใช้ทาน ในการสนับสนุนทรัพยากรและโอกาส
- ใช้ปิยวาจา ในการสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศ
- ใช้อัตถจริยา ในการช่วยเหลือเชิงปฏิบัติ
- และใช้สมานัตตตา ในการสร้างความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ

เมื่อบูรณาการทั้ง 4 หลักเข้ากับทั้ง 5 ด้านอย่างเป็นระบบ จะก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีความครอบคลุม เหมาะสมกับบริบท และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนของการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 2) ขั้นตอนของการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์เชิงพรรณนาอย่างเป็นระบบ โดยสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์แต่ละประการ ได้ดังนี้

5.1.1 สภาพปัจจุบันของการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวในภาพรวม ยังคงดำเนินไปตามระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบดั้งเดิมที่มีความเป็นแบบแผน มีมาตรฐาน และมีความเชื่อมโยงกับระบบการสอบบาลีสนามหลวงอย่างชัดเจน

ระบบดังกล่าวมีข้อดีในด้านความมั่นคงทางวิชาการ ความเป็นระเบียบ และการรักษามาตรฐานขององค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของผู้เรียนยุคปัจจุบัน พบว่ายังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านความยากของเนื้อหา วิธีการสอนที่ยังเน้นการบรรยายและการท่องจำ ความไม่หลากหลายของสื่อ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ยังมีจำกัด ตลอดจนการวัดผลที่ยังเน้นข้อเขียนและการแปลเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และขาดแรงจูงใจในการเรียนอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งมุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า สภาพปัจจุบันสามารถอธิบายได้ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล โดยในแต่ละด้านมีทั้งจุดเด่นและข้อจำกัดที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

ในด้านหลักสูตร พบว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีความเข้มแข็งในเชิงโครงสร้าง มีมาตรฐาน ใช้ร่วมกันอย่างแพร่หลาย และเชื่อมโยงกับการสอบบาลีสนามหลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีคุณค่าในฐานะเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยตรง อย่างไรก็ตาม หลักสูตรยังมีลักษณะเนื้อหาค่อนข้างยากและซับซ้อน โดยเฉพาะในเรื่องไวยากรณ์บาลีและการแปล ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนจึงมักประสบปัญหาในการทำความเข้าใจ ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ที่ยังเน้นการท่องจำและการแปลเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนบางส่วนมองว่าการเรียนบาลีเป็นเรื่องไกลตัว ขาดความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และขาดแรงจูงใจในการเรียนในระยะยาว ดังนั้น แม้หลักสูตรจะมีความมั่นคงและเหมาะสมในเชิงวิชาการ แต่ยังจำเป็นต้องปรับแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนในยุคปัจจุบันมากขึ้น

ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนยังคงใช้วิธีสอนตามแนวทางดั้งเดิมเป็นหลัก คือ เน้นการอ่าน การอธิบายไวยากรณ์ การแปลข้อความ และการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามแบบแผน วิธีการดังกล่าวมีจุดแข็งในด้านความละเอียด เป็นระบบ และเหมาะสมกับลักษณะวิชาบาลีที่ต้องอาศัยการอธิบายอย่างเป็นลำดับขั้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดคือยังยึดครูเป็นศูนย์กลางค่อนข้างมาก ขาดความหลากหลายของวิธีการจัดการเรียนรู้ ไม่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียนได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาไทยไม่ดีหรือเพิ่งเริ่มเรียนบาลี นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านจำนวนครู งบประมาณ เวลาเรียน และสถานที่เรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนโดยตรง จึงกล่าวได้ว่า ระบบการสอนยังมั่นคงในแบบเดิม แต่ยังไม่ตอบสนองต่อผู้เรียนยุคใหม่ได้เต็มที่

ในด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนมีสื่อพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนบาลี เช่น หนังสือเรียนบาลี ตำราไวยากรณ์ เอกสารประกอบการสอน แบบฝึกหัด และกระดานสำหรับอธิบาย ซึ่งยังคงมีประโยชน์ต่อการเรียนและการเตรียมสอบ อย่างไรก็ตาม สื่อเหล่านี้ยังเป็นสื่อแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายตามบริบทของผู้เรียนในปัจจุบัน ผู้เรียนยุคใหม่คุ้นเคยกับสื่อภาพ เสียง วิดีโอ และสื่อดิจิทัลมากขึ้น จึงมีความต้องการสื่อการเรียนที่ทันสมัย และช่วยลดความยากของเนื้อหา เช่น อินโฟกราฟิก วิดีโอการสอน บทเรียนออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันฝึกคำศัพท์และการแปลบาลี ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีสื่อพื้นฐานเพียงพอสำหรับระบบการเรียนแบบเดิม แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้แบบหลากหลายและการสร้างแรงจูงใจของผู้เรียน

ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนบาลีอยู่ในระดับหนึ่ง โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปของกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การแข่งขันแปลบาลี การตอบปัญหาธรรมะ การติวเข้ม และการทบทวนบทเรียนก่อนสอบ ซึ่งช่วยเสริมความรู้ สร้างความมั่นใจ และกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนได้ระดับหนึ่ง แต่กิจกรรมดังกล่าวยังมีจำนวนไม่มาก และยังคงมุ่งเน้นการเตรียมสอบเป็นหลักมากกว่าการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ขาดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เช่น การอภิปรายกลุ่ม การนำเสนอผลงาน การเรียนรู้แบบร่วมมือ หรือกิจกรรมเชื่อมโยงกับชีวิตจริง จึงอาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนมีกิจกรรมอยู่แล้ว แต่ยังคงควรเพิ่มความหลากหลาย ความสนุก และความสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น

ในการวัดผลและประเมินผล พบว่า โรงเรียนมีระบบประเมินผลที่เป็นมาตรฐานและมีความต่อเนื่อง ทั้งการประเมินภายในโรงเรียนและการสอบบาลีสนามหลวง ซึ่งสะท้อนความรู้ด้านไวยากรณ์และทักษะการแปลของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง แต่ข้อจำกัดสำคัญคือยังเน้นการสอบข้อเขียนและการแปลเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนได้ครบทุกมิติ เช่น การคิดวิเคราะห์ การตีความ การสื่อสาร หรือการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังสร้างความกดดันให้แก่ผู้เรียนบางส่วน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความสามารถแต่ไม่ถนัดการสอบข้อเขียน ดังนั้นระบบการประเมินผลในปัจจุบันจึงแม้จะมีความชัดเจนและเป็นมาตรฐาน แต่ยังไม่รอบด้านเพียงพอ และควรมีการเพิ่มรูปแบบการประเมินที่หลากหลายมากขึ้น

เมื่อได้พิจารณาและสรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 อาจกล่าวได้ว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวในปัจจุบัน มีความเข้มแข็งด้านโครงสร้างและมาตรฐานแบบดั้งเดิม แต่ยังมีข้อจำกัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งในด้านหลักสูตร วิธีสอน สื่อ กิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้ดีขึ้น เห็นคุณค่าของการเรียนบาลี และมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.1.2 การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งมุ่งพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการเรียนบาลีได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยหลักธรรมทั้ง 4 มิได้มีความหมายจำกัดอยู่เฉพาะมิติทางสังคม แต่สามารถขยายความสู่มิติทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ “ทาน” หมายถึงการสนับสนุนทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษา “ปิยวาจา” หมายถึงการสื่อสารเชิงบวกและการสร้างแรงจูงใจ “อตถจริยา” หมายถึงการลงมือช่วยเหลือผู้เรียนอย่างจริงจัง และ “สมานัตตตา” หมายถึงการปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

เมื่อพิจารณาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในด้านหลักสูตร พบว่า ควรมีการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น เช่น หนังสือเรียน เอกสาร สื่อ และทุนการศึกษา ควบคู่กับการอธิบายให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนบาลี จัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานหรือคอร์สปรับพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ ตลอดจนออกแบบหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางพัฒนาด้านหลักสูตรต้องยึดทั้งความเหมาะสม ความช่วยเหลือ และความเสมอภาคเป็นสำคัญ

ในด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีการสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และทรัพยากรที่เอื้อต่อการสอน ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย เป็นมิตร และให้กำลังใจผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งปรับวิธีสอนให้หลากหลาย เช่น การอภิปราย การฝึกแปล การทำแบบฝึกหัด การเรียนรู้แบบกลุ่ม และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม แนวทางนี้ชี้ให้เห็นว่า การสอนบาลีที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่คือการจัดบรรยากาศและกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความเข้าใจและการเติบโตของผู้เรียนทุกคน

ในด้านสื่อการเรียนการสอน ควรมีการจัดหาสื่ออย่างหลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ สื่อดิจิทัล วิดีโอการสอน และแบบฝึกออนไลน์ พร้อมทั้งใช้สื่อควบคู่กับการอธิบายที่ชัดเจน พัฒนาสื่อใหม่อย่างต่อเนื่อง และจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อได้อย่างเท่าเทียม ผลการวิจัยจึงชี้ว่า การพัฒนาสื่อมิใช่เพียงการเพิ่มเครื่องมือการสอน แต่เป็นกระบวนการสำคัญในการลดความยากของบทเรียนและเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เช่น การแข่งขันแลกเปลี่ยน การตอบปัญหาธรรมะ ค่ายวิชาการ และกิจกรรมกลุ่ม ควบคู่กับการใช้คำชม การให้กำลังใจ และการยกย่องผู้เรียนอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้เข้าร่วมอย่างทั่วถึง แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่า กิจกรรมมิได้เป็นเพียงส่วนเสริมของการเรียน แต่เป็นพื้นที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะ แสดงศักยภาพ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

ในการวัดผลและประเมินผล ควรพัฒนาระบบการประเมินให้หลากหลายและเน้นการประเมินเพื่อพัฒนา ใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก จัดสอนเสริมสำหรับผู้เรียนที่มีผลการเรียนอ่อน และประเมินผลอย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ผลการวิจัยจึงชี้ว่า การประเมินที่ดีไม่ควรทำหน้าที่เพียงตัดสินผลการเรียน แต่ต้องเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องด้วย

เมื่อสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จึงสรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการกับการพัฒนาการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้ครบทั้ง 5 ด้าน โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงปัจจัยสนับสนุน การสื่อสารสร้างแรงจูงใจ การช่วยเหลือเชิงปฏิบัติ และความเสมอภาคทางการศึกษาเข้าด้วยกัน จนนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่มีความครอบคลุม เป็นระบบ และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

5.1.3 การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผ่านการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการเรียนบาลีในปัจจุบันจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อ กิจกรรม และการวัดผลประเมินผล โดยมีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นฐานคิดสำคัญ ทั้งนี้ เพราะปัญหาหลักของการเรียนบาลีในปัจจุบันคือความยากของเนื้อหา การขาดแรงจูงใจ การใช้วิธี

สอนแบบเดิม การมีสื่อไม่หลากหลาย และการประเมินผลที่ยังไม่รอบด้าน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการคงระบบเดิมไว้เพียงอย่างเดียว

แนวทางที่ควรเริ่มดำเนินการก่อนคือ การจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพราะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาการเรียนไม่ทันและทำให้ผู้เรียนเข้าถึงบทเรียนได้ง่ายขึ้น ส่วนแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงมากที่สุด คือ การพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การสร้างแรงจูงใจในการเรียน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งหมดนี้ต้องตั้งอยู่บนฐานของการ “ให้” อย่างพอเพียง “พูด” อย่างสร้างสรรค์ “ช่วยเหลือ” อย่างจริงใจ และ “ปฏิบัติ” อย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4 นั่นเอง

ในส่วนขององค์ความรู้จากการวิจัย สามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ควรดำเนินการในลักษณะเชิงบูรณาการ โดยมีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล โดยท่านทำหน้าที่สนับสนุนปิยวาจาทำหน้าที่สื่อสาร อรรถจริยาทำหน้าที่ลงมือช่วย และสมานัตตตาทำหน้าที่สร้างความเสมอภาค ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการเรียนรู้ และส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจมากขึ้น มีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างยั่งยืน องค์ความรู้นี้ถือว่ามีลักษณะเป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการเชิงปฏิบัติ และเชิงพุทธศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ได้ต่อไป

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งอธิบายผลการศึกษาที่ปรากฏจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อค้นพบเชิงประจักษ์กับกรอบความคิดทางวิชาการอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนฐานความคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดเรื่องการส่งเสริมซึ่งเน้นการสนับสนุนและเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ซึ่งมุ่งคำนึงถึงพื้นฐานความพร้อม และธรรมชาติของผู้เรียน และแนวคิดเรื่องหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความสัมพันธ์ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล อันสามารถนำมาสู่การประยุกต์ใช้ในบริบทการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในบทที่ 4 พบว่า ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยนี้ได้จำกัดอยู่เพียงการชี้ให้เห็นสภาพปัญหาของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวเท่านั้น หากยังนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่มีลักษณะบูรณาการ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การอภิปรายผลในหัวข้อนี้จึงแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ เพื่อให้เห็นพัฒนาการของข้อค้นพบตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน การพัฒนาแนวทาง ไปจนถึงการนำเสนอแนวทางเชิงบูรณาการสำหรับการนำไปใช้จริง

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว ในภาพรวมยังคงดำเนินไปตามระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบดั้งเดิมที่มีความเป็นแบบแผน มีมาตรฐาน และยึดโยงกับระบบการสอบบาลีสนามหลวงอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งของระบบการศึกษาบาลีในด้านความมั่นคงทางวิชาการ การรักษามาตรฐานองค์ความรู้ และการสืบทอดพระพุทธศาสนาในมิติของคัมภีร์และภาษาบาลีโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพัชรินทร์ ยอดสวีน (2560) ที่เห็นว่าการจัดการศึกษาที่มีระบบและมาตรฐานย่อมส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538) ที่เน้นการรักษาพระธรรมคำสอนและคัมภีร์เดิมให้คงความถูกต้อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของชนาภา ศรีวิสรณ์ (2560) และองค์การอนามัยโลก (WHO, 1986) ที่มองว่าการพัฒนาที่มีโครงสร้างและระบบที่ชัดเจนจะนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของระบบในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงบริบทของผู้เรียนยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยกลับพบข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ความยากและความซับซ้อนของหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ยังเน้นการบรรยาย การท่องจำ และการแปลตามตำราเป็นหลัก การขาดสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายและทันสมัย กิจกรรมการเรียนรู้ที่ยังมีไม่มาก และระบบการวัดผลที่ยังเน้นข้อเขียนและการแปลเป็นสำคัญ จึงทำให้ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้เต็มศักยภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey, J. (1938) ที่เห็นว่าการเรียนรู้ควรเกิดจากการลงมือปฏิบัติและประสบการณ์ตรง มิใช่เพียงการรับฟังหรือจดจำ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bruner (1966) และ Vygotsky (1978) ที่เน้นการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียนและการสนับสนุนผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

รวมทั้งสอดคล้องกับ Bloom (1956) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้ควรพัฒนาไปสู่ระดับการคิดวิเคราะห์ มิใช่จำเพียงอย่างเดียว ทั้งปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดของพัชรนันท์ ยอดสิน (2560) ที่ได้ให้ทรรศนะว่า การส่งเสริมการศึกษาต้องอาศัยการจัดระบบสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อผลการวิจัยพบว่ายังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากร งบประมาณ เวลา เรียน สื่อ และกิจกรรม จึงสะท้อนว่าการจัดการเรียนบาลีในปัจจุบันยังมี “ระบบการเรียน” แต่ยังขาด “ระบบส่งเสริม” ที่เข้มแข็งเพียงพอ

ในด้านหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีจุดแข็งด้านความเป็นมาตรฐานและความมั่นคงทางวิชาการ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับมีความยากต่อการเข้าถึงของผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาไทยไม่ดีหรือขาดทักษะทางภาษาเบื้องต้น ประเด็นนี้สะท้อนความสอดคล้องกับแนวคิดของ Piaget, J. (1972) ที่เห็นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อเนื้อหาสอดคล้องกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการสนับสนุนให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bruner (1966) และ Gagné (1965) ที่เน้นความสำคัญของการจัดลำดับเนื้อหาและการมีพื้นฐานเดิมของผู้เรียน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จะเกิดประสิทธิผลได้ดีเมื่อผู้สอนได้คำนึงถึงพื้นฐาน ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อม และธรรมชาติของผู้เรียน หากเนื้อหายากเกินไปหรือวิธีการถ่ายทอดไม่สอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกท้อแท้จากบทเรียน ขาดความเข้าใจ และอ่อนแรงจิตใจในการเรียน ผลดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่า แม้หลักสูตรบาลีจะมีคุณค่าทางวิชาการสูง แต่หากขาดกระบวนการถ่ายทอดที่เหมาะสม ก็อาจทำให้คุณค่าของหลักสูตรไม่สามารถส่งผลเชิงประจักษ์ต่อผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การจัดการเรียนการสอนยังคงใช้รูปแบบครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการอ่าน การแปล การอธิบายไวยากรณ์ และการท่องจำตามแนวทางดั้งเดิม แม้วิธีดังกล่าวจะช่วยรักษาความถูกต้องและความละเอียดของเนื้อหาได้ดี แต่ในมิติของการกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนยังถือว่าไม่เพียงพอ ประเด็นนี้สัมพันธ์กับแนวคิดของ Dewey, J. (1938) ที่เห็นว่าการเรียนรู้ควรเกิดจากประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bruner (1966) และ Vygotsky (1978) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการค้นพบและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom (1956) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้ไม่ควรหยุดอยู่เพียงการจดจำ แต่ควรพัฒนาไปสู่การคิดวิเคราะห์และการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งตรงกับแนวคิดของอัจฉรา

พรรณสุชล (2560) ที่เห็นว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ มิใช่รับรู้ความรู้เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น เมื่อการเรียนบาลียังยึดติดกับการสอนแบบบรรยายมากเกินไป ผู้เรียนจึงอาจรู้สึกว่าการเรียนเป็นภาระมากกว่ากระบวนการพัฒนา และทำให้ความศรัทธาต่อวิชาบาลีลดลงในทางปฏิบัติ แม้ในทาง หลักการทุกฝ่ายจะยอมรับว่าบาลีมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาก็ตาม

ผลการวิจัยในด้านสื่อ กิจกรรม และการประเมินผล ยังสะท้อนภาพในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ โรงเรียนยังพึ่งพาสื่อดั้งเดิมเป็นหลัก กิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อ การสอบ และการวัดผลยังให้น้ำหนักกับข้อเขียนและการแปลมากกว่าการประเมินพัฒนาการอย่างรอบ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธีรสุข ธมฺมสวโร (2554) ที่พบปัญหาด้านหลักสูตรและการ จัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนบาลี และสอดคล้องกับงานของพระครูสังฆรักษ์ณัฐวุฒิ คุณยุโต (2561) ที่พบปัญหาในด้านสื่อ กิจกรรม และการวัดผลประเมินผลเช่นเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาที่พบในโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว มิใช่ปัญหาเฉพาะพื้นที่ แต่เป็นภาพสะท้อนของ ข้อจำกัดเชิงระบบของการจัดการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในบริบทปัจจุบัน เพียงแต่ในกรณี ของวัดโคกเปี้ยว ปัญหาดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดผ่านประสบการณ์ตรงของผู้บริหาร ครู และ นักเรียน

เมื่อก้าวโดยสรุป ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำให้เห็นว่า การเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยวยังคงมีจุดแข็งในด้านมาตรฐานและคุณค่าทาง พระพุทธศาสนา แต่ยังมีจุดอ่อนในด้านการเข้าถึงของผู้เรียนและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่ง จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการส่งเสริมและแนวคิดการเรียนรู้ที่มุ่งผู้เรียน เป็นสำคัญมากขึ้น

5.2.2 อภิปรายผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหัตถ์ 4

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้พระ ปริยัติธรรมแผนกบาลีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว ควรอาศัยหลัก สังคหัตถ์ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นกรอบสำคัญในการพัฒนา ทั้งใน ด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อ กิจกรรม และการวัดผลประเมินผล ผลดังกล่าวถือเป็นข้อ ค้นพบที่มีนัยสำคัญ เพราะแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการเรียนบาลีไม่ควรพิจารณาเฉพาะมิติทาง วิชาการหรือเทคนิคการสอนเท่านั้น แต่ต้องเชื่อมโยงกับหลักธรรมที่เอื้อต่อความสัมพันธ์ การเกื้อกูล

และแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550) ที่ได้อธิบายว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการยึดเหนี่ยวจิตใจและประสานคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น เอื้อเฟื้อ และมีความสามัคคี และสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในมิติของ ทาน ผลการวิจัยชี้ว่า การให้ในการบริบทการเรียนรู้บาลี มิได้จำกัดเพียงการให้ทุนการศึกษาหรือสิ่งของเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการให้โอกาส ให้เวลา ให้ความรู้ ให้สื่อการเรียนรู้ และให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสมแก่ผู้เรียนด้วย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสมคิด ปุณณวิโร (2561) ที่อธิบายว่าทานในบริบททางการศึกษาหมายถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนผู้เรียนในทุกมิติ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544) ที่มองว่าทานเป็นการให้เพื่อเกื้อกูลทั้งทางวัตถุและทางธรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของชานาภา ศรีวิสรณ์ (2560) และอัจฉรา พรหมสุชล (2560) ที่เน้นการให้โอกาสและการสนับสนุนเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้เรียนยังประสบปัญหาด้านสื่อ งบประมาณ เวลา และแรงจูงใจ จึงยิ่งตอกย้ำว่า “ทาน” เป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนบาลี เพราะหากผู้เรียนไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ ย่อมยากที่จะคงความเพียรในการเรียนเนื้อหาที่มีความยากและต้องอาศัยความอดทนสูงเช่นภาษาบาลี

ในมิติของ ปิยวาจา ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารของครูและผู้เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญต่อบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้เรียนมีแนวโน้มเข้าใจบทเรียนและมีกำลังใจเรียนมากขึ้นเมื่อได้รับคำอธิบายที่ชัดเจน ถ้อยคำสุภาพ การให้กำลังใจ และการชี้แนะอย่างอ่อนโยน ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของจิรเดช สุขมาก (2560) ที่เห็นว่าการใช้ปิยวาจาช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544) ที่อธิบายว่าปิยวาจาเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (1969) และ Vygotsky (1978) ที่เน้นบทบาทของการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนแนวคิดของ Bandura (1977) ที่ชี้ว่าการให้กำลังใจเป็นแรงเสริมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ เมื่อผลการวิจัยพบว่าการเรียนบาลีมีลักษณะยากและก่อให้เกิดความเครียดได้ง่าย จึงยิ่งชี้ให้เห็นว่าปิยวาจามีใช้เพียงเรื่องมารยาททางภาษา แต่เป็นพลังทางการศึกษาในการประคับประคองผู้เรียนให้ไม่ถอยออกจากกระบวนการเรียนรู้

ในมิติของ อตถจริยา ผลการวิจัยชี้ว่า ครูและผู้บริหารควรมีบทบาทเชิงรุกในการช่วยเหลือส่งเสริม และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เช่น การเสริมพื้นฐาน การจัดติวเพิ่มเติม การจัดกิจกรรม

พัฒนาทักษะ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความเพียรและการศึกษาค้นคว้า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของวศิน อินทสระ (2557) ที่อธิบายว่าอัตถจริยาเป็นการลงมือช่วยเหลือและทำประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2544) ที่มองว่าอัตถจริยาเป็นการกระทำเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านแบบอย่าง และ Vygotsky (1978) ที่ชี้ว่าการช่วยเหลือและการสนับสนุนอย่างเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนาการเรียนบาลีให้เกิดผลจึงไม่อาจอาศัยหลักสูตรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมี “ผู้กระทำประโยชน์” ที่คอยหนุนเสริมผู้เรียนอย่างต่อเนื่องด้วย

ในมิติของ สมานัตตตา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาค การดูแลทั่วถึง และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างความผูกพันต่อโรงเรียนและต่อการเรียนบาลี ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาเอกชัย กิตติญาโณ (2562) ที่อธิบายว่าสมานัตตตาเป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาคและส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2544) ที่เน้นความเสมอภาคและความกลมกลืนในสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey, J. (1938) และ Vygotsky (1978) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการเรียนรู้ ตลอดจนแนวคิดของ Maslow (1943) ที่ชี้ว่าการได้รับการยอมรับและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาร่วมกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้เรียนมีพื้นฐานแตกต่างกันมาก จึงยังจำเป็นที่ครูจะต้องใช้หลักสมานัตตตาในการปรับกระบวนการดูแลผู้เรียนให้เหมาะกับแต่ละบุคคล โดยไม่ละเลยผู้เรียนที่อ่อนกว่า หรือเน้นเฉพาะผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงเท่านั้น

ดังนั้น ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จึงสะท้อนอย่างชัดเจนว่า หลักสังคหัตถ์ 4 สามารถทำหน้าที่เป็น “กรอบพัฒนาทางการศึกษา” ได้จริง มิใช่เพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม เพราะเมื่อแปลความสู่ภาคปฏิบัติแล้ว หลักธรรมทั้ง 4 ข้อสามารถเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้ การดูแลผู้เรียน และการบริหารการศึกษาได้อย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5.2.3 อภิปรายผลการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีตามหลักสังคหัตถ์ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว ควรมีลักษณะเป็นการพัฒนา

แบบองค์รวม ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล โดยมีหลักสังเกต 4 เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน ผลดังกล่าวมีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เพราะทำให้เห็นว่าการพัฒนาการเรียนบาลีไม่ควรดำเนินแบบแยกส่วน แต่ควรพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งระบบ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ความรู้จากการวิจัยที่ระบุว่า การส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยใช้สังเกต 4 เป็นแกนเชื่อมโยงทุกด้านเข้าด้วยกัน

เมื่อพิจารณาใน**ด้านหลักสูตร** แนวทางที่นำเสนอเน้นการปรับการใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น มิใช่เปลี่ยนหลักสูตรเดิมโดยสิ้นเชิง แต่เป็นการเสริมพื้นฐาน เชื่อมโยงเนื้อหา กับชีวิตจริง และลดช่องว่างระหว่างเนื้อหาที่ยากกับความสามารถของผู้เรียน แนวทางเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bruner (1966) ที่เสนอการจัดเนื้อหาแบบลำดับขั้นตามระดับผู้เรียน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่เน้นการช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อลดช่องว่างทางการเรียนรู้ ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของ Piaget, J. (1972) และ Dewey, J. (1938) ที่เห็นว่าการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนและเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง และสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่า ผู้เรียนจำนวนหนึ่งเข้าไม่ถึงเนื้อหาเพราะพื้นฐานไม่เพียงพอ จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรในบริบทนี้ควรเป็นการ “พัฒนาวิธีใช้หลักสูตร” มากกว่าการปฏิรูประบบหลักสูตรดั้งเดิม

ใน**ด้านการจัดการเรียนการสอน** แนวทางที่นำเสนอเน้นการเพิ่มความหลากหลายของวิธีสอน การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การเรียนรู้แบบกลุ่ม การอภิปราย และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey, J. (1938) ที่เห็นว่าการเรียนรู้ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมและประสบการณ์ตรง รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) และ Bruner (1966) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์และการค้นพบด้วยตนเอง ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของอัจฉราพรรณสุศล (2560) ที่เน้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง ประเด็นนี้ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า การพัฒนาการเรียนบาลีไม่จำเป็นต้องละทิ้งความละเอียดของวิธีดั้งเดิม แต่ควรเพิ่มเติมวิธีการใหม่ ๆ เข้าไปเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนร่วมสมัยมากขึ้น

ใน**ด้านสื่อและกิจกรรม** แนวทางที่นำเสนอเน้นการจัดทำสื่อที่หลากหลาย ทันสมัย และเข้าถึงง่าย เช่น สื่อดิจิทัล วิดีโอ อินโฟกราฟิก แบบฝึกออนไลน์ ตลอดจนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ค่ายวิชาการบาลี กิจกรรมกลุ่ม เวทีนำเสนอ และกิจกรรมทบทวนในรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของอัจฉราพรรณสุศล (2560) ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977)

และ Bruner (1966) ที่เน้นบทบาทของสื่อและกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์ณัฐวุฒิ คุณยุตโต (2561) ที่พบว่าปัญหาด้านสื่อและกิจกรรมเป็นข้อจำกัดสำคัญของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ฉะนั้น แนวทางที่เสนอจึงมิใช่เพียงแนวคิดเชิงอุดมคติ แต่เป็นข้อเสนอที่ตอบโจทย์ปัญหาจริงของพื้นที่และของระบบการศึกษาบาลีร่วมสมัย

สำหรับด้านการวัดผลและประเมินผล แนวทางที่นำเสนอชี้ว่า ควรมีการประเมินที่หลากหลายและรอบด้านมากขึ้น ควบคู่กับการคงมาตรฐานการสอบบาลีสนามหลวง กล่าวคือ ควรเพิ่มการประเมินระหว่างเรียน การสังเกตพัฒนาการ การประเมินจากการมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ เพื่อให้การประเมินไม่เพียงเป็นเครื่องมือคัดเลือกรัดความจำ แต่เป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนด้วย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom (1956) ที่ชี้ว่าการประเมินควรครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนในหลายมิติ มิใช่เพียงการวัดความจำเท่านั้น รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey, J. (1938) และ Vygotsky (1978) ที่เน้นการประเมินกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของอัจฉรา พรหมสุชล (2560) ที่เห็นว่าการประเมินควรเชื่อมโยงกับกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เพราะหากการวัดผลทำหน้าที่เพียงตัดสินผลสำเร็จปลายทาง ย่อมไม่เพียงพอต่อการประคับประคองผู้เรียนที่กำลังเผชิญความยากของบทเรียน แต่ถ้าวัดผลทำหน้าที่เป็นข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อการพัฒนา ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจตนเองและพัฒนาต่อได้อย่างมีทิศทางมากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยอยากจะอภิปรายคือ แนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มีความโดดเด่นตรงที่สามารถเชื่อมโยง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา” เข้ากับ “การบริหารจัดการศึกษา” ได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ หลักสังคหวัตถุ 4 มิได้ถูกใช้เพียงเพื่ออธิบายคุณธรรมของครูหรือผู้บริหารเท่านั้น แต่ถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งการให้ทรัพยากร การสื่อสารเชิงบวก การช่วยเหลือเกื้อกูล และการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ซึ่งทำให้แนวทางที่นำเสนอมีทั้งมิติทางวิชาการ มิติทางคุณธรรม และมิติทางการบริหารอยู่พร้อมกัน จึงนับเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมากกว่าการนำทฤษฎีการจัดการศึกษาทั่วไปมาใช้โดยตรงเพียงอย่างเดียว

สรุปได้ว่า ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ยืนยันว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่เหมาะสมกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว ควรเป็นแนวทางเชิงบูรณาการที่พัฒนาอย่างครบวงจรใน 5 ด้าน โดยมีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแกนกลาง ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวไม่

เพียงสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 เท่านั้น แต่ยังสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่อีกด้วย

5.2.4 สรุปการอภิปรายผลทั้ง 3 ระยะ

จากการอภิปรายผลการวิจัยทั้ง 3 วัตถุประสงค์ข้างต้น สรุปได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้มีความ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 อย่างชัดเจน โดยประการแรก ผล การศึกษาสภาพปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังมีความมั่นคงในเชิง โครงสร้างและคุณค่าทางวิชาการ แต่ยังไม่ประสบข้อจำกัดด้านการเข้าถึงของผู้เรียนและด้านระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ ประการที่สอง ผลการพัฒนาแนวทางยืนยันว่า หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมา ประยุกต์ใช้เป็นกรอบพัฒนาการศึกษาได้จริง ทั้งในมิติของการสนับสนุน การสื่อสาร การช่วยเหลือ และความเสมอภาค และประการที่สาม ผลการนำเสนอแนวทางสะท้อนว่า การพัฒนาการเรียนบาลี ให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งหลักสูตร การสอน สื่อ กิจกรรม และการประเมินผล โดยมีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแกนกลางของการบูรณาการ กล่าวโดยภาพรวม งานวิจัยครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมิใช่เพียงการปรับเทคนิค การสอนหรือเพิ่มทรัพยากรบางส่วนเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการพัฒนาบริบทการเรียนรู้ทั้งระบบบน ฐานของหลักธรรมที่เหมาะสมกับธรรมชาติของการศึกษาพระพุทธศาสนาเอง ซึ่งหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่มีศักยภาพสูงในการทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะสามารถเชื่อมโยงมิติทางวิชาการ มิติทาง ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และมิติทางคุณธรรมในการจัดการศึกษาเข้าด้วยกันได้อย่าง กลมกลืน อันเป็นฐานสำคัญของการยกระดับคุณภาพการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้เกิดผล อย่างยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตาม หลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และการวิจัยครั้ง ต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ควรกำหนด นโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน โดยเน้นการ พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ควบคู่กับการรักษามาตรฐานทางวิชาการของการศึกษาบาลี

2) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการหลักสัจพจน์ 4 เข้ากับการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป็นแนวทางเชิงนโยบายที่ชัดเจน เพื่อให้สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และแรงจูงใจในการเรียน

3) ควรสนับสนุนงบประมาณด้านสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น สื่อดิจิทัล บทเรียนออนไลน์ และแอปพลิเคชันการเรียนรู้แบบโต้ตอบ เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

4) ควรมีนโยบายพัฒนาครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านการจัดการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้สื่อเทคโนโลยี และการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน

5) ควรส่งเสริมระบบการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มรูปแบบการประเมินที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน เช่น การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ควบคู่กับการสอบแบบเดิม

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) สถานศึกษาควรจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีพื้นฐานบาลี เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ และเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา

2) ครูผู้สอนควรปรับปรุงแบบการจัดการเรียนการสอนให้หลากหลาย เช่น การเรียนรู้แบบกลุ่ม การอภิปราย การใช้กิจกรรมเชิงปฏิบัติ และการใช้สื่อดิจิทัล เพื่อกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

3) ควรนำหลักสัจพจน์ 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

ทาน ได้แก่ การสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และโอกาสทางการเรียน
 ปิยวาจา ได้แก่ การใช้คำพูดเชิงบวก การให้กำลังใจ
 อตถจริยา ได้แก่ การช่วยเหลือผู้เรียน เช่น การสอนเสริม
 สมานัตตตา ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาค

4) ควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายและทันสมัย เช่น วิดีโอการสอน อินโฟกราฟิก แบบฝึกหัดออนไลน์ และสื่อมัลติมีเดีย เพื่อช่วยลดความยากของเนื้อหา

5) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การแข่งขันแปลบาลี การตอบปัญหาธรรมะ การจัดค่ายวิชาการ และกิจกรรมกลุ่ม เพื่อสร้างแรงจูงใจและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย

6) ควรพัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลให้มีความหลากหลาย เช่น การประเมินจากผลงาน (Performance Assessment) การสังเกตพฤติกรรม และการประเมินตนเองของผู้เรียน ควบคู่กับการสอบข้อเขียน

7) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน ทั้งในด้านความเป็นมิตร ความร่วมมือ และความเสมอภาค เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจและกล้าแสดงออก

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับผลการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในพื้นที่ภาคใต้หลายแห่ง เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงาน ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนความแตกต่างของบริบททางการศึกษา

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนบาลีของผู้เรียนในบริบทที่ต่างกันไป เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมในพื้นที่เมืองและชนบท เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสม

3) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนบาลีในรูปแบบดิจิทัล เช่น e-Learning หรือ Mobile Learning เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

4) ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมกับรูปแบบที่บูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อประเมินความแตกต่างด้านผลลัพธ์การเรียนรู้

5) ควรขยายการศึกษาวิจัยไปยังกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมในระดับภูมิภาคอื่น หรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาวิทยาลัย. (2556). พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย.
วิทยาลัย.

_____. (2559). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย (ชุด 91 เล่ม).

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย.

_____. (2559). มงคลดุษฎีปณิ ทูตโย ภาโค. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Primary Sources)

1) หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา. (2527). ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2530). คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2539). คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2541). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2539). หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา), หน้า 2-25.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

กรุณา กุศลาสัย และเรืองอุไร กุศลาสัย. (2539). โอศกมหาราช และข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-สยาม.

จิรเดช สุขมาก. (2560). การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ ชื่นมะโน. (2565). หลักสังคหวัตถุ 4 กับการบริหารองค์กรยุคใหม่. วารสารพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 8(2), 44–55.

ธนากรกรุงเทพ. (2554). ทำเนียบพระเปรียญธรรม 9 ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2554. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

บุญสิริ ขวลิธำรง. (2529). ธรรมโอสธ. (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์). หน้า 23-31.

ปรีชา ทิชนพงศ์. (2534). บาลีสันสกฤตเกี่ยวกับภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮ้าส์.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2544). ธรรมปริทัศน์. ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า ฐิตปญโญ). (2505). แบบเรียนวรรณคดีบาลีประเภทคัมภีร์บาลีไวยากรณ์. กรุงเทพมหานคร.

พระชนพร คุณสมปนโน (อาคะนิช), สุนทร สายคำ และพระฮอนด้า วาฬสโท. (2565). การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7. Journal of Modern Learning Development, 7(3), 160–161.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). คู่มือชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 15. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย). หน้า 11.

_____. (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). หน้า 265.

_____. (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). หน้า 71

_____. (2538). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2541). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). ธรรมบุญชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักงาน
พระพุทธรูปแห่งชาติ.

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงคล). (2542). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์.
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์.

พระมหาเทียบ สิริญาโณ. (2542). “บาลีคืออะไร”, ในเก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประทวน ธมมรกขิโต (มมศิลป์) พระราชวัชรสารบัณฑิต (ประสาน หนองพร้าว) และพระครู
สุธีกตติบัณฑิต (กฤษณา รักสนธิ). (2567). การพัฒนาการบริหารจัดการพระปริยัติธรรม
แผนกบาลีของวัดในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา. วารสาร มจร พุทธศาสนปริทรรศน์.
8(3), 173–174.

พระมหาสังเวท ธมมเนตติโก. (2535). แต่งตามธรรมเนียม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประติพัทธ์.

พระมหาเอกชัย กิตติญาโณ. (2562). แนวทางการสร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลีของพระภิกษุ
สามเณร. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 12(2), 45-60.

พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562. (2562, 14 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม
136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 12-13.

_____. (2562, 14 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 18.

พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). (2534). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ไพศาล ผกาเกตุ และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา. (2567). การใช้หลักสังคหัตถุธรรมในการให้บริการ
สาธารณะแก่ประชาชนของเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา.
วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 6(3), 238–239.
- มณี พะยอมยงค์. (2550). วรรณกรรมพระไตรปิฎกและอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้ง
เฮาส์.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2564). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาจิตสำนึก
สังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว. (2563). “รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self –
Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2563”. (อัครา).
- วสิน อินทสระ. (2557). หลักธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์.
- สกุลรัตน์ แซ่ตั้ง, เกตติภา บุญปรากฏ, และ ชุตินา ทศโร. (2567). การพัฒนาทักษะการอ่านจับ
ใจความภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับเทคนิคแผนผังความคิด
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสาร มจร อุบลบริหารศน์. 9(2), 245-256.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). (2539). บทสร้างนิสัย. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2542). วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : เลิฟ
แอนด์เพรส จำกัด.
- สวัสดิ์ เขมกปสิทธิ. (2531). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. เชียงใหม่ : ลานนาการ
พิมพ์.
- สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภักดี. (2524). สงฆ์ไทยใน 200 ปี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ศรีอนันต์.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2541). ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร : มุลินิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุภาพร มากแจ้ง. (2527). ภาษาบาลี - สันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

_____. (2535). ภาษาบาลี-สันสกฤต ในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2540). คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์.

เสนาะ ผดุงฉัตร. (2532). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชนาภา ศรีวิสรณ์. (2560). แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนชาวไร่กาแพดอยช้าง (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปิยะดา เนียมสุวรรณ. (2564). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ (สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระกฤษณะ ฉันทโร (วงศ์พรรษา). (2566). การส่งเสริมกิจการงานคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจใจ. (2565). กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์ธวัช คุณยุตโต (วิเชียรวรรณ). (2561). แรงจูงใจตามหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อการเรียนบาลี ของพระภิกษุสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครสวรรค์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธีรสุข ธรรมสารโร อุปัชฌาย์. (2554). การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษา
สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมคิด ปุณณวิโร. (2561). การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: ปัญหาและแนว
ทางการพัฒนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

พระวิทยา อธิธัญญาโณ (ทางเกตุ). (2561). คุณภาพการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
บ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเศวตฉัตร กิตติปัญญา (รัตนบุรี). (2560). ศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ
ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหลักช้าง อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชรนันท์ ยอดสิน. (2560). แนวทางการส่งเสริมจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหาร
ส่วนตำบลคลองเจ็ด อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุภาพร ไชยเมือง. (2557). ความสามารถในการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ
บุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปริญญา
บริหารศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

อรุณลักษณ์ วรินทร์พันธุ์. (2565). การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
เขต 7 (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

อัจฉรา พรหมสุข. (2560). แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษาของ
ครูผู้สอนตามหลักอิทธิบาท 4 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ / เว็บไซต์

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.(2562). เล่าสู่กันฟัง...เรื่อง “สังคหวัตถุ 4 ธรรมแห่งการเกื้อกูลกันและกัน”.

สืบค้นจาก https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?filename=index&nid=592 1 สืบค้นเมื่อเมื่อ 22 ตุลาคม 2568

สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง.(2568). ทำเนียบแม่กองบาลีสนามหลวง. สืบค้นจาก

<https://www.infopali.net/meagongpali/meagongpali.html> สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2568

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.(2566). สังคหวัตถุ 4 ธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ. สืบค้นจาก

<https://rb-thailand.org/sanghawattthu-4> สืบค้นเมื่อเมื่อ 22 ตุลาคม 2568

RB-Thailand. (2566). สังคหวัตถุ 4 : ธรรมะเพื่อความสามัคคีและสังคมเกื้อกูล. สืบค้นจาก

<https://rb-thailand.org/sanghawattthu-4> สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2568

2. ภาษาอังกฤษ

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. New York: David McKay.

Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. London: Intermediate Technology Publications.

Davis, L. L. (1992). *Instrument Review: Getting the Most from a Panel of Experts*.

Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.

Gagne, R. (1965). *Conditions of Learning*. New York.

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Ormrod, J. E. (2016). *Human learning* (7th ed.). Boston: Pearson Education.
- Phuekphan, P., Aungsuroch, Y., Yunibhand, J., & Chan, S. W.-C. (2016). Psychometric properties of the Thai version of Copenhagen Burnout Inventory (T-CBI) in Thai nurses. *Journal of Health Research*,
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. New York: Basic Books.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). New York: Free Press.
- Scott, J. (1990). *A matter of record: Documentary sources in social research*. Polity Press.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- World Health Organization. (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*. Geneva: WHO.
- Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581–599.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. พระครูวิจิตรศีลาจาร ดร.

คุณวุฒิทางการศึกษา

Ph.D Philosophy and Religion, Saint John's University, Thailand

ตำแหน่งปัจจุบัน

เจ้าคณะจังหวัดสงขลา-สตูล (ธรรมยุต)

เจ้าอาวาสวัดห้วยพุด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

2. พระครูวิจิตรธรรมโชติ ดร.

คุณวุฒิทางการศึกษา

Ph.d Social Science Magadh University, India

Ph.D Philosophy and Religion, Saint John's University, Thailand

ตำแหน่งปัจจุบัน

เจ้าคณะอำเภอเมืองสงขลา

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชัยมงคล พระอารามหลวง จังหวัดสงขลา

ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดสงขลา

3. พระครูวาทีธรรมวิภา ดร.

คุณวุฒิทางการศึกษา

Ph.D Philosophy and Religion, Saint John's University, Thailand

ร.ด. (รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

เจ้าอาวาสวัดแหลมพ้อ จังหวัดสงขลา

ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดสงขลา

บุคลากรกรม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ในขั้นตอนของการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 15 รูป/คน

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร (รหัสกลุ่ม M = Manager)

M01	พระมหาวิริยฤทธิ์ อภิวิโร, ป.ธ.6	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโคกเปี้ยว รองอาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษา วัดโคกเปี้ยว
M02	พระใบฎีกาธนาวัฒน์ ปิยธมโม	ตำแหน่ง	เลขาธิการเจ้าสำนักศาสนศึกษา วัดโคกเปี้ยว ครูสอน วิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคก เปี้ยว

กลุ่มที่ 2 ครูสอน (รหัสกลุ่ม T = Teacher)

T01	พระมหาชยพล ชยาภินันโท, ป.ธ.6	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T02	สามเณรก่อพงษ์ ตามพานนท์, ป.ธ.6	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T03	นายธนศักดิ์ กิจฉาโณ, ป.ธ.6	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

กลุ่มที่ 3 นักเรียน (รหัสกลุ่ม S = Student)

S01	พระมหาไพศาล วิสาโล, ป.ธ.3	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.4
S02	พระมหาวัฒนา อภิวิฑฒโน, ป.ธ.3	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.4
S03	สามเณรชิต์เดช ไชยรัตน์, ป.ธ.3	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.4
S04	พระวรินทร์ เตชปญโญ	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.3
S05	สามเณรวันปิยะ บัวแก้ว	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.3
S06	สามเณรพิรพัฒน์ พงษ์ภูพันธ์	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค ป.ธ.3
S07	พระวิชัย วิสุทโธ	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค 1-2
S08	พระพัฒนพงศ์ ปิยวิโส	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค 1-2
S09	พระเอก วฑฒนธมโม	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค 1-2
S10	พระเสรี ยติโก	ตำแหน่ง	นักเรียนบาลีชั้นประโยค 1-2

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ในขั้นตอนของการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริม จำนวน 7 รูป

กลุ่มที่ 1 เจ้าสำนักศาสนศึกษา (รหัสกลุ่ม D = Director)

D01	พระเทพวชิรสุตาภรณ์ ป.ธ.9, ดร.	ตำแหน่ง	เจ้าคณะจังหวัดสงขลา
เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดโคกสมานคุณ
D02	พระราชปริยัติธาดา ป.ธ.5	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสงขลา
เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดหาดใหญ่สีตาราม

กลุ่มที่ 2 ครูสอน (รหัสกลุ่ม T = Teacher)

T04	พระมหาวิวัฒน์ วิริโย ป.ธ.9	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T05	พระมหาวิวัฒน์ ยสินธโร ป.ธ.9	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T06	พระมหาอุดม อุปสโม ป.ธ.9	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T07	พระมหาจรัญ ชีรธมโม ป.ธ.9	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
T08	พระมหาวิศักดิ์ รตนโชโต ป.ธ.7	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

กลุ่มที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน ในการสนทนากลุ่ม (รหัสกลุ่ม E = Expert)

E01	พระครูโกศลธรรณกิจ ดร.	ตำแหน่ง	รองเจ้าคณะจังหวัดสงขลา-สตูล(ธ)
เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดโคกเปี้ยว
ผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัด
โคกเปี้ยว
E02	พระมหาชาติ ญาณสิริ, ป.ธ.9	ตำแหน่ง	พระปริยัติินเทศก์จังหวัดสงขลา
E03	พระมหาสุรันการ ภูริตโก, ป.ธ.7	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโคกเปี้ยว
ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
E04	ดร. วิชาญ กำเนิดกลับ, ป.ธ.5	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
E05	นายชัยยันต์ บุญสุวรรณ, ป.ธ.6	ตำแหน่ง	ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
E06	นายณัฐวัฒน์ ธาณรัตน์ภิบาล	ตำแหน่ง	นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ
E07	นางสาวกานต์พิชชา บุรินทอง	ตำแหน่ง	นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๐๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้ใช้ข้อมูลตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระครูวาทีธรรมวิทย์, ดร.

ด้วย พระมหาโชนี อนุญโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

วันที่ ๑๓/๒/๒๕๖๔

พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.

๑๓/๒/๒๕

ที่ ที่ อว ๗๔๒๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์๑๒๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๒๒๕-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร.

ด้วย พระมหาโคณี อนุญโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังกัด ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์มาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของ เครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็น ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยบันทึกศึกษา
โทร. ๐-๗๕๕๐-๑๒๒๕วิรัตน์: ๐๖๖๖๖๖
วิรัตน์: ๐๖๖๖๖๖

๐๖๖๖๖๖๖๖

๐๖๖๖๖๖๖๖

ที่ ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๒ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๖๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูวิจิตรศีลาจารย์, ดร.

ด้วย พระมหาโดน อนุชโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์มาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาดังกล่าวและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา
โทร. ๐-๗๕๕๖๐-๕๑๒๘

บันทึกให้สามารถใช้งานได้

พระครูวรชัยวัฒน์

(พระครูวิจิตรศีลาจารย์, ดร.)

14 กพ ๖๕

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 1)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
ถนน หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอพนมไพร
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๑๐๐
โทร. ๐-๓๕๔๐-๑๑๑๑๑, ๐-๓๕๔๐-๑๑๑๑๒, ๐-๓๕๔๐-๑๑๑๑๓

ที่ อว ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๘

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระใบฎีกาชนาวัฒน์ ปิยะมโน (เกิดแก้ว)

ด้วย พระมหาโคئی อนุชโคโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคئی อนุชโคโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๓๕๔๐-๑๑๑๑๑

บันทึกสำเนา

พระมหาโคئی อนุชโคโณ

พระมหาโคئی อนุชโคโณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โทนาบัตสึอิวัน โดมรูกะ

also very close to the origin of the distribution.

© 2014 John Wiley & Sons, Ltd.

$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\ln n}{n} = 0$

ที่ อว ๗๔๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาวิริยฤทธิ์ อภิวิโร (จันปัน) ป.ธ.6

ด้วย พระมหาโชน อนุชโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนคดีเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศภราช กำลัง ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระยัติธรรม วัดโคกเปี้ย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPAPAYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพร วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาไพบี อนุญฺโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นหน้าที่คิดกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

बुद्धि विवेकशास्त्र

उत्तरांचे प्रमाण 2/8/8

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราชอาคาร ใหญ่ที่ ๑ ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES- ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE) โดย ศศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระมหาชยพล ขยาภินันโท (ตรีรัตนประคอง) ป.ธ.๖

ด้วย พระมหาโตนี่ อนุญโคโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES- ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ศศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโตนี่ อนุญโคโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๒๕๕๐-๙๑๒๘

รับทราบและดำเนินการ
วันที่ ๑๖/๓/๖๔
พระครูบวรชัยวัฒน์
ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์พร อ. เอกประเสริฐ

วิทยาสตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โทร ๐-๗๕๕๐-๕๕๕๕ หรือ ๐-๗๕๕๐-๕๕๕๕

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน สามเณรกองพจน์ ตามพยานที่ ป.๖.๖

ด้วย พระมหาโคณี อนุชโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโคราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

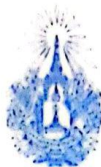
โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๕๕๕

ยื่นในสัมภาษณ์

สามเณรกองพจน์ ตามพยานที่ ป.๖.๖

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๙๙๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช
๑๒๖ หมู่ที่ ๒ ตำบล พุท กิ่งอำเภอศรีพนม
อำเภอศรีธรรมาสโกกราช ๕๕๐๐๐
โทร. ๐-๙๙๖๖-๐๙๙๖๖๖ www.sir.mju.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายธนศักดิ์ กิจฉาโล (ป.ธ.๖)

ด้วย พระมหาไถ่ อนงค์โน (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพวงศ์ วงศ์นาคศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาไถ่ อนงค์โน (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๙๙๖๐-๙๙๖๐

ฉันทให้สมีตามน

อ. ๕๕

นายธนศักดิ์ กิจฉาโล

ที่ อว ๗๙๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช

๑๕๘ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางโพธิ์ อำเภอสว่างแดนดิน

จังหวัดสกลนคร ๖๑๐๐๐๐

โทร. ๐-๔๒๖๑-๖๖๖๖-๕๕ www.sac.mbu.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาไพศาล วิสาโล (ครูภูมิโสม) ป.ธ.๓

ด้วย พระมหาโคตม อนุชฌน (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นณพวงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคตม อนุชฌน (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรพชาธิปัตย์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๔๒๖๑-๔๑๒๐๘

ด้วย ๘/๒๕๖๓๓๓

พระมหาไพศาล วิสาโล

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๔๖๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสัย
เลขที่ ๒ ศาลาพร สันเขษพร
ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพฯ ๑๐๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๖๑-๖๖๖๖-๖๖๖๖ www.vjv.mbu.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระมหาวิวัฒนา (อภิวฑฒโน) รักษาที่พย ป.ธ.๓

ด้วย พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทรดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัย กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทรดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๒๕๖๑-๖๖๖๖

พระมหา วิวัฒนา อภิวฑฒโน

มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศภราช
เลขที่ หมู่ที่ ๑ ตำบลบวร อำเภอพระพรหม
จังหวัดสมุทรสาคร ๑๓๑๐๐
โทร : ๐๒-๙๒๖-๐๘๘๘-๙ www.d.mru.ac.th

ที่ ๑๖ ๗๔๓๒.๒/๖ ๐๐๐๘

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน สามเณรจิตต์เดช ไชยรัตน์ ป.๕.๓

ด้วย พระมหาไถ่ อนุตตโร (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสี่คหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโกนเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPRAYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพวงศ์ วงศ์มาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโตยี่ อนุภโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ธีรธรรมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๓
หน้า ๑๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมาสัย

เลขที่ ๗๗๖ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

โทร ๐๖-๒๕๕๐-๑๑๑๑ ๑๑๑๑ ๑๑๑๑ ๑๑๑๑ ๑๑๑๑

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระวรินทร์ เดชปณฺโณ (ชวานบุตร)

ด้วย พระมหาโคณี อนุชฺโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัย กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ศส.ดร.ปณฺณพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชฺโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

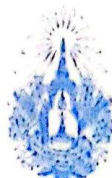
โทร. ๐๖-๒๕๕๐-๑๑๑๑

ในดัดใจจากมร.อ.ม.อ.

พระวรินทร์ เดชปณฺโณ ชวานบุตร

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์
๑๕๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๖๐๐๖
โทร. ๐-๒๕๕๑๐-๐๙๒๕๖-๕ www.sur.mju.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน สามเณรวันปิยะ บัวแก้ว

ด้วย พระมหาโตนี อนุญโคโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโลกปิยะว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALLI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโตนี อนุญโคโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๒๕๕๐-๙๓๒๘

ยืนดีในสัมมาสัมมา
มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระสังฆราช บัวแก้ว ป.

ที่ อว ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราชเลขที่ ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๘
สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัย
โทร. ๐-๒๕๔๐-๔๕๖๖๖
โทรสาร ๐-๒๕๔๐-๔๕๖๖๖
เว็บไซต์ www.mru.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน สามเณรพัฒนพงษ์ ภู่งาม

ด้วย พระมหาโคณ อนุชโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพงศ์ วงศ์นาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณ อนุชโคณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๕๔๐-๔๕๖๖๖

ปิ่นนพพงศ์ วงศ์นาศรี
ผู้ช่วยอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี

จังหวัดสมุทรสาคร ๗๕๑๖๐๐

โทร. ๐๓๔๕๑-๖๑๒๑๑-๒๒ www.mru.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระวิชัย วิสุทฺโธ (ขวัญเกื้อ)

ด้วย พระมหาโคปี อนุชฺโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคปี อนุชฺโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรจยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

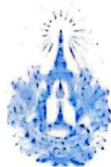
โทร. ๐-๓๔๕๐-๔๑๒๘

ฉันได้อ่านสัมภาษณ์

พระวิชัย วิสุทฺโธ

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๙๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์
เลขที่ ๒๘๖๙ ถนนพหลโยธิน แขวงจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๓๐
โทร. ๐-๒๕๔๐-๙๔๒๔ โทรสาร ๐-๒๕๔๐-๙๔๒๕
เว็บไซต์ : www.psu.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระพัฒนพงศ์ ปิยวิไล (คงสุข)

ด้วย พระมหาโคณี อนุญโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปิ่นพงษ์ วงศ์ผาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุญโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๒๕๔๐-๙๔๒๔

ฉันได้อ่านตามที่ขอ
พระพัฒนพงศ์ ปิยวิไล

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางพร ตำบลพนาพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๖-๐๗๕๘๖ ๕ www.mru.ac.th

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระเอก วุฒนธมโม (อธิมาต)

ด้วย พระมหาโตนี อนุชโคโน (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัด ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโตนี อนุชโคโน (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๒๒๘

ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัว

๑๗/๑๐ จตุมาศ รุ่งโรจน์

มหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีสะเกษ-โศภนารักษ์
เลขที่ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๙๖-๕๒๘๗๑๑๐ โทรสาร ๐๙๖-๕๒๘๗๑๑๑

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระเสรี ยติโก (คณะอนันท์)

ด้วย พระมหาโศภี อนุชฺโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกรัง กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปรีชาธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังฆวิถี ๔ ของโรงเรียนพระปรีชาธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAWATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพวงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคปี อ่องจโน (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อทำข้อมูลที่ได้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศิลปศาสตรศึกษาสุโขทัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๓๒๘

วันที่ ๑๙/๑๒/๒๕๖๓
หน้า ๑๑

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังกัด 4
ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ขั้นที่ 1 มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ
ปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียน
พระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์
นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่ผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้ง
ในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอความกรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง
แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์และเสนอความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
2. อายุ..... พรรษา..... สถานะ.....
3. วุฒิการศึกษา (สำหรับผู้บริหาร/ครูสอน).....

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

1. ด้านหลักสูตร

- 1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ ความเหมาะสมของหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ที่ใช้ในปัจจุบันต่อผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว

.....

.....

.....

.....

- 2) หลักสูตรการเรียนบาลีในปัจจุบัน มีข้อดีและข้อจำกัดอย่างไร ในการพัฒนาความรู้และทักษะ
ของนักเรียน

.....

.....

.....

.....

3) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการ ปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรบาลี ให้เหมาะสมกับบริบทของ
ผู้เรียนในปัจจุบัน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน

1) ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนบาลีของโรงเรียน มีรูปแบบหรือวิธีการสอนอย่างไร

2) ท่านคิดว่าการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ช่วยกระตุ้นความสนใจและความเข้าใจของ
ผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด

3) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการ พัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลี ให้มีประสิทธิภาพมาก
ยิ่งขึ้น

3. ด้านสื่อการเรียนการสอน

1) ปัจจุบันโรงเรียนมี สื่อการเรียนการสอนบาลีประเภทใดบ้าง ที่ใช้ในการเรียนการสอน

2) ท่านคิดว่าสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ เพียงพอและเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร

3) ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนบาลีในยุคปัจจุบัน อย่างไร

4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

1) โรงเรียนมีการจัด กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้บาลี เช่น การแข่งขัน การทบทวนบทเรียน หรือ กิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

2) กิจกรรมที่จัดขึ้น มีส่วนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนบาลีของนักเรียนมากน้อยเพียงใด

3) ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้บาลี ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างไร

5. ด้านการวัดผลและประเมินผล

1) ปัจจุบันโรงเรียนมี วิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้บาติอย่างไร

2) ท่านคิดว่าการวัดผลและประเมินผลในปัจจุบัน สะท้อนความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด

3) ท่านมีข้อเสนอแนะในการ พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้บาติ อย่างไร

ขอขอบคุณสำหรับการตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

พระมหาโตนี อนนฺตโกณ (จันทร์ดี)

นิสิตปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 2)

ที่ อว ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช
เลขที่ ๒๖ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๐๐๐๐
โทร. ๐-๓๕๒๕๖๐๐-๑๐๑๐๑๐๑ www.ssc.mru.ac.th

๔ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระเทพพรหมสุตารักษ์ (ป.ธ.๙)

ด้วย พระมหาโคณี อนุชฌโน (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสี่จังหวัด ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชฌโน (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

วิมล อนุชฌโน (จันทร์ดี)
พระเทพพรหมสุตารักษ์

ขอแสดงความนับถือ

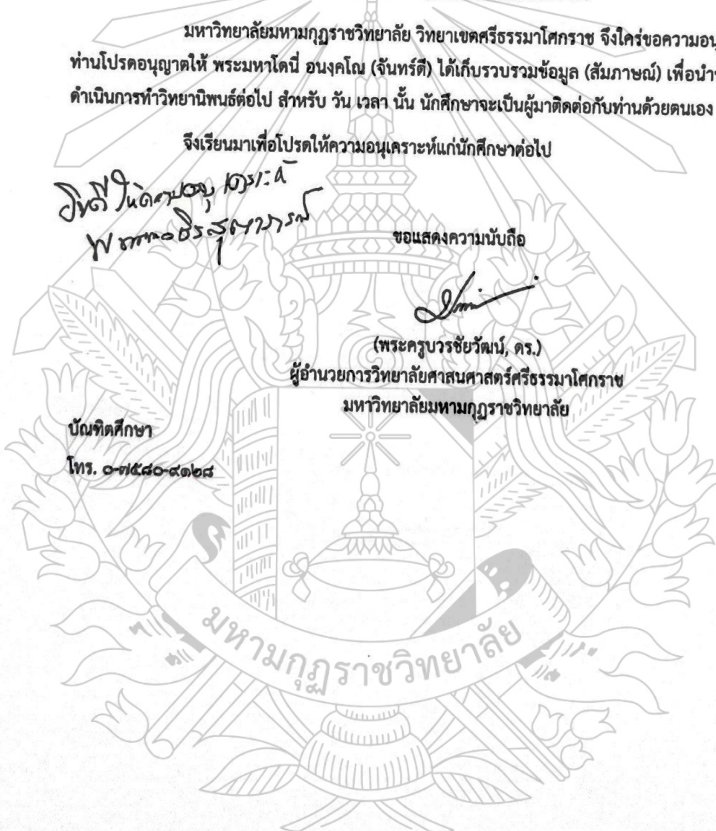
(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๔๐-๔๑๒๘

ที่ อว ๗๕๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
อาคาร หมู่ที่ ๒ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสงขลา
โรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ส.ธ.สงขลา
โทร. ๐-๗๕๓๐-๕๕๕๕๕๕๕๕ www.mru.ac.th

๔ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระราชปริยัติธาคา ป.ธ.๕

ด้วย พระมหาโคตม อนุญโค (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคตม อนุญโค (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไป ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๗๕๓๐-๕๕๕๕๕๕๕๕

ที่ อว ๙๙๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

ถนน หมู่ ๕ ตำบล อ่างทอง อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๖๐๐๐๐

โทร : ๐-๓๕๔๐-๔๑๑๑๑ ถึง ๐-๓๕๔๐-๔๑๑๑๒ ถึง ๐-๓๕๔๐-๔๑๑๑๓

๔ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาวิวัฒน์ วิริโย (โพธิ์คำ) ป.ธ.๙

ด้วย พระมหาโคตม์ อนุญโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพพงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคตม์ อนุญโคณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชัญวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖๖๕ ไร่ ๓๖ ไร่ ๓๖ ไร่
พระมหาวิวัฒน์ วิริโย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๓๕๔๐-๔๑๑๑๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๕ ตำบล พุฒ ตำบลพระพรหม
จังหวัดศรีธรรมราช ๘๑๐๐๐๖
โทร. ๐-๓๕๒๖-๐๑๑๑๑ หรือ www.sv.mbu.ac.th

ที่ อว ๙๙๒๖.๒/๑ ๐๐๐๘

๔ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาวิวัฒน์ ยสินธโร (แก้วกลั่น) ป.ธ.๙

ด้วย พระมหาไฉน อนุชโค (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพงศ์ วงศ์มาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาไฉน อนุชโค (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๓๕๒๖-๐๑๑๑๑

รับทราบ
พระครูวิวัฒน์ ยสินธโร

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีสะเกษ

and $W_1 \in \mathcal{H}_1$ is a $\mathcal{H}_1$ -valued random variable.

1. **การดำเนินงาน**

1972 - analysis - synthesis of 1969-70 results of the

ที่ อว ๗๔๑๖.๖/๗ ๐๐๐๘

៤ មេសា ២៥៦៨

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาอุคม อุปลโม (วงจระ) ป.ธ.๙

ด้วย พระมหาไพฑิธ อนุญโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลัง ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ย อำเภอมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพศรี วงศ์ณศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโมกราช จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านไปรคณูญาให้ พระมหาโคปน อองกะโม (จังหวัด) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, คร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๕๘๐-๔๓๖๔

๕๓๓
 ๕๓๓

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๓๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

เลขที่ ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗

วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

โทร. ๐-๗๕๔๐-๗๕๔๐ ๗๕๔๐-๗๕๔๐ ๗๕๔๐-๗๕๔๐

๔ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาจตุร ธรรมาโม (สุวรรณ) ป.ธ.๙

ด้วย พระมหาโคปี อนุชโค (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปณณพพิงศ์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคปี อนุชโค (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชิตวิวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช

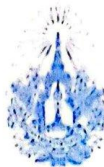
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๗๕๔๐

พระมหาจตุร ธรรมาโม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

๑๑๖. วิทยาลัย : วิทยาลัย พชร วิทยาลัย พชร

ទំព័រ ១២៣ នៃ ២៣៧

[illegible]

ที่ อว ๗๔๓๖.๒/๖ ๐๐๐๘

៤ មេសា ២៥៦៩

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระมหาทวีศักดิ์ รัตนโชโต (สายชลอัมพร) ป.ธ.๗

ด้วย พระมหาโคนิ อนุชโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคจรฯ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปัทมพงศ์ วงศ์ภาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคกรักษ์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคตมิ อุนฺทโร (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ ปี เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

ព្រះ បាទ ព្រះបាទ

อันดับให้ตามอนุกรมเลข
กรรมมาที่ตักดี งามในใจ

นายสมชาย ใจดี นายวิเศษ ใจดี

มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย (ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทาง)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นการสัมภาษณ์ในขั้นที่ 2 โดยในส่วนการสัมภาษณ์ขั้นที่ 1 นั้น ผู้วิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ใน 5 ด้าน คือด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังนั้นแบบสัมภาษณ์ในขั้นที่ 2 นี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางส่งเสริม

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์และเสนอความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ – นามสกุล
2. ตำแหน่ง สถานศึกษา
3. ประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
4. ระยะเวลาประสบการณ์

ตอนที่ 2 คำถามแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านหลักสูตร

1. ทาน

- ท่านเห็นว่าควรมีการสนับสนุนทรัพยากรหรือโอกาสทางการศึกษาอย่างไร เพื่อช่วยให้หลักสูตรบาลีเหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น

- โรงเรียนควรจัดสรรทุนการศึกษา หนังสือ หรือสื่อการเรียนเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากของหลักสูตรบาลี

- ควรมีการสนับสนุนหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับนักเรียนใหม่หรือปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างไร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนบาลีได้ดีขึ้น

2. ปัญหา

- ครูและผู้บริหารควรใช้วิธีการให้กำลังใจหรือสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนบาลีอย่างไร
- ควรมีการสื่อสารหรืออธิบายความสำคัญของการเรียนบาลีให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างไร

3. อรรถจริยา

- ครูผู้สอนควรช่วยเหลือนักเรียนที่มีพื้นฐานอ่อนในด้านบาลีอย่างไร
- โรงเรียนควรจัดกิจกรรมหรือโครงการใดเพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพผู้เรียนด้านบาลี

4. สมานัตตตา

- โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนอย่างไร
- ครูควรปฏิบัติต่อนักเรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันอย่างเท่าเทียมอย่างไร

ด้านการจัดการเรียนการสอน

1. ทาน

- โรงเรียนควรสนับสนุนทรัพยากรอุปกรณ์ใด เพื่อช่วยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลี
- ควรมีการสนับสนุนงบประมาณหรือสื่อการสอนเพิ่มเติมอย่างไร
- การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร

2. ปิยวาจา

- ครูควรใช้วิธีการสื่อสารหรือการอธิบายบทเรียนอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย
- การให้กำลังใจในระหว่างการเรียนรู้จะช่วยลดความเบื่อหน่ายในการเรียนบาลีได้อย่างไร
- การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรมีผลต่อการเรียนบาลีอย่างไร

3. อรรถจริยา

- ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไรเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้น
- การช่วยแนะนำแก้ไขข้อผิดพลาดนักเรียนอย่างใกล้ชิดจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร

4. สมานัตตตา

- ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างเท่าเทียมอย่างไร
- การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาคมีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนอย่างไร

ด้านสื่อการเรียนการสอน

1. ทาน

- โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนประเภทใดเพิ่มเติม
- ควรมีการจัดหาเทคโนโลยีหรือสื่อดิจิทัลเพื่อช่วยในการเรียนบาได้อย่างไร

2. ปัญหา

- การใช้สื่อประกอบคำอธิบายจะช่วยสร้างความสนใจในการเรียนได้อย่างไร
- การอธิบายเนื้อหาบาลีด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายมีความสำคัญอย่างไร

3. อรรถกริยา

- ครูควรพัฒนาสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อช่วยผู้เรียนอย่างไร
- ควรมีการจัดทำสื่อสรุปบทเรียนหรือแบบฝึกหัดเพิ่มเติมอย่างไร

4. สมานัตตดา

- โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงสื่อการเรียนได้อย่างเท่าเทียมอย่างไร
- การแบ่งปันสื่อการเรียนร่วมกันในชั้นเรียนมีความสำคัญอย่างไร

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ทาน

- โรงเรียนควรสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการด้านบาได้อย่างไร
- ควรมีการสนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรสำหรับกิจกรรมบาได้อย่างไร
- การจัดค่ายวิชาการบาลีจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร

2. ปิยวาจา

- ครูควรใช้คำพูดให้กำลังใจผู้เรียนในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไร
- การชื่นชมผลงานของผู้เรียนมีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนอย่างไร

3. อรรถกริยา

- ควรมีการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะบาได้อย่างไร
- การจัดการแข่งขันตอบปัญหาบาลีหรือแปลบาลีจะช่วยพัฒนาผู้เรียนอย่างไร

4. สมานัตตดา

- การสร้างบรรยากาศที่ไม่แบ่งแยกความสามารถของผู้เรียนมีความสำคัญอย่างไร
- การทำกิจกรรมร่วมกันจะช่วยสร้างความสามัคคีในการเรียนบาได้อย่างไร

ด้านการวัดผลและประเมินผล

1. ทาน

- ควรมีการสนับสนุนการพัฒนาระบบการวัดผลที่เหมาะสมกับผู้เรียนอย่างไร

- การสนับสนุนการประเมินผลแบบต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร

2. ปัญหา

- ครูควรให้คำแนะนำผู้เรียนหลังการสอบอย่างไร
- การให้กำลังใจผู้เรียนที่สอบไม่ผ่านมีความสำคัญอย่างไร

3. อรรถจริยา

- ครูควรช่วยเหลือนักเรียนที่มีผลการเรียนอ่อนอย่างไร
- การติดตามและให้คำปรึกษาผู้เรียนจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร

4. สมานัตต

- การให้โอกาสผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียนมีความสำคัญอย่างไร

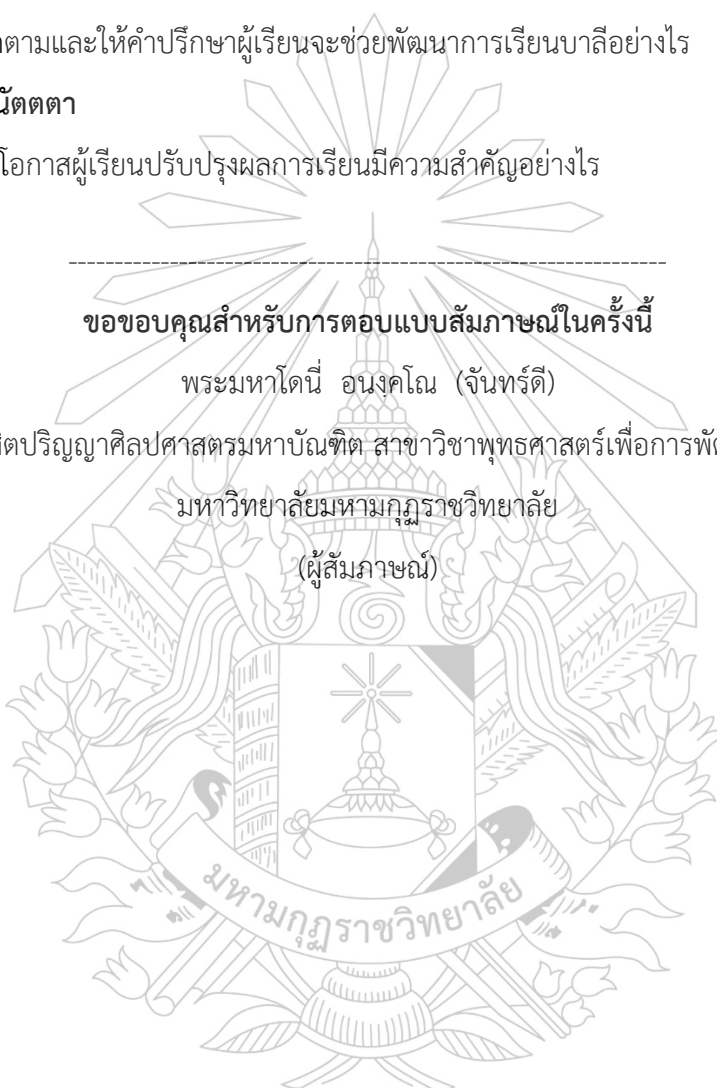
ขอขอบคุณสำหรับการตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

พระมหาไฉน อนงฺโกณ (จันทร์ดี)

นิสิตปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ซ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช
จ.สงขลา หมู่ที่ ๑ อำเภอสิงหนคร ตำบลพรหม
โกสุม ตำบลศรีธรรมาส ๘๖๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๖-๖๖๕๕๖-๕ www.mru.ac.th

ที่ อว ๗๕๒๖.๒/ว ๐๐๐๔

๑๑ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย
เรียน พระมหาสุรันการ ภูริคกโก (ตุลโน) (ป.ธ.๗)

ด้วย พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๖-๐๔๑๒๘

ยื่นเพื่อร่วมการพิจารณา

พระมหาสุรันการ ภูริคกโก ป.ธ.๗

ผู้วิจัยเสวนากลุ่มที่สงขลา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
เลขที่ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางพลี อำเภอสองพี่น้อง
จังหวัดสุพรรณบุรี ๓๑๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๓๖-๖๒๖-๐๐๐๐๐๐๐๐ www.mmu.ac.th

ที่ อว ๓๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๙

๑๑ เมษายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย
เจริญพร คร.วิชาญ กำเนิดกลับ (ป.๕.๕)

ด้วย พระมหาโคตนี อนุญโคโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัด ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAWATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพงค์ วงศ์มาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคตนี อนุญโคโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ

โอกาสนี้

มีมติให้ร่วมดำเนินการกลุ่มวิจัย

ขอเจริญพร

๐๓๖-๖๒๖-๐๐๐๐๐๐๐๐

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

16 62/0. 69

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๓๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัย

ที่อา ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช
ถนน หมู่ที่ ๒ ตำบลบึงพระ อำเภอพระพรหม
จังหวัดน่าน ๕๖๐๐๖๐
โทรศัพท์ ๐๙-๖๒๖๖-๕๕๕๕-๕๕๕๕ www.mru.ac.th

๑๑ เมษายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขออนุญาตร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย
เจริญพร นายชัยยันต์ บุญสุวรรณ (ป.ธ.๖)

ด้วย พระมหาโดน อนุชโค (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.บัณฑิตพงศ์ วงศ์นาครี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความขออนุญาตจากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ พระมหาโดน อนุชโค (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบรรชิตวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๑๒๘

ณ ที่สำนักงานกลาง

วันพฤหัสบดี ๑๖/๔/๖๙

๑๖/๔/๖๙

ที่ อว ๗๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
เลขที่ ๒๒๒ หมู่ ๒ ตำบลโพธิ์โพธิ์ อำเภอโพธิ์โพธิ์
จังหวัดสงขลา ๙๐๐๐๐
โทร : ๐๙๐-๐๐๐๐๐-๐๐๐๐๐๐๐๐

๑๑ เมษายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทบทวน
เจริญพร นายณัฐวัฒน์ อาภิรมย์กิตติบาล

ด้วย พระมหาโตนี อนุญโณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)" โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพงค์ วงศ์ณาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ พระมหาโตนี อนุญโณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออุทิศมาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบรรณวิวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๙๑๒๘

อนันต์ ใจสูงเนิน

(นายสุเมธ ใจสูงเนิน)

๑๖ เม.ย. ๖๙

ที่ อว ๙๙๒๖.๒/ว ๐๐๐๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
คณะครู ๒๒ ตำบลบางพลี อำเภอเมืองสงขลา
โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
โทร. ๐-๙๕๘๐-๙๑๐๘ โทรสาร ๐-๙๕๘๐-๙๑๐๙ www.mru.ac.th

๑๑ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำวิจัย
เจริญพร นางสาวกานต์พิชชา บุรินทอง

ด้วย พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทร์ดี) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัด ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (GUIDELINES FOR PROMOTING THE STUDY OF PALI STUDIES ACCORDING TO THE FOUR SANGHAHAVATTHU PRINCIPLES, PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, KOK PIEW TEMPLE, MUEANG SONGKHLA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE)” โดย ผศ.ดร.ปิ่นนพงค์ วงศ์นาศรี เป็นที่ปรึกษา นั้น

ทางมหาวิทยาลัยฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เข้าร่วมดำเนินการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการวิจัย โดยโปรดอนุญาตให้ พระมหาโคณี อนุชโคณ (จันทร์ดี) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูบรรชิตวัฒน์, คร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๙๕๘๐-๙๑๐๘

บันทึก (แจ้งว่าไม่ทราบ)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคนี้

๑๕ เม.ย. ๖๔

ภาคผนวก ณ
แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อการวิจัย (ระยะที่ 3 นำเสนอแนวทาง)

แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อการวิจัย

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

คำชี้แจง : แบบคำถามสนทนากลุ่มนี้เป็นคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ได้จากการจากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลาทั้ง 5 ด้าน (จากการสัมภาษณ์ขั้นที่ 1) และจากการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (การสัมภาษณ์ขั้นที่ 2) จากนั้นจึงนำร่างการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มาเสนอให้ท่านผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้ร่วมประเมินและเสนอความคิดเห็นถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

แบบสนทนากลุ่มนี้ใช้สอบถามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มและเสนอความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเพื่อนำเข้าสู่การสนทนา

1. จากประสบการณ์ของท่าน ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการเรียนการสอนบาลีในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีจุดเด่นหรือจุดที่ควรพัฒนาอย่างไรบ้าง
2. ท่านคิดว่า ปัญหาสำคัญของการเรียนบาลีในปัจจุบัน คืออะไร เช่น หลักสูตร วิธีสอน สื่อการสอน กิจกรรม การวัดผล
3. จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การพัฒนาการเรียนบาลีสามารถนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางได้ ท่านคิดว่าแนวคิดนี้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนหรือไม่ เพราะเหตุใด

ตอนที่ 2 การประเมินแนวทางการพัฒนา ด้านหลักสูตร

จากผลการศึกษา เสนอแนวทางว่า

- ควรสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา เช่น หนังสือ สื่อการเรียน และทุนการศึกษา

- ควรจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่
- ควรดูแลผู้เรียนตามความแตกต่างของแต่ละคน

คำถามสนทนา

1. ท่านคิดว่าแนวทางการ สนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา (ทาน) เช่น หนังสือหรือสื่อการเรียน จะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีได้มากน้อยเพียงใด
2. แนวทางการ จัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานหรือการสอนเสริม (อรรถจริยา) มีความเป็นไปได้ในการ ดำเนินการในโรงเรียนหรือไม่
3. การดูแลผู้เรียนอย่างเท่าเทียมและคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน (สมานัตตตา) สามารถ นำไปใช้จริงได้อย่างไร
4. หากจะพัฒนาหลักสูตรบาลีให้เหมาะกับนักเรียนในปัจจุบัน ท่านคิดว่าควรปรับปรุงเรื่องใดเป็น อันดับแรก

ตอนที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนา ด้านการจัดการเรียนการสอน

จากผลการศึกษา เสนอแนวทางว่า

- ครูควรใช้วิธีสอนที่หลากหลาย
- สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

คำถามสนทนา

1. ท่านคิดว่า วิธีการสอนบาลีในปัจจุบัน สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้มากน้อย เพียงใด
2. แนวทางการ ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม หรือการฝึกแปล (อรรถจริยา) มีความเหมาะสมกับการเรียนบาลีหรือไม่
3. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร และการใช้คำพูดที่ให้กำลังใจ (ปิยวาจา) จะช่วยให้ ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้นหรือไม่
4. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) ควรดำเนินการ อย่างไร
5. ท่านมีข้อเสนอเพิ่มเติมในการพัฒนาการสอนบาลีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่

ตอนที่ 4 การประเมินแนวทางการพัฒนา ด้านสื่อการเรียนการสอน

จากผลการศึกษา เสนอแนวทางว่า

- ควรพัฒนาสื่อการเรียนที่หลากหลาย
- ใช้สื่อดิจิทัลหรือสื่อออนไลน์
- จัดทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

คำถามสนทนา

1. ปัจจุบันสื่อการเรียนการสอนบาฬีที่ใช้ในโรงเรียน เพียงพอหรือไม่
2. ท่านคิดว่า การสนับสนุนสื่อการเรียนเพิ่มเติม เช่น หนังสือหรือสื่อดิจิทัล (ทาน) จะช่วยพัฒนาการเรียนบาฬีได้อย่างไร
3. การใช้ สื่อประกอบการอธิบาย เช่น แผนผังไวยากรณ์หรือวิดีโอ อธิบายด้วยวาจาที่เรียบง่าย (ปิยวาจาในเชิงการสื่อสาร) มีประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียนหรือไม่
4. การจัดทำ แบบฝึกหัดหรือกิจกรรมฝึกทักษะเพิ่มเติม (อรรถจริยา) มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด
5. ท่านคิดว่า สื่อการเรียนบาฬีในอนาคตควรพัฒนาไปในรูปแบบใด

ตอนที่ 5 การประเมินแนวทางพัฒนา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการศึกษา เสนอแนวทางว่า

- ควรจัดกิจกรรมวิชาการ เช่น การแข่งขันแบลบาลี
การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ
ค่ายวิชาการบาฬี

คำถามสนทนา

1. ปัจจุบันโรงเรียนมี กิจกรรมส่งเสริมการเรียนบาฬี เพียงพอหรือไม่
2. ท่านคิดว่า การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ (ทาน) เช่น การแข่งขันหรือค่ายวิชาการ มีความสำคัญต่อการเรียนบาฬีเพียงใด
3. การให้กำลังใจและชื่นชมผู้เรียนเมื่อทำกิจกรรม (ปิยวาจา) จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนหรือไม่
4. กิจกรรมฝึกทักษะ เช่น การแบลบาลีเป็นกลุ่มหรือการตอบปัญหาบาฬี (อรรถจริยา) ควรจัดในรูปแบบใด
5. ท่านคิดว่ากิจกรรมใด เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาการเรียนบาฬีของนักเรียน

ตอนที่ 6 การประเมินแนวทางการพัฒนา ด้านการวัดผลและประเมินผล

ผลการศึกษา เสนอแนวทางว่า

- ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- ควรให้คำแนะนำหลังการสอบ
- ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียน

คำถามสนทนา

1. ท่านคิดว่า วิธีการวัดผลการเรียนบาลีในปัจจุบัน สะท้อนความสามารถของผู้เรียนได้เพียงใด
2. แนวทางการ สนับสนุนระบบการประเมินที่เหมาะสม (ท่าน) มีความจำเป็นหรือไม่
3. การให้คำแนะนำและกำลังใจผู้เรียนหลังการสอบ (ปิยวาจา) มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนของผู้เรียนอย่างไร
4. การช่วยเหลือผู้เรียนที่มีผลการเรียนอ่อน เช่น การสอนเสริม (อรรถจริยา) สามารถดำเนินการได้จริงหรือไม่
5. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียนอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) ควรดำเนินการในรูปแบบใด

ตอนที่ 7 คำถามสรุปการสนทนา

1. จากแนวทางทั้งหมด ท่านคิดว่า แนวทางใดมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงมากที่สุด
2. แนวทางใดควร เริ่มดำเนินการก่อนเป็นลำดับแรก
3. ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างอื่นหรือไม่

ลงชื่อ..... ตำแหน่ง.....

(ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม)

ขอขอบคุณสำหรับการเข้าร่วมสนทนากลุ่มในครั้งนี้

พระมหาโดณี อนงค์โณ (จันทร์ดี)

นิสิตปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(ผู้วิจัย)

ภาคผนวก ญ
ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์/แบบสนทนากลุ่ม

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4

ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตาม
เนื้อหานั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ผลการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (ระยะที่ 1)

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระ ปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ด้านหลักสูตร						
1.	ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ ความ เหมาะสมของหลักสูตรการเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลี ที่ใช้ในปัจจุบันต่อผู้เรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.	หลักสูตรการเรียนบาลีในปัจจุบัน มีข้อดี และข้อจำกัดอย่างไร ในการพัฒนาความรู้ และทักษะของนักเรียน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.	ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการ ปรับปรุง หรือพัฒนาหลักสูตรบาลี ให้เหมาะสมกับ บริบทของผู้เรียนในปัจจุบัน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระ ปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ด้านการจัดการเรียนการสอน						
1.	ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนบาลีของ โรงเรียน มีรูปแบบหรือวิธีการสอนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

2.	ท่านคิดว่าการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ช่วยกระตุ้นความสนใจและความเข้าใจของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.	ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลี ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ด้านสื่อการเรียนการสอน						
1.	ปัจจุบันโรงเรียนมี สื่อการเรียนการสอน บาลีประเภทใดบ้าง ที่ใช้ในการเรียนการสอน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.	ท่านคิดว่าสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่เพียงพอและเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.	ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน บาลีในยุคปัจจุบัน อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน						
1.	โรงเรียนมีการจัด กิจกรรมส่งเสริมการเรียนบาลี เช่น การแข่งขัน การทบทวน บทเรียน หรือกิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.	กิจกรรมที่จัดขึ้น มีส่วนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนบาลีของนักเรียนมากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.	ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัด กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนบาลี ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ด้านการวัดผลและประเมินผล						
1.	ปัจจุบันโรงเรียนมี วิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2.	ท่านคิดว่าการวัดผลและประเมินผลในปัจจุบัน สะท้อนความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3.	ท่านมีข้อเสนอแนะในการ พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ผลการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (ระยะที่ 2)

ข้อที่	ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์	ผลการตัดสินใจ				
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
	คำถามการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 (จากการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา)					
		ด้านหลักสูตร				
ท่าน	- ท่านเห็นว่าควรมีการสนับสนุนทรัพยากรหรือโอกาสทางการศึกษาอย่างไร เพื่อช่วยให้หลักสูตรบาลีเหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น - โรงเรียนควรจัดสรรทุนการศึกษา หนังสือ หรือสื่อการเรียนเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากของหลักสูตรบาลี - ควรมีการสนับสนุนหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับนักเรียนใหม่หรือปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างไร เพื่อ	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

	ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนบาลีได้ดีขึ้น					
ปียวจา	- ครูและผู้บริหารควรใช้วิธีการให้กำลังใจหรือสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนบาลีอย่างไร - ควรมีการสื่อสารหรืออธิบายความสำคัญของการเรียนบาลีให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
อัตถจริยา	- ครูผู้สอนควรช่วยเหลือนักเรียนที่มีพื้นฐานอ่อนในด้านบาลีอย่างไร - โรงเรียนควรจัดกิจกรรมหรือโครงการใดเพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพผู้เรียนด้านบาลี	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สมานัตตา	- โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนอย่างไร - ครูควรปฏิบัติต่อนักเรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันอย่างไรเท่าเทียมอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ด้านการจัดการเรียนการสอน						
ทาน	- โรงเรียนควรสนับสนุนทรัพยากรหรืออุปกรณ์ใด เพื่อช่วยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนบาลี - ควรมีการสนับสนุนงบประมาณหรือสื่อการสอนเพิ่มเติมอย่างไร - การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ปียวจา	- ครูควรใช้วิธีการสื่อสารหรือการอธิบายบทเรียนอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

	- การให้กำลังใจผู้เรียนในระหว่างการเรียนรู้จะช่วยลดความเบื่อหน่ายในการเรียนบาลีได้อย่างไร - การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรมีผลต่อการเรียนบาลีอย่างไร					
อัตถจริยา	- ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายอย่างไรเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้น - การช่วยแนะนำแก้ไขข้อผิดพลาดของนักเรียนอย่างใกล้ชิดจะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สมานัตตา	- ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างเท่าเทียมอย่างไร - การปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างเสมอภาคมีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ด้านสื่อการเรียนการสอน						
ทาน	- โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนประเภทใดเพิ่มเติม - ควรมีการจัดหาเทคโนโลยีหรือสื่อดิจิทัลเพื่อช่วยในการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ปิยวาจา	- การใช้สื่อประกอบคำอธิบายจะช่วยสร้างความสนใจในการเรียนได้อย่างไร - การอธิบายเนื้อหาบาลีด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายมีความสำคัญอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
อัตถจริยา	- ครูควรพัฒนาสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อช่วยผู้เรียนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ทาน	- ควรมีการสนับสนุนการพัฒนาระบบ การวัดผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน อย่างไร - การสนับสนุนการประเมินผล แบบต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาการเรียน บาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ปิยวาจา	- ครูควรให้คำแนะนำผู้เรียนหลังการ สอบอย่างไร - การให้กำลังใจผู้เรียนที่สอบไม่ผ่านมี ความสำคัญอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
อรรถ จริยา	- ครูควรช่วยเหลือนักเรียนที่มีผลการ เรียนอ่อนอย่างไร - การติดตามและให้คำปรึกษาผู้เรียน จะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
สมานัตต ตา	- การให้โอกาสผู้เรียนปรับปรุงผลการ เรียนมีความสำคัญอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ผลการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย แบบสนทนากลุ่ม (ระยะที่ 3)

ข้อที่	ชุดคำถามสนทนา	ผลการตัดสินใจ				
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
ตอนที่ 1 คำถามนำเข้าสู่การสนทนา						
1	จากประสบการณ์ของท่าน ท่านเห็นว่าสภาพปัจจุบันของการเรียนการสอนบาลีในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีจุดเด่นหรือจุดที่ควรพัฒนาอย่างไรบ้าง	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	ท่านคิดว่า ปัญหาสำคัญของการเรียนบาลีในปัจจุบัน คืออะไร เช่นหลักสูตร วิธีสอน สื่อการสอน กิจกรรม การวัดผล	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

3	จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาการเรียนบาลีสามารถนำ หลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางได้ ท่านคิดว่าแนวคิดนี้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนหรือไม่ เพราะเหตุใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 2 การประเมินแนวทางพัฒนาด้านหลักสูตร จากผลการศึกษาเสนอแนวทางว่า ควรสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา เช่น หนังสือ สื่อการเรียน และทุนการศึกษา ควรจัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานสำหรับผู้เรียนใหม่ ควรดูแลผู้เรียนตามความแตกต่างของแต่ละคน						
1	ท่านคิดว่าแนวทางการ สนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา (ท่าน) เช่น หนังสือหรือสื่อการเรียน จะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีได้มากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	แนวทางการ จัดหลักสูตรเสริมพื้นฐานหรือการสอนเสริม (อัตรจริยา) มีความเป็นไปได้ในการดำเนินการในโรงเรียนหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	การ ดูแลผู้เรียนอย่างเท่าเทียมและคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน (สมานัตตตา) สามารถนำไปใช้จริงได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4	หากจะพัฒนาหลักสูตรบาลีให้เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน ท่านคิดว่าควรปรับปรุงเรื่องใดเป็นอันดับแรก	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 3 การประเมินแนวทางพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน ผลการศึกษาเสนอว่า ครูควรใช้วิธีสอนที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศการเรียนที่เป็นมิตร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม						

1	ท่านคิดว่า วิธีการสอนบาลีในปัจจุบันสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร และการใช้คำพูดที่ทำให้กำลังใจ (ปิยวาจา) จะช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้นหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	แนวทางการ ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม หรือการฝึกแปล (อรรถจริยา) มีความเหมาะสมกับการเรียนบาลีหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4	การเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) ควรดำเนินการอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
5	ท่านมี ข้อเสนอเพิ่มเติมในการพัฒนาการสอนบาลีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 4 การประเมินแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน จากผลการศึกษาเสนอว่า ควรพัฒนาสื่อการเรียนที่หลากหลาย ใช้สื่อดิจิทัลหรือสื่อออนไลน์ จัดทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม						
1	ปัจจุบันสื่อการเรียนการสอนบาลีที่ใช้ในโรงเรียน เพียงพอหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	ท่านคิดว่า การสนับสนุนสื่อการเรียนเพิ่มเติม เช่น หนังสือหรือสื่อดิจิทัล (ท่าน) จะช่วยพัฒนาการเรียนบาลีได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	การใช้ สื่อประกอบการอธิบาย เช่น แผ่นผังไวยากรณ์หรือวิดีโอ (ปิยวาจา ในเชิงการสื่อสาร) มีประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียนหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

4	การจัดทำ แบบฝึกหัดหรือกิจกรรมฝึกทักษะเพิ่มเติม (อรรถจริยา) มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
5	ท่านคิดว่า สื่อการเรียนบาลีในอนาคต ควรพัฒนาไปในรูปแบบใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 5 การประเมินแนวทางพัฒนาด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการศึกษาเสนอว่า ควรจัดกิจกรรมวิชาการ เช่น การแข่งขันแปลบาลี การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ค่ายวิชาการบาลี						
1	ปัจจุบันโรงเรียนมี กิจกรรมส่งเสริมการเรียนบาลี เพียงพอหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	ท่านคิดว่า การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ (ทาน) เช่น การแข่งขันหรือค่ายวิชาการ มีความสำคัญต่อการเรียนบาลีเพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	การให้กำลังใจและชื่นชมผู้เรียนเมื่อทำกิจกรรม (ปิยวาจา) จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4	กิจกรรมฝึกทักษะ เช่น การแปลบาลีเป็นกลุ่มหรือการตอบปัญหาบาลี (อรรถจริยา) ควรจัดในรูปแบบใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
5	ท่านคิดว่ากิจกรรมใด เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาการเรียนบาลี ของนักเรียน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 6 การประเมินแนวทางพัฒนาด้านการวัดผลและประเมินผล ผลการศึกษาเสนอว่า ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ควรให้คำแนะนำหลังการสอบ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียน						
1	ท่านคิดว่า วิธีการวัดผลการเรียนบาลีในปัจจุบัน สะท้อนความสามารถของผู้เรียนได้เพียงใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

2	แนวทางการ สนับสนุนระบบการประเมินที่เหมาะสม (ทาน) มีความจำเป็นหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	การ ให้คำแนะนำและกำลังใจผู้เรียน หลังการสอบ (ปิยวาจา) มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนของผู้เรียนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4	การ ช่วยเหลือผู้เรียนที่มีผลการเรียนอ่อน เช่น การสอนเสริม (อรรถจริยา) สามารถดำเนินการได้จริงหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
5	การ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนปรับปรุงผลการเรียนอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) ควรดำเนินการในรูปแบบใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ตอนที่ 7 คำถามสรุปการสนทนา						
1	จากแนวทางทั้งหมด ท่านคิดว่า แนวทางใดมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงมากที่สุด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2	แนวทางใดควร เริ่มดำเนินการก่อน เป็นลำดับแรก	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3	ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างอื่นหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131

E-mail: scphyl.irb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโคกเปี้ยว อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIB-2569/255		
ผู้วิจัยหลัก	พระมหาโคณี อนงค์โณ (จันทร์ดี)		
สังกัด	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	07 มีนาคม 2569	วันที่พิจารณา	27 มีนาคม 2569
วันที่รับรอง	27 มีนาคม 2569	วันหมดอายุ	27 มีนาคม 2570

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 27 กันยายน 2569 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 27 เมษายน 2570 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด แบบฟอร์ม AF 06-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(นายอวิรุทธิ์ สิงห์กุล)

(พศ.ดร.ภักดิ์ธู วีระจร)

เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองมีปณมตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระมหาโชนี อนุชโคณ (จันทร์ดี)
วัน เดือน ปี เกิด	28 พฤศจิกายน 2542
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี แขวงคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2567 : เปรียญธรรม 9 ประโยค สังกัดวัดโคกเปี้ยว จ.สงขลา
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดโคกเปี้ยว 64 หมู่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา 90100
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	“คนดีศรีแผ่นดิน” สาขาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ปี 2562 จากมูลนิธิ 100 พระชนาสมเด็จพระญาณสังวรราชนุสรณ์ ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2562

